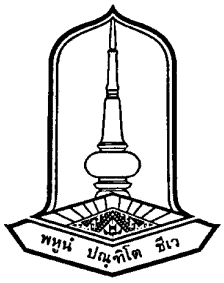

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์

ของ

ชนากานต์ วิเศษภัย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มีนาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

วิทยานิพนธ์

ของ

ชนากานต์ วิเศษภัย

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์
มีนาคม 2557

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของนางชนากานต์ วิเศษภัย
แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร) (กรรมการบัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.สมชาย ลำดวน) (ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.สิทธิศักดิ์ จำปาแดง) (กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์)

..... กรรมการ
(ผศ.ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ) (อาจารย์บัณฑิตศึกษาประจำคณะ)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.อธิการ สุขศรี) (ผู้ทรงคุณวุฒิ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

....
(ผศ.ดร.ทรงคุณ จันทจร) (รศ.ดร.สุนันท์ สายกระสุน)
คณบดีคณะวัฒนธรรมศาสตร์ ผู้รักษาการคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่ 28 เดือน มี.ค. พ.ศ. 2557

Mahasarakham University

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณาและความช่วยเหลืออย่างยิ่ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทรงคุณ จันทจร ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศาสตรา เหล่าอรรคะ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราอาจารย์ ดร.สมชาย ลำดวน ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สิทธิศักดิ์ จำปาแดง กรรมควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ ดร.อธิการ สุขศรี กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ที่ได้แนะนำตรวจสอบและให้ข้อคิดอันทรงคุณค่าตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องในการทำวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ต้นจนสำเร็จ

นมัสการขอบพระคุณ เจ้าอาวาสวัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา เจ้าอาวาสวัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เจ้าอาวาสวัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง เจ้าอาวาสวัดพระโต ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี และคณะกรรมการหมู่บ้าน รวมทั้งปราชญ์ผู้รู้ทุกท่านที่ได้ให้ข้อมูลและให้การต้อนรับพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งในการลงภาคสนามของผู้วิจัย

ขอขอบคุณ ผู้บังคับบัญชาทุกระดับ และเพื่อนร่วมงาน ที่ได้ให้โอกาสศึกษาต่อจนประสบความสำเร็จ รวมถึงเพื่อน ๆ คณะวัฒนธรรมศาสตร์ รุ่น 11 ทุกท่าน ที่คอยช่วยเหลือสนับสนุนและให้กำลังใจเสมอมาจนประสบความสำเร็จในการศึกษา และทุกท่านที่มิได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ คุณค่าและประโยชน์จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณแก่บุพการี คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้อบรม สั่งสอน ให้ผู้วิจัยเป็นคนดีมีคุณธรรม

ชนากานต์ วิเศษภัย

Mahasarakham University

ชื่อเรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
ผู้วิจัย นางชนากานต์ วิเศษภัย
กรรมการควบคุม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมชาย ลำดวน และอาจารย์ ดร.สิทธิศักดิ์ จำปาแดง
ปริญญา ปร.ด. **สาขาวิชา** วัฒนธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม **ปีที่พิมพ์** 2557

บทคัดย่อ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีอยู่มากมายส่วนใหญ่จะเป็นพระธาตุ เจดีย์ และพระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ล้วนมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และความเชื่อที่ผูกพันกับชาวอีสานมายาวนาน การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน และ 3) การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสานเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนามในจังหวัด 1) นครพนม 2) อำนาจเจริญ และ 3) อุบลราชธานี ด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 84 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 24 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 32 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน พบว่า พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานสร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2350 การสร้างวัดนั้นคาดว่าสร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2376 พร้อมกับการสร้างหมู่บ้าน โดยมีพระภิกษุ เป็นผู้คิดสร้างวัด

สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ พบว่า ปัจจุบันบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีพิธีกรรม คือ พระสงฆ์ พราหมณ์ ประชาชน สถานที่จัดงานคือวัด มีวัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดงาน ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณจากประชาชน ภาครัฐและเอกชน ในงานประเพณีมีขนบของงาน กำหนดฤดูในการจัดงาน และวิธีการขั้นตอนในการจัดประเพณีพิธีกรรม ปัญหาเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานพบว่า พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน มีน้อยไม่เพียงพอกับการดูแลและดำเนินกิจกรรมประเพณีพิธีกรรม ด้านสถานที่มีบริเวณคับแคบ ด้านทุนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น เครื่องมือเครื่องใช้มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้เคารพนับถือศรัทธาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เชื่อว่า พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ให้

Mahasarakham University

โชคลาภ ความปลอดภัย หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้ความอุดม สมบูรณ์ บุตรธิดา และตำแหน่งหน้าที่การงาน

การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน ด้านศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจพบว่าพระพุทธรูปแบบปางมารวิชัยและปางห้ามสมุทร พุทธศิลป์มีลักษณะเป็นแบบล้านช้าง การจัดประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระและนมัสการพระ มีการตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำเดือนเกิด การเสี่ยงทายเสี่ยงโชค บูชาวัตถุมงคล เพื่อความเป็นสิริมงคล บริเวณรอบวัดและในวัดมีทิวทัศน์ธรรมชาติสวยงาม มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม้ยืนต้น มีโต๊ะ ม้านั่ง สำหรับนั่งพักผ่อน รอบพระพุทธรูปมีการจัดอย่างเป็นระเบียบ พระสงฆ์สามเณรมีหน้าที่รับสังฆทาน ทำพิธีบ่า-บน ให้ศีล-พร รดน้ำมนต์ ส่วนชุมชนมีส่วนร่วมในการทำโรงทาน ทำความสะอาดและจัดสถานที่ และเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า มีการแจกเอกสารแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด พระพุทธรูป และชุมชน มีที่พักสำหรับพระสงฆ์ มีศาลา โต๊ะ เก้าอี้ นั่งพักผ่อนบริเวณใกล้เคียงมี โรงแรม ที่พัก รีสอร์ท สำหรับประชาชนทั่วไป มีการจัดห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง มีอ่างล้างหน้า-ล้างมือ ผ้าเช็ดมือ รองเท้าเปลี่ยนเข้าห้องน้ำ-ห้องส้วม มีห้องน้ำ-ห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ อาคารสถานที่อย่างเป็นสัดส่วน มีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึกวัตถุมงคล มีบริเวณจอดรถกว้างขวาง

โดยสรุป ผลจากการวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ได้

Mahasarakham University

TITLE Sacred Buddha Image : The Integration of Indigenous Knowledge on Tradition, Rituals, and Beliefs for Developing Cultural Tourism of Communities in Isan Region
AUTHOR Mrs.Chanagan Visatpai
ADVISORS Asst.Prof.Dr.Somchai Lamduan and Dr.Sittisak Champadaeng
DEGREE Ph.D. **MAJOR** Cultural Science
UNIVERSITY Mahasarakham University **DATE** 2014

ABSTRACT

There are many sacred things in Isan region, most of them are stupas, chedis, and sacred Buddha images. These sacred things have their interesting backgrounds concerning religion, history, archaeology, art, culture, and beliefs which have been related to Isan people for a long time. This research was aimed at investigating the following: 1) the backgrounds of sacred Buddha images concerning indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs in Isan region, 2) current situations and difficulties of the use of indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs in sacred Buddha images for cultural tourism of communities in Isan region, and 3) the integration of indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs in sacred Buddha images for developing cultural tourism of communities in Isan region. Research data were collected from documents and field study in the three provinces: 1) Nakhon Phanom, 2) Amnat Charoen, and 3) Ubon Ratchathani by means of a survey on observation, and an interview. A sample of 84 people consisted of 24 key informants, 30 casual informants, and 32 general informants. The data were analyzed by means of a triangulation technique and research results were presented by mans of a descriptive analysis. The research results revealed the following:

The background of sacred Buddha images concerning indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs in sacred Buddha images in Isan region indicated that the sacred Buddha images in Isan region were scultured during 637-1817 A.D. The beginning of monastery-construction is surmised that it was begun during 637-1933 A.D. by Buddhist monks the same time village-construction.

Current situations and difficulties of indigenous knowledge on traditions, rituals and beliefs in sacred Buddha images have indicated that at

Mahasarakham University

present, the persons concerned with religious traditions and rituals holding are monks, Brahmans, and people. Monasteries are the places for holding them. Materials and implements used for holding them are supported by people, state sector and private sector each tradition or ritual had its own process, form, and season. The difficulties concerning traditions, rituals and beliefs in sacred Buddha images in Isan region are lack of monks, monastery-committee, community-committee for managing and operating traditions and rituals, places for holding them are unspacious, lack of budget for supporting expenses, lack of facilities for supporting participants. The people believing in the sanctity of sacred Buddha images think that sacred Buddha images can give luck, security, recovery, accidental safety, prosperity, sons and daughters and positions for people who ask them.

The integration of indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs in sacred Buddha images for developing cultural tourism of communities in Isan region in terms of potential of management and attractions indicated that Buddha images in a posture of Buddha overcoming temptations and in a posture of Buddha pacifying the ocean of Lanzang's Buddhist art were the great attraction for tourists. The ritual of paying respects to sacred Buddha image and bathing it consisted of offering things to the Buddha image representing the birthday of each person, telling one's fortune by lots, worshipping sacred things for receiving auspicious things. Each area of monastery was decorated into a nice natural landscape, flowering plants, leafy plants and trees were planted, tables and chairs were systematically set around the Buddha image, monks and novices were in charge of receiving things for the Sangha, practicing the rituals of votive prayering, giving one's blessing, and sprinkling people with holy water, community people participated in organizing an almshouse, cleaning and setting places, and ritual-attention. As for the potential of facility-management, it found that brochures were distributed to people, public relations signs were installed, books concerning the background of monastery, Buddha image and community were published, houses for monks, shelters, table and benches for rest areas were provided, there were hotels, guest houses, and resorts near monasteries, as for general people male and female restrooms with full devices such as washbasins, napkins, toilet-sandals, including restrooms for the elderly and crippled people were provide. Buildings and places were neatly organized together with food and drink shops, souvenir and sacred object shops, and large parking areas.

Mahasarakham University

In conclusion, the results of the research entitled Sacred Buddha Image: The Integration of Indigenous Knowledge on Traditions, Rituals, and Beliefs for Developing Cultural Tourism of Communities in Isan Region can be adapted to the affairs of The Religious Affairs Department, The Ministry of Culture, The Fine Arts Department, The Ministry of Tourism and Sports, and The Tourism Authority of Thailand in case of the integration of indigenous knowledge on traditions, rituals, and beliefs for developing cultural tourism of communities in Isan region into an efficient and useful activity.

Mahasarakham University

สารบัญ

บทที่ **หน้า**

1 บทนำ 1
ภูมิหลัง 1
ความมุ่งหมายของการวิจัย 6
คำถามในการวิจัย 7
ความสำคัญของการวิจัย 7
นิยามศัพท์เฉพาะ 7
กรอบแนวคิดในการวิจัย 8

2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 10
องค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธรูป 11
องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย 33
กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง 82
บริบทพื้นที่ที่วิจัย 86
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง 98
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 111
งานวิจัยในประเทศ 111
งานวิจัยต่างประเทศ 126

3 วิธีดำเนินการวิจัย 131
ขอบเขตของการวิจัย 131
เนื้อหาในการวิจัย 131
วิธีการวิจัย 131
ระยะเวลาในการวิจัย 132
พื้นที่ที่ทำการวิจัย 132
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 132
วิธีดำเนินการวิจัย 133
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 133
การเก็บรวบรวมข้อมูล 133
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล 135
การนำเสนอผลการวิจัย 135

Mahasarakham University

บทที่ **หน้า**

4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล 136
ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน 136
ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยว ทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน 171
ตอนที่ 3 การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน 244

5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ 294
ความมุ่งหมายของการวิจัย 294
สรุปผล 294
อภิปรายผล 297
ข้อเสนอแนะ 307

บรรณานุกรม 309

ภาคผนวก 321
ภาคผนวก ก เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล 322
ภาคผนวก ข รายนามผู้ให้สัมภาษณ์ 339

ประวัติย่อของผู้วิจัย 343

Mahasarakham University

บัญชีตาราง

ตาราง **หน้า**

1 ประวัติและความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ 170
2 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 238
3 ศักยภาพในการจัดการสิ่งดึงดูดใจของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ 245
4 ศักยภาพในการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก 290

Mahasarakham University

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ **หน้า**

1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 9
2 ปางมารวิชัย 26
3 ปางสมาธิ 27
4 ปางปฐมเทศนา 27
5 ปางทรงแสดงธรรม (วิตรรก-มุทรา) 28
6 ปางประทานพร 29
7 ปางประทานพร 29
8 กระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาไทย 35
9 ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา 36
10 กระบวนจัดการความรู้ 41
11 แผนที่จังหวัดนครพนม 87
12 แผนที่จังหวัดอำนาจเจริญ 91
13 แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี 94
14 ชุมชนวัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 140
15 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 141
16 วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 142
17 พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 143
18 ประเพณีสรงน้ำพระติ้ว พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 144
19 แผนที่บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 146
20 จารย์ตา พงษ์ศรี ผู้อัญเชิญพระบางมาจากบ้านนาคก แขวงคำเกิด สปป.ลาว 148
21 พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 149
22 วัดไตรภูมิ สถานที่ประดิษฐานพระบาง 150
23 พิธีสวดบูชานพเคราะห์ วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 150
24 แผนที่บ้านพนา ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 152
25 ประตูทางเข้าวัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 153
26 พระปลัดบัณฑิต อคคปญโญ เจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิต 154
27 พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 155
28 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ 157

Mahasarakham University

ภาพประกอบ **หน้า**

29 พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ 158
30 แผนที่วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 160
31 วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 162
32 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 163
33 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 167
34 ประตูทางเข้าวัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 167
35 ผู้วิจัยถ่ายรูปหน้าองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 168
36 องค์ประกอบการจัดงานประเพณีประจำปี 172
37 เสลี่ยงสำหรับอัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม 173
38 โอ่งน้ำ-ขันน้ำ สำหรับสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม 174
39 พระภิกษุสงฆ์เดินนำหน้าขบวน แห่พระติ้ว-พระเทียม รอบอุโบสถ เป็นทักษิณาวัตร ครบ 3 รอบ 175
40 อัญเชิญพระติ้ว-พระเทียมขึ้นแท่นสรงน้ำพระ 176
41 ประชาชนร่วมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม 176
42 ขบวนแห่พระติ้ว-พระเทียม รอบเมืองนครพนม 177
43 พระสงฆ์ สามเณรเตรียมพวงมาลัยดอกไม้สรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม 178
44 ประธานสงฆ์จุดเทียนกิ่ง เทียนง่าที่ขันสาคร ในงานสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม 178
45 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้มากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม ที่วัดโอกาส 181
46 พิธีตักบาตรในประเพณีสรงน้ำพระบางที่วัดไตรภูมิ 183
47 เครื่องสักการะพระบาง 184
48 พิธีรำบวงสรวงพระบาง 184
49 อัญเชิญพระบางขึ้นรถขบวนแห่ 185
50 การประกอบชิ้นส่วนพระบาง 185
51 ขบวนแห่พระบางรอบตำบลท่าอุเทน 186
52 การปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนาในงานประเพณีสรงน้ำพระบาง 187
53 ผู้วิจัยถ่ายรูปร่วมกับยายเวส บุพศิริ ผู้ทำพิธีขอพรต่อพระบาง 189
54 พระปลัดบัณฑิต อคคปญโญ เจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิตจุดธูป เทียนบูชาเครื่องสักการะองค์พระเหลาเทพนิมิต 192
55 พราหมณ์อัญเชิญเทวดาในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 193

Mahasarakham University

ภาพประกอบ **หน้า**

56 นายอำเภอพนา กล่าวรายงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 193
57 ผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญ กล่าวเปิดงานนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 194
58 ชาวบ้านร่วมกับพระสงฆ์นั่งปริวาสกรรมในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 194
59 การแสดงของเด็กในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 195
60 เวทีการแสดงหมอลำซิ่งในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 195
61 ประชาชนชาวบ้านเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิต 196
62 กิจกรรมปิดทองพระเหลาเทพนิมิตองค์จำลอง 197
63 กิจกรรมตักบาตรในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต 197
64 รถยนต์ มอเตอร์ไซด์ เข้าร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์ในงานประเพณีนมัสการ
พระเหลาเทพนิมิต 198
65 เครื่องสักการะพระเหลาเทพนิมิต 199
66 ชาวบ้านมาขอพรกับพระเหลาเทพนิมิต 202
67 ชาวบ้านถวายพวงมาลัยแด่พระเหลาเทพนิมิต 203
68 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์ยายดวง ทองพุ่ม 204
69 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์ยายสง่า วงษ์ศรีเคน (คนที่ 3 จากซ้าย) 204
70 นายเรืองฤทธิ์ ชำนาญศิลป์ นายอำเภอลืออำนาจ ทำพิธีเปิดป้ายงานนมัสการ
พระเจ้าใหญ่ลือชัย 206
71 เครื่องสักการะบวงสรวงพระเจ้าใหญ่ลือชัย 207
72 พุทธศาสนิกชน ทั้งชายและหญิง นุ่งขาว ห่มขาว เข้าร่วมพิธีพุทธาภิเษก 208
73 ผู้เข้าร่วมพิธีจุดเทียนชัย และดับเทียนชัย 209
74 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ยายถ่ำ สาระบุตร ผู้ทำพิธีบำบนพระเจ้าใหญ่ลือชัย 212
75 การแต่งขัน 5 เพื่อทำพิธีขอสิ่งที่ปรารถนาต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัย 213
76 ขบวนอัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน 215
77 เครื่องสังเวยพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง 215
78 นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครอง กล่าวเปิดงาน 216
79 นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครองปล่อยแพรเปิดงาน 217
80 นายวันชัย สุทธิวรชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี อัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน
สรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง 217
81 พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร 218
82 ประชาชนนุ่งขาวห่มขาวร่วมพิธีมหาพุทธาภิเษกตลอดคืน 219
83 การประชุมเตรียมความพร้อมงานประเพณีนมัสการพ่อพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 223
84 เจ้าหน้าที่ตกแต่งสถานที่บริเวณงานนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต 224
85 พระพรหมสิทธิ เจ้าคณะภาค 10 เปิดงานประจำปีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 226
86 พิธีตักบาตรวันเกิดในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 227

Mahasarakham University

ภาพประกอบ **หน้า**

87 พิธีตักบาตรร้อยแปดในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 227
88 ตุ้บูชาวัตถุมงคลในวัดพระโต 228
89 การแสดงของหมอลำในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 229
90 การร่วมถวายกองบุญในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 229
91 จุดบริการแลกคูปอง 230
92 จุดบริการแลก ดอกไม้ ธูป เทียน 230
93 ผู้เข้าร่วมพิธีถวายกองบุญ 231
94 ผู้มีจิตศรัทธาเดินทางมาจาก สปป.ลาว ร่วมพิธีนมัสการและทำบุญพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ 232
95 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองบริเวณด่านตรวจคนเข้าเมือง บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 233
96 เครื่องสักการะพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 233
97 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ศาลาริมแม่น้ำโขงหน้าด่านตรวจคนเข้าเมือง บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 237
98 ลักษณะพุทธศิลป์พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 254
99 ลักษณะพุทธศิลป์พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 255
100 จุดบริการบูชา ดอกไม้ ธูปเทียน วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 256
101 กิจกรรมกองบุญพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ... 257
102 วัตถุมงคลพระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 258
103 วัตถุมงคลพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 258
104 บรรยากาศตอนเย็นริมแม่น้ำโขง หน้าวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 259
105 ตลาดอินโดจีน นอกกำแพงวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 260
106 ทิวทัศน์ด้านทิศตะวันออกของศาลาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 260
107 ภายในบริเวณวัดโอกาส มีโต๊ะ ม้านั่ง และบรรยากาศร่มรื่น 261
108 โรงทานในวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอำนาจเจริญ 262
109 บริบทรอบพระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ 263
110 บริบทรอบพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 264
111 พระสงฆ์ปะพรมน้ำมนต์ ให้ศีลและพร แก่ผู้เข้ากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 264
112 ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาของวัดโอกาส 265

Mahasarakham University

ภาพประกอบ **หน้า**

113 โรงพยาบาลนครพนม ร่วมทำโรงทานที่วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 266
114 ชาวบ้านและเทศบาลตำบลพนาร่วมทำความสะอาดวิหารพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 268
115 ฝนตกลงมาขณะทำพิธีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม 269
116 เด็กชายขวัญ บุพศิริ บุตรนายสมศักดิ์ บุพศิริ ที่ได้จากการอธิษฐานต่อพระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 269
117 การถวายพวงมาลัยต่อพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 270
118 การแต่งขัน 5 ในการบำ บน ให้พระเจ้าใหญ่ลือชัยให้สมความปรารถนา 271
119 การถวายเครื่องสังเวยเมื่อได้สิ่งที่สมความปรารถนาต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัย 271
120 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล 272
121 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 273
122 เอกสารแผ่นพับประวัติพระติ้ว-พระเทียม และวัดโอกาส 274
123 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 275
124 บริเวณสถานที่อดรถหน้าวัดโอกาส 276
125 หนังสือพระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 276
126 ห้องน้ำ-ห้องส้วมวัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 277
127 ร้านจำหน่ายอาหารหน้าวัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 278
128 เอกสารแผ่นพับพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 279
129 ห้องน้ำ-ห้องส้วมวัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 280
130 ป้ายประวัติวัดอำนาจและพระเจ้าใหญ่ลือชัย 281
131 ห้องน้ำวัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ 282
132 ร้านบูชาวัตถุมงคล วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ 283
133 เอกสารแผ่นพับวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 284
134 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 285
135 วัตถุมงคลวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 286
136 เครื่องไทยทานวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 286
137 เอกสารแผ่นพับประวัติพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 287
138 ห้องพักสำหรับผู้ที่ต้องการพักในวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 288
139 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดพระโต สำหรับประชาชน และนักท่องเที่ยว 288
140 ร้านจำหน่ายอาหารนอกบริเวณวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 289
141 สถานที่จอดรถวัดพระโต สำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยว 290

Mahasarakham University

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ศาสนา คือความเชื่อของมนุษย์อันแสดงถึงพิธีและหลักคำสอนซึ่งแสดงออกมาในรูปของการกราบไหว้บูชาต่อศาสดา พระเจ้า หรือเทพเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง เป็นต้น พระพุทธศาสนา Buddhism จัดเป็นศาสนาประเภท อเทวนิยม Atheism ถือกำเนิดเกิดขึ้นในประเทศอินเดีย เน้นหนักด้านการฝึกญาณ หรือ ปัญญา มีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา ในสมัยพุทธกาลนั้นใช้คำรียกพระพุทธศาสนาว่า พรหมจรรย์ แปลว่าการประพฤติอันประเสริฐ ผู้ตรัสรู้และตื่นแล้ว พระพุทธศาสนาจึงนับเป็นศาสนาที่ชนชาวไทยนับถือสักการบูชาในแบบฝังรากลึกอยู่ในชีวิตจิตใจมาเป็นเวลาช้านานพระพุทธรูป พระพุทธรูปถือได้ว่าเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าให้พุทธศาสนิกชนได้กราบไหว้เคารพบูชากัน ตามตำนานการถือกำเนิดของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นกล่าวกันว่า ณ ที่ตั้งรัตนบัลลังก์มีกอบัวกอหนึ่งเป็นบุพนิมิตปรากฏดอก 5 ดอก แสดงถึงจะมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า 5 พระองค์ซึ่งข้อความดังกล่าว หมายถึงในแผ่นดินนี้จะมีพระเจ้า 5 องค์ลงมาเกิดในเมืองมนุษย์นั่นเอง ซึ่งเป็นความเชื่อส่วนหนึ่งตามตำนานพระพุทธเจ้าของชาวไทยมาเป็นเวลาช้านาน นอกจากนี้ยังปรากฏความเชื่ออีกอย่างหนึ่งนั่นก็คือ ความเชื่อในเรื่องมูลเหตุแห่งการสร้างพระพุทธรูป เป็นดังที่กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวเพิ่มเติมเอาไว้ใน ตำนานพระพุทธเจดีย์ว่าเมื่อพระพุทธองค์เสด็จไปประทานเทศนาโปรดพระพุทธมารดา พระเจ้าประเสนชิต กรุงโกศลราฐ มีความระลึกถึงพระองค์จึงสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปขึ้นด้วยไม้แก่นจันทร์แดงประดิษฐานไว้เหนือพระอาสนะที่พระพุทธเจ้าเคยประทับ จากการศึกษาวิวัฒนาการของพระพุทธรูปในพุทธศาสนา ได้หลักฐานว่าพระพุทธรูปสร้างขึ้นเป็นครั้งแรกโดยพวกโยนก (ฝรั่งชาวกรีก) ซึ่งเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยเริ่มสร้างขึ้นในแคว้นคันธาราฐประเทศอินเดียเป็นครั้งแรกราว พ.ศ. 600 มีลักษณะรูปแบบที่ผสมผสานระหว่างศิลปะกรีกกับศิลปะอินเดีย นักโบราณคดีได้จัดพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในแคว้นคันธาราฐนี้เป็นพระพุทธรูปแบบแรกจากนั้นจึงนิยมแพร่หลายในหมู่ชนที่นับถือศาสนาพุทธโดยเฉพาะในสกุลช่างต่าง ๆ ของอินเดีย (สุวิช สถิตวิทยานันท์. 2534 : 46)

พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทกับชีวิตของชาวอีสานทุกยุคทุกสมัยพร้อมกับพัฒนาการการสร้างสมอารยธรรมขึ้นบนดินแดนแห่งนี้ล้วนผูกพันอยู่กับพระพุทธศาสนาสิ่งที่ตามมาคือความศรัทธาที่สร้างสรรค์โบราณวัตถุสถาน สนองตอบพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางศาสนา ไม่ว่าจะเป็นสถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรม รวมทั้งได้มีการแกะสลักไม้เป็นรูปพระพุทธองค์ตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ (สุวิช สถิตวิทยานันท์. 2534 : 46) ดังนั้นมูลเหตุแห่งการสร้างพระพุทธรูปนั้นมีประวัติความเป็นมา พร้อมกับการแพร่ขยายของพระพุทธศาสนาพุทธเจดีย์สถานส่วนใหญ่สร้างขึ้นครั้งแรกในประเทศอินเดีย โดยพระเจ้าอโศกมหาราชกษัตริย์ราชวงศ์โมริยะ พระองค์เป็นกษัตริย์องค์ที่ 3 ของพระราชวงศ์ทรงครองราชย์อยู่ประมาณ พ.ศ. 270-311 ได้ทรงสร้างพุทธสถานขึ้นหลายแห่งแต่ยังไม่มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นตามศัพท์คือรูปเปรียบหรือสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้าไม่ใช่

Mahasarakham University

รูปเหมือนพระองค์ท่านซึ่งแต่เดิมในสมัยที่พระองค์ยังดำรงพระชนม์ชีพอยู่ไม่มีการสร้างจนกระทั่งพระองค์เสด็จดับขันธ์ปรินิพพานแล้วจึงเริ่มมีการสร้างถาวรวัตถุอื่นๆ นอกเหนือจากพระอารามหรือที่พักของพระสงฆ์ (กรมศิลปากร. 2545 : 14)

ความเชื่อเป็นสิ่งที่เกิดมากับมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งถึงปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันนี้ความเชื่อก็ยังกลายเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ทุกเพศทุกวัยและทุกระดับการศึกษา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์เรายังมีความไม่มั่นคงทางจิตใจ ซึ่งมีความเชื่อของมนุษย์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยอาจแตกต่างกันไป ทั้งนี้อาจเนื่องจากสภาวะแวดล้อม การศึกษาและการพัฒนาทางสังคม คนสมัยก่อนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติน้อยมาก โดยเชื่อว่าธรรมชาติเป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจ มีอันตรายและน่ากลัว ดังนั้นความกลัวจึงเป็นอารมณ์ที่มีบทบาทสำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดความเชื่อ เกิดศาสนาและพิธีกรรมขึ้น (แสง จันทร์งาม. 2534 : 1) ความเชื่อทางศาสนาแบบดั้งเดิมมักจะเกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องผี ขวัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ และมักจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อเหล่านี้ เช่น พิธีเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีบ้าน ผีเมือง การทำขวัญ การรักษาโรคด้วยพิธีการทางไสยศาสตร์ ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้จึงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญ ดังที่ วีระพล ภูวนนท์ (เสถียร โกเศศ. 2510 ; อ้างอิงมาจาก วีระพล ภูวนนท์. 2545 : 1-2) ได้กล่าวว่าสังคมอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันยังมีความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ศาสนาพื้นบ้านอันก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับชีวิตมนุษย์มากมายประกอบประเพณีและพิธีกรรมก็เพื่อให้เกิดความสบายใจบรรลุผลตามที่คนต้องการ

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวสูง มีความอุดมสมบูรณ์ และมีความหลากหลายทั้งในด้านของทรัพยากรที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สร้างความประทับใจในเรื่องของความงาม ความเป็นธรรมชาติ ตลอดจนมีแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศาสนา อันแสดงถึงอารยะธรรม ความเจริญของท้องถิ่นนั้นๆ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ที่มีความแตกต่างกันไปในแต่ละสังคม ซึ่งมีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างภาพลักษณ์และมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เหล่านี้สามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างมาก ทั้งนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ ทำให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง (พจนา บุญคุ้ม. 2550 : 23) นอกจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นตัวเร่งให้เกิดการพัฒนาในธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้การท่องเที่ยวยังกระตุ้นให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพ ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น (ศิริอร บุญโร. 2551 : 1)

องค์การการท่องเที่ยวโลก United Nations World Tourism Organization (UNWTO) คาดว่าแนวโน้มการเดินทางท่องเที่ยวโลกในปี พ.ศ. 2556 จะขยายตัวต่อเนื่องประมาณร้อยละ 3 -4 จากปีที่ผ่านมา สำหรับประเทศไทยนั้นจากการวิเคราะห์สถิติการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในช่วง 7 เดือนแรกของปี พ.ศ. 2556 และแนวโน้มสถานการณ์การเดินทางท่องเที่ยวโลก ตลอดจนแผนงานและมาตรการด้านการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์และกระตุ้นตลาด และหน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงคาดว่าจำนวน

Mahasarakham University

นักท่องเที่ยวของไทยในปี พ.ศ. 2556 จะขยายตัวไม่ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ จำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยตั้งแต่เดือนมกราคม ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2556 มีจำนวนท่องเที่ยว 12,744,374 คน เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 20.01 เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงระยะเวลาเมื่อปี พ.ศ. 2555 ที่ผ่านมา ทำให้มีรายได้จากการท่องเที่ยวในช่วงระยะเวลา 6 เดือน มีรายได้จากการท่องเที่ยวถึง 559,425.18 ล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2556 : 8-9)

ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร (นายกรัฐมนตรี) วันที่ 17 กันยายน พ.ศ. 2556 สรุปสถานการณ์นักท่องเที่ยว ระหว่างเดือนมกราคม-กรกฎาคม พ.ศ. 2556 ตามที่กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เสนอไว้ดังนี้ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาในประเทศไทย จำนวน 2,223,685 คน เพิ่มขึ้น 407,971 คน จากช่วงเวลาเดียวกันของปีที่ผ่านมา หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 22.47 ในช่วงเดือนมกราคม-กรกฎาคม พ.ศ. 2556 มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาประเทศไทย จำนวน 14,968,059 คน เพิ่มขึ้น 2,533,002 คน หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 20.37 โดยมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ภูมิภาคที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุด 3 อันดับแรก ได้แก่ เอเชียตะวันออก ยุโรป และอเมริกา ตามลำดับ สำหรับประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามามากที่สุด 10 อันดับ ได้แก่ จีน มาเลเซีย รัสเซีย ญี่ปุ่น เกาหลี อินเดีย สหราชอาณาจักร ลาว ออสเตรเลีย และเยอรมนี ตามลำดับ (มติชนออนไลน์. 2556 : เว็บไซต์) และมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยในไตรมาสที่ 1 ปี พ.ศ. 2556 แยกออกแต่ละภาคของประเทศไทยทำให้มีจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ในแต่ละภาคดังนี้ ภาคกลาง นักท่องเที่ยวจำนวน 7,414,555 คน มีรายได้ จำนวน 7,422.18 ล้านบาท ภาคใต้ นักท่องเที่ยวจำนวน 7,121,585 คน รายได้ 43,111.46 ล้านบาท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นักท่องเที่ยวจำนวน 7,073,685 คน รายได้ 14,067.72 ล้านบาท กรุงเทพมหานคร นักท่องเที่ยวจำนวน 6,853,118 คน รายได้ 49,438.78 ล้านบาท ภาคเหนือ นักท่องเที่ยว จำนวน 6,160,488 คน รายได้ 23,072.86 ล้านบาท ภาคตะวันออก นักท่องเที่ยวจำนวน 4,337,523 คน รายได้ 15,165.14 ล้านบาท และภาคตะวันตก นักท่องเที่ยวจำนวน 3,558,487 คน รายได้ 9,795.10 ล้านบาท (กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2556 : 8-9)

ในปี พ.ศ. 2556 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ใช้กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการด้านการตลาดของการท่องเที่ยวในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ปี พ.ศ. 2556-2559 โดยวางตำแหน่งทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยเมื่อเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจ ไว้ว่า การเป็นศูนย์กลางความเชื่อมโยงการท่องเที่ยวภายในภูมิภาค โดยเป็นจุดรับนักท่องเที่ยวและกระจายนักท่องเที่ยวสู่ประเทศอาเซียน โดยใช้แผนกลยุทธ์ด้านการตลาดในการเข้าสู่ AEC 4 กลยุทธ์คือ กลยุทธ์ที่ 1 ส่งเสริมภาพลักษณ์ประเทศไทยให้เป็นศูนย์กลางความเชื่อมโยงทางการท่องเที่ยวในภูมิภาค กลยุทธ์ที่ 2 ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชื่อมโยงในภูมิภาค กลยุทธ์ที่ 3 ส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวในภูมิภาคภายใต้กรอบความร่วมมือระหว่างประเทศ และกลยุทธ์ที่ 4 เสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันด้านการตลาดท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2556 : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

ปัจจัยที่ทำให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากการขยายตัวของการเดินทางท่องเที่ยวโลก ความนิยมต่อแหล่งท่องเที่ยวในประเทศไทย สินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวของไทยมีความหลากหลาย ประเทศไทยมีความคุ้มค่าทางการท่องเที่ยวสูง ประชาชนมีความเป็นมิตร สร้างความอุ่นใจและประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว และผลการดำเนินการตามแผนงานส่งเสริมและสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยลดอุปสรรคด้านการเดินทางท่องเที่ยว ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ กระตุ้นและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาประเทศไทยเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหามัคคุเทศก์ขาดแคลนบางภาษา ปัญหาการหลอกลวง และการก่ออาชญากรรมแก่นักท่องเที่ยว อาจจะเป็นปัจจัยที่เป็นข้อจำกัดของนักท่องเที่ยวในการตัดสินใจเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวประเทศไทย (มติชนออนไลน์. 2556 : เว็บไซต์)

ด้วยเหตุที่ระบบเศรษฐกิจของไทยเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสม รัฐสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ แต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศส่วนใหญ่มาจากภาคเอกชน ฉะนั้น การท่องเที่ยวซึ่งเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ ที่ต้องการความร่วมมือ ทั้งภาครัฐและเอกชน ในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจไทยให้เจริญก้าวหน้า รัฐบาลจึงกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวโดยส่งเสริมการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสนับสนุนการท่องเที่ยวและเร่งรัดการปรับปรุงมาตรฐานในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก ความปลอดภัย และสุขอนามัย เพื่อเป็นการเชิญชวนนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศ ในขณะที่ภาคเอกชน โดยเฉพาะผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว ต้องมีการพัฒนาคุณภาพการบริการ คุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน รวมทั้งการจัดการเดินทางขนส่ง ให้เกิดความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวด้วย นอกจากนี้คนไทยในฐานะเจ้าบ้านที่ดีควรมีจิตสำนึก และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในการท่องเที่ยวในประเทศไทย และควรมีส่วนร่วมในการเป็นหูเป็นตารักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งจะส่งผลให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวก้าวหน้าอย่างรวดเร็วและยั่งยืนสืบต่อไป (สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. 2555 : เว็บไซต์) ดังนั้นเพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555–2559 และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 ดังที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2554 : 74) ได้สรุปแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับ 11 พ.ศ. 2555–2559 ในด้านการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยการปรับโครงสร้างภาคบริการ ให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มกับสาขาบริการที่มีศักยภาพและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมบนฐานความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม โดยฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด โดยการฟื้นฟูพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เสื่อมโทรม พัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจของธุรกิจท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และกระแสความต้องการของตลาดโลก เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดรูปแบบใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มลูกค้าและขยายไปยังตลาดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ บริหารจัดการการท่องเที่ยวให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงความสมดุล

Mahasarakham University

และความสามารถในการรองรับของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนายกระดับมาตรฐานสินค้าและบริการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้มีคุณภาพและเพียงพอ และบูรณาการการท่องเที่ยวให้เชื่อมโยงกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งสาขาการผลิตและบริการ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีอยู่มากมายส่วนใหญ่จะเป็นพระธาตุ เจดีย์ และพระพุทธรูป สิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านี้ล้วนมีประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจอันเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และความเชื่อที่ผูกพันกับชาวอีสานมายาวนาน พระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สามารถดลบันดาลความสำเร็จในด้านต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว ประชาชนชาวอีสานผู้เปี่ยมศรัทธาแต่ก็มีข้อยกเว้นในบางเรื่องบางเหตุการณ์ที่เกินวิสัยของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จะช่วยได้ ขึ้นอยู่กับบุญ-กรรม วาสนา บารมีของแต่ละบุคคล ผู้ศรัทธาในพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จึงควรปฏิบัติตนเป็นคนดีให้ได้เสียก่อนตามหลักพุทธศาสนาเพื่อเป็นสื่อรองรับปาฏิหาริย์ความศักดิ์สิทธิ์ที่จะเข้ามาในชีวิต เปรียบเสมือนภาชนะที่สามารถรองรับน้ำฝนจากฟากฟ้าหรือผ้าขาวที่คู่ควรกับวัตถุธาตุอันบริสุทธิ์ เป็นความอัศจรรย์อย่างน่าทึ่งเมื่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่จำนวนมากในภาคอีสาน เช่น ในจังหวัดนครพนม มีพระติ้ว–พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดร้อยเอ็ดมีพระเจ้าใหญ่ยางเครือ วัดบ้านยางเครือ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดมหาสารคามมีพระมิ่งเมืองหน้าวนอุทยานโกสัมพี อำเภอโกสุมพิสัย หลวงพ่อใหญ่ วัดบ้านโพน อำเภอเชียงยืน พระยืน (พระพ่อ) วัดพุทธมงคล อำเภอกันทรวิชัย พระยืน (พระแม่) วัดสุวรรณาวาส อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดเลยมีพระพุทธรูปวัดโพธิ์ชัย อำเภอนาแห้ว พระพุทธรูปเก่าแก่วัดโพนชัย อำเภอด่านซ้าย พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดศิริมงคล อำเภอท่าลี่ จังหวัดชัยภูมิมีพระเจ้าองค์ตื้อ อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดขอนแก่นมีพระยืนศิลา อำเภอพระยืน จังหวัดมุกดาหารมีพระเจ้าองค์หลวง วัดศรีมงคลใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญมีพระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ พระมงคลมิ่งเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานีมีพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง หลวงพ่อเงิน 700 ปี วัดปากน้ำ อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล เป็นต้น พระพุทธรูปเหล่านี้สามารถดลบันดาลความสำเร็จในทางลาภผล ทำให้กิจการงานเจริญก้าวหน้า คุ้มครองแคล้วคลาดปลอดภัยอย่างน่าอัศจรรย์ ด้วยเหตุนี้พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จึงมีชื่อเสียงโด่งดังร่ำลือมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล จากรุ่นสู่รุ่น สืบทอดกันมาหลายศตวรรษแล้ว (ทศพล จังพานิชย์กุล. 2552 : 7-8) และจากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวที่มาบูชาและบนบานต่อพระพุทธรูปว่ามีความศักดิ์สิทธิ์อย่างไร ส่วนมากจะให้คำตอบว่าจะได้ผลตามที่บนบานไว้ เช่น การสอบเข้าทำงาน การสอบเรียนต่อ การขอย้ายสถานที่ทำงาน ขอให้ได้ลาภ ได้ยศ ตลอดจนความสำเร็จในหน้าที่การงาน การศึกษา ความสำเร็จในครอบครัว รวมทั้งการให้ได้บุตร ธิดา ก็จะเป็นไปตามคำขอ เป็นต้น (นงคราญ บุญมา. 2555 : สัมภาษณ์) ส่วนการแก้บนนั้นเชื่อว่าเมื่อได้รับความสำเร็จสมความปรารถนาแล้ว การให้สัญญาว่าจะตอบแทนด้วยสิ่งใดก็จะต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด เพราะหากไม่ปฏิบัติแล้วพระพุทธรูปอาจจะไม่พอใจดลบันดาลให้ผู้บนและครอบครัวได้รับความเดือดร้อนได้ (สมควร แก้วดี. 2555 : สัมภาษณ์) การแก้บนโดยทั่วไปจะแต่งขัน 5 และนำสิ่งของที่ได้บนบานต่อพระพุทธรูปนำมาแก้บนบริเวณที่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ซึ่งแต่ละที่จะมีความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม แตกต่างกัน ซึ่งถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นแบบอย่างของความคิด ความเชื่อและการกระทำนั้น ๆ บางประเพณียังมีอิทธิพล

Mahasarakham University

อยู่จนถึงปัจจุบัน บางประเพณีมีการเปลี่ยนแปลง บางประเพณีสูญหายไป แต่ละชุมชนแต่ละท้องถิ่นจะมีประเพณีของตนเองซึ่งมีทั้งแตกต่างและสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับชุมชน ท้องถิ่นอื่น ซึ่งบางชุมชนบางท้องถิ่นอาจมีรายละเอียดปลีกย่อยในการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป

จากการสำรวจพบว่าสถานที่ที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่นั้น ส่วนมากจะประดิษฐานอยู่ที่วัดประจำจังหวัด อำเภอ ตำบล และชุมชน ทำให้พระพุทธรูปเหล่านั้นเป็นที่เคารพนับถือศรัทธาของประชาชน ซึ่งเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ดลบันดาลให้ได้สิ่งที่สมความปรารถนาและสิ่งที่ต้องการ ดังนั้นจึงได้มีการจัดกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่เป็นงานประจำปีและงานตลอดปีขึ้น เช่น ประเพณีสรงน้ำพระ ประเพณีนมัสการพระ ประเพณีปิดทองพระและประเพณีที่สำคัญทางศาสนา รวมถึงการตักบาตรวันเกิด ตักบาตรร้อยแปด สวดมนต์ข้ามคืนข้ามปี ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ หรือแม้แต่การสะเดาะเคราะห์ ทำให้มีประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นเป็นประจำและอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทางวัดพบกับปัญหาในด้านการจัดหาเจ้าหน้าที่ วัสดุเครื่องมือเครื่องใช้ สถานที่พัก อาหาร เครื่องดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม สถานที่จอดรถ และผู้เข้าร่วมงานประเพณีไม่ปฏิบัติตัวให้เหมาะสม อีกทั้งปัจจุบันวัดได้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวไปโดยไม่ตั้งใจ จึงทำให้การดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาเข้าร่วมงานประเพณีและมาท่องเที่ยวไม่ทั่วถึง

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

Mahasarakham University

คำถามในการวิจัย

1. ประวัติความเป็นมาของประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน เป็นอย่างไร

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสานเป็นอย่างไร

3. การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน เป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลจากการวิจัยทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในภาคอีสาน

2. ผลจากการวิจัยทำให้ได้ทราบถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

3. หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป และการท่องเที่ยว เช่น สำนักงานพุทธศาสนากรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ได้

นิยามศัพท์เฉพาะ

พระพุทธรูป หมายถึง รูปที่สร้างขึ้นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา อาจใช้การแกะสลักจากวัสดุต่างๆ ได้แก่ ศิลา งา ไม้ ปูนปั้น และโลหะ

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง พระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพ นับถือ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ที่ชาวบ้านเชื่อว่าสามารถดลบันดาลให้ได้ดังความประสงค์ของประชาชนและนักท่องเที่ยวในด้าน 1) โชคลาภ 2) แคล้วคลาดปลอดภัย 3) ความอุดมสมบูรณ์ 4) บุตรธิดา 5) โรคภัยไข้เจ็บ 6) ของหาย 7) คู่ครอง 8) ตำแหน่งหน้าที่การงาน และเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองที่ประดิษฐานอยู่ใน 1) จังหวัดนครพนมคือ พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง และพระบางวัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน 2) จังหวัดอำนาจเจริญ คือ พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา และพระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลอำนาจ อำเภอลืออำนาจ 3) จังหวัดอุบลราชธานี คือ พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล และพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง

การบูรณาการ หมายถึง การปรับหรือการผสมผสานภูมิปัญญาเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Mahasarakham University

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับประเพณี พิธีกรรมที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

ประเพณี หมายถึง ประเพณีเกี่ยวกับพระพุทธรูปที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และปฏิบัติต่อเนื่องกันทุกปี

พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมการบูชาที่ปฏิบัติต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เช่น การกราบไหว้ขอพร การแก้บน การสะเดาะเคราะห์ การบริจาค ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของพิธีกรรม 8 ด้าน ได้แก่ ด้าน 1) บุคคล 2) สถานที่ 3) เครื่องมือเครื่องใช้ 4) ทุน 5) ขนบงาน 6) ฤดูกาล 7) วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน 8) ผลการจัดงาน

ความเชื่อ หมายถึง เชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จะให้สิ่งที่ขอประสบผลสำเร็จ ได้แก่ 1) โชคลาภ 2) แคล้วคลาดปลอดภัย 3) ความอุดมสมบูรณ์ 4) บุตรธิดา 5) โรคภัยไข้เจ็บ 6) ของหาย 7) คู่ครอง 8) ตำแหน่งหน้าที่การงาน

การท่องเที่ยว หมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว เดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม หมายถึง การท่องเที่ยวงานประเพณี พิธีกรรม ที่เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และบริเวณสถานที่ใกล้เคียงกับพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐาน

การพัฒนา หมายถึง วิธีการในการวางแผน ปรับปรุง ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ด้านแหล่งข้อมูล สถานที่พัก ห้องน้ำ-ห้องส้วม ร้านจำหน่ายอาหาร ร้านจำหน่ายของที่ระลึก และสถานที่จอดรถ

การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในภาคอีสาน หมายถึง วิธีการในการวางแผน การนำกระบวนการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่องพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดตามความมุ่งหมายของการวิจัย ดังแสดงในภาพประกอบ 1

Mahasarakham University

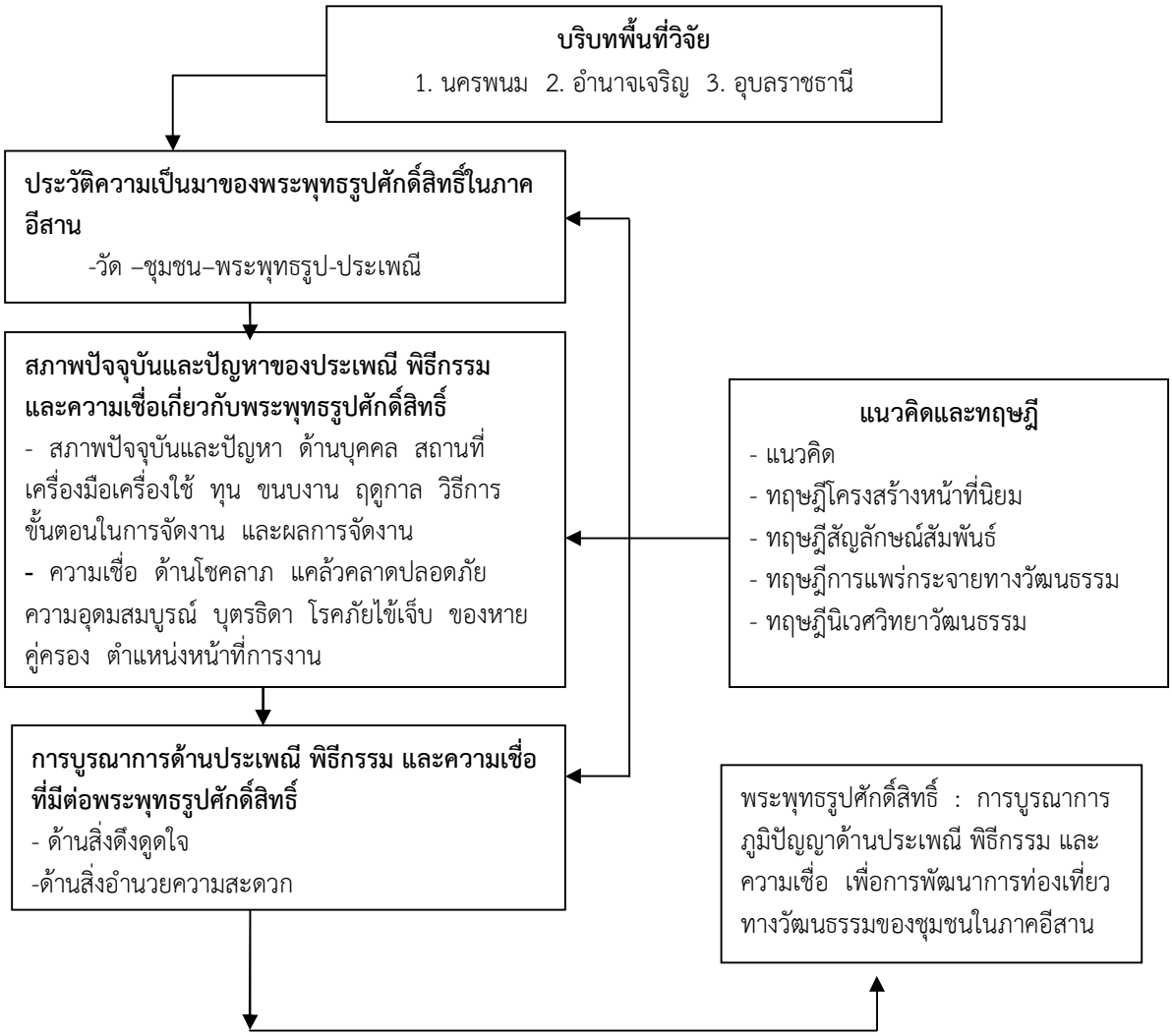

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

Mahasarakham University

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องเรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามความมุ่งหมายของการวิจัยโดยเสนอตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. องค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธรูป
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย
   - 2.1 ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา
   - 2.2 ความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ
   - 2.3 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว
   - 2.4 ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม
   - 2.5 ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง
4. บริบทพื้นที่ที่วิจัย
   - 4.1 จังหวัดนครพนม
   - 4.2 จังหวัดอำนาจเจริญ
   - 4.3 จังหวัดอุบลราชธานี
5. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
   - 5.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง
   - 5.2 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
     - 5.2.1 ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่นิยม
     - 5.2.2 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์
     - 5.2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม
     - 5.2.4 ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
   - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
   - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

Mahasarakham University

องค์ความรู้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และพระพุทธรูป

1. ความรู้เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง สิ่งหรือภาวะที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือธรรมชาติ สามารถบันดาลให้เป็นไปได้ หรือให้สำเร็จได้ดังปรารถนา เช่น ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ บันดาลให้หายจากโรคร้าย หรือหมายถึง ความเชื่อถือว่ามีอำนาจ อาจบันดาลให้สำเร็จได้ดังประสงค์ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์ (ราชบัณฑิตยสถาน 2552. 2552 : เว็บไซต์)

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง พลังอำนาจเหนือสัมผัสที่เชื่อกันว่า สามารถให้คุณให้โทษต่อผู้เชื่อถือ (เมินรัตน์ นวะบุศย์. 2544 : 1)

ศักดิ์สิทธิ์ หมายถึง สิ่งที่เชื่อถือว่ามีอำนาจ อาจบันดาลให้สำเร็จดังประสงค์ เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ วัตถุมงคลศักดิ์สิทธิ์ (กชภร ตุลารักษ์. 2546 : 18)

เมินรัตน์ นวะบุศย์ (2544 : 32) ได้กำหนดสิ่งศักดิ์สิทธิ์จำนวน 20 รายการ โดยเลือกจากคำสอนทางศาสนา และความคิดความเชื่อของคนไทยทั่วไป เรียงลำดับไปดังนี้

1. พระรัตนตรัย
2. พระพุทธรูปสำคัญต่างๆ เช่น พระแก้วมรกต พระพุทธชินราช หลวงพ่อโสธร เป็นต้น
3. พระพุทธรูปหรือรูปเคารพอื่นในบ้าน
4. พระเครื่อง
5. พระโพธิสัตว์กวนอิม (เจ้าแม่กวนอิม)
6. เทพเจ้าต่างๆ เช่น พระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ พระพิฆเนศวร พระยายม เป็นต้น
7. พระสยามเทวาธิราช
8. เจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลหลักเมือง)
9. พระภูมิเจ้าที่
10. ผีบ้านผีเรือน
11. รุกขเทวดา นางไม้
12. เจ้าป่าเจ้าเขา
13. ไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา เสน่ห์ยาแฝด
14. เครื่องรางของขลัง
15. บุญบารมีของตนเองที่สร้างสมไว้
16. พระวิญญาณในหลวงรัชกาลที่ 5
17. วิญญาณท้าวสุรนารี (ย่าโม)
18. วิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง ของท้องถิ่น
19. วิญญาณพระภิกษุที่สำคัญ ที่มีญาณบารมี เช่น หลวงปู่มั่น หลวงปู่แหวน หลวงพ่อพุธ เป็นต้น
20. พระภิกษุที่สำคัญที่มีญาณบารมี ที่ยังมีชีวิต เช่น หลวงพ่อคูณ หลวงพ่อดี

Mahasarakham University

ในประเทศไทย ประชาชนคนไทยไม่ได้นับถือแต่เพียงพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังนับถือผีและศาสนาพราหมณ์เข้าไปด้วย นักวิชาการจำนวนหนึ่งเห็นว่า ความเชื่อของคนไทยนั้น มี 3 ประการ คือ พุทธ ผี พราหมณ์ และไสยศาสตร์ เป็นอีกส่วนหนึ่งหรือประเภทหนึ่งที่คนไทยนับถืออยู่

ประเภทของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ (เมินรัตน์ นวะบุศย์. 2544 : 35)

1. ศาสนาพุทธ
   1.1 พระรัตนตรัย
   1.2 พระพุทธรูปสำคัญต่างๆ เช่น พระแก้วมรกต พระพุทธชินราช หลวงพ่อโสธร เป็นต้น
   1.3 พระพุทธรูปหรือรูปเคารพอื่นในบ้าน
   1.4 พระเครื่อง
   1.5 พระโพธิสัตว์กวนอิม (เจ้าแม่กวนอิม) เป็นพระโพธิสัตว์ของมหายาน
   1.6 พระสยามเทวาธิราช
   1.7 รุกขเทวดา นางไม้
   1.8 บุญบารมีของตนเองที่สร้างสมไว้
   1.9 พระภิกษุที่สำคัญที่มีญาณบารมี ที่ยังมีชีวิต เช่น หลวงพ่อคูณ หลวงพ่อดี เป็นต้น
2. ศาสนาพราหมณ์
   2.1. เทพเจ้าต่างๆ เช่น พระพรหม พระอิศวร พระนารายณ์ พระพิฆเนศวร พระยายม เป็นต้น
   2.2 เจ้าพ่อหลักเมือง (ศาลหลักเมือง)
   2.3 พระภูมิเจ้าที่
3. ผี
   3.1 ผีบ้านผีเรือน
   3.2 เจ้าป่าเจ้าเขา
   3.3 พระวิญญาณในหลวงรัชกาลที่ 5
   3.4 วิญญาณท้าวสุรนารี (ย่าโม)
   3.5 วิญญาณบรรพบุรุษของตนเอง ของท้องถิ่น
   3.6 วิญญาณพระภิกษุที่สำคัญ ที่มีญาณบารมี เช่น หลวงปู่มั่น หลวงปู่แหวน หลวงพ่อพุธ เป็นต้น
4. ไสยศาสตร์
   4.1 ไสยศาสตร์ เวทย์มนต์คาถา เสน่ห์ยาแฝด
   4.2 เครื่องรางของขลัง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามหลักการของวิชาธรรมกายนั้น ยืนยันได้ว่ามีฤทธิ์ และให้คุณให้โทษกับมนุษย์ได้ ในทางปฏิบัติแล้วถ้ามนุษย์บำเพ็ญบารมีมาดี ปฏิบัติธรรมถูกต้องตามหลักการของพระศาสนาแล้ว สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ให้คุณก็จะให้คุณได้ ส่วนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะให้โทษจะให้ไม่ได้

Mahasarakham University

เนื่องจากบุญบารมีของผู้ปฏิบัติธรรมสามารถคุ้มครองตัวเองได้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง 20 รายการสามารถจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ ฝ่ายพระกับฝ่ายมาร (เมินรัตน์ นวะบุศย์. 2544)

2. ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูป

พระพุทธรูปนั้นเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสิ่งบูชาสักการะของพุทธศาสนิกชนอย่างสูงสุด เพราะถือว่าพระพุทธรูปนั้นเป็นเสมือนพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนบูชาและเคารพสูงสุด พระพุทธรูปถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรมอันเกี่ยวกับประดิษฐกรรมตามกระบวนช่างปั้น แกะสลัก และหล่อ ซึ่งทำให้เกิดรูปที่มีมิติที่สมบูรณ์ตามอุดมคติของศิลปินผู้ซาบซึ้งในหลักธรรมของพระพุทธองค์อย่างแท้จริงแล้วจึงเนรมิตพระรูปให้ตรงกับมโนภาพของตน และให้เป็นสื่อแทนคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า อนึ่ง พระพุทธรูปนั้นตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาแล้วจัดเป็นเจดีย์ประเภทหนึ่งในเจดีย์ 4 ประเภท คือ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547 : 94-97)

2.1 ธาตุเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

2.2 บริโภคเจดีย์ เจดีย์คือสิ่งหรือสถานที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้หรือประทับอยู่ หมายถึง สังเวชนียสถานทั้ง 4 แห่ง ตลอดถึงสิ่งที่พระพุทธองค์เคยทรงบริโภค เช่น บาตรจีวรและบริขารอื่น ๆ เป็นต้น

2.3 ธรรมเจดีย์ เจดีย์ที่บรรจุพระธรรม เช่น บรรจุใบลานจารึกพุทธพจน์แสดงหลักธรรมประกอบด้วยปฏิจจสมุปบาท เป็นต้น

2.4 อุทเทสิกเจดีย์ เจดีย์ที่สร้างอุทิศพระพุทธเจ้า อันได้แก่ พระพุทธรูปนั้นเอง

ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับพระพุทธรูปก็จัดได้ว่ามีความสำคัญในฐานะที่เป็นอุทเทสิกเจดีย์และก่อให้เกิดปัญญา ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส และมีความรู้ความเข้าใจในศิลปะด้านนี้มากยิ่งขึ้น ทำให้เห็นคุณค่าทางภูมิปัญญาของผู้สร้างและปรัชญาที่มีอยู่ในพระพุทธรูปเหล่านั้นด้วย

3. ความหมายของพระพุทธรูป

พระพุทธรูป หมายถึง รูปที่สร้างขึ้นแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อกราบไหว้บูชา อาจใช้การแกะสลักจากวัสดุต่างๆ เช่น ศิลา งา ไม้ หรือวัสดุอื่นๆ นอกจากนี้ยังอาจใช้การปั้นหรือหล่อด้วยโลหะก็ได้โดยทั่วไป คำว่า พระพุทธรูปมักจะหมายถึง รูปขนาดใหญ่พอที่จะวางบูชาได้ สำหรับรูปขนาดเล็กมักจะเรียกว่า พระเครื่อง อย่างไรก็ตามทั้งสองแบบสามารถเรียกว่า พระพุทธรูปได้เช่นกัน (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547 : 94-97)

พระพุทธรูป หรือ “พระพุทธปฏิมา” ตามภาษาบาลี หมายถึง พระรูปที่ใช้แทนองค์พระพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดาในพระพุทธศาสนา

4. ความเป็นมาของพระพุทธรูป

มูลเหตุที่เกิดการสร้างพระพุทธรูปขึ้นนั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ผู้ทรงนิพนธ์หนังสือเรื่อง “ตำนานพระพุทธเจดีย์” ประทานความเห็นว่า การสร้างพระพุทธรูปนั้นปรากฏอยู่ในตำนานพระแก่นจันทน์ ซึ่งได้กล่าวถึงพุทธประวัติตอนที่พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และทรงค้างอยู่ที่ดาวดึงส์สวรรค์นั้น 1 พรรษา พระเจ้าปเสนทิแห่งกรุงโกศลเมื่อมิได้เห็นพระพุทธองค์มาช้านานก็มีความรำลึกถึงจึงทรงรับสั่งให้ช่างทำพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แดงขึ้นประดิษฐานไว้เหนืออาสนะที่พระพุทธองค์เคยประทับ ครั้นเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับจากดาวดึงส์มาถึงที่ประทับ พระแก่นจันทน์ลุกขึ้นปฏิสันถาร

Mahasarakham University

กับพระพุทธองค์ด้วยปาฏิหาริย์ แต่พระพุทธองค์ตรัสสั่งให้พระแก่นจันทน์กลับไปยังที่ประทับเพื่อรักษาไว้เป็นตัวอย่างพระพุทธรูป ซึ่งสาธุชนจะได้ใช้เป็นแบบอย่างสร้างพระพุทธรูปเมื่อพระพุทธองค์ทรงล่วงลับไปแล้ว ความที่กล่าวไว้ในตำนานประสงค์อ้างว่า พระพุทธรูปแก่นจันทน์องค์นั้นเป็นแบบอย่างของพระพุทธรูปซึ่งสร้างกันต่อมาภายหลัง หรืออีกนัยหนึ่งคือ พระพุทธรูปมีขึ้นโดยพระบรมพุทธานุญาต และเหมือนพระพุทธองค์ เพราะตัวอย่างสร้างขึ้นตั้งแต่ในครั้งพุทธกาล อย่างไรก็ตามที่กล่าวนี้เป็นเพียงตำนานที่น่าจะเขียนขึ้นภายหลังเมื่อมีการสร้างพระพุทธรูปกันแพร่หลายแล้ว (เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 208)

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-7 หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ 700 ปี โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้นประมาณพุทธศตวรรษที่ 3-6 ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน โดยเฉพาะพุทธประวัติที่ปรากฏอยู่ตามศาสนสถาน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจติยสถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูปหรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่

หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดียปรากฏขึ้นราวๆ พุทธศตวรรษที่ 7 โดยเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราวๆ พ.ศ. 663-705 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรมาซิโดเนียทางตอนเหนือของประเทศกรีซ ได้สร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ ครอบคลุมคาบสมุทรบอลข่าน อียิปต์ ตุรกี และเปอร์เซีย จนมาถึงดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ที่แคว้นคันธารราฐ ในพุทธศตวรรษที่ 3 คติการสร้างรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปจึงน่าจะได้แรงบันดาลใจจากอิทธิพลของชาวกรีกที่แพร่หลายตั้งแต่ในครั้งนั้น และนำเอาคติความเชื่อต่างๆ เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมือง ส่งผลให้นำความนิยมในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมาสร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น ดังนั้นพระพุทธรูปสมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นสมัยแรกสุดที่มีการสร้างพระพุทธรูปจึงมีลักษณะเป็นแบบชาวกรีกค่อนข้างมาก ทั้งรูปร่าง หน้าตา และลักษณะการครองจีวร

การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละสกุลช่างและแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่ในการสร้างพระพุทธรูปจะมีสัญลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกว่ารูปนั้นเป็นพระพุทธองค์เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ หรือลักษณะของมหาบุรุษรวม 32 ประการ เช่น มีขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎเรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณีษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของพระพุทธรูป ทำเป็นตุ่มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ (เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 224-229)

พระพุทธรูปเริ่มเข้ามาปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดีซึ่งได้มีการค้นพบพระพุทธรูปในประเทศไทยรุ่นเก่าแก่สุด คือ พระพุทธรูปสมัยอมราวดี (ศิลปะอินเดียช่วงพุทธศตวรรษที่ 7-9) และศิลปะสมัยคุปตะ (ศิลปะอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-11)

Mahasarakham University

เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จึงสันนิษฐานว่าเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียนำติดตัวเข้ามาพร้อมกับการเดินทางค้าขาย และน่าจะเป็นผู้ที่นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ด้วย

ส่วนการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทยน่าจะเกิดขึ้นราวๆ พุทธศตวรรษที่ 8-9 ในสมัยก่อนทวารวดี โดยได้พบหลักฐานการสร้างศาสนสถาน พระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์ที่บริเวณเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักษณะของพระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์ที่พบนี้ สามารถเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับศิลปะอมราวดี จึงกำหนดอายุอยู่ในราวๆ พุทธศตวรรษที่ 8-9 และเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าดินแดนไทย เริ่มรับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และรู้จักการสร้างศาสนสถานและพระพุทธรูปเป็นครั้งแรกแล้วในช่วงระยะเวลานี้ ก่อนที่จะพัฒนาเป็นศิลปกรรมในสมัยทวารวดีที่แพร่หลายในที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547 : 94-97)

5. ประวัติการสร้างพระพุทธรูป

ในระยะแรกหลังจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ได้นำเอาดิน น้ำ และใบโพธิ์จากสังเวชนียสถาน 4 แห่ง คือ สถานที่ประสูติ (ลุมพินีวัน) ตรัสรู้ (พุทธคยา) ปฐมเทศนา (พาราณสี) และปรินิพพาน (กุสินารา) เก็บมาไว้เพื่อบูชาคุณพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต่อมามีการสร้างรูปอื่นที่เป็นสัญลักษณ์เพื่อระลึกถึงพระพุทธคุณ เช่น ทำดวงตราสัญลักษณ์ประจำสถานที่ต่างๆ ขึ้นด้วยดินเผาหรือแผ่นเงิน เช่นที่เมืองกบิลพัสดุ์ สร้างตราดอกบัว หมายถึง มีสิ่งบริสุทธิ์เกิดขึ้น และตราม้า หมายถึง ม้ากัณฐกะที่เมืองพาราณสี สร้างตราธรรมจักร มีรูปกวางหมอบอันหมายถึงการแสดงธรรมจักร และพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงสร้างเสาหินอโศกไว้ในสถานที่ประสูติ เป็นต้น

การสร้างพระพุทธรูปมีประวัติความเป็นมาดังนี้ (เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 208-210) ตามตำนานพุทธประวิติกล่าวว่าในสมัยพุทธกาล พระเจ้าปเสนธิโกศลแห่งแคว้นโกศล ได้โปรดให้ช่างจำหลักพระรูปเหมือนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นจากไม้แก่นจันทร์ เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระพุทธองค์ที่เสด็จไปจำพรรษาที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อโปรดพุทธมารดา นับเป็นการสร้างพระพุทธรูปเป็นครั้งแรก แต่ตำนานพระแก่นจันทร์นี้ บางท่านกล่าวว่าเป็นเพียงตำนานที่ยังไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันได้อย่างชัดเจน ถ้าไม่นับพระแก่นจันทร์ ก็สันนิษฐานกันว่า พระพุทธรูปนั้น เริ่มสร้างในราวพุทธศตวรรษที่ 7 ตั้งแต่สมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นแคว้นที่อยู่ทางตอนเหนือ ของอินเดียโบราณ (ปัจจุบันอยู่ในแถบตะวันตกเฉียงเหนือของปากีสถานและตะวันออกของอัฟกานอสถาน) ผู้ริเริ่มสร้างไม่ใช่ชาวอินเดียแต่เป็นพวกโยนก (กรีก) สันนิษฐานว่าเริ่มสร้างในสมัยพระเจ้าเมนันเดอร์หรือพระเจ้ามิลินท์ กษัตริย์เชื้อสายกรีกแห่งแคว้นคันธาระ หรือคันธาราฐ

เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราช นำพระพุทธศาสนาเข้าไปเผยแผ่ในคันธาราฐ พวกโยนกยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา พระเจ้ามิลินท์มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาก แสดงองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง แต่เดิมนั้นพระพุทธศาสนาไม่มีรูปเคารพแต่อย่างใด เพราะในสมัยอินเดียในสมัยนั้นมีข้อห้ามในการทำรูปเคารพ แต่เคยนับถือศาสนเทวนิยมและจำหลักรูปเคารพของเทพเจ้ากลุ่มโอลิมปัสมาก่อน เช่น รูปอพอลโลและซีอุส เมื่อเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนา ก็เลยจำหลักศิลารูปพระสัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นเคารพบูชาเป็นครั้งแรก (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547 : 94-97)

Mahasarakham University

6. พระพุทธรูปสำคัญในสมัยต่าง ๆ

6.1 พระพุทธรูปศิลา สมัยทวารวดี

เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ชุดหนึ่ง มีจำนวน 5 องค์ สร้างเป็นหินทรายสีขาว 4 องค์ และอีก 1 องค์เป็นหินทรายสีเขียว แต่เดิมประดิษฐานอยู่ที่วัดพระเมรุ จังหวัดนครปฐม โดยเชื่อว่า 4 องค์แรก ซึ่งมีลักษณะและขนาดเดียวกันประดิษฐานในจระนำของซุ้มเรือนธาตุทั้ง 4 ด้าน ส่วนองค์ที่ 5 อาจอยู่ในวิหาร พระพุทธรูปทั้งหมดอยู่ในสภาพชำรุดแตกหัก เป็นชิ้นส่วน ได้มีการปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ในภายหลัง และเคลื่อนย้ายไปประดิษฐานตามที่ต่างๆ คือ องค์ที่ 1 ประดิษฐานอยู่ภายในพระอุโบสถวัดพระปฐมเจดีย์ราชวรมหาวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม เป็นองค์ที่สมบูรณ์ที่สุด องค์ที่ 2 ประดิษฐานที่บริเวณลานประทักษิณด้านทิศใต้ของพระปฐมเจดีย์ องค์ที่ 3 จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร องค์ที่ 4 จัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และองค์ที่ 5 ประดิษฐานอยู่ในวิหารน้อย วัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระพุทธรูปศิลาทรายขาว หรือหินทรายสีขาวทั้ง 4 องค์ เป็นปางทรงแสดงธรรม (วิตรรกมุทรา) ด้วยพระหัตถ์ขวา พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา ประทับนั่งห้อยพระบาท ทั้งท่านั่ง และการครองผ้าได้รับอิทธิพลทางด้านรูปแบบมาจากศิลปะอินเดีย สมัยคุปตะและสมัยปาละ ส่วนลักษณะพระพักตร์สร้างเป็นแบบพื้นเมืองแล้ว

6.2 พระพุทธรูปนาคปรก ปางมารวิชัยสมัยศรีวิชัย

พระพุทธรูปนาคปรกองค์นี้พบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันจัดแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร เป็นพระพุทธรูปสมัยศรีวิชัยตอนปลายที่มีอิทธิพล ของศิลปะขอมเข้ามาปะปนแล้ว พระพุทธรูปองค์นี้มีความสำคัญคือ ที่ฐานพระพุทธรูปมีจารึกที่กล่าวถึงผู้สร้างคือ เจ้าเมืองครหิ สร้างใน พ.ศ. 1726 สันนิษฐานว่า เมืองครหิ คือ เมืองไชยาในปัจจุบัน ตามปกติ พระพุทธรูปนาคปรกจะแสดงปางสมาธิ แต่พระพุทธรูปองค์นี้แสดงปางมารวิชัย

6.3 พระพุทธรูปนาคปรก ศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทยสมัยนครวัด

เป็นพระพุทธรูปนาคปรก สมัยนครวัด อายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 จัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร มีลักษณะสำคัญคือ เป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง ปางสมาธิ ประทับนั่งบนขนดนาค 3 ชั้น มีเศียรนาค 7 เศียร พระพักตร์สี่เหลี่ยมถมึงทึง พระเนตรเปิด ทรงเทริดและกรองศอ อันเป็นรูปแบบที่นิยมในศิลปะนครวัด

6.4 พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย

พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยมีที่สำคัญมากหลายองค์ ได้แก่

6.4.1 พระพุทธชินราช ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นพระพุทธรูปสำคัญ และมีความงามมากที่สุดองค์หนึ่งในงานประติมากรรมไทย สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัยราวๆ ต้นพุทธศตวรรษที่ 20 มีลักษณะเฉพาะของสกุลช่างสุโขทัยที่เรียกว่า หมวดพระพุทธชินราช คือ พระพักตร์รูปไข่ พระวรกายค่อนข้างอวบอ้วน นิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกัน

6.4.2 พระพุทธชินสีห์ ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร เดิมประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดพิษณุโลก สมเด็จ-

Mahasarakham University

พระบวรราชเจ้ามหาศักดิพลเสพ (ในรัชกาลที่ 3) โปรดให้อัญเชิญลงมายังกรุงเทพมหานคร เป็นพระพุทธรูปซึ่งมีรูปลักษณะงดงาม สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในคราวเดียวกับพระพุทธชินราช

6.4.3 พระศรีศากยมุนี ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพมหานคร เดิมเป็นพระประธานในพระวิหารหลวง วัดมหาธาตุ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชโปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญลงมายังกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. 2351 พระศรีศากยมุนีจัดเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ขนาดใหญ่มากที่สุดองค์หนึ่ง และเป็นพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยรุ่นเดียวกับพระพุทธชินราช คงสร้างขึ้นในสมัยที่อาณาจักรสุโขทัยรุ่งเรืองสูงสุดในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 20

6.4.4 พระสุโขทัยไตรมิตร ประดิษฐานอยู่ในพระวิหารวัดไตรมิตรวิทยาราม เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพมหานคร เป็นพระพุทธรูปปางมาร-วิชัย หน้าตักกว้าง 3.10 เมตร สูง 3.77 เมตร หล่อด้วยทองคำที่เรียกว่า ทองเนื้อเจ็ดน้ำสองขา จัดเป็นเนื้อทองค่อนข้างบริสุทธิ์ เดิมพระพุทธรูปองค์นี้มีปูนหุ้มอยู่ทั่วทั้งองค์ และประดิษฐานอยู่ที่วัดโชตินาราม หรือวัดพระยาไกร มาตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ 3 ต่อมาใน พ.ศ. 2478 ได้มีการเคลื่อนย้ายพระพุทธรูปองค์นี้ไปไว้ที่ข้างพระเจดีย์ในวัดสามจีน ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า วัดไตรมิตรวิทยาราม ครั้นถึง พ.ศ. 2498 จึงได้มีการสร้างพระวิหารหลังใหม่เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปองค์นี้ ปรากฏว่า ในการเคลื่อนย้าย ปูนที่หุ้มองค์พระได้กะเทาะออก ทำให้เห็นว่ามีพระพุทธรูปองค์ในที่เป็นเนื้อทองคำทั้งองค์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานนามพระพุทธรูปองค์นี้ เมื่อ พ.ศ. 2535 ว่าพระพุทธมหาสุวรรณฏิมากร

ลักษณะศิลปกรรมของพระสุโขทัยไตรมิตรจัดเป็นพระพุทธรูปสุโขทัยในหมวดใหญ่ พระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก ชายสังฆาฏิเป็นเส้นเล็กยาวลงมา จรดพระนาภี ปลายคล้ายเขี้ยวตะขาบ พระพุทธรูปสุโขทัยหมวดใหญ่นิยมสร้างในราวๆ กลางพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงกลางพุทธศตวรรษที่ 20 ตั้งแต่สมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 (ลิไท) เป็นต้นมา สำหรับพระสุโขทัยไตรมิตร นี้มีลักษณะที่สามารถเปรียบเทียบได้กับกลุ่มพระพุทธรูปที่มีจารึกที่ฐาน เช่น พระพุทธรูปทองโบราณ วัดหงส์รัตนาราม กรุงเทพมหานคร ระบุศักราชที่สร้างคือ 1963 ดังนั้น พระสุโขทัยไตรมิตรจึงน่าจะสร้างขึ้นในราวๆ กลางพุทธศตวรรษที่ 20

การที่พระสุโขทัยไตรมิตรมาประดิษฐานยังกรุงเทพมหานครนั้น คงเกิดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ซึ่งได้โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากหัวเมืองเหนือมาไว้ยังกรุงเทพ-มหานครเป็นจำนวนมาก และได้โปรดเกล้าฯ ให้นำไปประดิษฐานยังวัดต่างๆ ที่สร้างขึ้นใหม่ พระสุโขทัยไตรมิตรคงได้รับการอัญเชิญมาในคราวเดียวกันนี้ และนำมาประดิษฐานยังวัดโชตินารามที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 ดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนการพอกปูนหุ้มทับองค์พระพุทธรูปนั้น น่าจะเป็นการป้องกันอันตรายในภาวะสงครามคราวใดคราวหนึ่ง

6.4.5 พระพุทธรูปลีลา สมัยสุโขทัย ประดิษฐานที่พระระเบียงวัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม กรุงเทพมหานคร มีอายุราวๆ กลางพุทธศตวรรษที่ 19 พระพุทธรูปลีลาถือเป็นประติมากรรมที่งามที่สุดแบบหนึ่งในศิลปกรรมไทย และเป็นรูปแบบที่เชื่อว่า ช่างไทยได้ประดิษฐ์ขึ้นเอง เพราะพระพุทธรูปลีลาลอยตัวไม่ปรากฏ ในศิลปะของชนชาติอื่นๆ ความเป็นมาของ พระพุทธรูปลีลานั้น น่าจะมาจากพระพุทธรูปปางเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ภายหลังการเสด็จขึ้นไปเทศนาโปรดพระพุทธมารดา โดยเป็นตอนที่พระพุทธเจ้ากำลังทรงพระ-ดำเนินลงมาตามบันได

Mahasarakham University

6.5 พระพุทธรูปสมัยล้านนา

พระพุทธรูปสมัยล้านนาที่สำคัญ ได้แก่ พระเจ้าเก้าตื้อ และพระเจ้าแข้งคม

6.6.1 พระเจ้าเก้าตื้อ ประดิษฐานในวิหารพระเจ้าเก้าตื้อ วัดบุปผาราม (วัดสวนดอก) จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพระเมืองแก้ว (กษัตริย์ล้านนา พ.ศ. 2038-2068) โปรดให้สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2047 แล้วเสร็จใน พ.ศ. 2053 จัดเป็นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ล้านนาที่อยู่ในสภาพสมบูรณ์ที่ใหญ่ที่สุด หน้าตักกว้าง 2.90 เมตร สูง 3.89 เมตร เป็นพระพุทธรูปในกลุ่มที่มีอิทธิพลพระพุทธรูปหมวดใหญ่ในศิลปะสุโขทัย คือ ประทับนั่งขัดสมาธิราบบนฐานหน้ากระดานเกลี้ยง พระพักตร์รูปไข่ พระรัศมีเป็นเปลว แต่สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ยาวลงมาจรดพระนาภี ซึ่งเป็นลักษณะอิทธิพลของศิลปะอยุธยาแล้ว

6.6.2 พระเจ้าแข้งคม ประดิษฐานที่วัดศรีเกิด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่มากองค์หนึ่งของล้านนา (หน้าตักกว้าง 2.32 เมตร สูง 3.65 เมตร) ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2020 โดยพระเจ้าติโลกราชโปรดให้หล่อขึ้น ลักษณะของพระพุทธรูปแข้งคมมีความแตกต่างจากแบบแผนของศิลปะล้านนาที่มีมาแต่เดิมอย่างเห็นได้ชัดคือ พระชงฆ์เป็นสัน (แข้งคม) พระพักตร์สี่เหลี่ยม พระเนตรโปน พระโอษฐ์หนา ขอบพระโอษฐ์ซ้อนกัน 2 เส้น มีไรพระศก ขมวดพระเกศาเป็นเม็ดเล็ก พระ-รัศมีเป็นเปลวสูง สังฆาฏิเป็นแผ่นขนาดใหญ่ยาวลงมาจรดพระนาภี ปลายเป็นริ้วพับซ้อนกัน พระหัตถ์ขวาวางอยู่กึ่งกลางพระชงฆ์ นิ้วพระหัตถ์ยาวไม่เสมอกัน ลักษณะดังกล่าวนี้สามารถ เปรียบเทียบได้กับพระพุทธรูปแบบอู่ทองรุ่นที่ 2 ที่มีอิทธิพลของศิลปะเขมรแบบบายน

6.6 พระพุทธรูปแบบอู่ทอง (ศิลปะก่อนอยุธยา)

พระพุทธรูปแบบอู่ทอง (ศิลปะก่อนอยุธยา) ที่สำคัญได้แก่ พระพุทธ ไตรรัตนนายก ประดิษฐานที่พระวิหารหลวง วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เรียกว่า “พระโต” “หลวงพ่อโต” หรือ “หลวงพ่อพนัญเชิง” ชาวจีนเรียกว่า “ซำปอกง” ตามพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ กล่าวว่า พระพุทธรูปองค์นี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1868 ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี 26 ปี เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ลงรักปิดทอง สูงประมาณ 19 เมตร ลักษณะพระพุทธรูปจัดเป็นแบบอู่ทองรุ่นที่ 2 มีลักษณะพระพักตร์สี่เหลี่ยมเคร่งขรึม ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว

6.7 พระพุทธรูปสมัยอยุธยา

พระพุทธรูปสมัยอยุธยาที่สำคัญคือ

6.7.1 พระมงคลบพิตร ประดิษฐานที่วิหาร วัดมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างขึ้นเมื่อใด แต่จากพุทธลักษณะ และการค้นพบพระพุทธรูปขนาดเล็กแบบเชียงแสนสิงห์หนึ่ง (ขัดสมาธิเพชร) บรรจุไว้ในพระอุระ แสดงให้เห็นถึงการรับอิทธิพลของศิลปะสุโขทัยและศิลปะล้านนาแล้ว จึงเชื่อว่าพระมงคลบพิตรน่าจะสร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนต้น ประมาณพุทธศตวรรษ ที่ 20 เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน สูง 12.45 เมตร

6.7.2 พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ ประดิษฐานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ จังหวัด พระนครศรีอยุธยา พระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่นี้ได้รับความนิยมอย่างมากในสมัยอยุธยาตอนปลายสันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในความหมายของปางทรมานพญามหาชมพู กษัตริย์ที่ถือพระองค์ว่าเป็นจักรพรรดิผู้ยิ่งใหญ่ในจักรวาล พระพุทธองค์จึงเนรมิตพระองค์ให้อยู่ในเครื่องทรงอย่างจักรพรรดิ

Mahasarakham University

ที่ยิ่งใหญ่กว่าพญามหาชมพู และทรงเทศนาโปรดจนกษัตริย์พระองค์นี้ยอมผนวช และสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ลักษณะพระพุทธรูปแสดงให้เห็นถึงงานช่างในสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ฉาบด้วยปูนปั้น ลงรักปิดทอง ได้รับการบูรณะครั้งใหญ่ในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และพระราชทานนามว่าพระพุทธนิมิตรวิชิตมารโพลี ศรีสรรเพชญ์บรมไตรโลกนาถ

6.8 พระพุทธรูปสมัยรัตนโกสินทร์

1) พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร พระพุทธรูปทั้ง 2 องค์นี้ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างขึ้น ตามพระราชประเพณีนิยมที่เชื่อว่า มีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยา คือ การสร้างรูปบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้า พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่อย่างพระมหาจักรพรรดิราชขึ้น 2 องค์ เป็นพระพุทธรูปสำริดหุ้มด้วยทองคำ องค์หนึ่งจารึกพระนามว่า “พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก” ถวายสมเด็จพระบรมอัยกา เพื่อใช้แทนพระนามเดิมว่า “แผ่นดินต้น” อีกพระองค์หนึ่งจารึกพระนามว่า “พระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย” พระบรมชนกนาถ เพื่อใช้แทนพระนามที่เรียกมาแต่เดิมคือ “แผ่นดินกลาง” ต่อมาในรัชกาลที่ 4 ได้ทรงเปลี่ยนเป็น “พระพุทธเลิศหล้านภาลัย” ด้วยเหตุนี้ พระนามของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ จึงกลายเป็นพระนามของรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2 ด้วยเหตุผลที่ไม่ประสงค์ให้เรียกพระนามรัชกาลที่ 3 ว่า “แผ่นดินปลาย”

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปทั้ง 2 องค์ เหมือนกันคือ เป็นพระพุทธรูปยืนแสดงปางประทานอภัยทั้ง 2 พระหัตถ์ (ห้ามสมุทร) ทรงเครื่องใหญ่อย่างพระมหาจักรพรรดิราชซึ่งมีมาแล้วตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย แต่ได้เพิ่มเครื่องทรงให้มากขึ้นกว่าเดิม เช่น กรรเจียกจร กระหนกเหนือพระอังสา และเพิ่มชั้นของชายไหวชายแครง ลักษณะสำคัญคือ พระพักตร์แบบหุ่นที่เป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปในรัชกาลที่ 3

2) พระพุทธไตรรัตนนายก ประดิษฐานอยู่ที่พระวิหารหลวง วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร เดิมเรียกว่า “พระโต” หรือ “หลวงพ่อโต” ชาวจีนเรียกว่า“ซำปอกง” หรือ “ซำปอฮุดกง” พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถวายพระนามว่า “พระพุทธไตรรัตนนายก” เป็นพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นในรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร) ได้อุทิศที่ดินสร้างวัดกัลยาณมิตร พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเงินช่วยสร้างพระวิหารหลวง และพระพุทธรูปประธาน พร้อมทั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงก่อพระฤกษ์ พระโตสร้างแล้วเสร็จใน พ.ศ. 2380 การสร้างพระโตซึ่งถือเป็นพระพุทธรูป ที่ใหญ่ที่สุดในกรุงเทพมหานคร มีที่มาจากพระราชประสงค์สำคัญของรัชกาลที่ 3 ซึ่งต้องการให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองเหมือนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นการสร้างพระโตองค์นี้จึงน่าจะมีแรงบันดาลใจมาจากพระโต ที่วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลักษณะของพระโตเป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย พระพักตร์แบบหุ่นอันเป็นลักษณะเฉพาะของประติมากรรมในรัชกาลที่ 3

3) พระศรีศากยะทศพลญาณประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ ประดิษฐานบริเวณพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เป็นพระพุทธรูปลีลาขนาดใหญ่ หล่อด้วยทองสำริดหนัก 17,543 กิโลกรัม โดยแบ่งหล่อเป็นชิ้นต่างๆ ขององค์พระ รวม 137 ชิ้น แล้วจึงนำไปประกอบกับโครงเหล็กบนฐานพระพุทธรูป เพื่อเชื่อมรอยต่อ และปรับแต่งให้เป็นเนื้อเดียวกัน เป็นพระพุทธ-รูปสูง 15.875 เมตร ถือเป็นพระพุทธรูปลีลา หล่อด้วยทองสำริดที่มีลักษณะงดงาม และมีขนาดใหญ่ที่สุดในสมัยรัตนโกสินทร์ ประดิษฐานอยู่กลางแจ้ง เพื่อเป็นพระประธาน ของพุทธมณฑล พระพุทธรูปองค์นี้

Mahasarakham University

ออกแบบโดยศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี ประติมากร ชาวอิตาลี ที่เข้ามารับราชการในประเทศไทย และนายสาโรจ จารักษ์ จากกรมศิลปากร เป็นผู้ควบคุมการปั้นและขยายแบบ ได้หล่อขึ้นแล้วเสร็จ และนำขึ้นประดิษฐานใน พ.ศ. 2525

พุทธลักษณะของพระพุทธรูปองค์นี้ ได้แรงบันดาลใจมาจากพระพุทธรูปลีลาสมัยสุโขทัย โดยมีส่วนที่เพิ่มเติมเข้าไป และถือเป็นงานประติมากรรมร่วมสมัย คือ การครอง จีวรที่มีริ้วแบบเหมือนจริง

7. พระพุทธรูปในศิลปะไทยสมัยต่าง ๆ

กระทรวงวัฒนธรรม (2555 : เว็บไซต์) ได้สรุปพระพุทธรูปในศิลปะไทยสมัยต่าง ๆ มีดังนี้

1. สมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16)

ลักษณะพระพุทธรูปได้รับแรงบันดาลใจมาจากศิลปะอินเดียคือ ศิลปะอมราวดี ศิลปะคุปตะ ศิลปะหลังคุปตะ และศิลปะปาละ ที่มีอิทธิพลมากที่สุดได้แก่ ศิลปะคุปตะ เช่น การครองจีวรห่มคลุม จีวรเรียบไม่มีริ้ว การยืนเอียงตนแบบตริภังค์ คือ การยืนเอียงตนทั้ง 3 ส่วน ได้แก่ พระอังสา (ไหล่) พระโสณี (สะโพก) และพระชงฆ์ (ขา) ต่อมาได้พัฒนารูปแบบให้เป็นแบบพื้นเมืองมากยิ่งขึ้น เช่น พระพักตร์กลมแป้น พระขนงต่อกันเป็นรูปปีกกา พระนาสิกแบน พระโอษฐ์หนาแบะ พระพุทธรูปประทับยืนตรง ไม่ทำตริภังค์ และนิยมแสดงปางวิตรรกะ (ทรงแสดงธรรม) ทั้ง 2 พระหัตถ์ อันเป็นรูปแบบที่เกิดขึ้นในศิลปะทวารวดีโดยเฉพาะ นอกจากนั้นยังได้พบพระพุทธรูปนั่งปางสมาธิที่นิยมขัดสมาธิราบอย่างหลวมๆ (พระบาทขวาทับพระบาทซ้ายเห็นฝ่าพระบาทเพียงด้านเดียว) อันมีที่มาจากอิทธิพลของศิลปะอมราวดี ต่อมามีอิทธิพลของศิลปะปาละเข้ามา เช่น การทำ พระพุทธรูปขัดสมาธิเพชร (การนั่งขัดสมาธิที่เห็นฝ่าพระบาททั้ง 2 ข้าง) ในช่วงสุดท้ายของศิลปะทวารวดีมีอิทธิพลของศิลปะเขมรเข้ามาปะปนอยู่ด้วย ก่อนที่ศิลปะทวารวดีจะค่อยๆ เสื่อมไป และมีอิทธิพลของศิลปะเขมร เข้ามาแทนที่

2. สมัยศรีวิชัย (พุทธศตวรรษที่ 13-18)

เป็นศิลปะที่พบทางภาคใต้ ซึ่งในสมัยศรีวิชัยมีการนับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานเป็นส่วนใหญ่ จึงพบงานประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนาแบบมหายาน เช่น การสร้างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระพุทธรูปรุ่นแรกๆ ที่พบมีอิทธิพลของศิลปะ อมราวดีและศิลปะคุปตะจากอินเดียปะปนอยู่ ต่อมาจึงมีลักษณะพื้นเมืองมากยิ่งขึ้น และในตอนปลายช่วงพุทธศตวรรษที่ 17-18 ได้มีอิทธิพลของศิลปะเขมรเข้ามาปรากฏ เช่น พระพุทธรูปนาคปรก พบที่เมืองไชยา หล่อขึ้นใน พ.ศ. 1726

3. ศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย (พุทธศตวรรษที่ 12-18)

งานศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทย ส่วนใหญ่พบในภาคอีสานตอนใต้แต่แพร่หลายไปยังภาคอีสานตอนเหนือและภาคกลาง เป็นงานศิลปกรรมที่สร้างขึ้นในศาสนาฮินดู โดยสร้างเทวรูปเป็นส่วนใหญ่ การสร้างรูปเคารพในพระพุทธศาสนาเป็นเพียงส่วนน้อย และมักเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ถึงแม้ว่าศิลปะเขมรจะมีอายุเก่าแก่ไปถึงพุทธศตวรรษที่ 12 แต่งานศิลปะเขมรที่พบในประเทศไทยส่วนใหญ่มีอายุระหว่างพุทธศตวรรษที่ 16-18 ซึ่งจัดเป็นแบบศิลปะขอมสมัยบาปวน สมัยนครวัด และสมัยบายน โดยที่พบมากได้แก่ พระพุทธรูปนาคปรก พระพุทธรูปในสมัยบาปวนนั้น มีลักษณะพิเศษ คือ พระหนุ (คาง) เป็นร่อง มีขมวดพระเกศาเล็ก

Mahasarakham University

ขอบสบงด้านหน้าเว้าอยู่ใต้พระนาภี (สะดือ) ส่วนด้านหลังโค้งขึ้นมาถึงกึ่งกลางหลัง ส่วนในสมัยนครวัด พระพุทธรูปมีพระพักตร์สี่เหลี่ยม แสดงสีพระพักตร์ถมึงทึง พระเนตรเบิกกว้าง นิยมสร้างเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่อง มีเทริด (กระบังหน้า) และมงกุฎทรงกรวย ประดับกรองศอ และหากเป็นพระพุทธรูปนาคปรก นาคจะมีรัศมีเป็นนาคทรงเครื่องด้วยเช่นกัน ในสมัยบายนซึ่งเป็นยุครุ่งเรืองช่วงสุดท้ายของอาณาจักรขอมนั้น พระพุทธศาสนาแบบมหายานเจริญรุ่งเรืองมาก พระพุทธรูปมีลักษณะพิเศษของศิลปะสมัยบายนโดยเฉพาะ คือ แสดงอาการยิ้ม พระเนตรปิดเหลือบลงต่ำ แสดงถึงสมาธิและความสงบ นิยมเรียกว่า “ยิ้มแบบบายน”

4. สมัยสุโขทัย (ปลายพุทธศตวรรษที่ 18-20)

งานศิลปกรรมสมัยสุโขทัยเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาทที่รับอิทธิพลมาจากลังกา และพม่า นิยมแบ่งพระพุทธรูปสุโขทัยออกเป็น 4 หมวด คือ

4.1 หมวดแรก เป็นพระพุทธรูปที่มีอิทธิพลของศิลปะปาละ ซึ่งรับผ่านมาจากอาณาจักรพุกามในประเทศพม่า มีลักษณะพระพักตร์กลม พระโอษฐ์ยิ้ม พระวรกายอวบอ้วน ชายสังฆาฏิสั้นอยู่เหนือพระถัน

4.2 หมวดใหญ่ หมายถึง หมวดที่มีการสร้างอย่างแพร่หลาย ได้รับอิทธิพลในการสร้างจากศิลปะลังกา และพัฒนารูปแบบจนมีลักษณะเฉพาะของตัวเองเกิดขึ้น ซึ่งถือกันว่างามที่สุดของศิลปะในประเทศไทย ลักษณะที่สำคัญของพระพุทธรูปหมวดใหญ่คือ นิยมแสดงปางมารวิชัย ประทับนั่งขัดสมาธิราบเหนือฐานหน้ากระดานเกลี้ยง มีพระพักตร์รูปไข่ ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว พระขนงโก่ง พระเนตรเหลือบลงต่ำ พระนาสิกโด่ง พระโอษฐ์ยิ้ม ชายสังฆาฏิยาวลงมาจรดพระนาภี

4.3 หมวดกำแพงเพชร พบมากแถบเมืองกำแพงเพชร มีลักษณะคล้ายหมวดใหญ่ แต่มีส่วนที่ต่างกัน ได้แก่ พระนลาฏ (หน้าผาก) กว้าง พระหนุเสี้ยม ขมวดพระเกศาเล็กมาก พระรัศมีเป็นเปลวสูง

4.4 หมวดพระพุทธชินราช ได้แก่ พระพุทธรูปสกุลช่างเมืองพิษณุโลก ซึ่งมีลักษณะที่ต่างจากหมวดใหญ่เล็กน้อยคือ พระพักตร์อวบอ้วนมากกว่า และที่สำคัญคือ การทำปลายนิ้วพระหัตถ์ทั้ง 4 ยาวเสมอกัน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธรูปในหมวดนี้

5. สมัยล้านนา (พุทธศตวรรษที่ 19-23)

พระพุทธรูปในสมัยล้านนามีวิวัฒนาการ อยู่ 2 สาย สายแรก แสดงอิทธิพลของศิลปะปาละผ่านมาทางอาณาจักรพุกามของพม่า เป็นกลุ่มพระพุทธรูปที่เรียกว่าแบบ “เชียงแสนสิงห์หนึ่ง” มีลักษณะที่สำคัญคือ ขัดสมาธิเพชร พระพักตร์กลม พระโอษฐ์ยิ้ม ขมวดพระเกศาใหญ่ พระรัศมีเป็นดอกบัวตูม พระวรกายอวบอ้วน ชายสังฆาฏิสั้นเหนือพระถัน สายที่ 2 แสดงถึงอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ที่นิยมเรียกว่าแบบ “เชียงแสนสิงห์สอง” มีลักษณะที่สำคัญคือ ประทับนั่งขัดสมาธิราบ พระพักตร์รูปไข่ พระวรกายเพรียวบาง พระอังสาใหญ่ บั้นพระองค์เล็ก หน้าตักกว้าง พระขนงโก่ง พระโอษฐ์ยิ้ม ริมฝีพระโอษฐ์เป็นคลื่นเหมือนสมัยสุโขทัย พระรัศมีเป็นเปลว ขมวดพระเกศาเล็ก สังฆาฏิเป็นแผ่นเล็กยาวลงมาจรดพระนาภี

Mahasarakham University

จากการศึกษาพระพุทธรูปสมัยล้านนา แสดงให้เห็นว่าวิวัฒนาการของพระพุทธรูปทั้ง 2 สายนั้นเกิดขึ้นและมีการสร้างอย่างต่อเนื่องไปจนสิ้นอาณาจักรล้านนา โดยสายแรกเกิดขึ้นในระยะแรกของล้านนาตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 19 และได้รับความนิยมอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 และช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ในกลุ่มที่มีจารึกที่ฐานพระพุทธรูป สายที่ 2 นั้น เกิดขึ้นหลังจากล้านนาได้รับอิทธิพลสุโขทัยในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 20 และนิยมสร้างอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษที่ 21 โดยส่วนหนึ่งได้มีวิวัฒนาการไปเป็นรูปแบบเฉพาะของตัวเองอย่างมาก นอกเหนือจากวิวัฒนาการของ 2 สายดังกล่าว ยังมีอิทธิพลของศิลปะแบบอู่ทองปรากฏในล้านนาในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 21 ด้วย ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปแข้งคม มีต้นแบบคือ พระเจ้าแข้งคม ที่วัดศรีเกิด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งพระเจ้าติโลกราช (กษัตริย์ล้านนา พ.ศ. 1985-2031) โปรดให้หล่อขึ้น

6. แบบอู่ทอง (พุทธศตวรรษที่ 17-19)

แบบอู่ทองเป็นชื่อเรียกศิลปะที่เกิดขึ้น ในบริเวณภาคกลางของประเทศไทยแถบเมืองลพบุรีและสุพรรณบุรีในช่วงก่อนการ ก่อตั้งกรุงศรีอยุธยาที่เรียกว่า “อู่ทอง” เพราะเข้าใจว่าเป็นเมืองของพระเจ้าอู่ทอง ก่อนที่จะทรงย้ายราชธานีมาสร้างเมืองใหม่ที่กรุงศรีอยุธยา แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเมืองอู่ทองเป็นเมืองสมัยทวารวดีที่ร้างไปแล้วตั้งแต่ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาประมาณ 300 ปี อย่างไรก็ตามได้พบหลักฐานทางศิลปกรรมบริเวณภาคกลางของประเทศไทยระหว่างพุทธศตวรรษที่ 17-19 ที่มีอิทธิพลของศิลปะทวารวดีและศิลปะขอมปะปนอยู่ นักวิชาการจึงอนุโลมเรียกศิลปะนี้ว่า “แบบอู่ทอง” โดยเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปแล้วว่า หมายถึงศิลปะในภาคกลางที่เกิดขึ้นก่อนสมัยอยุธยา

พระพุทธรูปแบบอู่ทองแบ่งเป็น 3 รุ่น คือ

อู่ทองรุ่นแรก มีอิทธิพลของศิลปะทวารวดีและขอมปะปนกัน ได้แก่ กลุ่มพระพุทธรูปที่มีพระพักตร์เป็นแบบพื้นเมืองคือ พระพักตร์สี่เหลี่ยม ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นตุ่มเล็กๆ ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ปลายตัดตรง

อู่ทองรุ่นที่ 2 แสดงอิทธิพลของศิลปะขอมชัดเจนที่สุด ลักษณะที่สำคัญได้แก่ พระพักตร์สี่เหลี่ยม สีพระพักตร์ถมึงทึง ขมวดพระเกศาเล็ก มีไรพระศก (แนวที่ปรากฏอยู่ระหว่างพระนลาฏและขมวดพระเกศา) พระรัศมีเป็นเปลว ชายสังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ปลาย ตัดตรง นิยมทำพระพุทธรูปที่มีพระชงฆ์เป็นสันที่เรียกว่า “พระแข้งคม” ประทับนั่งเหนือฐานที่เว้าเป็นร่อง

อู่ทองรุ่นที่ 3 มีอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย ลักษณะโดยรวมคล้ายกับรุ่นที่ 2 คือ มีไรพระศก พระชงฆ์เป็นสัน ประทับนั่งเหนือฐานที่เว้าเป็นร่อง แต่มีลักษณะที่แตกต่าง คือ พระพักตร์รูปไข่ อันเป็นอิทธิพลของศิลปะสุโขทัย และพระรัศมีเป็นเปลวสูงอย่างมาก

7. สมัยอยุธยา (ปลายพุทธศตวรรษที่ 19-ต้นพุทธศตวรรษที่ 24)

พระพุทธรูปในสมัยอยุธยาตอนต้นเป็นศิลปะที่สืบต่อจากพระพุทธรูปแบบอู่ทองทั้งรุ่นแรก และรุ่นที่ 2 ส่วนที่ศิลปะอยุธยาได้เพิ่มเข้ามาคือ การสร้างรูปเล่าเรื่องประดับส่วนฐานพระพุทธรูป เช่น ตอนมารผจญ หรือประดับด้วยพระสาวก ครั้นถึงสมัยอยุธยาตอนกลางได้มีพระพุทธรูปแบบใหม่เกิดขึ้นในศิลปะอยุธยา คือพระพุทธรูปทรงเครื่องน้อย ได้แก่ การสร้างพระพุทธรูปที่มีเครื่องทรง เช่น มงกุฎ กรองศอ สังวาล ทับทรวง ทองพระกร ในระยะนี้ยังมีเครื่องทรงไม่มากจึงเรียกว่า ทรงเครื่องน้อย ต่อมาในสมัยอยุธยาตอนปลายมีเครื่องทรงอย่างมาก จึงเรียกว่าทรงเครื่องใหญ่ พร้อมๆ กับรูปแบบใหม่ก็ได้เกิดปางขึ้นใหม่ คือ การแสดงปางประทานอภัย โดยยก

Mahasarakham University

ทั้ง 2 พระหัตถ์ระดับพระอุระ เรียกว่า ปางห้ามสมุทร ตัวอย่างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ที่ถือกันว่างดงามมาก ได้แก่ พระประธานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา คติในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่นี้ได้ให้อิทธิพลต่อศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้นด้วย

8. สมัยรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษ ที่ 24-ปัจจุบัน)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 2) มีการสร้างพระพุทธรูปขึ้นใหม่ไม่มากนัก เพราะถือเป็นสมัยแห่งการสร้างบ้านแปงเมือง มีการสร้างพระราชวังและวัดวาอาราม ส่วนพระพุทธรูปนั้นโปรดเกล้าฯ ให้ไปชะลอมาจากราชธานีเก่า โดยเฉพาะจากกรุงสุโขทัย และพระราชทานไปตามวัดต่างๆ พระพุทธรูปที่มีการสร้างขึ้นใหม่ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปก่ออิฐถือปูน ลักษณะที่สำคัญซึ่งสืบทอดมาจากพระพุทธรูป สมัยอยุธยาคือ พระพักตร์สี่เหลี่ยมเคร่งขรึม ขมวดพระเกศาเล็ก พระรัศมีเป็นเปลว สังฆาฏิเป็นแผ่นใหญ่ ตัวอย่างเช่น พระประธานในพระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษดิ์ราชวรมหาวิหาร

ในรัชกาลที่ 3 ได้มีพระพุทธรูปแบบใหม่เกิดขึ้น พระพุทธรูปดังกล่าวมีลักษณะพระพักตร์คล้ายกับหุ่นละคร รวมทั้งพระราชนิยมในการสร้างพระพุทธรูปทรงเครื่องใหญ่ พระพุทธรูปที่สำคัญ ได้แก่ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ประดิษฐานภายในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ในรัชกาลที่ 4 นิยมสร้างพระพุทธรูปให้เหมือนจริงมากขึ้น โดยพระพุทธรูปไม่มีพระเกตุมาลา และการครองจีวรมีริ้วแบบสมจริง แต่ในรัชกาลที่ 5 ได้ย้อนกลับไปสร้างพระพุทธรูปแบบมีพระเกตุมาลาตามเดิม จนเข้าสู่สมัยแห่งงานศิลปกรรมร่วมสมัย จึงได้นำรูปแบบพระพุทธรูปที่เคยมีมาก่อนมาสร้างใหม่ หรือปรับเปลี่ยนบางอย่างที่เป็นความนิยมสมัยใหม่เพิ่มเข้าไป รูปแบบที่มีการนำกลับมาสร้างเป็นอย่างมาก ได้แก่ พระพุทธรูปสมัยสุโขทัย เช่น พระพุทธรูปลีลา ซึ่งเป็นพระ-ประธานที่พุทธมณฑล มีชื่อว่าพระศรีศากยะ-ทศพลญาณประธานพุทธมณฑลสุทรรศน์ ซึ่งออกแบบโดย ศาสตราจารย์ศิลป พีระศรี นามเดิมคือ คอราโด เฟโรจี (Corado Feroci)

8. พระพุทธรูปปางต่างๆ

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระพุทธรูปสร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า และส่วนหนึ่งเพื่อบอกเล่าถึงพุทธประวัติว่า มีความเป็นมาอย่างไร จึงเป็นมูลเหตุของการสร้าง พระพุทธรูปเพื่อเล่าเรื่องราวในแต่ละตอนขึ้น ความหมายของคำว่า “ปาง” จึงหมายถึง พุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่ง ต่างจากคำว่า “มุทรา” ที่หมายถึงการแสดงท่าด้วยพระหัตถ์ ว่า พระพุทธเจ้ากำลังทรงกระทำอะไร ในศิลปะอินเดียรุ่นแรกๆปรากฏการแสดง “มุทรา” ของพระพุทธรูปเพียง 6 ท่า เท่านั้น ได้แก่ มารวิชัยสมาธิ ปฐมเทศนา ทรงแสดงธรรม (วิตรรกมุทรา) ประทานอภัย และประทานพร การแสดงมุทรานี้ บางครั้งมุทราหนึ่งอาจนำไปใช้ในพุทธประวัติตอนอื่นๆ ด้วย อย่างเช่น ท่าทรงแสดงธรรม มีปรากฏอยู่ในพุทธประวัติหลายตอน อย่างไรก็ดีตามความเข้าใจในปัจจุบัน มักรวมเรียกการแสดงมุทราว่า การแสดงปางด้วย ส่วนการแสดงปางหรือพุทธประวัตินั้น แรกเริ่มมีเพียง 4 ปาง ตามสังเวชนียสถาน ทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ ปางประสูติ ปางตรัสรู้ ปางปฐมเทศนา และปางปรินิพพาน ต่อมาภายหลังจึงเพิ่มขึ้นเป็น 8 ปาง ตามมหาสถาน ที่เพิ่มขึ้นจาก 4 แห่ง เป็น 8 แห่ง ที่เรียกว่า อัฏฐมหาสถาน ปางที่เพิ่มขึ้น 4 ปาง ได้แก่ ปางทรมานช้างนาฬาคีรี ปางทรงรับบาตรจากพญาวานร ปางยมกปาฏิหาริย์ และปางเสด็จลงจากสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ในดินแดนไทยสมัยทวารวดีระยะแรก ได้พบหลักฐานพระพุทธรูปเพียงไม่กี่ปาง ซึ่งเป็นศิลปะที่สืบต่อมาจากอินเดียโดยตรง ได้แก่

Mahasarakham University

ปางประทานพร ปางทรงแสดงธรรม ปางมารวิชัย และปางสมาธิ ในระยะต่อมาจึงมีการสร้างพระพุทธรูปปางอื่นๆ ทั้งที่เป็นการดัดแปลงให้เป็นแบบท้องถิ่น และที่คิดริเริ่มขึ้นใหม่ เช่น พระพุทธรูปปางทรงแสดงธรรม ทั้ง 2 พระหัตถ์ในศิลปะทวารวดีนั้น ก็ไม่มีปรากฏในอินเดีย พระพุทธรูปลอยตัวปางลีลาถือว่าเกิดขึ้นครั้งแรกในศิลปะสุโขทัย และพระพุทธรูปแสดงปางประทานอภัย ทั้ง 2 พระหัตถ์ที่เรียกว่า ปางห้ามสมุทร อาจเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยอยุธยา

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงสมัยอยุธยา การสร้างพระพุทธรูปแสดงปางต่างๆ ยังมีปางอยู่ไม่มากนัก ที่นิยมมากที่สุดคือ ปางมารวิชัย รองลงมาได้แก่ ปางสมาธิ และปางอื่นๆ ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงรวบรวม และเรียบเรียงตำราทางพระพุทธศาสนาขึ้นคือ พระนิพนธ์พุทธประวัติ เรื่อง “ปฐมสมโพธิกถา” แล้วทรงประดิษฐ์แบบอย่างพระพุทธรูปปางต่างๆ ขึ้นตามพุทธประวัติดังกล่าว เพื่อให้ช่างสร้างเป็นพระพุทธรูปรวม 40 ปาง ซึ่งถือเป็นการกำหนดปางต่างๆ ของพระพุทธรูปมากที่สุดเท่าที่เคยมีมา หลังจากนั้นมาจนถึงรัชกาลปัจจุบัน ได้มีการกำหนดปางพระพุทธรูปเพิ่มเติมขึ้นหลายตำรา เช่น “พระพุทธรูปปางต่างๆ” ของหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ มีจำนวน 55 ปาง ใน “ภาพพุทธประวัติวัดทองนพคุณ” เป็นประติมากรรมนูนสูงสร้างด้วยทองเหลืองทาสี ปิดทอง มีจำนวน 90 ปาง ใน “ประวัติพระ-พุทธรูปปางต่างๆ” ของกรมการศาสนา แต่งโดยพิทูร มลิวัลย์ มีจำนวน 72 ปาง และ ใน “ตำนานพระพุทธรูปปางต่างๆ” แต่งโดยพระพิมลธรรม มีจำนวน 66 ปาง จากตำรา เล่มหลังนี้ ได้ปรากฏงานสร้างพระพุทธรูปรวม 66 ปาง ที่พระระเบียงรอบองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม พระพุทธรูป 40 ปาง ที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระปรมานุชิตชิโนรส ทรงกำหนดไว้ และถือเป็นต้นแบบให้มีการสร้างเพิ่มเติมต่อๆ มา ประกอบด้วยปางต่างๆ ดังนี้ (เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 1-40)

1. ปางทุกกรกิริยา
2. ปางรับมธุปายาส
3. ปางลอยถาด
4. ปางทรงรับ หญ้าคา
5. ปางมารวิชัย
6. ปางสมาธิ
7. ปางถวายเนตร
8. ปางจงกรมแก้ว
9. ปางประสานบาตร
10. ปางฉันสมอ
11. ปางลีลา
12. ปางประทานเอหิภิกษุอุปสมบท
13. ปางปลงกรรมฐาน
14. ปางห้ามสมุทร
15. ปางอุ้มบาตร
16. ปางภุตตกิจ
17. ปางพระเกตุธาตุ

Mahasarakham University

18. ปางเสด็จลงเรือขนาน
19. ปางห้ามญาติ
20. ปางพระป่าเลไลยก์
21. ปางห้ามพระแก่นจันทน์
22. ปาง นาคาวโลก
23. ปางปลงพระชนม์
24. ปางรับอุทกัง
25. ปางพระสรงน้ำ
26. ปางยืน
27. ปางคันธารราฐ
28. ปางพระรำพึง
29. ปางสมาธิเพชร
30. ปาง แสดงชราธรรม
31. ปางประดิษฐานพระ-พุทธบาท
32. ปางสำแดงโอฬาริกนิมิต
33. ปางรับผลมะม่วง
34. ปางขับพระวักกลิ
35. ปางไสยา
36. ปางฉันมธุปายาส
37. ปางห้ามมาร
38. ปางสนเข็ม
39. ปางทรงตั้งพระอัครสาวก
40. ปางเปิดโลก

การแสดงปางที่กำหนดขึ้นนั้น ทุกๆ ปาง ล้วนแต่มีความหมายเพื่อเล่าถึงพุทธประวัติในตอนนั้น จึงขอยกตัวอย่างลักษณะปางที่สำคัญของพระพุทธรูปพร้อมทั้งความหมายที่เกี่ยวข้องดังนี้

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 2 ปางมารวิชัย

1. ปางมารวิชัย

ปางมารวิชัย พระอิริยาบถนั่ง พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางคว่ำบนพระชานุ นิ้วพระหัตถ์ชี้เพื่อเรียกแม่พระธรณี หมายถึง พุทธประวัติตอนตรัสรู้ มีพญามารมาผจญ พระพุทธองค์ทรงเรียกแม่พระธรณีมาเป็นพยาน แม่พระธรณีได้บีบมวยผมหลั่งน้ำที่พระพุทธองค์เคยทรงบำเพ็ญบารมีออกมาไหลท่วมเหล่ามารทั้งหลายพ่ายแพ้ไป พระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นปางที่พบมากที่สุดในศิลปกรรมไทย โดยเฉพาะในสมัยสุโขทัย ล้านนา อู่ทอง อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ พุทธประวัติตอนมารผจญยังเป็นที่นิยมในงานจิตรกรรมฝาผนัง เขียนที่ผนังสกัดด้านหน้าพระอุโบสถ ในสมัยอยุธยาตอนปลาย จนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 แห่ง กรุงรัตนโกสินทร์

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 3 ปางสมาธิ

2. ปางสมาธิ

ปางสมาธิ พระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ทั้ง 2 วางหงายซ้อนกันบนพระเพลา พระหัตถ์ขวาวางบนพระหัตถ์ซ้าย หมายถึง พุทธประวัติตอนตรัสรู้ พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญเพียรด้วยปางสมาธิ เมื่อมีมารมาผจญ พระพุทธองค์ทรงแสดงปางมารวิชัยเพื่อปราบมาร เสร็จแล้วจึงเปลี่ยนมาแสดงปางสมาธิอีกครั้งหนึ่ง จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ภาพประกอบ 4 ปางปฐมเทศนา

Mahasarakham University

3. ปางปฐมเทศนา

ปางปฐมเทศนา พระอิริยาบถนั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวายกขึ้น จีบนิ้วพระหัตถ์ พระอังคุฐ (นิ้วโป้ง) และพระดัชนี (นิ้วชี้) เป็นวงกลม อันหมายถึงธรรมจักร คือ การแสดงธรรมในศิลปะอินเดียนิยมให้พระหัตถ์ซ้ายประคองพระหัตถ์ขวา แต่ในศิลปะไทยนิยมให้วางพระหัตถ์ซ้ายบนพระเพลา มักมีธรรมจักรกับกวางหมอบ และปัญจวัคคีย์อยู่ด้วยเสมอ หมายถึง พุทธประวัติตอนปฐมเทศนาโปรดปัญจวัคคีย์ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน พระธรรมที่ทรงแสดงเรียกว่า ธัมมจักกัปปวัตนสูตร

ภาพประกอบ 5 ปางทรงแสดงธรรม (วิตรรก-มุทรา)

4. ปางทรงแสดงธรรม (วิตรรก-มุทรา)

ปางทรงแสดงธรรม (วิตรรก-มุทรา) พระอิริยาบถยืนหรือนั่ง พระหัตถ์ขวายกขึ้น จีบนิ้วพระหัตถ์พระอังคุฏ และพระดัชนีเป็นวงกลม อันหมายถึง ธรรมจักร คือ การแสดงธรรม หากเป็นพระพุทธรูปยืน นิยมแสดงธรรมด้วยพระหัตถ์ขวา พระหัตถ์ซ้ายทรงยึดชายจีวร ส่วนพระพุทธรูปนั่ง พระหัตถ์ซ้ายวางบนพระเพลา เป็นการแสดงมุทรา โดยทั่วไปใช้ประกอบตอนใดตอนหนึ่งในพุทธประวัติที่เกี่ยวกับการแสดงธรรม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 6 ปางประทานพร

5. ปางประทานพร

ปางประทานพร พระอิริยาบถยืนหรือนั่งแสดงปางด้วยพระหัตถ์ขวายกขึ้น และหันฝ่าพระหัตถ์ออก ปลายนิ้วพระหัตถ์ชี้ลง ใช้ในความหมายของการให้พร และการอนุญาต ซึ่งปรากฏในพุทธประวัติหลายตอน

ภาพประกอบ 7 ปางประทานอภัย แบบแสดงด้วยทั้ง 2 พระหัตถ์

Mahasarakham University

6. ปางประทานอภัย

ปางประทานอภัย พระอิริยาบถยืน หรือนั่ง แสดงปางด้วยพระหัตถ์ข้างใดข้างหนึ่งยกขึ้น หันฝ่าพระหัตถ์ออก ปลายนิ้วพระหัตถ์ตั้งขึ้น มีการแสดงปางประทานอภัย รวม 3 แบบ ได้แก่ แบบแสดงด้วยพระหัตถ์ขวา หมายถึง ห้ามญาติ เป็นตอนที่พระพุทธองค์ทรงห้ามพระประยูรญาติวิวาทเรื่องการแย่งน้ำ แบบแสดงด้วยพระหัตถ์ซ้าย หมายถึง ห้ามพระแก่นจันทน์ในพุทธประวัติตอนเสด็จโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ได้มีการสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้แก่นจันทน์แทนพระพุทธองค์ และเมื่อพระพุทธองค์เสด็จกลับลงมาแล้ว พระแก่นจันทน์ลุกหนีจากบัลลังก์ พระพุทธเจ้าจึงทรงยกพระหัตถ์ห้ามไว้ และแบบแสดงด้วยทั้ง 2 พระหัตถ์ หมายถึง ห้ามสมุทร เป็นพุทธประวัติตอนทรงแสดงปาฏิหาริย์ปราบเหล่าชฎิล โดยทรงห้ามน้ำฝนที่ตกหนักบริเวณนั้น มิให้ท่วมปริมณฑลที่พระพุทธองค์ประทับอยู่

9. พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทยมีดังนี้ (ทศพล จังพานิชย์กุล. 2552 : 19-179 ; เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 230-236)

9.1 พระแก้วมรกต วัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพฯ

9.2 พระพุทธชินสีห์ วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

9.3 พระศาสดา วัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพฯ

9.4 พระศรีศากยมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรุงเทพฯ

9.5 พระพุทธสิหิงค์ พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ กรุงเทพฯ

9.6 พระทองคำหลวงพ่อสุโขทัยไตรมิตร วัดไตรมิตรวิทยาราม กรุงเทพฯ

9.7 พระเสริม วัดปทุมวนาราม กรุงเทพฯ

9.8 หลวงพ่อโต วัดอินทรวิหาร กรุงเทพฯ

9.9 หลวงพ่อโตวัดบางพลี อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ

9.10 หลวงพ่อโสธร วัดโสธรวราราม อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

9.11 หลวงพ่อวัดไร่ขิง วัดไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม

9.12 หลวงพ่อบ้านแหลม วัดเพชรสมุทรวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม

9.13 หลวงพ่อวัดเขาตะเครา อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

9.14 หลวงพ่อโต วัดพนัญเชิง อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

9.15 หลวงพ่อมงคลบพิตร อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

9.16 พระพุทธนิมิตรฯ วัดหน้าพระเมรุ อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

9.17 พระพุทธรูปมีน้ำในพระเศียร วัดตูม อำเภอเมือง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

9.18 พระนอนวัดป่าโมก ตำบลป่าโมก อำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

9.19 หลวงพ่อโต วัดเกศไชโย อำเภอไชโย จังหวัดอ่างทอง

9.20 พระนอนจักรสีห์ อำเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

9.21 พระร่วงโรจนฤทธิ์ หน้าพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

9.22 หลวงพ่อโต วัดป่าเลไลย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

9.23 สมเด็จองค์ปฐม วัดท่าซุง อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี

Mahasarakham University

9.24 หลวงพ่อเพชร วัดท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดพิจิตร

9.25 พระพุทธชินราช อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

9.26 พระเจ้าทันใจ วัดพระบรมธาตุ ตำบลเกาะตะเภา อำเภอบ้านตาก จังหวัดตาก

9.27 พระแก้วขาว (เสตังคมณี) และ พระศิลา (สมัยพระนางจามเทวี) วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

9.28 พระพุทธรูปเก่าแก่ 3 องค์ วัดพระบาทปางแฟน ตำบลป่าเมี่ยง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

9.29 พระพุทธรูปแสนทอง บ้านดง ตำบลอมก๋อย อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

9.30 พระเจ้าโท้เมืองฮอด อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

9.31 พระเจ้าฝนแสนห่า วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

9.32 พระเจ้าตนหลวง วัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

9.33 พระนั่งดิน ตำบลเวียง อำเภอจุน จังหวัดพะเยา

9.34 พระเจ้าทองทิพย์ วัดสวนตาล อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

9.35 พระพุทธสิกขี (พระรอดหลวง) วัดมหาวัน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

9.36 พระยืนศิลา วัดพระยืน ตำบลเวียงยอง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน

9.37 พระเจ้าตาเขียว (บรรจุพระเกศาธาตุใต้ฐานพระ) วัดบ้านเหล่า ตำบลบ้านเรือน อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน

9.38 วัดพระเจ้าตนหลวง อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

9.39 วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง มีพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง 3 องค์ คือ พระแก้วมรกต (พระแก้วดอนเต้า) พระเจ้าล้านทอง พระศิลา

9.40 พระเจ้าหลวงสวนดอก วัดสวนดอก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย (เป็นที่พระพุทธเจ้าประทับนั่งฉันภัตตาหาร)

9.41 พระเจ้าล้านทอง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

9.42 หลวงพ่อผาเงา วัดพระธาตุผาเงา อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

9.43 พระเจ้าทองทิพย์ บ้านทองทิพย์ ตำบลศรีถ้อย อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

9.44 พระพุทธรูปแข้งคม วัดศรีเกิด ตำบลพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

9.45 พระเจ้าอุ่นเมือง (มีน้ำเกิดขึ้นในพระเศียรเอง) วัดน้ำฮู ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

9.46 พระหลวงพ่อศิลา วัดทุ่งเสลี่ยม อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

9.47 พระพุทธรูปทองคำ วัดพิพัฒน์มงคล อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

9.48 หลวงพ่อพระใส วัดโพธิ์ชัย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

9.49 หลวงพ่อสุก วัดหลวง อำเภอโพนพิสัย จังหวัดหนองคาย

9.50 หลวงพ่อพระเจ้าองค์ตื้อ วัดศรีชมพูองค์ตื้อ อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย

Mahasarakham University

9.51 พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

9.52 หลวงพ่อพระศรีโคตรบูร วัดกกต้อง ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม (สร้างในสมัยเดียวกับพระแก้วมรกต)

9.53 พระเจ้าใหญ่ยางเครือ วัดบ้านยางเครือ ตำบลเมืองทุ่ง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

9.54 พระมิ่งเมือง หน้าวนอุทยานโกสัมพี อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม

9.55 หลวงพ่อใหญ่ วัดบ้านโพน ตำบลหนองซอน อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

9.56 พระยืนวัดพุทธมงคล ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

9.57 พระยืนวัดสุวรรณาวาส ตำบลคันธารราษฎร์ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม

9.58 พระพุทธรูปวัดโพธิ์ชัย บ้านนาพึง ตำบลนาพึง อำเภอนาแห้ว จังหวัดเลย

9.59 พระพุทธรูปเก่าแก่วัดโพนชัย อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย

9.60 พระพุทธรูปปางนาคปรก วัดศิริมงคล บ้านอาฮี อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

9.61 พระเจ้าองค์ตื้อ บ้านท่าเดื่อ ตำบลบ้านนา อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

9.62 พระยืนศิลา อำเภอพระยืน จังหวัดขอนแก่น

9.63 พระพุทธพรชัยมงคลมุนี วัดแหลมสน ตำบลปากน้ำ อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร

9.64 พระพุทธมหามงคลบพิตร (อยู่ใต้ดิน) ตำบลน้ำน้อย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา

สรุป พระพุทธรูปในแต่ละภาคมีดังนี้ ภาคเหนือ 23 องค์ ภาคกลาง 24 องค์ ภาคใต้ 2 องค์ และภาคอีสาน 15 องค์

สรุป จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับพระพุทธรูปทำให้พบว่า พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งบูชาสักการะของพุทธศาสนิกชนถือว่าพระพุทธรูปนั้นเป็นเสมือนพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนทุกคนบูชาและเคารพสูงสุด

Mahasarakham University

องค์ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษาวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญา

คำว่า ภูมิปัญญา ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Wisdom ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ความสามารถทางพฤติกรรมและความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายกว้างและลึก ได้มีผู้ให้คำจำกัดความของภูมิปัญญาไว้ต่าง ๆ ดังนี้

ประเวศ วะสี (2544 : 75) ให้ความหมายของภูมิปัญญาว่า เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่กับสังคมมนุษย์มาช้านาน เป็นการดำรงอยู่ในชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติของแต่ละท้องถิ่น โดยมีการปรับสภาพแวดล้อมธรรมชาติตามกาลเวลา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์โลกที่พิเศษกว่าสัตว์อื่นๆ กล่าวคือ มีมันสมองที่มีความสามารถในการคิดค้น เรียนรู้ แก้ปัญหาและมีการสืบทอดแบบแผนความรู้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา แม้ว่าภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่ถูกสั่งสมและถ่ายทอดเป็นมรดกมาช้านาน แต่มีลักษณะที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือ เป็นองค์ความรู้ที่มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาชีพ เศรษฐกิจ ความเป็นอยู่ การใช้จ่าย การศึกษา วัฒนธรรม

เสรี พงศ์พิศ (2536 : 385) ให้ความหมายภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง พื้นฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดต่อกันมา

ฉลาด รมิตานนท์ (2536 : 385) ให้ความหมายภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง สติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้สะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้นำแนวทางการใช้ชีวิตที่ยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัว

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2538 : 1) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า หมายถึง แบบแผนการดำเนินชีวิตที่มีคุณค่า แสดงถึงความเฉลียวฉลาดของบุคคลและสังคม ซึ่งได้สั่งสมและปฏิบัติสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาจะเป็นทรัพยากรหรือทรัพยากรความรู้ก็ได้ ทรัพยากรที่ถือว่าเป็นความรู้ได้แก่ ชาวนา ชาวสวน ผู้ประสบความสำเร็จในการผลิต พระภิกษุที่เป็นศูนย์รวมความศรัทธาของชุมชนศิลปินพื้นบ้านที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ผู้ทรงคุณวุฒิของหมู่บ้านที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น มรรคทายกผู้รู้กิจพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ผู้เชี่ยวชาญในพิธีบายศรี เฒ่าจ้ำผู้สื่อกลางในการติดต่อระหว่างชาวบ้านกับเทวดาอารักษ์ หรืออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ หมอยา หมอนวด แผนโบราณ หมอลำ พ่อเพลง แม่เพลง ช่างปั้น เป็นต้น ส่วนทรัพยากรความรู้ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ เช่น การคัดเลือกพันธุ์ข้าว การคัดเลือกพันธุ์พืชสวน การคัดเลือกพันธุ์สัตว์ การถนอมอาหาร การทอผ้า การให้น้ำพืชสวน การกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้ ความรู้ที่น่าสนใจด้านอื่น ๆ ที่ถือว่าเป็นภูมิปัญญาได้แก่ จารีตประเพณี ภาษา วรรณกรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี นาฏศิลป์ การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น

ประคอง นิมมานเหมินทร์ (2533 : 47) ให้ความหมายของภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้หรือระบบความรู้ที่มนุษย์ค้นพบหรือคิดค้นขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง ปลอดภัย มีความสะดวกสบาย

Mahasarakham University

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541 : 9) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัว และการดำรงชีวิตในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรม ที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา ภูมิปัญญาเป็นความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่เป็นผลของการใช้สติปัญญา ปรับตัวกับสภาวะต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนนั้นตั้งถิ่นฐานอยู่ และได้แลกเปลี่ยนสังสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอา หรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์ หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมและบริบททางสังคมวัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ภูมิปัญญาจึงมีทั้งภูมิปัญญาอันเกิดจากประสบการณ์ในพื้นที่ ภูมิปัญญาที่มาจากภายนอกและภูมิปัญญาที่ผลิตใหม่หรือผลิตซ้ำ เพื่อการแก้ปัญหาและการปรับตัวให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความเปลี่ยนแปลง

วรวุธ สุวรรณฤทธิ์ (2546 : 48) ให้ความหมายของภูมิปัญญาไว้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถ ความชัดเจนที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในระบบนิเวศ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคมวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา

ธวัช ปุณโณทก (2534 : 40) ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้านว่า คือ ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบต่อกันมา ทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตัวเองทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สะสมสืบต่อกันมา

ทรงคุณ จันทจร (2549 : 6) ให้ความหมายภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง องค์ความรู้และประสบการณ์ของชาวบ้านที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ได้รับมาโดยการถ่ายทอดสั่งสมกันมาจากสถาบันของชุมชนรวมทั้งประสบการณ์ตรงของคนในท้องถิ่น

สรุป ภูมิปัญญา คือ พื้นฐานความรู้ ชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สั่งสมสืบกันมาทั้งทางตรงและทางอ้อม ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านได้คิดเองนำมาใช้แก้ปัญหา สติปัญญาเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยศักยภาพที่มีอยู่และแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างทันสมัย

ลักษณะของภูมิปัญญา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541 : 16-21) รวบรวมความรู้เกี่ยวกับการเกิดภูมิปัญญา ปัญหาที่มีผลต่อการพัฒนาการของภูมิปัญญา ลักษณะของภูมิปัญญา ขอบข่ายของภูมิปัญญาไว้ในรายงานการวิจัยเรื่อง แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา ซึ่งสามารถสรุปรายละเอียดได้ ดังนี้

1. การเกิดภูมิปัญญา ภูมิปัญญามีกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด ซึ่งแสดงได้โดยแผนภาพกระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาไทย ดังภาพประกอบ 8

Mahasarakham University

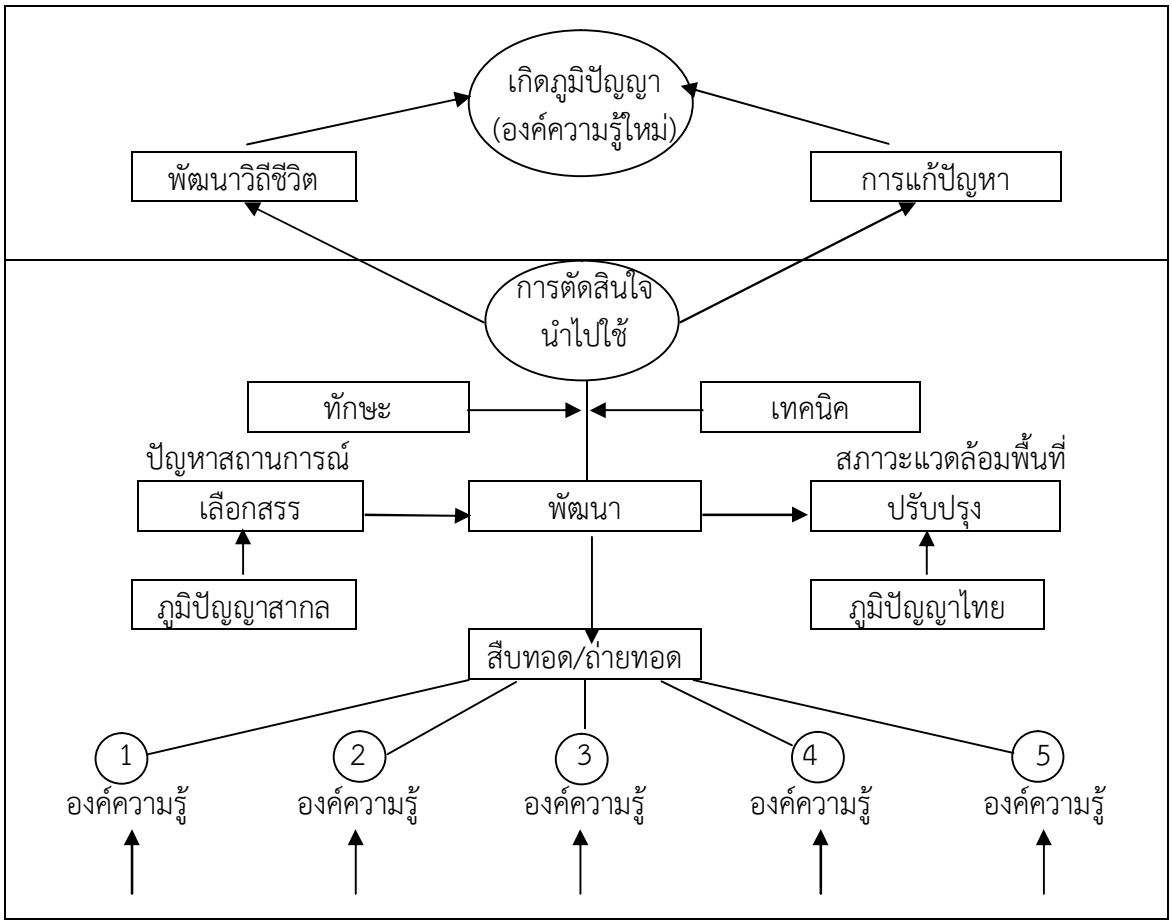

ภาพประกอบ 8 กระบวนการเกิดและการสืบทอดภูมิปัญญาไทย

2 ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญา มีดังนี้

2.1 ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ

2.2 การสั่งสมการสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น

2.3 ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับเหตุการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้

2.4 สถานการณ์ที่ไม่มั่นคงหรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้

2.5 รากฐานทางพุทธศาสนาวัฒนธรรมและความเชื่อ

3. ลักษณะของภูมิปัญญา มีดังนี้

3.1 ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการให้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

3.2 ภูมิปัญญาแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

3.3 ภูมิปัญญาเป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

3.4 ภูมิปัญญาเป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคลชุมชนและสังคม

Mahasarakham University

3.5 ภูมิปัญญาเป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

3.6 ภูมิปัญญามีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัว

3.7 ภูมิปัญญามีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

ลักษณะของภูมิปัญญาเหล่านี้สะท้อนออกมาใน 3 ลักษณะที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด

1. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกันระหว่างคนกับโลกสิ่งแวดล้อม สัตว์ พืช ธรรมชาติ

2. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดของคนกับคนอื่นๆ ที่ร่วมกันในสังคมหรือในชุมชน

3. ความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ทั้งหลาย

ทั้งสามลักษณะนี้ คือ ชีวิตของชาวบ้านที่สะท้อนออกมาถึงภูมิปัญญาในการดำเนินชีวิตเหมือนสามมุมของรูปสามเหลี่ยม ภูมิปัญญาจึงเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นชัดเจนดังภาพประกอบ 9

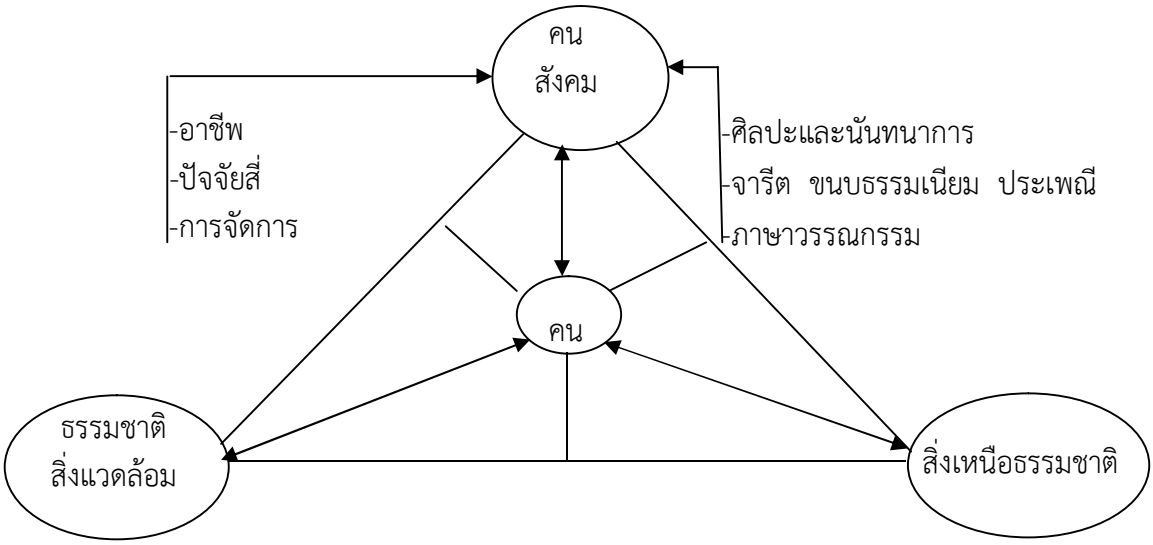

ภาพประกอบ 9 ลักษณะความสัมพันธ์ของภูมิปัญญา

จากภาพประกอบ 9 จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม จะแสดงออกมาในลักษณะภูมิปัญญาในการดำเนินวิถีชีวิตขั้นพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ การบริหารจัดการองค์กรตลอดทั้งการประกอบอาชีพต่าง ๆ เป็นต้น

Mahasarakham University

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนอื่นในสังคม จะแสดงออกมาในลักษณะจารีต ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะและนันทนาการภาษาและวรรณกรรมตลอดทั้งการสื่อสารต่าง ๆ เป็นต้น

ภูมิปัญญาที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สิ่งเหนือธรรมชาติจะแสดงออกมาในลักษณะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ศาสนา ความเชื่อต่าง ๆ เป็นต้น

4. ขอบข่ายของภูมิปัญญา ได้มีบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ จำแนกสาขาภูมิปัญญา ไว้ดังนี้

วิชิต นันทสุวรรณ (2528 : 5) จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ 3 ลักษณะคือ

1. ภูมิปัญญาจากการใช้ชีวิตในธรรมชาติ เนื้อหาของภูมิปัญญาคือการอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับธรรมชาติในลักษณะของกฎเกณฑ์ที่พึงปฏิบัติ และข้อห้ามที่ไม่ให้ชาวบ้านปฏิบัติ เช่น ความเชื่อต่อธรรมชาติต่าง ๆ เรื่องของผีที่ทำให้เกิดสภาวะสมดุลของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนกับธรรมชาติ ระบบเหมืองฝาย ผีน้ำ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์อยู่ร่วมกัน ภูมิปัญญาแบบนี้มีพฤติกรรมตามแบบแผนของสังคมมีกฎเกณฑ์บอกว่าอย่างนั้นดี อย่างนี้ไม่ดี มีระบบความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติเป็นหลัก มีความเข้าใจในอนิจจังของชีวิตเป็นสูงสุด รูปนามธรรมที่แสดงออก คือ ความเชื่อเรื่องบรรพบุรุษ เช่น ตา ยาย ปู่ ย่า ผีพ่อ ผีแม่ และพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น

3. ภูมิปัญญาจากประสบการณ์เฉพาะด้าน เช่น ภูมิปัญญาจากประสบการณ์ทำมาหากินในด้านต่างๆ ภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2544 : 32) ได้สรุปลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. มีวัฒนธรรมเป็นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
2. มีบูรณาการสูง
3. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
4. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม

เสรี พงศ์พิศ (2536 : 146) ได้แบ่งภูมิปัญญาไทยเป็นสองระดับ คือ ระดับชาติและระดับท้องถิ่น

1. ภูมิปัญญาระดับชาติ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีต การเสียเอกราช การสร้างเสริมความศิวิไลซ์ให้กับชาติ ตราบจนทุกวันนี้ เช่น กรณีการกอบกู้เอกราชของพระนเรศวรมหาราชการ ป้องกันตนเองไม่ให้ตกเป็นเมืองขึ้นสมัยยุคล่าอาณานิคม เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาระดับท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่เกิดขึ้นเฉพาะในท้องถิ่นนั้น เป็นพื้นความรู้ของชาวบ้านในการคิดแก้ปัญหาในชีวิตของตนเอง หรือสติปัญญาอันเกิดจากการเรียนรู้ สะสม ถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของผู้คนในท้องถิ่นซึ่งได้ใช้ชีวิตถาวรกับป่า เขา น้ำ ปลา ฟ้า นก ดิน หญ้า สัตว์ป่า พืช แมลง และธรรมชาติรอบตัวเป็นองค์ความรู้ทั้งหมด ของพวกเขา

Mahasarakham University

สามารถ จันทร์สูรย์ (2533 : 3-5) ได้อธิบายถึงภูมิปัญญาชาวบ้านใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่เป็นนามธรรมและลักษณะที่เป็นรูปธรรม

1. ลักษณะที่เป็นนามธรรม เป็นโลกทัศน์ชีวทัศน์ เป็นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย คุณค่าและความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน

2. ลักษณะที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับเฉพาะด้านต่าง ๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตกรรม ศิลปะ ดนตรี และอื่น ๆ

สรุป ภูมิปัญญาเป็นกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายองค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อและพฤติกรรมที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้ให้เหมาะสมสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติให้เข้ากับยุคสมัยไม่สิ้นสุด โดยอาศัยความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับอย่างมีเอกภาพ

การพัฒนาภูมิปัญญา

วัฒนธรรมของสังคมที่มาจากรากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่นำไปสู่การปรับตัวและการพัฒนาชุมชนให้เข้ากับบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541 : 108-116) ได้สรุปพัฒนาการของภูมิปัญญาไว้ ดังนี้

1. พัฒนาการของภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านทุกภูมิภาคเป็นผลพวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อม แล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็นวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิธีการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมนั้นๆ ดังเห็นได้จากการจัดระบบเหมืองฝายแห่งภาคเหนือ ที่ได้มีความสำคัญเฉพาะการจัดสรรทรัพยากรน้ำหล่อเลี้ยงการกสิกรรมในบริเวณที่ราบระหว่างเขาเท่านั้น แต่เป็นแกนของการจัดระบบความสัมพันธ์แห่งชุมชนและระหว่างชุมชน เช่นเดียวกับการปลูกบ้านสร้างเรือนและการทำนาทำสวนในภาคกลางก็อาศัยระบบนิเวศที่มีฤดูน้ำมากน้ำน้อยแห่งพื้นที่ราบลุ่มซึ่งมีสายน้ำหล่อเลี้ยงเป็นหลักในการทำมาหากิน โดยเป็นการแก้ปัญหาในการครองชีพที่รับสภาพความจริงอันแตกต่างจากภาคเหนือหรือการดำเนินชีวิตตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ ของชาวอีสานก็เป็นไปตามความผันแปรของฤดูกาลในรอบปี โดยผูกพันแน่นเฟ้นอยู่กับศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา รวมถึงระบบการพึ่งพากันระหว่างคนต่างชุมชนที่มีการผลิตและการบริโภคต่างกันด้วยการเป็นเกลอกันของเครือข่ายชุมชนภาคใต้ที่เป็นสังคมเปิด ดังนี้

1.1 ภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่รับเข้ามาจากโลกภายนอกมิได้เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาสั่งสมหรือภูมิปัญญาที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมด สำหรับสังคมไทยระดับ “ชาวบ้าน” หากแต่ในหลายกรณีภูมิปัญญาสั่งสมจะได้รับการทดสอบเลือกเฟ้นและดัดแปลงให้สามารถเข้ากับปัญหา หรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัวตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงและทำหน้าที่เป็นฐานรองรับภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่เข้ามาผสมผสานอย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากเรื่องอาหารการกิน การรักษา พยาบาล การใช้สมุนไพรตลอดจนเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อที่นำมาใช้เพื่อรักษาดุลยภาพในระบบความสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการประยุกต์ ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ในลักษณะที่เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของคนไทยทุกภูมิภาคเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เช่น กองทุนหมู่บ้านที่เติบโตจนเป็นสวัสดิการชุมชนของคนในการปรับตัวโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ในลักษณะที่เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของคนไทยทุกภูมิภาค เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน เช่น กองทุน

Mahasarakham University

หมู่บ้านที่เติบโตจนเป็นสวัสดิการชุมชนของคนภาคใต้ การบวชต้นไม้ การสืบชะตาแม่น้ำของคนภาคเหนือ การแก้ปัญหาเรื่องน้ำของชาวอีสานและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคกลางที่ถูกสังคมเมืองและการขยายตัวของการอุตสาหกรรมรุมล้อม เป็นต้น

1.2 สำหรับคนไทยโดยทั่วไปทุกภูมิภาค การปรับตัวของสังคมไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลง อย่างสิ้นเชิงแบบขุดรากถอนโคน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ยึดรากฐานภูมิปัญญาสั่งสมอันมีอยู่เดิมที่มีพลวัตในตัวของมันเองอยู่แล้ว ทั้งโดยจิตสำนึกและใต้สำนึก ดังจะเห็นได้จากการปรับระบบความสัมพันธ์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับเครือญาติและชุมชนของคนอีสาน ระบบอุปถัมภ์ในรูปต่าง ๆของคนทุกภูมิภาค การจัดช่วงชั้นทางสังคมในแนวตั้งของสังคมไทยภาคกลางและในเมืองหลวงไม่ว่าจะส่งผลในทางบวกหรือลบก็ตาม และการปรับระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการถ่วงดุลระหว่าง “อำนาจ” กับ “อิทธิพล” ของคนไทยโดยทั่วไปโดยเฉพาะภาคกลาง เป็นต้น

1.3 ภูมิปัญญาของคนไทยภูมิภาคต่าง ๆ มีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อมธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่น ตามความแตกต่างของภูมิลำเนากลุ่มชนหลายชาติพันธุ์หลายภาษาหลายความเชื่อ ความหลากหลายแห่งภูมิปัญญาเหล่านี้มิใช่ความแตกต่างที่นำไปสู่ความไร้พลัง ตรงกันข้ามกลับจะเป็นความร่ำรวยมั่งคั่งทางปัญญาที่เป็นพลังสำคัญถ้าสามารถ เข้าถึงความหมายและคุณค่าแห่งภูมิปัญญาอันหลากหลายนั้น ๆ ได้

1.4 คนสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในสังคมไทยระดับพื้นบ้านเป็นการสั่งสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนานโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ในการปรับตัวทั้งกับธรรมชาติและการปรับตัวในสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาตินี้เป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ปัจจุบันเราให้ความสำคัญน้อยเกินไป แต่จะกลับมามีความสำคัญอย่างสูงอีกครั้งหนึ่ง นอกเหนือจากการเรียนรู้ในรูปสถาบันการศึกษาทั้งในด้านวิธีการ เนื้อหาและระบบปฏิสัมพันธ์ ภูมิปัญญาในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีพื้นที่สอดคล้องกับเครือข่ายการเรียนรู้สมัยใหม่ในสังคม ข้อมูลข่าวสารที่ได้มาถึงแล้วจึงเป็นการประสานกันระหว่างการเรียนรู้ใน “โลกเทียมจริง” (Virtual Reality) และ “โลกกายภาพ” ที่มนุษย์รู้จักคุ้นเคยมาแต่เดิม

2. การสร้างสรรค์และสั่งสมภูมิปัญญา เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์ท่ามกลางสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่มีการพัฒนาการมายาวนานและสามารถประมวลเอาลักษณะการเรียนรู้ของ “ชาวบ้าน” หรือ คนธรรมดาสามัญก่อให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญาไว้อย่างมากมาย พอจะสรุปกระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ได้ ดังนี้

2.1 ในบรรพกาล มนุษย์เรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูกทั้งในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติ การรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย ต่อสู้แย่งชิงสิ่งของและที่อยู่ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและเผชิญโชคด้วยความเสี่ยงต่าง ๆ เมื่อประสบความล้มเหลว ก็ถึงชีวิตดับหรือบาดเจ็บ แต่ถ้าสำเร็จก็ได้อาหารได้สิ่งของพ้นอันตราย ฯลฯ จากประสบการณ์ของการลองผิดลองถูกมนุษย์ก็จะสะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้ลูกหลานเผ่าพันธุ์ของตน นาน ๆ เข้าสิ่งที่ประพฤติปฏิบัติหรือห้ามประพฤติปฏิบัติก็กลายเป็นจารีตธรรมเนียม หรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของกลุ่มคนนั้น ๆ ไป

2.2 มนุษย์เรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำจริงในสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จริง เช่น การเดินทาง ปลูกพืช สร้างบ้าน ต่อสู้กับภยันตราย ฯลฯ ในกรณีของชาวบ้านในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า ชาวภาคเหนือเรียนรู้จากการร่วมกันจัดระบบเหมืองฝายเพื่อการกสิกรรม ในพื้นที่

Mahasarakham University

ลุ่มน้ำระหว่างเขา แล้วค่อยๆ พัฒนาขึ้นเป็นระบบความสัมพันธ์ในการแบ่งปันน้ำ ระหว่างคนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ใน ลุ่มน้ำเดียวกัน ชาวอีสานเรียนรู้ที่จะเสาะแสวงหาแหล่งดินดำน้ำซุ่มเป็นที่ทำกินหรือขุดสระไว้เป็นบ่อรายรอบเทวสถานเพื่อเลี้ยงชุมชน ชาวภาคกลางเรียนรู้ที่อยู่กับสภาวะน้ำหลาก น้ำท่วม น้ำลดด้วยการปลูกเรือนใต้ถุนสูง เดินทางด้วยเรือ และทำนาทำไร่ให้สอดคล้องกับฤดูกาล ส่วนชาวภาคใต้ก็เรียนรู้ที่จะพึ่งพากันระหว่างคนอยู่ต่างถิ่น ต่างทำเลกันในเขตเชิงเขาลุ่มน้ำ และชายทะเลด้วยการผูกไมตรีเพื่อแลกเปลี่ยนผลผลิตระหว่างพื้นที่ การเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ต่างๆ ไว้ในสถานการณ์จริง ปฏิบัติจริงแล้วส่งต่อไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปจนกลายเป็นธรรมเนียมหรือวิถีปฏิบัติในชีวิต

2.3 การถ่ายทอดความรู้และการเรียนรู้จากการทำจริง ได้พัฒนาต่อมาจนเป็นการส่งต่อ (Transmission) แก่คนรุ่นหลังด้วยการ “สาธิตวิธีการ” “การสั่งสอนด้วยการบอกเล่า” (Literary Tradition) ซึ่งโดยทั่วไปการถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาวบ้านทุกภูมิภาคจะนิยมสองวิธีแรก คือ สาธิตวิธีการและสอนเป็นวาจา ในกรณีที่เป็นศิลปะหรือวิทยาการรับที่มีความซับซ้อนหรือลึกซึ้งจึงจะใช้วิธีลายลักษณ์ในรูปของตำรา เช่น ตำรายา ตำราปลูกบ้าน ตำราโหราศาสตร์ฯลฯ หรือผูกเป็นวรรณกรรมคำสอน ภาษิต คู่มือ แผนที่ และตำนาน นิทาน ฯลฯ สุดแต่จะสะดวกและเห็นว่าสอดคล้องกับพื้นฐานของชาวบ้าน การถ่ายทอดทั้งโดยวาจาและลายลักษณ์ หรือการสาธิตก็ไม่มีอะไรตายตัว แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามเหตุปัจจัยที่อยู่ในการรับรู้ของคนผู้เป็นเจ้าของวัฒนธรรม ในบางกรณีความรู้ที่สั่งสมไว้ก็อาจถดถอย หรือสูญหายได้

2.4 การเรียนรู้โดย “พิธีกรรม” กล่าวในเชิงจิตวิทยา พิธีกรรมมีความศักดิ์สิทธิ์และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนร่วม รับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัวเป็นการตอกย้ำความเชื่อและกรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน รวมทั้งตอกย้ำแนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ถึงแม้จะมีภูมิปัญญาและความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรม ก็ไม่มีการเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้น แต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ

2.5 ศาสนา ทั้งในด้านหลักธรรมคำสอน ศีลและวัตรปฏิบัติตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมที่มีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเชิงการเรียนรู้ล้วนมีส่วนตอกย้ำภูมิปัญญาที่เป็นอุดมการณ์แห่งชีวิตให้กรอบและบรรทัดฐานความประพฤติ และให้ความมั่นคงอบอุ่นทางจิตใจเป็นที่ยึดเหนี่ยวแก่คนในการเผชิญชีวิตบนความไม่แน่นอนอันเป็นสัจธรรมอย่างหนึ่ง สถาบันศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของคนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่า

2.6 การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ ถิ่นฐานทำกิน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ วิธีการใหม่เข้ามาผสมกลมกลืนบ้าง ขัดแย้งบ้าง แต่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ

2.7 การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม (Cultural Reproduction) ในการแก้ปัญหาทั้งทางสิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและทางสังคม ได้มีคนพยายามเลือกเฟ้นเอาความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติที่สืบทอดกันมาในสังคมประเพณีมาผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมให้ตรงกับความเชื่อเดิม ขณะเดียวกันก็

Mahasarakham University

แก้ ปัญหาในบริบทใหม่ได้ระดับหนึ่ง การผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทย

2.8 ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการทางเรียนรู้อีกวิธีหนึ่งที่มีมาแต่เดิมและจะยังมีอยู่ต่อไปในที่นี้ วิธี “ครูพักลักจำ” เป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลองทำดูตามแบบ อย่างที่เฝ้าสังเกตอยู่เงียบ ๆ แล้วรับเอามาเป็นของตนเมื่อสามารถทำได้จริง วิธีนี้ดูเผิน ๆ เป็นเสมือนการลักขโมยสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของผู้อื่น แต่ในความหมายที่เข้าใจกันนั้น หาสื่อความในทางชั่วร้ายไม่หากเป็นวิธีธรรมชาติธรรมดาของคนในการเรียนรู้จากผู้อื่น ในชีวิตจริงของทุกคนจะมีพฤติกรรมครูพักลักจำอยู่ไม่มากก็น้อย และถ้ายอมรับนับถือกันว่าวิธีการเรียนรู้ที่ดูประหนึ่งไม่สำคัญนี้มีคุณค่าสูง มีความเป็นธรรมชาติในนิสัยมนุษย์ และเป็นทางหาความรู้ทางหนึ่งที่มีประสิทธิภาพก็จะเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นผลดีอีกทางหนึ่งได้ โดยนัยดังกล่าวนี้ ครูพักลักจำเป็นคนละเรื่องกับการขโมยลิขสิทธิ์ทางปัญญาที่เป็นโรคระบาดอยู่ในปัจจุบัน

ระบบและกระบวนการเรียนรู้ที่มีอยู่หลากหลายดังที่กล่าวมานี้ เป็นการเรียนรู้ที่แตกต่าง จากการเรียนรู้ในรูปโรงเรียนที่แพร่หลายอยู่ในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ของชุมชนใน ทุกภูมิภาคของสังคมไทย เป็นแหล่งบ่มเพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช้านาน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2541 : 13-14) ในกระบวนการจัดการความรู้นั้นมีการใช้ความรู้เพื่อกิจกรรมต่าง ๆ มีการไปเสาะหาความรู้หรืออาจสร้างขึ้นมาจากการทำงานของเราเอง ซึ่งประการหลังนี้ถือเป็นแนวคิด การคิด การจัดการความรู้ที่สำคัญนั่นคือ กิจกรรมหรืองานทุกอย่างสร้างความรู้ได้ทั้งสิ้นไม่ว่าเราจะทำอะไร เราต้องสร้างความรู้เพื่อให้กิจกรรมนั้นไปถึงการปฏิบัติได้จริงก่อนจึงจะก่อผลมหาศาลและที่สำคัญต้องนำความรู้นั้นมาทำให้เกิดการเปลี่ยนภายในกลุ่มองค์กรหรือเครือข่ายด้วย ขณะที่สิ่งตรงกันข้ามกับการแลกเปลี่ยนความรู้คือการเก็บงำ การหวงความรู้บางอย่างควรต้องหวง แต่ถ้าเป็นองค์กรเดียวกันแล้วยังหวงอยู่จะทำให้องค์กรนั้นไม่เจริญเท่าที่ควร

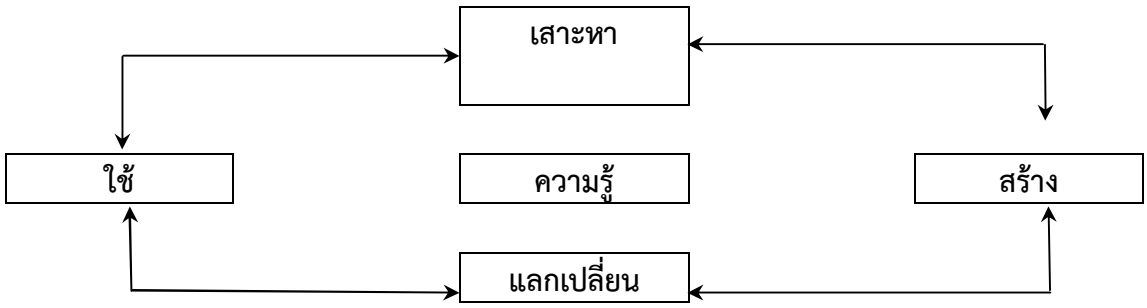

ภาพประกอบ 10 กระบวนจัดการความรู้

การถ่ายทอดภูมิปัญญา มีวิธีการถ่ายทอด 2 ลักษณะ คือ

1. การถ่ายทอดให้เด็ก

1.1 การถ่ายทอดทางตรง โดยการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ปู่ ย่า ตา ยาย

1.2 การถ่ายทอดทางอ้อม โดยการเล่านิทาน การเล่นคำทายปริศนาและการละเล่นต่าง ๆ

Mahasarakham University

2. การถ่ายทอดให้ผู้ใหญ่

2.1 การถ่ายทอดทางตรง โดยบอกเล่าในขณะประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ พิธีแต่งงาน พิธีบวชทำขวัญนาค ฯลฯ หรือเผยแพร่เป็นหนังสือ เอกสารแผ่นปลิว หรือการประชุมของกำนันผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

2.2 การถ่ายทอดทางอ้อม โดยการแสดงศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่น กิจกรรมบันเทิงต่าง ๆ เช่น ลิเกและลำตัดในภาคกลาง มโนราและหนังตะลุงของภาคใต้ เป็นต้น ซึ่งจะมีเนื้อหาและคำร้องสอดแทรกความรู้ในขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นและคติธรรม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุป ภูมิปัญญาเป็นมรดกทางสังคมวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่อดีตอันยาวนาน จนกลายเป็นวิถีชีวิตและจิตวิญญาณของคนในท้องถิ่น ซึ่งได้ใช้แก้ปัญหาชีวิตประจำวันของตนเองและชุมชนตลอดมา ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นมรดกทางสังคมจากการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม จนกลายเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตและสังคมอันเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิต และการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืน วัฒนธรรมของสังคมที่มาจากรากเหง้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นสิ่งที่นำไปสู่การปรับตัวของชุมชนให้เข้ากับบริบททางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่มีวิวัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง

3. ความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

3.1 ประเพณี

ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมหรืออารยธรรมเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติของคนในสังคมชาติ ภาษาและศาสนาเดียวกัน ในท้องถิ่นที่มีภาษาพูดแตกต่างกันย่อมจะมีระเบียบปฏิบัติแตกต่างกันไป ซึ่งถือว่าเป็นวัฒนธรรมในกลุ่มวัฒนธรรมย่อย (Sub-Culture) นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการเกิดและการตายว่าเป็นประเพณีเกี่ยวกับวิถีชีวิตมนุษย์ (ไพฑูรย์ มีกุศล. 2532 : 172) ประเพณีหมายถึง วิธีปฏิบัติสืบต่อกันมามีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขบ้าง คงไว้บ้าง ประเพณีย่อมแสดงถึงสัญลักษณ์ของชาติ ไม่ว่าชาติใดภาษาใดต้องมีประเพณีประจำชาติของตน จำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ (แปลก สนธิรักษ์. 2506 : 228)

1) จารีตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่าใครฝ่าฝืน งดเว้นไม่ทำตามก็เป็นผิด

2) ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมตั้งขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนไว้แล้วและปฏิบัติกันสืบต่อมา

3) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นเรื่องธรรมดาสามัญใครจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติ ไม่ถือว่าผิดศีลธรรมเป็นแต่เพียงนิยมกันว่ามีคนประพฤติมิได้วางไว้เป็นระเบียบแบบแผนเป็นแต่เห็นควรก็ปฏิบัติตามกันต่อๆ มา

ชาวอีสานเป็นพุทธศาสนิกชน ที่ยึดมั่นในพุทธศาสนาเป็นเวลานาน คนอีสานมีจารีตประเพณีเป็นของตนเอง สืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน ประเพณีและวัฒนธรรมก่อให้เกิดเอกลักษณ์แสดงถึงความเจริญรุ่งเรือง เป็นเครื่องหมายแห่งความเก่าแก่ของภาคอีสานทั้งยังเป็นเครื่องช่วยให้คนอีสานทั้งภาคมีความรู้สึกผูกพันรักสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอิทธิพลจารีตประเพณีได้หล่อหลอมจิตใจของชาวอีสานให้เกิดความสำนักรับผิดชอบต่อสังคมอย่างแท้จริง เช่น ฮีตสิบสองคองสิบสี่ เป็นต้น แม้ว่าวัฒนธรรมประเพณีจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

Mahasarakham University

สภาพสังคม สภาพเศรษฐกิจ สภาพการเมือง การศึกษา เทคโนโลยี และการเพิ่มของประชากรทำให้สมาชิกในสังคมต้องปรับปรุงพิธีกรรมให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว แต่อย่างไรก็ตามชาวอีสานก็ไม่เคยทอดทิ้งจารีตประเพณี ที่เคยถือปฏิบัติและสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เนื่องจากส่วนใหญ่ชาวอีสานมีอาชีพการเกษตร ความไม่แน่นอนของธรรมชาติ มีผลต่อวิถีชีวิตของชาวบ้าน ความเชื่อต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ บาปบุญ ภพนี้ภพหน้า จึงฝังใจและก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ในท้องถิ่นมากมาย ตั้งแต่ประเพณีและพิธีกรรมตามวงจรชีวิต ประเพณีและพิธีกรรมตามโอกาส ประเพณีและพิธีกรรมตามกาลเวลา เป็นต้น (พวงพิกุล มัชฌิมา. 2537 : 30) ชาวอีสานมีประเพณีและพิธีกรรมเป็นของตนเองมาช้านานเป็นเอกลักษณ์ และแสดงความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตกาล ประเพณีและพิธีกรรมทั่วไปของชาวอีสานสามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

1. ประเพณีและพิธีกรรมตามวงจรชีวิต
2. ประเพณีและพิธีกรรมตามโอกาส
3. ประเพณีและพิธีกรรมตามกาลเวลา

ส่วนไพฑูรย์ มีกุศล (2532 : 174) กล่าวถึงประเพณีภาคอีสานในวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะวรรณคดีภาคอีสานของวิทยาลัยครูมหาสารคาม สามารถแยกประเพณีได้ 2 หัวข้อ คือ

1. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีเกี่ยวกับการบวช ประเพณีเกี่ยวกับการกินดอง (แต่งงาน) และประเพณีเกี่ยวกับการตาย

2. ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญและแบบแผนการปกครอง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำบุญและการพบปะกัน ชุมนุมกันในสังคม ทำให้ประชาชนในท้องถิ่นรู้จักมักคุ้นกัน ทั้งนี้มีความเชื่อมาจากการนับถือศาสนาพุทธและสืบทอดกันมา

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2522 : 12) กล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับการตาย ประเพณีนับถือผี เมื่อคนเจ็บป่วยภายในบ้านจะมีการเชิญหมอผีมารักษาก่อนเมื่อมีการตายเกิดขึ้นในบ้านลูกหลานจะอาบน้ำศพให้และนำเสื้อผ้าชุดที่ดีที่สุดมาใส่ให้ในขั้นตอนต่างๆ ล้วนประกอบไปด้วยความเชื่อในการนำไปใช้ในภพหน้า

ภารดี มหาขันธ์ (2532 : 111) ได้กล่าวถึงความหมายและการจำแนกประเภทของประเพณีตามพื้นฐานอารยธรรมไทยว่า ประเพณี หมายถึงความเชื่อ ความคิด การกระทำค่านิยม ทัศนคติ ศีลธรรม จารีต ระเบียบแบบแผนและวิธีการกระทำ หรือการประกอบพิธีกรรมในโอกาสต่าง ๆ ซึ่งถือและปฏิบัติสืบทอดกันมาจนกลายเป็นแบบอย่างของความคิดความเชื่อและการกระทำนั้น ๆ บางประเพณียังมีอิทธิพลอยู่จนถึงปัจจุบันบางประเพณีมีการเปลี่ยนแปลง บางประเพณีก็สูญหายไป แต่ละชนิดแต่ละสังคมจะมีประเพณีของตนเองซึ่งมีทั้งแตกต่างและสอดคล้องหรือคล้ายคลึงกับสังคมอื่น ประเพณีจึงเป็นแนวทางปฏิบัติของสังคมหนึ่ง ๆ ที่นิยมถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ด้วยเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและมีประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ประเพณีจำแนกตามกลุ่มผู้ยึดถือปฏิบัติได้ 4 ประเภทคือ ประเพณีครอบครัว ประเพณีในชุมชนรัฐพิธี และพระราชพิธี

สรุปว่าระเบียบแบบแผนที่กำหนดพฤติกรรมในสถานการณ์ต่างๆ ที่คนในสังคมยึดถือปฏิบัติสืบกันมา ถ้าคนใดในสังคมนั้นๆ ฝ่าฝืนมักถูกตำหนิจากสังคม ลักษณะประเพณีในสังคมระดับประเทศชาติ มีทั้งประสมกลมกลืนเป็นอย่างเดียวกัน และมีผิดแผกกันไปบ้างตามความนิยมเฉพาะท้องถิ่น แต่โดยมากย่อมมีจุดประสงค์ และวิธีการปฏิบัติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีเฉพาะส่วน

Mahasarakham University

ปลีกย่อยที่เสริมเติมแต่งหรือตัดทอนไปในแต่ละท้องถิ่น สำหรับประเพณีไทยมักมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในคติพระพุทธศาสนาและพราหมณ์มาแต่โบราณ

ประเพณีและพิธีกรรมทั่วไปของชาวอีสานสามารถจำแนกประเภทได้ดังนี้

1. ประเพณีและพิธีกรรมตามวงจรชีวิต

1.1 ประเพณีการเกิด

เมื่อเด็กคลอดออกมา “แม่ช่าง” (หมอตำแย) จะใช้ “ผิวไม้เฮี้ย” (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง) ตัดสายรก เอารกที่ตัดแล้วใส่เกลือ ขมิ้นผง ห่อด้วยใบตอง แล้วเอาไปฝังไว้ที่ใต้บันได เอาใบหนาด และหนามพุทราละไว้ หรือเอาใบหนาดห้อยตามชายคาเรือนกันผีร้าย การที่ทำเช่นนี้ เพราะความเชื่อที่ว่า ผู้ที่มีลูกอ่อนนั้น ขวัญอ่อน ผีจะมารบกวน และการที่ เอารกฝังใต้บันได ก็เนื่องจากสมัยที่ยังเป็นเมืองขึ้นของพม่า พม่าเกรงว่าจะมีคนมีบุญมาเกิด และกู้อิสรภาพ จึงให้เอารกของทารกฝังใต้บันได ให้คนเหยียบขึ้นลง จะได้เสื่อม เมื่อคลอดเสร็จแล้ว มารดาจะต้องอยู่เดือน (อยู่ไฟ) ถ้าลูกเป็นหญิงอยู่ไฟ 30 วัน เรียกว่า เผื่อกี่ เผื่อด้าย เพราะลูกผู้หญิงจะต้องเรียนรู้การปั่นด้าย ทอผ้า ถ้าลูกเป็นผู้ชาย อยู่ไฟเพียง 28 วัน เป็นเคล็ดให้หยุดคมหอก คมดาบ การอยู่ไฟนี้แม่จะต้อง เข้าเส้า คือ รมยา การรมยานี้ต้องทำหลัง คลอดแล้ว 3 วัน การอยู่ไฟจะต้องอยู่ในห้องเพื่อให้มดลูก เข้าอู่เร็ว และไม่ให้แม่ได้กลิ่น จากของแสลง เช่น น้ำอบ น้ำหอม อาหาร บางชนิด จะทำให้ผิดเดือน

ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงทารก

1. เมื่อคลอดออกมาแล้วไม่ให้ชมลูกว่า งาม เพราะจะทำให้เลี้ยงยาก
2. ไม่ให้เด็กกินเนื้อกับปลาเปล่าๆ กลัวเด็กจะเป็นด้อย (ซางหรือโรคตาลขโมย)
3. เด็กอายุไม่ถึง 6 เดือน อย่าอุ้มคร่อมเอวจะทำให้ขาโกง
4. เด็กไม่ถึงวัยนั่งอย่าให้นั่ง จะทำให้หลังโกง
5. เด็กเริ่มจะตั้งไข่ อย่าทัก จะทำให้เด็กไม่ตั้งไข่ จะหยุดไป 7 วัน
6. เด็กเป็นไข้ เอาเปลือกกอก รากคา ตาอ้อย ปลวกขึ้นไม้ดินและดินที่ปลวกขึ้น พร้อมทั้ง ข้าวสารเจ้า ห่อผ้าขาวแช่น้ำแล้วให้เด็กกิน แต่ถ้าเป็นไข้แล้วตัวเย็น ให้เอาผ้าดำ ม่อฮ่อม ที่คนใส่ ในวันนั้น ไปผิงไฟให้อุ่นแล้วมาห่มให้
7. เด็กไม่กินข้าวหรือกินแล้วอาเจียน ให้เอาหญ้าหลับมืน (ชุมเห็ด) มาล้างแล้วเอามานึ่ง กับข้าวสุก ข้าวติดใบหญ้าหลับมืนเท่าไร เอามาให้เด็กกิน

1.2 ประเพณีการบวช

พระมหาปรีชา ปริญญาโณ (2540 : 14-70) ได้เขียนเกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีไทยอีสานไว้ดังนี้

การบวช ชีวิตขั้นที่สองรองจากเกิดก็คือการบวช ผู้ชายทุกคนเมื่ออายุครบแล้วจะต้องบวช การบวชถือว่าเป็นการอบรมบ่มนิสัยให้ดีมีศีลธรรม และเป็นการชดใช้หนี้บุญคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด ดังนั้น การบวชจึงถือเป็นประเพณีที่จำเป็นสำหรับลูกผู้ชายทุกคน

บวช คำว่าบวชออกมาจากศัพท์ว่า ปะวะชะ แปลว่างดเว้น ได้แก่ งดเว้นในสิ่งที่ควรงดเว้น คือเว้นจากกิจบ้าน การเรือน มาบำเพ็ญเพียรทำกิจพระศาสนา มีสวดมนต์ภาวนา เป็นต้น

Mahasarakham University

การบวช การบวชนั้นถ้าเป็นสามเณร เรียกบรรพชา ถ้าเป็นพระภิกษุ เรียกอุปสมบท มี 3 อย่างคือ

1. พระพุทธเจ้าบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า มาเถิดพระภิกษุ ธรรมเรากล่าวดีแล้ว ท่านจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อพ้นทุกข์โดยชอบเถิด เรียกเอหิภิกขุอุปสัมปทา

2. พระสาวกบวชให้ ด้วยเปล่งวาจาว่า พุทธัง สรณัง คัจฉามิ ธัมมังสรณัง คัจฉามิ สังฆัง สรณัง คัจฉามิ เรียกติสรณคมนูปสัมปทา

3. พระสงฆ์ 5 รูป รวมทั้งพระอุปัชฌาย์บวชให้ด้วยการสวดญัตติ 1 ครั้ง อนุสาวนา 3 ครั้ง รวมเป็น 4 ครั้ง เรียกญัตติจตุตถกรรมวาจา การบวชข้อที่ 3 นี้เป็นการบวชที่ทำอยู่ในปัจจุบันนี้

มูลเหตุแห่งการบวช ในสมัยโบราณ คนที่ออกบวชย่อมบวชเพราะชรา เจ็บป่วย จนทรัพย์ สิ้นชาติขาดมิตร สำหรับพระพุทธเจ้า พระองค์ปรารภความเกิด แก่ เจ็บ ตาย จึงออกบวช ส่วนคนทุกวันนี้ บวชตามประเพณีเมื่ออายุครบก็บวช บวชเป็นการแก้บนบ้าง บวชชดใช้หนี้บุญคุณของพ่อแม่บ้าง

คนที่ควรให้บวช คือ คนมีอายุครบ 1 มีอาชีพชอบและมีหลักฐานดี 1 มีความประพฤติดี ไม่ติดฝิ่น กัญชา และสุรา เป็นต้น 1 มีความรู้อ่านออกเขียนได้ 1 ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ ไม่ชราทุพพลภาพหรือพิกลพิการ 1 ผู้มีลักษณะดังกล่าวมานี้จึงควรให้บวช

คนที่ไม่ควรให้บวช คือ คนมีอายุไม่ครบ 1 คน ทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน 1 คนหลบหนีราชการ 1 คนมีคดีค้างในศาล 1 คนถูกตัดสินจำคุกฐานเป็นผู้ร้ายสำคัญ1 คนถูกห้ามอุปสมบทโดยเด็ดขาด 1 คนมีโรคติดต่อ 1 คนมีอวัยวะพิการ ไร้ความสามารถจนไม่อาจปฏิบัติศาสนกิจได้สะดวก 1 คนที่มีลักษณะดังกล่าวมานี้ไม่ควรให้บวช

1.3 ประเพณีการแต่งงาน

อันดับชีวิตขั้นที่ 3 ต่อจากการบวชคือการกินดอง ชีวิตขั้นนี้โบราณถือว่าสำคัญมาก เพราะเป็นชีวิต้องพึ่งตัวเอง และต่อสู้อุปสรรคนานาประการ เป็นชีวิตที่ก้าวขึ้นเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นพ่อคนแม่คน ดังนั้นผู้ที่จะก้าวขึ้นสู่ชีวิตขั้นนี้ จะต้องใคร่ครวญให้รอบคอบรอบด้าน

พิธีกินดอง การกินดองเป็นพิธีที่จัดให้ใหญ่โตตามฐานะทำให้เสร็จภายในวันเดียว ณ ที่บ้านฝ่ายชายและฝ่ายหญิงเตรียมการต้อนรับญาติพี่น้อง จะมาช่วยเหลือมีอาหารการกินเลี้ยงกันอย่างอุดมสมบูรณ์ ที่บ้านฝ่ายชายยกเครื่องขันหมากและพาขวัญออกมาตั้งไว้ที่บ้านฝ่ายหญิง ยกเครื่องสมมาเครื่องปูที่นอน และพาขวัญออกมาตั้งไว้เมื่อญาติพี่น้องมาพร้อมกันแล้วจึงทำการสู่ขวัญ

พิธีสู่ขวัญน้อย เมื่อได้เวลาฤกษ์งามยามดีแล้วต่างฝ่ายต่างทำการสู่ขวัญที่บ้านใครบ้านมัน พอสู่ขวัญเสร็จแล้วก็ผูกข้อต่อแขน ฝ่ายชายแห่ขันหมากมาบ้านฝ่ายหญิง

พิธีแห่ขันหมาก เครื่องขันหมากมี 3 ขัน คือ ขันใส่เงินค่าดอง 1 ขันใส่หมากจีบ พลูแนบ 1 ขันใส่เหล้ายา 1 ขันทั้งสามนี้ใช้ผ้าสีต่าง ๆ คลุม ขันใส่เงินค่าดองให้ผู้เฒ่าเจ้าโคตรถือเดินออกก่อน ขันหมากและขันเหล้า ยาให้หญิงสาวบริสุทธิ์ 4 คน หามเดินตามหลัง พาขวัญเดินออกก่อน คู่บ่าวและญาติพี่น้องแห่แหนไปตามเมื่อไปถึงเรือนผู้หญิงแล้ว เจ้าโคตรฝ่ายหญิงจะออกมารับเชิญให้ขึ้นไปบนเรือนเมื่อขึ้นไปถึงแล้วเจ้าโคตรฝ่ายชาย จะยกขัน

Mahasarakham University

ทั้ง 3 ให้ฝ่ายหญิง ฝ่ายหญิงเปิดขันค่าดองออกมานับถูกต้องแล้วมอบให้แก่พ่อแม่ของหญิง ส่วนขันเหล้ายาและหมากพลูก็แจกแบ่งกันเคี้ยวกิน อาหารการกินที่ฝ่ายหญิงจัดไว้ก็นำมาเลี้ยงดูกัน

พิธีสมมา เมื่อผู้ชายกลับไปบ้านแล้ว เจ้าโคตรฝ่ายหญิงจะนำผู้หญิงไปสู่เรือนพ่อแม่ฝ่ายชายเมื่อสมมา ของที่จะสมมาพ่อแม่ผู้ชายมีผ้า 1 ผืน เสื้อ 1 ผืน ซิ่น 1 ผืนกับเสื้อ 1 ผืนสมมาพ่อแม่ของผู้ชายโดยไม่คิดมูลค่าเจ้าโคตร ฝ่ายชายนอกนี้จะสมมาด้วยเสื่อ สาด อาสนะ อย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ตีเป็นราคาผูกเป็นเงิน พอเสร็จแล้วก็กลับบ้านของตน

พิธีส่งตัวผู้ชาย เวลาส่งผู้ชายไปอยู่เรือนผู้หญิงนั้นกำหนดเวลาโฮมแลงคือเวลาบ่าวโฮมสาว ประมาณว่า 2 ทุ่มเศษ เมื่อได้เวลาแล้วพากันแห่ชายไปส่ง ผู้เป็นหัวหน้าร้องบอกไปว่า แม่เฒ่าเอยลูกเขยมาแล้ว ไขป่องเอี่ยมเยี่ยมเบิ่งลูกเขย เมื่อไปถึงแล้วฝ่ายหญิงจะมาคอยต้อนรับเชื้อเชิญขึ้นไปบนเรือน แล้วนำอาหารมาเลี้ยงดูกันตามธรรมเนียม

พิธีปูที่นอน เมื่อเสร็จการเลี้ยงแล้ว ผู้เฒ่าเจ้าโคตร (ชายหญิง) ที่มีฐานะดี มีความประพฤติดี มีลูกเต้าอยู่ด้วยกันมาไม่เคยหย่าร้างกัน เป็นผู้ปูที่นอน ให้ปูของผู้ชายให้สูงไว้ทางขวา ของผู้หญิงให้ต่ำไว้ข้างซ้าย ผ้าปูพอปูแล้วก็ทำพิธีนอนก่อน แล้วจึงลุกขึ้นมาจูงผู้หญิงเข้าไปก่อน จูงผู้ชายเข้าไปทีหลัง แล้วเปิดประตูให้ชายหญิงนอนด้วยกันพอเป็นพิธี จึงเปิดประตูให้ชายหญิงออกมานั่งข้างนอกต่อหน้าผู้เฒ่า เจ้าโคตรทั้งสองฝ่าย

การมอบตัว เจ้าโคตรฝ่ายหญิงจะได้บอกสอนหญิงให้รู้จักฮีตผัวครองเมีย รู้จักฮีตบ้านครองเรือนให้ฮักแพงอยู่ดีกินดีด้วยกันตลอด พอจบกรสอนแล้วเจ้าโคตรฝ่ายชายจะมอบหมายสายเส้น ฝากฝังผู้ชายให้เป็นลูกเป็นเต้าเป็นอันเสร็จพิธีการกินดองแต่เพียงเท่านี้

1.4 ประเพณีการตาย

ชีวิตขั้นสุดท้ายคือการตาย คำว่าตาย ได้แก่การสิ้นลมหายใจ ร่างกายของคนตายเรียกซากศพ คำว่าศพเป็นคำไทย ภาษาบาลีว่า ฉว สันสกฤตว่า ศว แปลว่า ศพ ประเพณีเกี่ยวกับศพมีดังต่อไปนี้

บอกทางสวรรค์ ถ้าคนป่วยมีอาการหนักจวนจะสิ้นลมหายใจ เขาจัดดอกไม้ธูปเทียนให้คนป่วยประณมมือ ถือเตือนให้ระลึกถึงคุณพระ ทางคดีโลก ถือว่าให้นำเครื่องสักการะนั้นไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีเจดีย์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทางคดีธรรม สอนให้คนรู้จักไหว้พระอย่าอยู่โดยไม่รู้จักให้ทานรักษาศีลภาวนา

อาบน้ำศพ ศพที่ถูกฆ่าตาย ตกน้ำตาย ตกต้นไม้ ตาย เป็นต้น ถือว่าตายโหง ไม่นิยมอาบน้ำศพ เพียงแต่มัดแล้วนำไปฝังป่าช้า เพราะถือว่าตายไม่บริสุทธิ์ ที่ไม่เผาเพราะกลัวจะเกิดความเดือดร้อนแก่ญาติพี่น้อง แต่ถ้าเป็นการตายธรรมดา นิยมอาบน้ำด้วยน้ำอบน้ำหอม ทางคดีโลก ถือว่าอาบเพื่อปราศจากมลทิน ทางคดีธรรม ถือว่าสอนให้คนเป็นเอาศีลสมาธิปัญญา เป็นน้ำอายกายวาจาใจให้สะอาด

หวีผมศพ การหวีผมให้ศพนั้น หวีไปข้างหลังครึ่งหนึ่ง ข้างหน้าครึ่งหนึ่ง ทางคดีโลกถือว่าหวีสำหรับคนตายและคนเกิด เมื่อหวีแล้วหักออกเป็นสองท่อนทิ้งเสีย ทางคดีธรรมถือว่าเป็นการเตือนให้พิจารณาว่าความเกิดกับความตายเป็นของคู่กัน เกิดแล้วต้องตาย ตายแล้วต้องเกิด ผู้ที่ไม่ตายคือผู้ที่ไม่เกิด

นุ่งห่มผ้าศพ ใช้ผ้าขาวนุ่งสองชั้น ชั้นในเอาชายพกไว้ข้างหลัง ชั้นนอกเอาชายพกไว้ข้างหน้า แล้วห่มผ้าเฉลียงบ่า ทางคดีโลก ถือว่านุ่งเอาชายพกไว้ข้างหลังเป็นการนุ่งของ

Mahasarakham University

คนตาย นุ่งเอาชายพกไว้ข้างหน้าเป็นการนุ่งของคนเป็น ทางคดีธรรม ถือว่าที่นุ่งผ้าขาวเป็นการสอนให้มีสุจริต เพราะสุจริตเป็นธรรมที่ขาว

รดน้ำหอมศพ เมื่อยกศพขึ้นบนเตียงแล้ว เอามือขวาของศพยืนออกไปบนเตียง เอาหมอนใบเล็ก ๆ รองหันหัวศพไปทางทิศตะวันตก ใช้น้ำอบน้ำหอมรด ถ้าผู้ตายเป็นพ่อแม่ ลูกหลานจะนำขมิ้นทาที่หน้าและเท้า พิมพ์ไว้เคารพบูชา ทางคดีโลก ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพต่อศพ และให้ศพมีกลิ่นหอม ทางคดีธรรม ถือว่าสอนให้เคารพต่อบุคคล วัตถุสถานที่ และให้รักษาศีลเพราะศีลมีกลิ่นหอมกว่ากลิ่นน้ำอบน้ำหอม

เอาเงินใส่ปากศพ เงินใส่ปากศพใช้เงินฮาง เงินเหรียญบาท ทางคดีโลก ถือว่าให้ค่าเสบียงอาหาร ค่ารถ ค่าเรือแก่ผู้ตายสำหรับเดินทางไปสวรรค์ ทางคดีธรรม ถือว่าสอนคนเป็นให้รู้จักใช้เงินให้เป็นประโยชน์อย่าตระหนี่ถี่เหนียวไม่รู้จักกินใช้ เวลาตายไปเขาเอาเงินยัดใส่ปากก็เอาไปไม่ได้ ปล่อยให้เขาแย่งกันชุลมุน วุ่นวาย

งันเฮือนดี เฮือนที่มีศพอยู่ เรียกเฮือนดี ที่เรียกเช่นนั้น ถือเอาตามนิมิตของผู้มา คือบรรดาญาติพี่น้องเมื่อได้ยินข่าวว่าใครตายลง จะพากันนำข้าวของเงินทองมาช่วยเหลือมาคบงันจนงานเสร็จ

การเผาศพ เกี่ยวกับการตายนี้ คนโบราณมีข้อห้ามไว้หยุมหยิม จุดประสงค์ของผู้ห้ามก็เพื่อต้องการให้เกิดความสวัสดิมงคล ผู้อยู่ก็ให้สบาย ผู้ตายให้มีสุข ข้อที่คนโบราณห้ามไว้ มีดังนี้

1. อายุไม่ถึง 10 ปี ตายแล้วห้ามไม่ให้เผา ถ้าเผาจะเกิดความฉิบหายแก่พ่อแม่ พี่น้อง เผ่าพงศ์วงศาคณาญาติ และทรัพย์สินเงินทอง
2. ตายเพราะโรคลงท้อง (ท้องร่วง) ห้ามไม่ให้เผา
3. ตกน้ำตาย ตกเรือนตาย ห้ามไม่ให้เผา
4. ฟกบวมตาย ห้ามไม่ให้เผา
5. ตายเพราะช้างม้าเหยียบ เสือกัด งูกัด ควายขวิด ตกต้นไม้ ผีกิน เหล่านี้ห้ามไม่ให้เผา
6. ตายเพราะมีด หอก ดาบ หลาว แหลม เหล่านี้ห้ามไม่ให้เผา
7. ตายเพราะสู้รบกันด้วยหลาว แหลม เหล็ก และโรคลงแดงห้ามไม่ให้เผา ถ้าเผาจักเกิดอันตรายแก่เจ้าบ้าน และพ่อแม่พี่น้อง ถ้าจะเผาให้นำไปเผาที่อื่น ห้ามเผาร่วมป่าช้า ถ้าเผาร่วมป่าช้าจักเข็ดขวางแก่ไพร่เมือง ผู้ตายเช่นนี้ ห้ามมิให้นับถือเป็นด้ำ (ผีเรือนหรือของฮักษา) ถ้านับถือเวลาทำผิด เขาจะมาถามกินวัวควายหมูเห็ดเป็ดไก่กะเราทุกวัน ถ้าเรายอมให้ก็เสียของ ถ้าไม่ให้มันก็เป็นปอบเป้าโพงผีมากินเรา
8. เวลาหามผีลงเรือน ให้หว่านขี้เถ้ารอบเรือนเมื่อผีถึงป่าช้าแล้ว คนที่อยู่บ้านให้เอาเสื้อผ้าพี่น้องผีไปซ่อนไว้ เวลากลับจากเผา ห้ามเหลียวหลัง มาถึงแล้วให้แสดงอาการกลัวผี ผู้อยู่บ้านให้ปิดประตูเรือน ให้ผู้มาจากเผาผีอาบน้ำให้สะอาดทุกคน แล้วจึงเปิดประตูให้ขึ้นไปบนเรือน ผู้หลักผู้ใหญ่จึงให้ศีลให้พร ถ้าทำได้ดังกล่าวมา จะปราศจากทุกข์โศกโรคภัยอยู่เย็นเป็นสุข
9. เป็นกำเลิดตาย หรือคนป่วยไม่หายต้องการจะย้ายไปรักษาในที่อื่น ให้นิมนต์พระสงฆ์มาทำพิธีสวดให้แล้ว จึงให้เข้าในเรือน ถ้าตายให้เอาไปที่อื่น ถ้าเผาร่วมป่าช้าจะเข็ดขวางไพร่เมือง

Mahasarakham University

10. ไม้ล้อเกวียนและตีนเกวียนที่หักแล้ว ห้ามไม่ให้เอาไปรองตีนบันได

11. ห้ามปลุกผีนั่ง ถ้าทำจักเกิดอันตรายแก่พ่อเรือน แม่เรือน ลูกหลานญาติพี่น้อง ข้าวของเงินทอง

2. ประเพณีและพิธีกรรมตามโอกาส

อุดม เชยกีวงศ์ (2545 : 101-139) ได้กล่าวถึงประเพณีบุญพระเวสและบุญบั้งไฟไว้ดังนี้

1. ประเพณีบุญพระเวส

บุญพระเวส บุญพระเวสสันดร หรือบุญมหาชาติ เป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งของฮีตสิบสอง หรือประเพณีสิบสองเดือนของภาคอีสาน เนื่องจากเป็นบุญที่เทศนาเกี่ยวกับประวัติของพระโพธิสัตว์ที่มีพระนามว่า พระเวสสันดร ซึ่งเป็นชาติสุดท้ายก่อนที่พระองค์จะประสูติมาเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ จึงนับว่าเป็นชาติที่สำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นพระชาติที่ได้บำเพ็ญทานบารมี อันเป็นบารมีที่ทรงเสียสละอย่างใหญ่หลวงเพื่อประโยชน์สุดของผู้อื่นหรือสังคม

บุญพระเวส หรือบุญมหาชาติ มักกระทำกันในเดือนใดเดือนหนึ่งในระหว่างออกพรรษาจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ หากทำในเดือนหก หรือเดือนเจ็ด มักจะทำบุญบั้งไฟรวมด้วย ก่อนวันจัดงานทางบ้านและวัดจะมีการปรึกษาหารือตกลงกันให้เรียบร้อยก่อน ชาวบ้านจะเตรียมจัดอาหารการกินเช่น ขนม ข้าวต้ม และอาหารคาวต่างๆ สำหรับถวายพระภิกษุสามเณร และเลี้ยงดูบรรดาผู้คนที่มาร่วมงาน และจัดหาปัจจัยไทยทานสำหรับใส่กัณฑ์เทศน์เพื่อถวายพระภิกษุสามเณร ส่วนทางวัดก็แบ่งหนังสือออกเป็นกัณฑ์ ๆ หนังสือผูกหนึ่งอาจแบ่งเป็นหลายกัณฑ์ก็ได้ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์ เพื่อให้ชาวบ้านได้รับกัณฑ์โดยทั่วถึงกัน มอบหนังสือให้พระภิกษุ สามเณรในวัดนั้นเพื่อเตรียมไว้เทศน์ นอกจากนั้นจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จากวัดอื่นมาเทศน์ โดยมีฎีกาไปนิมนต์พร้อมบอกชื่อกัณฑ์และบอกเชิญชวนชาวบ้านที่วัดนั้นตั้งอยู่มาร่วมทำบุญด้วย

ก่อนมีงานบุญพระเวสหลายวัน ชาวบ้านทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ คนหนุ่มคนสาว จะพากันไปรวมกันที่วัด ช่วยกันจัดทำที่พัก สำหรับผู้มาร่วมงานและช่วยกันจัดทำดอกไม้จัดตกแต่งประดับประดาศาลาโรงธรรมด้วยดอกไม้ พวงมาลัยและธงทิว ขึงด้ายสายสิญจน์ ตั้งหม้อน้ำมนต์ มีขันหมากเบ็ง (บายศรีประดับด้วยหมาก) แปดอัน โอ่งน้ำ 4 โอ่ง ตั้งไว้ที่มุมธรรมาสน์ ในโอ่งน้ำมีจอก แหน (สาหร่าย) ดอกไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ดอกจิกดอกฮัง (ดอกเต็งรัง) ดอกบัว ดอกบานไม่รู้โรย ดอกรัก ฯลฯ และใบบัว ปั้นรูปสัตว์ต่าง ๆ เช่น รูปนก รูปวัว รูปควาย รูปช้าง รูปม้า ฯลฯ เอาไว้ที่ใต้ธรรมาสน์ เอาธงใหญ่แปดธงปักรอบโรงธรรมนอกศาลาในทิศทั้งแปด เพื่อหมายว่าเป็นเขตปลอดภัย ป้องกันพญามาไม่ให้ล้ำเข้ามา ตามเสาธรงมีที่ใส่ข้าวพันก้อน ทางด้านตะวันออกของศาลาโรงธรรม ปลูกหอพระอุปคุตขึ้นไว้พร้อมมีสิ่งเหล่านี้อยู่บนหอด้วย คือ มีบาตร 1 ใบ ร่ม 1 คัน กระโถน 1 ใบ กาน้ำ 1 ใบ และสบงจีวร 1 ชุด สำหรับถวายพระอุปคุต การจัดตกแต่งดังกล่าว จัดให้เสร็จเรียบร้อยก่อนวันงาน

วันแรกของงานเรียกว่า “วันรวมหรือวันโฮม” ในวันนี้นอกจากจะมีประชาชนตามละแวกบ้าน และหมู่บ้านอื่นที่ใกล้เคียงหลั่งไหลกันมาร่วมงานแล้ว จะมีพิธีสำคัญ 2 อย่าง กล่าวคือ นิมนต์พระอุปคุตและการแห่แหนพระเวส การนิมนต์พระอุปคุตนั้น ตอนเช้ามืด

Mahasarakham University

ของวันโฮม ประมาณสี่หรือห้านาฬิกา มีพิธีนิมนต์พระอุปคุต โดยก่อนเริ่มพิธีการ มีการนำก้อนหินขนาดโตพอสมควรสามก้อนไปวางไว้ในวังน้ำหรือถ้าไม่มีวังน้ำอาจเป็นที่ใดที่หนึ่งก็ได้ ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากวัดที่จัดงานทำบุญพระเวสเท่าใดนัก พอถึงกำหนดเวลา ก็มีการแห่พานดอกไม้ธูปเทียนขันห้าขันแปด (พานเทียนและดอกไม้อย่างละห้าคู่และแปดคู่) ไปยังสถานที่ก้อนหินวางอยู่ ซึ่งสมมติว่าเป็นพระอุปคุต พอไปถึงที่ดังกล่าวจะมีผู้ไปหยิบก้อนหินชูขึ้นและถามว่าจะเป็นพระอุปคุตหรือไม่ สองก้อนแรกจะได้รับคำตอบว่า “ไม่ใช่” พอถึงก้อนที่สามจึงจะตอบรับว่า “ใช่” จึงมีการกล่าวคำอาราธนาพระอุปคุต แล้วอัญเชิญก้อนหินก้อนที่สามซึ่งสมมติว่าเป็นพระอุปคุตใส่พานหรือถาด และจะมีจุดประทัดหรือยิงปืน แล้วแห่แหนพระอุปคุตพร้อมตีฆ้องตีกลองและแคนอย่างครึกครื้นเข้ามายังวัด แล้วจึงนำมาประดิษฐานไว้ที่หอพระอุปคุตข้างศาลาโรงธรรม ซึ่งเตรียมจัดไว้แล้วพอแห่พระอุปคุตเข้ามาประดิษฐานไว้เรียบร้อยต่อจากนั้นจะตีฆ้องและกลองพร้อมเครื่องดนตรี แห่แหนฟ้อนรำรอบ ๆ วัดและตามละแวกหมู่บ้าน

ส่วนการแห่พระเวสนั้นจะเริ่มตอนบ่ายประมาณสองหรือสามโมงในวันโฮม ชาวบ้านมารวมกันที่วัดเตรียมตัวจัดขบวนแห่ไปอัญเชิญพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมือง โดยสมมติให้พระเวสสันดรและพระนางมัทรีไปอยู่ป่าแห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นป่าจริงหรือทุ่งนาหรือลานหญ้าก็ได้ พิธีมีการอัญเชิญพระพุทธรูป 1 องค์ และพระภิกษุ 4 รูป ขึ้นนั่งบนเสลี่ยงหามไปยัง ณ ที่สมมติว่าพระเวสสันดรและพระนางมัทรีประทับอยู่ซึ่งไม่ห่างจากวัดเท่าใดนัก เมื่อไปถึงที่ดังกล่าวซึ่งเป็นที่เริ่มต้นแห่พระเวส ก่อนเริ่มต้นแห่มีการอาราธนาศีลและรับศีลห้าก่อน แล้วทำพิธีบายศรีสู่ขวัญพระเวสสันดรกับพระนางมัทรี และนิมนต์พระเทศน์กัณฑ์ฉกษัตริย์ เสร็จแล้วกล่าวอัญเชิญพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเข้าเมืองโดยหามเสลี่ยงพระพุทธรูป และพระภิกษุออกก่อน บางแห่งหากมีรูปภาพเกี่ยวกับเรื่องพระเวสสันดร ก็จะแห่รูปภาพดังกล่าวไปในขบวนด้วย พอขบวนแห่ถึงวัดจึงทำการแห่รอบวัดหรือศาลาโรงธรรมโดยเวียนขวา 3 รอบ แล้วนำพระพุทธรูปไปประดิษฐานไว้ ณ ที่เดิม นิมนต์พระภิกษุลงจากเสลี่ยงและนำดอกไม้ธูปเทียนไปวางไว้ ณ ที่จัดไว้ ประชาชนจึงกลับไปพักผ่อน

ตอนค่ำประชาชนจะมาโฮม (รวม) กันอีกครั้งหนึ่งจึงอาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ เมื่อพระสวดพระพุทธมนต์จบ พระจะขึ้นสวดบนธรรมาสน์อีก 4 ครั้ง ๆ ละ 2 รูป รวม 8 รูป คือสวดอิติปิโสโพธิสัตว์ปั้นต้น-ปั้นปลาย และสวดชัยตามลำดับ ต่อไปนิมนต์พระขึ้นเทศน์พระมาลัยหมื่น พระมาลัยแสน ก่อนพระเทศน์เอาคาถาพระอุปคุตทั้งสี่บทปักไว้ที่ข้างธรรมาสน์ดังกล่าวแล้ว เมื่อพระเทศน์จบประชาชนจะกลับไปพักหรือดูมหรสพ

วันรุ่งขึ้นชาวบ้านจึงแห่ข้าวพันก้อนไปถวายพระอุปคุตที่วัดแล้ววางข้าวพันก้อนไว้ตามธงหรือตามภาชนะที่จัดไว้ เมื่อใกล้สว่างและแห่ข้าวพันก้อนเสร็จแล้ว ก็ประกาศอัญเชิญเทวดาให้มาชุมนุมกันและอาราธนานิมนต์พระเทศน์สังกาส หลังจากฟังพระเทศน์สังกาสแล้วจึงอาราธนาเทศน์มหาชาติ พระจะเทศน์มหาชาติตลอดวัน ขึ้นต้นจากกัณฑ์ทศพรจนถึงนครกัณฑ์ เมื่อจบแล้วจึงมีเทศน์ฉลองพระเวสสันดรอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งกว่าจะเทศน์จบทุกกัณฑ์พลบค่ำ เมื่อเทศน์มหาชาติจบจัดขันดอกไม้ ธูปเทียน กล่าวคำคารวะพระรัตนตรัยจบ เป็นเสร็จพิธีบุญพระเวส

Mahasarakham University

ในระหว่างงานบุญ จะมีชายสูงอายุคนหนึ่ง นุ่งขาวห่มขาว เป็นผู้คอยปรนนิบัติดูแลพระอุปคุตและบริเวณศาลาโรงธรรม โดยถือศีลแปด และจะต้องอยู่ประจำบนศาลาโรงธรรมจนตลอดงาน ส่วนก้อนหินที่สมมติว่าเป็นพระอุปคุตนั้นเมื่อเสร็จงานบุญพระเวสแล้วก็มีการอัญเชิญไปไว้ ณ ที่เดิม การทำบุญพระเวสมักจัดทำกันโดยทั่วไป บางหมู่บ้าน ตำบลก็จัดทำทุกปี จนถือเป็นประเพณีที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ แต่บางหมู่บ้านตำบล ก็จัดทำในบางปี เมื่อมีโอกาสอำนวยหรือมีความพร้อมท้องถิ่นที่จัดทำบุญพระเวสจนเป็นที่กล่าวขวัญ เลื่องลือในพื้นที่อีสานนั้น ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยคณะกรรมการจังหวัดและอำเภอต่าง ๆ ได้ร่วมกันจัดทำและแห่แหน มีกิจกรรมต่าง ๆ ค่อนข้างครบถ้วน นับว่าเป็นการจัดงานบุญพระเวสที่น่าชื่นชมและถือเป็นแบบอย่างได้เป็นอย่างดี

กัณฑ์เทศน์ ตามปกติการเทศน์มหาชาติทุกกัณฑ์ จะต้องมีชาวบ้านเป็นเจ้าภาพจัดเครื่องกัณฑ์มาถวายกัณฑ์หนึ่ง ๆ อาจมีหลาย ๆ คนช่วยกันจัดร่วมกัน หรือต่างคนต่างจัดกัณฑ์มาก็ได้ กัณฑ์เทศน์นอกจากปัจจัยไทยทานต่าง ๆ แล้ว ยังมีเทียนตามจำนวนคาถาของแต่ละกัณฑ์ด้วย จำนวนเทียนคาถาของแต่ละกัณฑ์ เมื่อรวมทุกกัณฑ์แล้วจะมีเทียนคาถาหนึ่งพันพอดี เมื่อเวลาพระที่ตนรับกัณฑ์ขึ้นเทศน์ เจ้าภาพก็จะจุดเทียนคาถา หว่านข้าวตอกข้าวสารตามประเพณี ในระหว่างเทศน์บางทีมีการถวายกัณฑ์เพิ่มเติม เรียกว่า “กัณฑ์แถมสมภาร” คือ ถึงบทใดกัณฑ์ใดที่พระเทศน์ดีมีเสียงไพเราะ มีเนื้อความกินใจ ผู้ฟังจะถวายแถมกัณฑ์ให้แล้วแต่ศรัทธาของผู้ฟัง ส่วนใหญ่จะถวายเป็นเงิน เมื่อเทศน์จะเอาเงินที่แถมสมภารนี้ไปถวายรวมกับปัจจัยกัณฑ์เทศน์ด้วย เมื่อเทศน์จบกัณฑ์หนึ่ง ๆ มีการตีฆ้องเป็นสัญญาณ

กัณฑ์หลอน คือ กัณฑ์เทศน์ที่ทำพิธีแห่ไปจากบ้าน ไม่จำเพาะกัณฑ์ใดกัณฑ์หนึ่ง และเจาะจงจะถวายพระรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อแห่กัณฑ์หลอนไปวัด พระรูปใดกำลังเทศน์อยู่เมื่อท่านเทศน์จบก็นิมนต์มารับกัณฑ์หลอนกัณฑ์นั้นในงานบุญพระเวสคราวหนึ่งอาจมีกัณฑ์หลอนสักกี่กัณฑ์ก็ได้ แล้วแต่ศรัทธาของประชาชนในละแวกนั้น นอกจากนี้อาจมีกัณฑ์พิเศษที่เจ้าของกัณฑ์เจาะจงจะนำไปถวายพระผู้เทศน์รูปใดรูปหนึ่งโดยเฉพาะ เรียกว่า “กัณฑ์จอบ” หมายถึง ก่อนนำกัณฑ์ไปถวาย ไปแอบดูให้รู้แน่เสียก่อนว่าเป็นพระรูปที่เจาะจงจะนำกัณฑ์ไปถวาย จึงแห่กัณฑ์นั้นเข้าไปยังวัด ขณะที่พระรูปนั้นกำลังเทศน์อยู่ และเมื่อเทศน์จบก็นำกัณฑ์ไปถวายพอดี

เทศน์แหล่ คือ ทำนองเทศน์เล่นเสียงยาว ๆ คล้ายทำนองลำยาวมีการเล่นลูกคอและทำเสียงสูงต่ำ เพื่อให้เกิดความไพเราะ เรื่องมหาชาตินี้ที่นิยมเทศน์และแหลได้แก่ กัณฑ์มัทรี กัณฑ์กุมาร กัณฑ์มหาราช หรือนครกัณฑ์ การเทศน์แหล่จะนิมนต์พระที่เสียงดีเทศน์คั่นกลาง เพื่อช่วยให้ผู้ฟังเกิดความไพเราะซาบซึ้ง ไม่เกิดการเบื่อหน่าย

2. ประเพณีบุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟ เป็นประเพณีสำคัญของชาวอีสาน นิยมทำกันในเทศกาลเดือนห้า ฟ้าหก (ราวเดือนเมษายน-พฤษภาคมของทุกปี) ช่วงนี้เป็นช่วงที่ฝนฟ้าจะตกลงมา ชาวนาเตรียมไถนา แฮกนา (แรกนา) เพื่อรอฝนและเตรียมการทำนาจากความเชื่อเรื่องสิ่งลี้ลับและเทวดาที่คนอีสานเรียกว่า “พญาแถน” ที่อยู่บนสวรรค์สามารถบันดาลให้ฝนตกจึงมีการจัดประเพณีบูชาพญาแถนทุกปี เพื่อขอฟ้า ขอฝน มาใช้ในการกสิกรรม ทำนา ชาวบ้านเชื่อว่ามีโลกมนุษย์ โลกเทวดา และโลกบาดาล มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของเทวดา การรำผีฟ้า เป็นตัวอย่างที่แสดงออกทางด้านการนับถือเทวดาและเรียกเทวดาว่า “แถน” เมื่อถือว่ามีแถนก็ถือว่า ฝน ฟ้า ลม

Mahasarakham University

ซึ่งเป็นอิทธิพลของแถน หากทำให้แถนโปรดปรานมนุษย์ก็จะมีความสุข ดังนั้นจังมีพิธีบูชาแถน การจุดบั้งไฟอาจจะเป็นวิธีหนึ่งที่แสดงความเคารพหรือส่งสัญญาณความภักดีไปยังแถนหรือบูชาแถน ชาวอีสานจำนวนมากเชื่อว่าการจุดบั้งไฟเป็นการขอฝนจากพญาแถน คนอีสานทำบุญบั้งไฟโดยมีจุดประสงค์หลายอย่าง เช่น

การบูชาคุณของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานส่วนมากนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อถึงเทศกาลเดือนหกซึ่งเป็นวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ชาวอีสานจะพากันทำการบูชาคุณของพระพุทธเจ้าโดยการจัดดอกไม้ธูปเทียนมาบูชาพระพุทธรูป การทำบุญบั้งไฟของชาวอีสานก็ถือว่าเป็นการบูชาพระพุทธเจ้าด้วยอามิสบูชาอย่างหนึ่ง

การสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา การทำบุญบั้งไฟจะมีการบวชพระเณรเพื่อสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา ผู้จะสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาคือ พระและเณร ซึ่งเป็นคนใกล้ชิดติดต่อกับพระพุทธเจ้าและพระธรรม

การขอน้ำฝน การทำนาของชาวอีสานต้องอาศัยน้ำฝนตามตำนานเล่าไว้ว่า มีเทพบุตรองค์หนึ่งชื่อวัสสกาลเทพบุตรมีหน้าที่ทำให้น้ำฝนตกลงมา ชาวอีสานเชื่อตามตำนานนี้ จึงทำบุญบั้งไฟเพื่อขอน้ำจากเทพบุตรองค์นั้น

การเชื่อมความสามัคคี การทำบุญบั้งไฟของชาวอีสานเพื่อเชื่อมความสามัคคีให้เกิดขึ้นในบ้านในเมือง

การแสดงการละเล่น การทำบุญบั้งไฟเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมาแสดงการละเล่น

การเริ่มเตรียมงาน เริ่มจากชาวบ้านในคุ้ม แบ่งงานกันว่าใครจะทำอะไรนับตั้งแต่การจัดทำบั้งไฟ การฝึกหัดการฟ้อนรำประกอบขบวนแห่บั้งไฟ การปลูกปะรำที่พักอาศัยเผื่อแขกที่เชิญมาร่วมงานจากหมู่บ้านอื่น การเตรียมอาหารไว้ทำบุญและเลี้ยงแขกในงาน นอกจากนี้พ่อแม่ที่มีลูกสาว จะเตรียมตัดชุดรำเซิ้ง และชุดสวยที่สุดไว้ให้ลูกสาวใส่ในวันงาน อุปัชฌาย์ จะเตรียมซ้อมนาคเพื่อบวชในงาน การบรรจุบั้งไฟจะเลือกเอาหญิงสาวพรหมจารีย์มาตอกบั้งไฟเป็นคนแรก เพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้บั้งไฟขึ้นสูง การทำบั้งไฟนั้นต้องมีการศึกษาและเรียนรู้ มีครูและศิษย์สืบทอดกันมา คนที่เป็นช่างทำบั้งไฟเรียกว่า “ช่างบั้งไฟ” โดยทั่วไปจะถ่ายทอดต่อกันนับพ่อกับลูก ลูกกับหลาน หรือครูกับลูกศิษย์เป็นคน ๆ เท่านั้น ก่อนจะลงมือทำบั้งไฟต้องจัดหาอุปกรณ์ไว้ให้ครบเรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการทำบั้งไฟ ก่อนวันแห่บั้งไฟ 1 วัน หรือเรียกว่าวันสุกดิบ คณะเซิ้งบั้งไฟแต่ละคุ้ม แต่ละคณะจะนำบั้งไฟของตนพร้อมด้วยขบวนแห่ มายังหมู่บ้านที่แจ้งฏีกา โดยจะแห่ไปรวมกันที่วัดทำบุญเลี้ยงพระที่วัดและเลี้ยงแขกตลอดจนญาติพี่น้องที่มาร่วมงาน ในวันสมโภชนี้อาจมีการบวชนาค สรงน้ำพระภิกษุสงฆ์ด้วยถ้าบ้านใดมีนาคที่จะบวชก็จะทำพิธีในวันนี้ ถ้าผู้ใดมีความศรัทธาจะสรงน้ำพระภิกษุรูปใดต้องแห่พระรูปนั้นน้ำหน้านาค การสรงน้ำพระภิกษุเรียกว่า ฮดสรง การสรงน้ำพระนั้นมีการถวายจตุปัจจัยหรือสังฆบริภัณฑ์ เช่น ถวายเตียงนอน เสื่อสาด หมอนอิง ไม้เท้า กระโถน ขันน้ำพานรอง และสำรับคาวหวาน ผ้าไตร ฯลฯ การฮดน้ำพระ เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่พระภิกษุรูปใดจะได้เลื่อนยศชั้น จึงจะได้รับการสรงน้ำ ถ้าพระภิกษุใดได้รับการสรงน้ำพระภิกษุรูปนั้นจะได้รับคำนำหน้าชื่อใหม่

Mahasarakham University

เมื่อแห่ประทักษิณได้สามรอบแล้ว จะนิมนต์พระรูปนั้นนั่งบนแท่น ซึ่งทำลวดลายด้วยหยวกกล้วย แล้วสรงน้ำด้วยน้ำอบ น้ำหอม ครั้นเสร็จจากการสรงน้ำแล้ว จึงอ่านประกาศชื่อของพระรูปนั้น ให้ทราบทั่วกัน เมื่ออ่านประกาศแล้วเจ้าศรัทธาจะมอบจตุปัจจัยต่าง ๆ ก็จัดมานั้นถวายแด่พระภิกษุรูปนั้น ต่อจากนั้นจะมีพิธีสวดมนต์เย็นที่ศาลาการเปรียญแล้ว เจ้าศรัทธาจะมอบจตุปัจจัยต่าง ๆ ที่จัดมานั้นถวายแก่พระภิกษุรูปนั้น ต่อจากนั้นจะมีพิธีสวดมนต์เย็นที่ศาลการเปรียญ

วันแห่บั้งไฟตอนเช้าจะมีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ที่ศาลาการเปรียญและรับผ้าป่า จากนั้นจะขบวนแห่ไปคารวะมเหศักดิ์หลักเมืองเจ้าพ่อปู่ตา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน แล้วขบวนแห่บั้งไฟทุกคณะไปตั้งแถวตามถนน แล้วแห่ไปตามเส้นทางที่คณะกรรมการจัดการกำหนดไว้ในขบวนแห่บั้งไฟจะมีตัวบั้งไฟที่ตกแต่ง (เอ้) อย่างสวยงามขบวนฟ้อนรำ ที่เรียกว่าเชิ้งบั้งไฟนำขบวนไปด้วย บั้งไฟแต่ละขบวนจะประกอบด้วย ขบวนเชิ้งนำหน้าขบวนแสดงความเป็นอยู่ (อาชีพ) ขบวนตลกขบขัน

ในวันจุดบั้งไฟ เวลาเช้ามีการทำบุญเลี้ยงพระ ตักบาตรถวายภัตตาหาร แล้วแห่บั้งไฟไปรอบพระอุโบสถ เพื่อถวายแก่เทพาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แล้วนำบั้งไฟออกไปที่จัดไว้สำหรับจุดบั้งไฟ การจุดบั้งไฟ จะจุดบั้งไฟเสี่ยงทายก่อน เพื่อเป็นการเสี่ยงทายพืชผลการเกษตรประจำปี กล่าวคือถ้าบั้งไฟที่เสี่ยงทายจุดไม่ขึ้น (ชุติดค้าง) ก็ทายว่าน้ำประจำปีจะมากและทำให้พืชไร่ในที่ลุ่มเสี่ยงทาย ถ้าจุดขึ้นไประเบิดแตกกลางอากาศทายว่า แผ่นดินจะเกิดความแห้งแล้ง แต่ถ้าบั้งไฟจุดขึ้นสวยงามและสูง ข้าวกล้าและพืชไร่ในท้องทุ่งจะให้ผลบริบูรณ์ หลังจากลำเสี่ยงทายแล้วจะทำการจุดบั้งไฟเสี่ยงหลังจากนั้นจะจุดบั้งไฟที่นำมาแข่งขัน ถ้าขึ้นสูงมากจะให้ร้องยินดี และจะแบกช่างทำบั้งไฟเดินไปมา แต่ถ้าบั้งไฟคณะไหนไม่ขึ้นหรือแตกเสียก่อน ช่างบั้งไฟจะถูกโคลนตม

การนำรอยไฟ หมายถึง การเล่นสนุก หลังจากการจุดบั้งไฟแล้วจะมีการตามช่างและชาวบ้านที่เป็นเจ้าภาพไปดื่มเหล้า และเล่นสนุกสนานกันอีก การตามรอยไฟจะสูตรขวัญให้ช่างบั้งไฟด้วย คือเริ่มแรกอาราธนา สูตรขวัญเพื่อทำขวัญช่าง เมื่ออาราธนาเสร็จแล้วหมอเริ่มการสูตรขวัญ บ้านที่ทำการสูตรขวัญ เป็นบ้านช่างทำบั้งไฟ ทุกคนในบ้านจะออกมานั่งรับการสูตรขวัญ เสร็จแล้วมีการผูกแขนเพื่อเป็นมงคล หลังจากสูตรขวัญและผูกแขนช่างทำบั้งไฟแล้วรับประทานอาหารกันอย่างสนุกสนาน การเชิ้งตามรอยไฟ เป็นการเชิ้งเพื่อเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือนชาวบ้าน จนถึงค่ำจึงเลิกรากันไป บั้งไฟมีหลายชนิดขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายในการทำอาจแยกเป็นแบบใหญ่ ๆ และที่นิยมกันมากมี 3 แบบคือ

บั้งไฟแบบมีหาง เป็นมาตรฐานเรียกว่า “บั้งไฟหาง” มีการตกแต่งให้สวยงามเมื่อเวลาเชิ้ง เวลาจุดจะพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าได้สูงมากควบคุมทิศทางได้เล็กน้อย

บั้งไฟแบบไม่มีหาง เรียกว่า “บั้งไฟก่องข้าว” รูปร่างคล้ายกล่องใส่ข้าวเหนียงชนิดมีขาตั้ง เป็นแฉก ถ้าจะเปรียบให้เห็นชัดก็คล้ายจรวดนั่นเอง

บั้งไฟตะไล มีรูปร่างกลม มีไม้บาง ๆ แบน ๆ ทำเป็นวงกลมรองหัวท้ายของบั้งไฟ เวลาพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าจะพุ่งไปโดยทางขวาง

บั้งไฟทั้ง 3 แบบที่กล่าวมาถ้าจะแยกย่อย ๆ ตามเทคนิคการทำและลักษณะรูปร่างของบั้งไฟจะแยกเป็นประเภทได้ดังนี้

Mahasarakham University

บั้งไฟโบด หรือ โหวด เป็นบั้งไฟขนาดเล็ก กระบอกจะยาวประมาณ 4-10 นิ้ว บรรจุหมื้อหนักประมาณ 1 ส่วน 8 ถึง 1 ส่วน 2 กิโลกรัม ใช้หางยาวประมาณ 1-4 เมตร มีกระบอกไม้ไผ่เล็ก ๆ มัดวางรอกระบอกบั้งไฟ เวลาจุดเมื่อบั้งไฟพุ่งขึ้นและตกลงมาจะเกิดเสียงโบด เสียงที่ดังจะเกิดจากกระบอกไม้ไผ่ที่มัดวางรอบตัวบั้งไฟ เสียดสีกับอากาศเหมือนกับเสียงที่เราเป่ากระบอกไม้ไผ่ นิยมทำประกอบในบั้งไฟใหญ่ (บั้งไฟหมื่น บั้งไฟแสน) ปัจจุบันไม่ค่อยนิยมทำ เพราะไม่มีช่าง

บั้งไฟม้า เป็นบั้งไฟขนาดเล็กจุดไปตามทิศทางที่กำหนดใช้เส้นลวดเป็นวิถีตรึงไปยังเป้าหมายที่ต้องการ ลักษณะทั่วไปเป็นบั้งไฟที่ทำจากไม้ไผ่ 1 ปล้อง ขนาดแล้วแต่ต้องการ โดยทั่วไปเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 นิ้ว ยาวประมาณ 1 ฟุต ทางภาคกลางและภาคเหนือเรียกว่า “ลูกหนู” บางครั้งภาคเหนือเรียกว่า บอกไฟยิง โดยทั่วเรียกไฟม้า เพราะนิยมทำรูปม้าติดข้างบน เวลาจุดไฟตามเส้นลวดคล้ายกับม้าเวลาที่กำลังวิ่ง ถ้าติดรูปอะไรก็เรียกชื่อไปตามนั้นเป็นรูปคนขี่ม้า รูปวัว แล้วแต่จะทำรูปอะไร

บั้งไฟช้าง มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากระโพกหรือตะโพก เวลาจุดไม่ต้อการให้พุ่งขึ้นไป แต่ต้องการให้มีเสียงร้องคล้ายกับช้างร้อง วิธีทำบั้งไฟช้างใช้กระบอกไม้ไผ่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดยาวเพียงปล้องเดียวให้มีข้อปิดทั้ง 2 ด้าน ทุบไม้ไผให้แตกเล็กน้อย เจาะรูเพื่อบรรจุหมื้อแล้วต่อชนวนเข้ารู แท่งหมื้อทำจากหมื้อถ่าน 3-4 อัดลงในกระบอกไม้ไผ่ขนาดเล็กให้แน่น แล้วผ่าเอาแท่งหมื้อออกมาคล้ายข้าวหลาม ให้ได้แท่งประมาณ 3 นิ้ว การจุดนิยมต่อพ่วงชนวนบั้งไฟใหญ่ เวลาจุดชนวนผ่านจะเกิดเสียงดังเหมือนช้างร้อง นิยมวางต่อกันเป็นช่วง ๆ ตามชนวนบั้งไฟใหญ่ทีละหลาย ๆ กระบอก ถ้าต้องการจะให้มีเสียงดังอย่างไร จะมีเทคนิคในการทำให้เกิดเสียงนั้น ๆ

บั้งไฟจินาย เป็นบั้งไฟขนาดเล็ก ยาวประมาณ 1-4 นิ้ว เส้นผ่าศูนย์กลางกว้างประมาณ 1/2-2 นิ้ว มีหางยาวประมาณ 1 ศอก เจาะรูที่ใช้จุดชนวนเฉพาะด้านล่างไม่ต้องทะลุขึ้นด้านบน เป็นบั้งไฟที่ใช้จุดเพื่อความสวยงาม ใช้จุดตามบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น งานบุญกฐิน บวชนาค ทอดผ้าป่า เป็นต้น

บั้งไฟตะไล คือบั้งไฟจินายขนาดใหญ่ มีความยาวประมาณ 9-12 นิ้ว รูปร่างกลม มีไม้บาง ๆ แบน ๆ เป็นวงกลม ครอบหัวท้ายบั้งไฟเมื่อพุ่งขึ้นสู่ฟ้าจะพุ่งไปโดยทางขวาง

บั้งไฟดอกไม้ เป็นบั้งไฟที่ใช้จุดเพื่อให้เกิดแสงสีสวยงาม จุดกันในยามค่ำคืน บางทีเรียกว่า ดอกไม้เพลิง หรือไฟพะเนียง วิธีทำให้กระบอกไม้ไผ่ที่ใหญ่ยาวประมาณ 1-2 ปล้อง หมื้อที่ใช้ทำบั้งไฟดอกไม้ จะต้องผสมด้วยกำมะถันและเศษเหล็กชิ้นเล็ก ๆ เมื่อผสมหมื้อกำมะถันบดละเอียดและเศษเหล็กเข้าด้วยกันแล้วใส่ลงไปในกระบอกไม้ไผ่ทำฝาปิดให้แน่น เจาะรูสำหรับจุดไฟ เมื่อจุดแล้วจะพุ่งไปในอากาศเฉพาะดินปืนเท่านั้น หินเหล็กไฟจะพุ่งกระจาย เมื่อได้รับความร้อนแตกเป็นดอกไม้อย่างสวยงามใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ

บั้งไฟฮ้อย หรือ บั้งไฟร้อย เป็นบั้งไฟธรรมดา ที่บรรจุดินเป็นหนักน้อยกว่า 12 กิโลกรัม เป็นบั้งไฟขนาดเล็กนิยมใช้จุดเสี่ยงทายในพิธีการขอฝน บุญเบิกบ้าน หรือจุดถวายแถน เป็นต้น

Mahasarakham University

บั้งไฟหมื่น เป็นบั้งไฟขนาดกลาง บรรจุดินปืนหนักระหว่าง 10-120 กิโลกรัม ขนาดกระบอกกว้าง 3, 5 นิ้ว ยาวประมาณ 140 เซนติเมตรขึ้นไป ไม่เกิน 180 กิโลเมตรทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ กระบอกเหล็ก กระบอกพลาสติก การจุดบั้งไฟแข่งขันส่วนมากเป็นบั้งไฟหมื่น

บั้งไฟแสน เป็นบั้งไฟขนาดใหญ่ที่สุด บรรจุดินปืนหนัก 120 กิโลกรัมขึ้นไป บั้งไฟขนาดนี้ทำยากที่สุด จะต้องอาศัยความชำนาญเป็นพิเศษ เพราะบั้งไฟขนาดนี้หากแตกแล้วเป็นอันตรายมาก ก่อนทำบั้งไฟจะต้องมีพิธีกรรมบวงสรวงให้ถูกต้องตามหลักการทำบั้งไฟแสนก่อนจึงจะลงมือทำ เมื่อตกบั้งไฟเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการประกอบทางบั้งไฟยาวสั้นตามขนาดเสร็จแล้ว จะมีการตกแต่งและประดับประดาบั้งไฟ

บั้งไฟพลุ เป็นบั้งไฟที่นิยมจุดในเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานกฐินงานบุญมหาชาติ หรืองานเปิดกีฬา ฯลฯ เป็นบั้งไฟที่จุดแล้วทำให้เกิดเสียงดังเป็นเสียงต่าง ๆ ทั้งเสียงสัตว์และเสียงระเบิด

บั้งไฟตื้อ หรือบั้งไฟกระแตนั่งตอ เป็นบั้งไฟขนาดเล็กมีหางสั้น วิธีทำตัดกระบอกไม้ไผ่ขนาด 1 นิ้วครึ่ง ยาวประมาณ 3 นิ้ว อัดหมื้อให้แน่นประมาณ 2 นิ้ว ใช้หมื้อ ถ่านสามหรือถ่านสี่อัดด้วยเถียดไม้ให้แน่น ต่อหางซึ่งทำจากไม้ไผ่ เหลาเป็นแท่งเล็ก ๆ ใช้เลื่อยตัดมุมข้อออกจนเห็นหมื้อ เจาะให้เป็นรูเล็ก ๆ แล้วติดชนวน เวลาจะจุดเอาหางเสียบลงในแท่นที่ตั้งพอให้ตั้งได้ จุดชนวนจากด้านข้าง บั้งไฟจะพุ่ง และหมุนขึ้นสู่อากาศ เกิดเสียงดังตือ ๆ เวลาหมุนจะไม่ค่อยมีทิศทาง ใช้จุดเป็นชนวนในการจุดบั้งไฟใหญ่ หรือจุดในงานศพเวลาจุดมีอันตรายมากไม่ค่อยนิยมทำกัน

3. ประเพณีและพิธีกรรมตามกาลเวลา

3.1 ฮีตสิบสอง คองสิบสี่

ฮีตสิบสอง

ฮีตสิบสอง มีความสำคัญต่อชาวอีสานอย่างมากเนื่องจากชาวอีสานส่วนใหญ่จะมีอาชีพเกษตรกรรมจึงมีความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรโดยเฉพาะการทำนาซึ่งถือเป็นอาชีพหลักของชาวอีสานจึงให้ความสำคัญกับการทำนา เริ่มตั้งแต่การทำบั้งไฟขอฝนจากพญาแถนในเดือนหกเพื่อจะเริ่มฤดูกาลทำนาหรือไม่ว่าจะเป็นการทำบุญคูณลานข้าว เพื่อความเป็นสิริมงคลเมื่อจะนำข้าวขึ้นยุ้ง เป็นต้น นอกจากนี้ชาวอีสานยังให้ความเคารพและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจวิถีชีวิตของชาวอีสานจึงมีความสัมพันธ์กันระหว่าง ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและการทำมาหากิน ดังจะเห็นได้จากฮีตทั้งสิบสองเดือนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมของวัดและพระสงฆ์ ได้แก่

เดือนอ้าย บุญเข้ากรรมเป็นกิจกรรมของสงฆ์ เมื่อถึงเดือนอ้ายพระสงฆ์จะต้องเข้ากรรม ซึ่งเป็น พิธีเรียกว่า “เข้าปริวาสกรรม” โดยให้ภิกษุผู้ต้องอาบัติ (กระทำผิด) ได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เพื่อเป็นการฝึกจิตสำนึกถึงความบกพร่องของตนเอง และมุ่งประพฤติตนให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย พิธีเข้าปริวาสกรรมจะเป็นข้างขึ้นหรือข้างแรมก็ได้ โดยกำหนดไว้ 9 ราตรี พระภิกษุสงฆ์ที่ต้องการเข้าปริวาสกรรมต้องไปพักอยู่ในสถานที่สงบ ไม่มีคนพลุกพล่านอาจจะเป็นบริเวณวัดก็ได้โดยมีกุฏิชั่วคราวเป็นหลังๆ พระภิกษุสงฆ์ที่เข้าปริวาสกรรมคราวหนึ่งๆ จะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ แต่ต้องบอกไว้ก่อนว่าตนเองจะเข้าปริวาสกรรม และเมื่อถึงเวลาออกกรรมจะมีพระสงฆ์

Mahasarakham University

20 รูป มารับออกกรรม พิธีทำบุญเข้ากรรมหรือเข้าปริวาสกรรมของพระภิกษุสงฆ์นี้ไม่ถือว่าเป็นการล้างบาป แต่จะถือว่าเป็นการปวารณาตนว่าจะไม่กระทำผิดอีก ส่วนกิจของชาวพุทธศาสนิกชนในบุญเข้ากรรมนี้ คือการหาข้าวของเครื่องอุปโภคบริโภคถวายพระ ซึ่งถือว่าจะได้บุญมากกว่าการทำบุญตักบาตรทั่วไป

เดือนยี่ บุญคูณลาน การทำบุญคูณลานจะทำกันเมื่อได้เก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ชาวอีสานจะเห็นความสำคัญของข้าวเป็นอย่างมาก ในพิธีนี้จะมีการนิมนต์พระสงฆ์ไปเทศน์ที่ลานนวดข้าว (ลานนวดข้าวของชาวอีสานในสมัยก่อนมักจะทำขึ้นในลานข้างบ้าน หรือข้างทุ่งนาและมักจะให้มูลของควายมาลาดพื้นแล้วตากให้แห้งจะได้พื้นที่เรียบ) มีการทำบุญตักบาตรเลี้ยงพระประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่ชาวบ้าน ลานนวดข้าว ที่นา ต้นข้าว และบริเวณใกล้ลานนวดข้าว ถือว่าเป็นสิริมงคลแก่การเกษตรกรรม ทำให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์ ซึ่งเชื่อว่าเจ้าของจะอยู่เย็นเป็นสุข ฝนจะตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าจะงอกงามและได้ผลดีในปีต่อไป เมื่อเสร็จพิธีทำบุญคูณลานแล้วชาวบ้านจึงจะขนข้าวใส่ยุ้ง และเชิญขวัญข้าวคือพระแม่โพสพไปยังยุ้งข้าวและทำพิธีสู่ขวัญเล้าข้าว (ฉางข้าว) เพื่อเป็นสิริมงคลต่อไป ประเพณีปัจจุบันแทบจะหาดูไม่ได้แล้ว เพราะชาวอีสานได้ทำนากันน้อยลงและนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ เช่น การใช้เครื่องนวดข้าวแทนการนวดด้วยมือหรือใช้สัตว์นวด (ทำให้ไม่ต้องมีลานนวดข้าว)

เดือนสามบุญข้าวจี่ บุญข้าวจี่เป็นการทำบุญในช่วงเทศกาลวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะมาร่วมกันทำบุญตักบาตรในตอนเช้า ตอนค่ำจะมีการเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ ซึ่งการทำบุญข้าวจี่นี้ชาวบ้านอาจจะไปรวมกันที่วัด หรือต่างคนต่างจัดเตรียมข้าวจี่ไปเองแล้วนำไปถวายพระภิกษุสามเณรที่วัด มีการไหว้พระรับศีลพระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์และตักบาตรด้วยข้าวจี่แล้วยกไปถวายพร้อมภัตตาหารอื่นๆ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการฟังเทศน์ฉลองข้าวจี่และรับพร ซึ่งมูลเหตุที่มีการทำบุญข้าวจี่เนื่องมาจากสมัยพุทธกาลมีนางทาสชื่อปุณณทาสีได้นำแป้งข้าวจี่ (แป้งทำขนมจีน) ไปถวายพระพุทธเจ้าแต่จิตใจของนางก็คิดว่าขนมแป้งข้าวจี่เป็นเพียงขนมของทาสที่ต่ำต้อย พระพุทธองค์คงไม่ฉัน ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงหยั่งรู้จิตใจของนาง จึงทรงฉันแป้งข้าวจี่ต่อหน้านาง ทำให้นางเกิดความปิติดีใจ ชาวอีสานจึงได้แบบอย่างในการทำแป้งข้าวจี่นี้ และพากันทำบุญข้าวจี่ถวายพระมาโดยตลอด โดยเฉพาะในช่วงเดือนสามจะมีการทำบุญข้าวจี่ถวายพระมาจวบจนปัจจุบัน (การทำบุญข้าวจี่ของคนอีสานในช่วงเดือน 3 นั้นเป็นช่วงที่อากาศหนาวเย็น ดังนั้นการจี่ข้าวในช่วงนี้ชาวบ้านก็จะได้รับไออุ่นจากการนั่งล้อมวงกันจี่ข้าวอีกด้วย) การทำข้าวจี่ของชาวอีสานนั้นปัจจุบันส่วนใหญ่จะใช้ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วมาปั้นเป็นก้อนแล้วนำไปย่างบนไฟอ่อนๆ บางคนอาจใช้ไข่เหลืองทาเพื่อให้มีสีที่น่ารับประทาน หรือใส่น้ำอ้อยที่ไส้ข้าวจี่ จี่ ภาษาอีสานหมายถึง ปิ้งหรือย่าง

เดือนสี่ บุญผะเหวด (บุญพระเวสสันดรหรือบุญมหาชาติ) คำว่าผะเหวด เป็นสำเนียงของชาวอีสาน ที่มาแผลงมาจากคำว่า พระเวส ซึ่งหมายถึง พระเวสสันดร การทำบุญผะเหวด เป็นการทำบุญและฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรชาดกหรือเทศน์มหาชาติซึ่งมีจำนวน 13 กัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงพระเวสสันดรผู้ซึ่งบำเพ็ญเพียรอันยิ่งใหญ่ด้วยการบริจาคทานหรือทานบารมีในชาติสุดท้าย หรือมหาชาติของพระพุทธองค์ก่อนที่จะมาเสวยชาติและตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า งานบุญผะเหวด เป็นงานบุญที่ยิ่งใหญ่ของชาวอีสานนิยมทำกันทุกหมู่บ้าน ด้วยความเชื่อว่าหากได้ฟังเทศน์มหาชาติครบทั้ง 13 กัณฑ์ จบภายในวันเดียวนั้น อานิสงส์จะดลบันดาลให้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอาริยเมตไตร ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุขตามพุทธคติ ปัจจุบันงานบุญผะเหวดยัง

Mahasarakham University

หาดูได้ทั่วไปเกือบทุกจังหวัดในภาคอีสาน แต่ลดความใหญ่โตของงานลงบ้าง ไม่ใช่งานที่ยิ่งใหญ่เหมือนในอดีต แต่ก็มีบางจังหวัดที่ได้จัดงานนี้อย่างยิ่งใหญ่ เช่นที่จังหวัดร้อยเอ็ดถือเป็นงานประเพณีของจังหวัด ภายในงานจะมีขบวนแห่พระเวสสันดรหลายขบวน และมีการทำขนมจีน (ชาวอีสานเรียกข้าวปุ้น) มากมายมาเลี้ยงแขกบ้านแขกเมือง

เดือนห้า บุญสงกรานต์ เป็นการทำบุญวันขึ้นปีใหม่ของไทยแต่โบราณนิยมทำในเดือนห้าเริ่มตั้งแต่วันที่ 13 เมษายนถึงวันที่ 15 เมษายน คำว่า “สงกรานต์” เป็นคำสันสกฤต แปลว่า ผ่านหรือเคลื่อนย้ายเข้าไป ในที่นี้หมายถึงพระอาทิตย์ที่ผ่าน หรือเคลื่อนย้ายเข้าไปในจักรราศีหนึ่งเป็นเดือนที่เริ่มต้นปีใหม่ การทำบุญสงกรานต์จะมีพิธีสรงน้ำพระพุทธรูป พระสงฆ์ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ รวมทั้งจะมีการทำพิธีบายศรีสู่ขวัญพระพุทธรูปและพระสงฆ์ ตามละแวกหมู่บ้านต่างๆ นอกจากนี้ชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรก่อพระเจดีย์ทราย และมีการละเล่นสาดน้ำกันอย่างสนุกสนานตลอดทั้ง 3 วัน และบางหมู่บ้านจะมีการแห่พระพุทธรูปไปรอบๆ หมู่บ้านเพื่อให้ชาวบ้านได้สรงน้ำกันอย่างทั่วถึง ปัจจุบันงานสงกรานต์ของชาวอีสานได้เปลี่ยนไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ในตัวเมืองใหญ่ๆ มักมีการเล่นน้ำกันอย่างรุนแรง มีการใช้แป้ง น้ำแข็งหรือสีด้วย แต่ประชาชนอีสานในชนบทโดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ยังคงรักษาขนบธรรมเนียมแบบดั้งเดิมไว้ คือมีการสรงน้ำพระพุทธรูปทั้งที่วัดและพระพุทธรูปที่บ้าน พระสงฆ์ จากนั้นจะไปสรงน้ำของพรจากคนเฒ่าคนแก่ที่ตัวเองให้ความเคารพ พ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ฯลฯ ในช่วงงานนี้ชาวอีสานที่ไปทำงานต่างถิ่นจะกลับบ้านเพื่อร่วมทำบุญและพบปะญาติพี่น้อง

เดือนหก บุญบั้งไฟ หากกล่าวถึงบุญบั้งไฟแล้วคนส่วนใหญ่คงจะนึกถึงจังหวัดยโสธรหรืออุดรธานี ซึ่งมีการจัดงานนี้อย่างยิ่งใหญ่ การทำบุญบั้งไฟเป็นงานสำคัญอีกงานของชาวอีสาน โดยจัดกันก่อนฤดูทำนา ด้วยเป็นการเชื่อว่าเป็นการขอฝนเพื่อให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าในนาอุดมสมบูรณ์ ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข ในงานจะมีการแห่บั้งไฟ และจุดบั้งไฟ เพราะเชื่อว่าเป็นการส่งสัญญาณขึ้นไปบอกพญาแถนให้ส่งน้ำฝนลงมา ระหว่างที่มีการจุดบั้งไฟชาวบ้านจะมีการเซิ้งซึ่งจะสนุกสนานมาก และการทำบุญบั้งไฟนี้นับเป็นงานชุมชนครั้งสำคัญของคนในท้องถิ่นที่มาร่วมกันจัดงานด้วยความรื่นเริงสนุกสนานเต็มที่ มีการพูดจาลามกหรือนำสัญลักษณ์เรื่องเพศมาล้อเลียนในขบวนแห่บั้งไฟ โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องหยาบคายกัน และมีการประลองบั้งไฟกันว่าบั้งไฟใครจะขึ้นสูงกว่ากัน ส่วนบั้งไฟใครที่จุดแล้วไม่ขึ้นจะมีการทำโทษด้วยการจับเจ้าของบั้งไฟไปโยนบ่อโคลน งานบุญบั้งไฟนี้จะตรงกับประเพณีในเทศกาลเดือนหกอีกอย่างหนึ่งคือบุญวันวิสาขบูชา ชาวบ้านจะทำบุญและฟังเทศน์กันในตอนกลางวันกลางคืนจะมีการเวียนเทียน ซึ่งจะทำเช่นเดียวกับประชาชนในภาคอื่นๆ ปัจจุบันงานบุญบั้งไฟยังหาดูได้ทั่วไปในจังหวัดภาคอีสาน ซึ่งจะมีการจัดงานตั้งแต่งานเล็กๆ ไปจนถึงระดับจังหวัด จังหวัดที่มีการจัดงานใหญ่โตจนเป็นที่รู้จักกันทั่วคือ จังหวัดยโสธรและจังหวัดอุดรธานี

เดือนเจ็ด บุญซำฮะ ซำฮะ เป็นภาษาอีสาน หมายถึง การทำความสะอาด เหมือนกับคำภาษาไทยกลางว่า ชำระ ประเพณีนี้เป็นการทำบุญเพื่อชำระล้างสิ่งที่ไม่ดีเป็นเสนียดจัญไร อันจะทำให้เกิดความเดือดร้อนแก่บ้านเมือง ซึ่งถือว่าเป็นการปัดเป่าความชั่วร้ายให้ออกไปจากหมู่บ้าน การทำบุญซำฮะนี้ชาวบ้าน จะพากันเก็บกวาดบ้านเรือนให้เรียบร้อย เป็นการทำความสะอาดครั้งยิ่งใหญ่ในรอบปี สิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายให้ขจัดออกไป เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของทุกคนในหมู่บ้านมูลเหตุที่มีการทำบุญซำฮะ เนื่องจากในสมัยพุทธกาลมีโรคห่า (อหิวาตกโรคระบาดมี

Mahasarakham University

ผู้คนล้มตายกันเป็นจำนวนมาก พระพุทธเจ้าจึงได้เสด็จมาโปรดทำให้เกิดฝนห่าใหญ่มาชำระบ้านเมือง) มีการสวดปัดรังควานและประพรมน้ำมนต์ตามหมู่บ้านและชาวบ้านเพื่อเป็นสิริมงคลด้วย การจัดงานบุญนี้เพื่อเป็นการระลึกถึงผู้มีพระคุณในการที่จะทำให้บ้านเมืองสงบสุข

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา การเข้าพรรษาเป็นกิจของพระภิกษุสามเณรที่จะต้องอยู่ประจำในวัดใดวัดหนึ่งตลอด 3 เดือน กำหนดเอาตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำเดือนแปดถึงวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 ห้ามมิให้พระภิกษุสามเณรไปพักแรมค้างคืนที่อื่น เนื่องจากฤดูนี้เป็นฤดูแห่งการเกษตรกรรม การห้ามพระภิกษุสามเณรเดินทางด้วนเหตุผลส่วนหนึ่งอาจมาจากการไม่ต้องการให้พระภิกษุสามเณรไปเหยียบย่ำพืชผลที่ชาวบ้านได้เพราะปลูกไว้ การทำบุญเข้าพรรษาเป็นประเพณีทางศาสนาโดยตรงจึงคล้ายกับภาคอื่นๆ ในประเทศไทย ในพิธีจะมีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสามเณร มีการฟังธรรมเทศนา ชาวบ้านจะหล่อเทียนใหญ่ไว้ถวายเป็นพุทธบูชา และจะเก็บไว้ตลอดพรรษาการทำเทียนถวายวัด ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษานี้มีความเชื่อแต่โบราณว่า หากใครทำเทียนไปถวายวัดเมื่อเกิดชาติใหม่ผู้นั้นจะไปเสวยสุขในสวรรค์ อานิสงส์ของการถวายเทียนนั้นหากมิได้ขึ้นสวรรค์แต่เกิดบนโลกมนุษย์ ผู้นั้นจะมีความเฉลียวฉลาด มีสติปัญญาไหวพริบ ประดุจแสงเทียนอันสว่างไสว ปัจจุบันเกือบทุกจังหวัดในภาคอีสานได้จัดให้มีงานแห่เทียนเข้าพรรษา โดยนำเทียนมาแกะสลักอย่างสวยงามประกอบกันเป็นเรื่องราว แล้วจัดแห่รอบหมู่บ้านหรือตัวเมืองก่อนนำไปถวายวัด จังหวัดที่มีการจัดงานยิ่งใหญ่คือ จังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งจะเป็นขบวนแห่เทียนพรรษาที่ได้แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงไปรอบเมือง เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงามของเทียนเข้าพรรษา และยังได้ประกวดขบวนแห่เทียนเข้าพรรษาด้วยงานแห่เทียนเข้าพรรษาของจังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นงานที่สำคัญงานหนึ่งของประเทศมีนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกภาคและจากต่างประเทศมารอชมความงดงามของเทียนพรรษามากมาย

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะจัดขึ้นวันแรม 14 ค่ำเดือน 9 ชาวบ้านจะพากันทำข้าวปลาอาหาร คาวหวาน และข้าวต้มมัดพร้อมหมากพลูที่ห่อใส่ใบตองแล้ว นำไปวางไว้ที่โคนต้นไม้ในบริเวณวัดและรอบๆบ้าน (ที่เรียกว่าข้าวประดับดินคงเป็นเพราะเอาห่อข้าวและเครื่องเคียงไปวางไว้บนดิน) เพื่อให้ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้วหรือผีบ้านผีเรือนมากิน เพราะเชื่อว่าในช่วงเดือนเก้านี้ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วจะได้รับการปลดปล่อยให้ออกมาท่องเที่ยวได้ ในพิธีบุญข้าวประดับดินชาวบ้านจะวางข้าวประดับดินไว้พร้อมจุดเทียนบอกกล่าว (บางคนก็จะร้องบอกเฉย ๆ) ให้มารับเอาอาหารและผลบุญนี้ (การออกไปวางข้าวประดับดิน จะออกไปวางตอนเช้ามืดประมาณตี 2 ตี 3 จากนั้นชาวบ้านจะนำเอาอาหารและสิ่งของไปทำบุญตักบาตรถวายทานแด่พระภิกษุ สามเณร ในพิธีจะมีการสมาทานศีลฟังเทศน์และกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบ บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายโดยจะมีการทำสลากให้พระจับเพื่อจะได้ถวายของตามสลากนั้น เป็นการทำบุญที่ต่อเนื่องจากพิธีบุญข้าวประดับดินในเดือน 9 เพราะถือว่าเป็นการส่งเปรตหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ที่ได้ออกมาท่องเที่ยวให้กลับสู่แดนของตนในเดือน 10 นี้ ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารและสิ่งของไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า โดยนำห่อข้าวสาก (เหมือนห่อข้าวประดับดิน) ไปวางไว้บริเวณวัดพร้อมจุดเทียนและบอกให้ญาติมิตร

Mahasarakham University

ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว มารับเอาอาหารและผลบุญที่อุทิศให้ มีการฟังเทศน์ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำไปให้ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะนำเอาข้าวสากที่พระสวดเสร็จแล้วกลับไปบ้านด้วย โดยเอาไปวางไว้ตามทุ่งนาและรอบๆ บ้านเพื่อให้ผีบ้านผีเรือน เจ้าที่เจ้าทางหรือผีที่ไร้ญาติขาดมิตรได้มารับส่วนบุญ

เดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษาจัดทำในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 11 เป็นการทำบุญที่สืบเนื่องมาจากบุญเข้าพรรษาในเดือน 8 ที่พระภิกษุสามเณรได้เข้าพรรษาเป็นเวลานานถึง 3 เดือน ดังนั้นวันที่ครบกำหนด พระภิกษุสามเณรเหล่านั้นจะมารวมกันทำพิธีออกวัสสาปวารณา คือเปิดโอกาสให้มีการว่ากล่าวตักเตือนกันได้ วันนี้จะเป็นวันที่พระภิกษุสามเณรจะได้มีโอกาสมาชุมนุมกันอย่างพร้อมเพียงที่วัด ซึ่งชาวบ้านถือว่าเป็นวันสำคัญ และเป็นระยะที่ชาวบ้านหมดภาระในการทำไร่ทำนา อากาศในช่วงนี้จะเย็นสบายจึงถือโอกาสมาร่วมกันทำบุญ มีการตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ รับศีลสวดมนต์ฟังเทศน์และถวายผ้าจำนำพรรษา ตอนค่ำจะมีการจุดประทีปโคมไฟในบริเวณวัดและหน้าบ้าน บางท้องถิ่นจะมีการถวายปราสาทผึ้ง หรือต้นผาสาดเผิ้ง (สำเนียงอีสาน) เพื่อเป็นพุทธบูชา จังหวัดที่มีงานบุญถวายปราสาทผึ้งที่ยิ่งใหญ่คือ จังหวัดสกลนครจะมีขบวนแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นปราสาทจำลองที่แกะสลักอย่างวิจิตรบรรจงมาจากขี้ผึ้ง (คล้ายๆ เทียน) ไปรอบๆ ตัวเมืองให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ชมความสวยงาม บางท้องถิ่นที่อยู่ใกล้บริเวณแม่น้ำจะมีการแข่งเรือ เพื่อความสนุกสนานและสามัคคีร่วมกันในตอนกลางวัน ส่วนในตอนกลางคืนจะมีการไหลเรือไฟ (ฮ่องเฮือไฟ) เพื่อเป็นการบูชาคารวะพระแม่คงคา จังหวัดที่มีชื่อในเรื่องงานไหลเรือไฟคือจังหวัดนครพนม ซึ่งมีการประกวดเรือไฟสวยงาม โดยการเอาไม้ไผ่มาต่อกันเป็นแพ แล้วประดับตกแต่งให้เป็นเรื่องราวด้วยโคมไฟ (เดิมนิยมใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดหลายพันอันประดับเรือปัจจุบันอาจมีบางส่วนใช้แบตเตอรี่กับหลอดไฟแทน) เพื่อนำเสนอต่อผู้ชมที่รอชมริมฝั่งแม่น้ำโขง

เดือนสิบสอง บุญกฐินเป็นการถวายผ้าจีวรแด่พระสงฆ์ซึ่งจำพรรษาแล้ว เริ่มตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนวันถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 มูลเหตุที่มีการทำบุญกฐินนั้นมีเรื่องเล่าว่ามีพระภิกษุจำนวนหนึ่ง ได้เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า โดยระหว่างการเดินทางนั้นเป็นช่วงฝนตกและระยะทางไกลจึงทำให้ผ้าจีวรของพระภิกษุเหล่านั้นเปียกน้ำเปรอะเปื้อนโคลน ไม่สามารถหาผ้าผลัดเปลี่ยนได้ พระพุทธเจ้าได้เห็นถึงความยากลำบากนั้น จึงมีพุทธบัญญัติให้ภิกษุแสวงหาผ้าและรับผ้ากฐินได้ตามกำหนด ชาวบ้านจึงได้จัดผ้าจีวรนำมาถวายพระภิกษุในช่วงเวลาดังกล่าวกลายเป็นประเพณีทำบุญกฐินมาจวบถึงปัจจุบัน ก่อนการทำบุญกฐินเจ้าภาพจะต้องจองวัดและกำหนดวันทอดกฐินล่วงหน้า มีการเตรียมผ้าไตรจีวรพร้อมทั้งอัฐบริขารและเครื่องไทยทาน มีการบอกบุญแก่ญาติมิตร ตอนเช้าในพิธีจะแห่ขบวนกฐินเพื่อนำไปทอดที่วัดและแห่กฐินเวียนประทักษิณ 3 รอบ จึงทำพิธีถวายผ้ากฐิน นอกจากนี้อาจมีการทำบุญจุลกฐิน (กฐินแล่น ซึ่งเป็นการทำผ้าไตรจีวรจากปุยฝ้ายแล้วนำไปทอดให้เสร็จภายใน 24 ชั่วโมงนับแต่เวลาเริ่มทำเพราะเชื่อว่าจะได้บุญมาก) ปัจจุบันชาวอีสานที่ไปทำมาหากินต่างถิ่น มักจะมาร่วมตัวกันตั้งกองกฐินเพื่อนำกลับไปถวายที่วัดในหมู่บ้านตนเอง ซึ่งนอกจากจะเป็นการทำบุญแล้วยังได้กลับไปเยี่ยมครอบครัวและญาติมิตรด้วย

คองสิบสี่

คองสิบสี่ หมายถึง ครองธรรม 14 อย่าง เป็นกรอบหรือแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างกันของผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครอง พระสงฆ์ และระหว่างบุคคลทั่วไป เพื่อความสงบสุขร่มเย็นของบ้านเมือง ในพจนานุกรมอีสาน (เว่าอีสาน) ของบุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล ให้ความหมายไว้ว่า คอง คือ ข้อกติกาของบ้านเมือง มีลักษณะบังคับให้กระทำ

Mahasarakham University

หรืองดเว้นการกระทำ ผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ (บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล. 2545 : 51)

สำหรับ “คองสิบสี่” ตามคติการถือปฏิบัติของชาวอีสานนั้น ถือเป็นหลักธรรมในการครองบ้านครองเรือนที่ควรปฏิบัติ ซึ่งหากใครที่ถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดแล้วนับเป็นบุคคลอยู่ในศีลในธรรมเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไปหลักปฏิบัติ 14 ข้อ หรือ 14 ประการ ได้แก่

1. หูเมือง เป็นราชทูตต่างหน้าแทนบ้านเมือง หมายถึง เป็นบุคคลที่พูดจาไพเราะ อ่อนหวาน พูดจริง
2. ตาเมือง เป็นนักปราชญ์ มีความรอบรู้ในวิชาการบ้านเมือง รู้หลักธรรม
3. แก่นเมือง เป็นผู้ทรงคุณธรรม ยุติธรรม
4. ประตูเมือง เป็นผู้มีความสามารถในการใช้ศาสตราวุธยุทธ์โธปกรณ์
5. รากเมือง เป็นผู้รอบรู้ในด้านโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์
6. เหง้าเมือง เป็นผู้มีความซื่อสัตย์ ปฏิบัติงานด้วยความซื่อสัตย์
7. ขางเมือง เป็นผู้ชำนาญในการออกแบบ ชำนาญในการศึก
8. ขื่อเมือง เป็นผู้มีตระกูลเป็นนักปราชญ์ผู้กล้าหาญ
9. แปเมือง เป็นผู้มีศีลธรรมอันดี ตัดสินคดีความเที่ยงธรรม
10. เขตเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่พิทักษ์เขตเมือง รักษาเขตแดนบ้านเมือง
11. ใจเมือง เป็นผู้ทำหน้าที่ปกครองบ้านเมืองที่ดี
12. ค่าเมือง เป็นผู้พิทักษ์รักษาให้เมืองมีค่า มีเงินทอง ติดต่อค่าขาย
13. สติเมือง เป็นผู้รู้จักการรักษาพยาบาล หมอยา
14. เมฆหมอกเมือง เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ประดุจเทพอารักษ์พิทักษ์เมืองเป็นหลักเมือง

การถือ “คองสิบสี่” ประการนี้นับเป็นการรักษาบ้านครองเรือนมีศีลธรรมมีทศพิธราชธรรม ที่กล่าวในข้างต้นนั้น จะเห็นคำสอนในแง่มุมที่ขัดเกลาชาวอีสาน ให้ผู้หญิงอีสานนั้นชอบการทำบุญ และได้สั่งสอนให้อยู่ในศีลในธรรมให้ดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของคนเฒ่าคนแก่และให้คอยปรนนิบัติรับใช้แก่คนเฒ่าคนแก่เพื่อที่ผลที่ได้รับก็คือบุญกุศลที่จะตามานั่นเอง แต่ในแง่ของการเข้าใกล้บุญกุศลแล้ว เพศชายจะได้เปรียบมากกว่าเพศหญิง เพราะในศาสนาพุทธเถรวาทที่ถือว่าเป็นทั้งศาสนาและวัฒนธรรมและธรรมเนียมปฏิบัติ รวมถึงเป็นบรรทัดฐานในการดำรงชีวิตในภาคพื้นทวีปเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้น ผู้หญิงในศาสนาพุทธมีความด้อยกว่าผู้ชาย เพราะผู้หญิงไม่สามารถบวชเป็นพระได้ ซึ่งที่กล่าวมานั้นได้ชี้ให้เห็น ความเชื่อในคำสอนทางพระพุทธศาสนา สอนให้เคารพผู้ใหญ่ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมงคล วัฒนธรรม ประเพณีของคนอีสานในการเข้าถึงศาสนาหรือเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า “บุญ” นี้โดยการที่ผู้หญิงนั้นต้องประพฤติตนให้ใกล้เคียง และคอยปรนนิบัติพระรวมถึงคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น แต่การบวชเป็นพระนั้นถือเป็นบุญกุศลอันยิ่งใหญ่ (ปรานี วงษ์เทศ. 2549 : 186)

Mahasarakham University

กล่าวโดยสรุปคำว่า คอง นั้นก็มีความหมายถึง แบบอย่างที่ดีที่ถือเป็นข้อปฏิบัติของประชาชนตามฐานะทางสังคมหรือตามตำแหน่งในสังคมของบุคคลนั้น ๆ และหากผู้ใดฝ่าฝืนก็ต้องได้รับโทษ เพราะมีผลผูกพันคล้ายกฎหมาย

3.2 พิธีกรรม

พิธีกรรม หมายถึง กิจกรรมการบูชาที่ปฏิบัติในขณะประกอบพิธีเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี ลักษณะของการปฏิบัติต้องมีองค์ประกอบการบูชาแบบอย่างธรรมหรือการกำหนดงานพิธีที่จัดทำขึ้นตามลัทธิความเชื่อถือของศาสนานั้น ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการเฉลิมฉลองหรือระลึกถึงเนื่องในโอกาสใดโอกาสหนึ่ง ประโยชน์ของศาสนพิธี ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีสติ เกิดความสามัคคีเพราะเมื่อเข้าประกอบพิธีกรรมร่วมกัน ย่อมเกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นระเบียบ เพราะในพิธีกรรมมักจะมีการจัดระเบียบที่งดงาม สถานที่เครื่องใช้ มารยาทและท่าทางที่งดงามที่สำคัญเกิดความชุ่มชื่นเบิกบานใจ มีจิตใจอ่อนโยน ศาสนพิธีมีส่วนช่วยธำรงศาสนาให้คงอยู่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งมีมากมายหลายอย่างที่นำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การทำบุญใส่บาตร การอาราธนาศีล การไหว้พระสวดมนต์ การบวช การทอดผ้าป่า เป็นต้น

นิตินันท์ พันทวี (2544 : 55) กล่าวว่า พิธีกรรม คือรูปแบบ หรือกระบวนการที่มีขั้นตอนของการให้ความหมายสิ่งต่างๆ ให้ค่าในความศักดิ์สิทธิ์ และมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนรับเอาคุณค่า และแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อและกรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน รวมทั้งตอกย้ำแนวปฏิบัติ และความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช้ความศรัทธาความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ถึงแม้จะมีภูมิปัญญาและความรอบรู้อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมก็ไม่มีการเน้นย้ำภูมิปัญญาเหล่านั้นแต่จะเน้นผลที่เกิดต่อสำนึกของผู้มีส่วนร่วมเป็นสำคัญ ด้วยเหตุผลดังกล่าว พิธีกรรมจึงเกิดผลทางใจแก่ผู้ร่วมพิธีและมีผลในกาสร้างทัศนคติต่อตนเองของบุคคล วางบรรทัดฐานความประพฤติตลอดจนควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมเป็นอันมาก รวมทั้งตอกย้ำความสำคัญของคุณค่าทางสังคมอย่างมีพลังด้วย พิธีกรรมจึงมิใช่เรื่องเหลวไหล หรืองมงาย แต่เป็นกรรมวิธีในทางวัฒนธรรมที่มีผลในการปลูกฝังและบ่มเพาะความเชื่อ คุณค่า สร้างทัศนคติต่อตนเองของบุคคล และแนวทางความประพฤติดีที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมประเพณี แม้แต่ในสังคมสมัยใหม่ที่นับถือความเป็นเหตุเป็นผลต่อกันของสรรพสิ่งและให้ความสำคัญต่อข้อมูลเชิงประจักษ์ พิธีกรรมก็ยังมีคุณค่าต่อการเรียนรู้ทางจิตวิญญาณอยู่นั่นเอง และ คุณค่าของพิธีกรรมมีอำนาจโน้มน้าวให้คนที่มีส่วนในพิธีกรรม รับเอาคุณค่าและแบบอย่างพฤติกรรมที่ต้องการเน้นเข้าไว้ในตัว เป็นการตอกย้ำความเชื่อ กรอบศีลธรรมจรรยาของกลุ่มชน แนวปฏิบัติและความคาดหวังโดยไม่ต้องใช้การจำแนกแจกแจงเหตุผล แต่ใช่ความศรัทธา ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม เป็นการสร้างกระแสความเชื่อและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ (เอกวิทย์ ณ ถลาง. 2540 : 88)

กิ่งแก้ว อัตถากร (2520 : 11) กล่าวถึงพิธีกรรมว่าเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ ทำแล้วเป็นผู้มีความสุขมีความหวังและเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดความสวัสดิมงคลอยู่เย็นเป็นสุข ลักษณะของพิธีกรรมมีอยู่ 2 ประการคือ เน้นเรื่องของจิตใจ และเน้นเรื่องสัญลักษณ์ ในสังคมไทยมักประกอบพิธีกรรมตามโอกาสต่างๆ อยู่เสมือตั้งแต่เกิดไปจนตาย และมูลเหตุของการเกิดประเพณีมีอยู่ 5 ประการสำคัญ ได้แก่

Mahasarakham University

1. เกิดจากความเชื่อ เช่น ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด การตาย เป็นต้น

2. เกิดจากความศรัทธาในศาสนา เช่น ประเพณีทำบุญในวันสำคัญ ๆ ทางพุทธศาสนา ประเพณีบวชนาค เป็นต้น

3. เกิดจากการเลียนแบบบรรพบุรุษ ซึ่งเห็นได้จากการประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ทำสืบเนื่องต่อกันมาโดยไม่ทราบสาเหตุ

4. เกิดจากจิตใจอันสูงส่ง เช่น ประเพณีไหว้ครู ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ในวันสงกรานต์ เป็นต้น

5. เกิดจากความนิยมของคนไทยในสังคม เช่น ประเพณีกวนกระยาสารทในเดือนสิบ ประเพณีการสวดมาลัยในงานศพ เป็นต้น

สรุปว่า พิธีกรรมเป็นสิ่งที่มีขึ้นมาเพื่อเป็นสัญลักษณ์ ให้กับความเชื่อสนับสนุนความเชื่อให้มีน้ำหนักมากขึ้น หากความเชื่อใดไม่มีพิธีกรรม ความเชื่อนั้นมักจะอยู่ได้ไม่นาน

3.3 ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในความรู้สึกของมนุษย์ ทั้งที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับตนเองและเรื่องต่างๆ เพราะเชื่อว่าความเชื่อช่วยให้เข้าใจวิถีทุกอย่างในการดำรงอยู่ในโลก ทั้งที่เป็นความจริงและไม่เป็นความจริง แต่มีอิทธิพลต่อมนุษย์ทำให้มีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ความเชื่อมีทั้งความสำคัญในตนเองและยังมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งที่มาของค่านิยม อุดมการณ์และบรรทัดฐานทางสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การจัดระเบียบและนำมาบังคับพฤติกรรมของคนเพื่อเป็นแนวในการปฏิบัติระหว่างกันและกัน ความเชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในชีวิตมนุษย์ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2545 : 14–19) และความเชื่อของมนุษย์เกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดิน ฟ้า อากาศ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สาเหตุ มนุษย์ย่อมรักความสุขและเกลียดความทุกข์ ฉะนั้นเมื่อเกิดภัยพิบัติจึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากสิ่งที่เชื่อว่าจะช่วยได้ เมื่อพ้นภัยก็แสดงความรื่นเริง รู้คุณต่อสิ่งนั้นๆ ด้ายการบูชาให้เป็นสิริมงคลแก่ตนตามคติความเชื่อในสมัยนั้นๆ (พูนพิศมัย ดิสกุล. 2522 : 1) ส่วน มณี พยอมยงค์ (2526 : 14–20) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยพบว่าความเชื่อเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน ความเชื่อเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดการกระทำด้านต่างๆ ทั้งด้านดี และร้าย ทำให้เกิดความเชื่อมั่น เกิดพลัง เกิดฤทธิ์ทางใจ เกิดการสร้าง เป็นต้น ความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยว่า เป็นความเชื่อกับสิ่งเหนือธรรมชาติมี 9 ประเภท ได้แก่ ความเชื่อเกี่ยวกับผีสางเทวดา เครื่องรางของขลังคาถาอาคม และเวทมนตร์ฤกษ์ยามและลางสังหรณ์ ความฝัน ขวัญ สิ่งแวดล้อม และปรากฏการณ์ธรรมชาติ ยากลางบ้านและความเชื่อลักษณะของบุคคล ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นยังมีในวิถีชีวิตคนปัจจุบัน (มรรยาท กิจสุวรรณ. 2526 : 14–20)

ความเชื่อของคนอีสาน ความเป็นมาของตำนาน เทพนิยาย พิธีกรรมและความเชื่อ ความเชื่อเกี่ยวกับตำนานและพิธีกรรมอันสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมอีสาน ความจำเป็นและประโยชน์ของความเชื่อ อิทธิพลของความเชื่อคาถาอาคมความแตกต่างระหว่างศาสนาและคาถาอาคม คาถาอาคมกับวิทยาศาสตร์ คะลำกับความเชื่อในไสยศาสตร์ของอีสาน (จรัส พยัคฆราชศักดิ์. 2538 : 15–35) ส่วน พระอริยานุวัตร เขมจารี (2529 : 1–60) ได้กล่าวถึงคติความเชื่อของชาวอีสานซึ่งได้สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษว่ามีความเชื่อในเรื่องต่างๆ คือ

Mahasarakham University

เชื่อในฤกษ์ยาม เชื่อเทวดาผีสาง นางไม้ และพระภูมิเมือง เชื่อผีวิญญาณของบรรพบุรุษ เชื่อลางสังหรณ์ เชื่อลางจอมปลวก หมูสี เชื่อลางไก่ป่าอีแร้งจับหลังคาเรือน เชื่อลางนกแสก งูเห่า งูสิงห์ เชื่อบาปเคราะห์ นึ่งข้าวแดง เชื่อลางนกเค้าร้อง เชื่อลางธาตุชะตา เชื่อประเพณีสูตรขวัญก่อง เชื่อพีตัดกรรมตัดเวร เชื่อการแต่งบุชาพระเคราะห์ เชื่อประเพณีผูกเสี่ยว ผูกน้องรัก ผูกพ่อแม่รัก และเชื่อประเพณีฮีต 12

พระยาอนุมานราชธน (2505 : 12) ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของความเชื่อเอาไว้ในหนังสือศาสนาเปรียบเทียบว่า ความเชื่อครั้งแรกเดิมของมนุษย์ก่อนที่จะคลี่คลายออกมาเป็นศาสนาต่าง ๆ นั้นอาจแบ่งออกได้สองระยะคือ ระยะแรกมนุษย์เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ จะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีอะไรอย่างหนึ่งเป็นแรงอำนาจอยู่ในตัวของสิ่งนั้นเอง อาจให้คุณให้โทษแก่คนได้ ระยะต่อมามนุษย์มีความเชื่อว่า คนตลอดจนสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิตก็ตาม ย่อมมีสิ่งหนึ่งซึ่งมองไม่เห็นตัวสิงอยู่ในนั้น สิ่งนี้คือที่เรียกว่าผี หรือวิญญาณ ซึ่งพัวพันกันอยู่อย่างใกล้ชิดแยกออกจากกันได้ยาก

วิทย์ พิณคันเงิน (2515 : 8) ได้กล่าวถึงความเป็นมาถึงความเชื่อเอาไว้ในหนังสือความเป็นมาของมนุษยชาติว่า ความเชื่อของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์โดยทั่วไปต้องการความปลอดภัยทั้งทางร่างกายและจิตใจมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ ความเชื่อต่าง ๆ นั้นมักได้คำบอกเล่าจากคนรุ่นก่อนว่ามีอำนาจลึกลับที่ช่วยคุ้มครองรักษาตนจึงมีการประกอบพิธีขึ้นเพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูติ ผี ปีศาจ ที่มีอยู่ในสังคมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่ปรับปรุงคนให้เจริญขึ้นเพื่อแสดงความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูต ผี ปีศาจที่มีอยู่ในสังคมนั้นจะเป็นส่วนหนึ่งที่ปรับปรุงคนให้เจริญขึ้น

บุปผา ทวีสุข (2520 : 19) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุของการสร้างความเชื่อเอาไว้ในหนังสือคติชาวบ้านว่าเหตุที่มนุษย์สร้างความเชื่อขึ้นมานั้น อาจแยกเหตุผลได้สองประการใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อถืออันเกิดจากความกลัวของมนุษย์ความไม่รู้ของมนุษย์หรือบางสิ่งที่มนุษย์หาเหตุผลไม่ได้ แต่มนุษย์ก็เชื่อว่าเหตุผลทั้งหลายต้องมาจากการกระทำของผู้ใดผู้หนึ่ง ซึ่งก็ไม่ทราบว่ามาจากใครจึงอาจสมมติเป็นการกระทำของเทพ ภูต ปีศาจ และความเชื่ออันเกิดจากมนุษย์

มณี พยอมยงค์ (2530 : 9) ได้กล่าวถึงประเภทของความเชื่อและความสำคัญของความเชื่อเอาไว้ในหนังสือวัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อว่าความเชื่อแบ่งออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อทั่วไปหรือความเชื่อธรรมดา เช่น เรื่อง นรก สวรรค์ เทวดา และอีกประการหนึ่งคือ ความเชื่อทางไสยศาสตร์ ความเชื่อทั้งสองแบบอาจแบ่งออกได้หลายประการเช่น ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดการกระทำสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านดี ด้านร้าย คนโบราณจึงสร้างศรัทธาให้เกิดแก่ลูกหลานอันเป็นการปลูกฝังความเชื่อให้ลึกลงไปในสำนึกของแต่ละคน จนไม่อาจถอนได้เมื่อมีความเชื่อเต็มที่แล้ว ก็จะทำให้ในสิ่งที่คนต้องการมากขึ้นกว่าเดิม เพราะความเชื่อก่อให้เกิดคุณค่าหลายประการ เช่น เกิดความมั่นใจเกิดพลัง เกิดการสร้างสรรค์ ในทางตรงข้ามถ้าต้องการบอกเล่าอย่างเดียวไม่มีการวิเคราะห์เหตุผล ความเชื่อเช่นนี้ย่อมก่อให้เกิดผลเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาสังคมเพราะผู้ที่มีความเชื่อเช่นนี้จะต่อต้านกับเหตุผลมาแล้ว ความไม่เจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองก็อาจมาจากศรัทธาความเชื่อของประชาชนส่วนหนึ่งเหมือนกัน

ธวัช ปุณโณทก (2530 : 56) ได้กล่าวถึงความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตในสังคมอีสาน โดยมุ่งศึกษาความเชื่อพื้นฐานของสังคมอีสานวิธีการยึดตำนานและนิทานปรัมปราผลของการศึกษาพบว่าความเชื่อของคนอีสาน ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนาเป็นหลัก สำหรับความเชื่อ

Mahasarakham University

เรื่องการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนั้น โรคบางชนิดชาวอีสานยังรักษาด้วยวิธีการพื้นฐานและยังมีความเชื่อว่าโรคบางชนิดวิธีการแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2530 : 12) ได้กล่าวถึงความเชื่อเกิดจากปัญหาการดำเนินชีวิตประจำวัน ปัญหานั้นเกิดขึดความสามารถที่จะแก้ไขได้ จึงสร้างความเชื่อว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเพื่อป้องกันภัยพิบัติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง มนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากอำนาจลึกลับ ถ้าบอกกล่าวหรือทำให้อำนาจนั้นพอใจอาจช่วยให้ปลอดภัยได้ เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมที่ถูกต้องทำให้รอดพ้นจากภัยพิบัติต่าง ๆ และส่งผลให้อยู่เย็นเป็นสุข มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

เอี่ยม ฉายางาม (2532 : 8) ได้กล่าวถึงศาสนาเกิดจากความเชื่อถ้าไม่มีความเชื่อศาสนาก็ไม่มี เพราะศาสนาเป็นการแสดงออกถึงความเชื่อจึงเป็นรูปธรรมคู่กับความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรม ความเชื่อแปลว่าความที่เห็นจริงด้วย ความเชื่อตามปกติมีความยินดีตามมาด้วย เรียกว่า Faith : ภักดี นอกจากนี้ยังกล่าวถึงความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนามีหลักไว้ 4 ประการ คือ 1) เชื่อกรรม 2) เชื่อผลของกรรม 3) เชื่อว่ากรรมของเป็นของผู้กระทำ 4) เชื่อเรื่องการตรัสรู้ของพระตถาคต

สรุปได้ว่า ความเชื่อคือการยอมรับนับถือว่าเป็นความจริง หรือมีอยู่จริง การยอมรับหรือการยึดมั่นนี้ อาจมีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์สิ่งนั้นให้เห็นจริงได้ ความคิด ความเข้าใจและการยอมรับ นับถือ เชื่อมั่นในสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยไม่ต้องมีเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ ทั้งนี้บางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจจะไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้

3. ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) คือ กิจกรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์นอกเหนือจากการดำเนินชีวิตประจำวัน และการกระทำกิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานอื่นๆ (Basic Need) เป็นกิจกรรมที่มนุษย์กระทำเมื่อมีเวลาว่าง (Leisure) และจัดอยู่ในประเภทกิจกรรมนันทนาการ (Recreation) อย่างหนึ่ง ทั้งนี้กิจกรรมส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวมักมีการเดินทาง (Travel) พร้อมกันไปด้วย (ชนิศา ครูจิรานุวัฒน์. 2546 : 39)

สำหรับการท่องเที่ยวของประเทศไทย มีวิวัฒนาการขึ้นหลังจากนโยบายการเปิดประเทศ คือ หลังการลงนามในสนธิสัญญาบราวริ่ง ในปี พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา ซึ่งระยะนั้นเริ่มมีชาวตะวันตกเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้ว และการท่องเที่ยวยังเป็นกิจกรรมของผู้มีฐานะร่ำรวยหรือคนในวงการสังคมชั้นสูงเท่านั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์หนึ่งที่มีความสนพระทัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะเห็นได้จากการเสด็จประพาสตามหัวเมืองต่าง ๆ เพื่อดูแลทุกข์สุขของราษฎรรวมทั้งการเสด็จเยือนทวีปยุโรปในปี พ.ศ. 2440 หรือที่เรียกว่าแกรนด์ทัวร์ (Grand Tour) เป็นเวลาถึง 9 เดือน ถือเป็นการเผยแพร่ชื่อเสียงของประเทศไทยให้ชาติตะวันตกได้รู้จัก แต่หากจะกล่าวถึงความแพร่หลายของการท่องเที่ยวในประเทศไทยแล้วเพิ่งเริ่มได้ประมาณ 30 ปีมานี้เอง คือเมื่อประมาณ พ.ศ. 2503 ซึ่งจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้ประกาศตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้น โดยมีพลโทเฉลิมชัย จารุวัสตร์ (ขณะนั้นยังเป็นพันเอก) เป็นผู้อำนวยการคนแรก (พ.ศ. 2503-2519) และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการ

Mahasarakham University

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ท.ท.ท.) มีชื่อภาษาอังกฤษว่า Tourism Authority of Thailand รับผิดชอบงานด้านการท่องเที่ยวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน (วรรณา วงษ์วานิช. 2546 : 13-14)

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยว

ตุ้ย ชุมสาย (2527 : 6) กล่าวว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางพักผ่อนหย่อนใจเพื่อความสนุกสนาน ยังรวมไปถึงการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งทั้งภายในและระหว่างประเทศ เป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดความรู้ ความเพลิดเพลินและความสัมพันธ์อันดีร่วมกัน

มุทิตา ปิ่นสุนทร (2542 : 6) กล่าวว่าถ้าไม่มีการเดินทางก็ไม่มีการท่องเที่ยว ทั้งนี้เพื่อผ่อนคลายร่างกายและจิตใจจากกิจกรรมต่าง ๆ เป็นการเปลี่ยนบรรยากาศทางสิ่งแวดล้อมของมนุษย์มีการประกอบกิจกรรมที่สนุกสนาน ทั้งการกีฬา ทัศนศึกษา การรังสรรค์และการพักผ่อนและได้สรุปความหมายของการท่องเที่ยวได้ 3 ประการ คือ

1. การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นชั่วคราว
2. การเดินทางด้วยความสมัครใจ
3. การเดินทางด้วยจุดมุ่งหมายใด ๆ ก็ได้ที่ไม่ใช้เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

สุกานดา ฟองย้อย (2546 : 16) “การท่องเที่ยว” หมายถึง การเดินทางด้วยความสมัครใจจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจความบันเทิง เยี่ยมญาติ หรือศึกษาหาความรู้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพเป็นหลักแหล่ง หรือไปพำนักเป็นการถาวร

ในพจนานุกรม Webster’s Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism และ Tourist ไว้ดังนี้ (วรรณา วงษ์วานิช. 2546 : 5-6)

Tourism หมายถึง การท่องเที่ยว หรือการเดินทางเพื่อความสำราญใจหรือการบริหารธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

Tourist หมายถึง นักท่องเที่ยว หรือผู้ที่เดินทางจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เพื่อใฝ่หาสุขารมย์ หรือเพื่อความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม แล้วกลับมา ณ จุดเริ่มต้น หรือท่องเที่ยว (กริยา)

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2553 : 10) ได้ให้ความหมายของ“การท่องเที่ยว” (Tourism) ว่าเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ การเล่นกีฬา การติดต่อธุรกิจ ตลอดจนเยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง อาจกำหนดได้โดยเงื่อนไข 3 ประการ คือ

1. เดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังสถานที่อื่นเป็นการชั่วคราว
2. เดินทางด้วยความสมัครใจ
3. เดินทางด้วยจุดประสงค์ใดๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้

Mclntosh และ Goeldner (สุรางรัตน์ ช่วยวงศ์ญาติ. 2547 : 12 ; อ้างอิงมาจาก Mclntosh and Goeldner. 1984) กล่าวว่าการท่องเที่ยว หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์ต่าง ๆ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับธุรกิจและบริการต่างๆ รวมทั้งกับรัฐบาลประเทศเจ้าภาพ และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง

Mahasarakham University

อยู่ในกิจกรรมหรือกระบวนการดึงดูด ด้วยการให้การต้อนรับที่อบอุ่น เปี่ยมไมตรีจิตแก่นักท่องเที่ยวหรือผู้มาเยือน

ศิริ ฮามสุโพธิ์ (2546 : 19) ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยว (Tourism) ว่าหมายถึง การเดินทางจากที่อยู่อาศัยตามปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวเพื่อศึกษาและพักผ่อนหย่อนใจ หรือก่อให้เกิดการกระทำร่วมกันของมนุษย์ทั้งทางธรรมชาติและทางสังคมจนเป็นเหตุดึงดูดใจให้เดินทางไปศึกษาและท่องเที่ยวตามแหล่งต่าง ๆ

วรรณา วงษ์วานิช (2546 : 5) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวไว้ว่า กิจกรรมและวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เช่น วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเปลี่ยนจากเพื่อดำรงชีวิตให้อยู่รอด เป็นเพื่อการผจญภัย เพื่อการศึกษา เพื่อการค้า เพื่อความสุขหรือเพื่อสุขภาพ รูปของการเดินทางได้เปลี่ยนจากการเดินเท้าเป็นการใช้พาหนะ เช่น เรือ รถ เครื่องบิน การท่องเที่ยวได้พัฒนากลายเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว และเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของนักท่องเที่ยวมากขึ้น การท่องเที่ยวเป็นการเดินทาง แต่การเดินทางไม่ใช่การท่องเที่ยวทั้งหมด การเดินทางที่ไม่ใช่การท่องเที่ยวได้แก่

1. การเดินทางที่ผู้เดินทางถูกบังคับให้เดินทาง
2. การเดินทางที่ผู้เดินทางได้รับค่าจ้างให้ปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่งขณะเดินทาง
3. การเดินทางที่ผู้เดินทางตั้งใจจะอพยพจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
4. การเดินทางของผู้คนบริเวณชายแดนที่ข้ามพรมแดนไปทำงานนอกประเทศเป็นกิจวัตรประจำวัน
5. การเดินทางผ่านประเทศหนึ่งประเทศใดโดมิได้แวะลงเปลี่ยนพาหนะเลย ณ ประเทศ นั้น ๆ

องค์การสหประชาชาติ (2543 : 2-3) ได้นิยามการท่องเที่ยวไว้ว่า การท่องเที่ยวหมายถึง การเดินทางที่มีเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. คือ การเดินทางที่ไม่ได้ถูกบังคับหรือเพื่อสินจ้าง
2. เป็นการเดินทางที่มีจุดหมายปลายทาง ที่จะไปอยู่เป็นการชั่วคราวและต้องเดินทางกลับที่อยู่หรือภูมิลำเนาเดิม
3. มีความมุ่งหมายในการเดินทางไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือไปอยู่ประจำ

Douglas (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2543 : 3-4 ; อ้างอิงมาจาก Douglas. n.d.) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวในแง่ของความมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวซึ่งแบ่งได้เป็น 8 ประการคือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนในวันหยุด (Holiday-mass Popular Individual)
2. การท่องเที่ยวเพื่อวัฒนธรรมและศาสนา (Cultural Religion) เป็นการเดินทางเพื่อเรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมต่าง ๆ เช่น การศึกษาความเป็นอยู่ การชมศิลปะ ดนตรี ละครการนมัสการศูนย์ศาสนา เป็นต้น
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา (Educational) เป็นการเดินทางเพื่อการทำวิจัยการศึกษา สอนหนังสือ ฝึกอบรม หรือการดูงาน ซึ่งจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่นั้น ๆ เป็นเวลานาน
4. การท่องเที่ยวเพื่อการกีฬาและบันเทิง (Sport and Recreation) คือการเดินทางไปชมหรือร่วมการแข่งขันกีฬา หรือนันทนาการต่าง ๆ

Mahasarakham University

5. การท่องเที่ยวเพื่อประวัติศาสตร์และความสนใจพิเศษ (Historical and Special Interests)

6. การท่องเที่ยวเพื่องานอดิเรก (Hobbies) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อทำงานอดิเรก เช่น การวาดภาพ การเขียนนวนิยาย เป็นต้น

7. การท่องเที่ยวเพื่อเยี่ยมญาติมิตร (Visiting Friends and Relative)

8. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ (Business) เป็นการเดินทางของนักธุรกิจที่จัดเวลาบางส่วนของการเดินทางหลังจากทำธุรกิจเสร็จสิ้นแล้ว ใช้เวลาในการท่องเที่ยวก่อนเดินทางกลับ

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (2542 : 18) กล่าวถึงการท่องเที่ยวว่าหมายถึง การเดินทางเพื่อความเพลิดเพลินและพักผ่อนหย่อนใจ เป็นการจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นชั่วคราว เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดก็ได้ แต่ไม่ใช่เพื่อประกอบอาชีพหรือเพื่อหารายได้ ปัจจัยที่มีผลผลักดันให้ประชาชนมีการเดินทางเพื่อท่องเที่ยวกันมากขึ้นได้แก่ การเกษียณก่อนกำหนดเวลา การมีชีวิตที่ยืนยาวมากขึ้น การมีรายได้เพิ่มขึ้น สิทธิการมีวันหยุดทำงานโดยได้รับค่าจ้าง ความสะดวกด้านการคมนาคม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและรูปแบบการบริโภค ขนาดของครอบครัวที่เล็กลง และนโยบายของรัฐที่เอื้ออำนวยและสนับสนุนการเดินทางท่องเที่ยว และยังได้กล่าวถึงลักษณะของธุรกิจท่องเที่ยวเอาไว้ว่า การท่องเที่ยวเป็นธุรกิจบริการประเภทหนึ่ง ซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งสามารถแยกลักษณะเด่นออกได้เป็น 4 ประการคือ

1. เป็นการให้บริการแบบใกล้ชิด ตัวต่อตัว สามารถทราบความพึงพอใจของลูกค้าได้ทันที การควบคุมคุณภาพของการบริการให้คงที่ทำได้ยาก เพราะมีเรื่องของอารมณ์และทัศนคติของผู้รับบริการและผู้ให้บริการเข้ามาเกี่ยวข้อง

2. เป็นการให้บริการที่ต้องมีการวางแผน และเตรียมการล่วงหน้าเป็นเวลานาน การเพิ่มบริการที่เร่งด่วนเฉพาะหน้าทำได้น้อยและทำได้ยาก

3. นักท่องเที่ยวใช้เวลาในการรับบริการสั้นมาก การพัฒนาบริการจึงต้องทำอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะรูปแบบ ความรวดเร็ว ประสิทธิภาพของการบริการ และบุคลากรในการให้บริการ

4. เป็นธุรกิจบริการที่ต้องใช้แรงงานคนในการให้บริการ ไม่นิยมนำเอาเครื่องจักรมาใช้แทนคน

จากความหมายของการท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า “การท่องเที่ยว” ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Tourism หมายถึง การเดินทางจากถิ่นที่อยู่อาศัยไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวที่ไม่ใช่เพื่อการประกอบอาชีพหรือหารายได้ ด้วยความสมัครใจ เพื่อศึกษาหาความรู้ ความสนุกสนานพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนการ เยี่ยมเยียนญาติพี่น้อง และการติดต่อธุรกิจ

3.2 ความสำคัญของการท่องเที่ยว

3.2.1 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดรายได้ และลดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลชำระเงินของประเทศโดยนำเงินตราต่างประเทศซึ่งมาจากการใช้จ่ายเพื่อซื้อสินค้า บริการด้านการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว (Tourist Expenditure) เข้าสู่ประเทศเช่นเดียวกับการส่งสินค้าออกและจากรายได้นี้สามารถนำไปทดแทนค่าใช้จ่ายในการนำสินค้าซึ่งผลิตเองไม่ได้ และเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศเข้ามาจากต่างประเทศ รวมทั้งนำไปช่วยในการชำระเงินกู้จากสถาบันการเงินระหว่างประเทศด้วย

Mahasarakham University

3.2.2 การท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้สู่ภูมิภาคของประเทศ เนื่องจากประกอบธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมาก รายรับจากการท่องเที่ยวจึงกระจายสู่ประชาชนอย่างรวดเร็วทั้งระบบเศรษฐกิจทำให้เกิดการหมุนเวียนการใช้จ่ายภายในประเทศ และส่งเสริมการลงทุนเพื่อการสร้างปัจจัยพื้นฐานรวมถึงปัจจัยเสริมต่างๆเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยว

3.2.3 การท่องเที่ยวช่วยเพิ่มรายได้จากการจัดเก็บภาษีของรัฐบาล เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องจ่ายภาษีต่างๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ภาษีเมื่อซื้อสินค้าและบริการ ภาษีศุลกากรค่าธรรมเนียมการประทับตราหนังสือเดินทาง ส่วนภาษีที่ธุรกิจท่องเที่ยวต้องจ่าย เช่น ค่าธรรมเนียมโรงแรม ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตจำหน่ายอาหาร สุราและเครื่องดื่ม ซึ่งสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ (เสรี วังส์ไพจิตร. 2530 ; อ้างอิงมาจากสถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์. 2526 : 148) ได้ศึกษาพบว่าธุรกิจโรงแรมเสียภาษีเฉลี่ยแห่งละ 9.20 ล้านบาทต่อปี และเสียภาษีการค้าแห่งละ 30 ล้านบาทต่อปี ส่วนบริษัทนำเที่ยวเสียภาษีเฉลี่ยรายละ 3 ล้านบาทต่อปี

3.2.4 การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานและสร้างอาชีพ ทั้งแรงงานทั่วไป (Unskill) และแรงงานที่มีความชำนาญ (Skill) โดยในปี พ.ศ. 2535 เกิดการจ้างงานในระบบท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากถึง 1,114,000 คน จำแนกเป็นแรงงานทางตรง 757,520 คน และแรงงานทางอ้อม 356,480 คน

3.2.5 การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ไม่มีขีดจำกัด (Limitless Boundary Industry) ไม่มีปัญหาเรื่องการกำหนดโควต้าการจำหน่าย กล่าวคือ การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ทุกเวลาแล้วแต่ความสามารถในการใช้กลยุทธ์เพื่อพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและสภาพของแต่ละประเทศเอง (เสรี วังส์ไพจิตร. 2530 : 189-214)

จากความสำคัญของการท่องเที่ยวที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้ภาวะของการแข่งขันในตลาดท่องเที่ยวมีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากแต่ละประเทศต่างมีความต้องการให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวในประเทศของตน แต่การท่องเที่ยวจะเกิดเป็นระบบ (Tourism System) หรือมีความสามารถในการดึงดูดมากแค่ไหนขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ (อาธิป เหมือนสุดใจ. 2541 : 15-16) คือ

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ซึ่งถือเป็นพื้นฐานของระบบท่องเที่ยวประกอบด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

1.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (Nature Attractions) ประกอบด้วยสภาพภูมิอากาศ (Climate) ทิวทัศน์ที่สวยงาม (Scenery) และสัตว์ป่า (Wide Life) มีความสามารถในการดึงดูด ในขณะเดียวกันก็ต้องการการดูแลและบำรุงรักษาเป็นอย่างดีเพื่อให้ความสมบูรณ์ยังคงอยู่

1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น (Manufactured Attractions) ประกอบด้วย สิ่งก่อสร้างและสถาปัตยกรรมประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน สถานที่ที่รัฐบาลก่อสร้างขึ้น พระราชวัง อาคารเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมาที่สำคัญ

1.3 แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Attractions) เป็นทรัพยากรที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางอารยธรรม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนต่างๆ

2. บริการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีในพื้นที่

Mahasarakham University

3. ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) หรือความต้องการในการท่องเที่ยวซึ่งสามารถพิจารณาจากตัวนักท่องเที่ยว กิจกรรม หรือรูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

3.3 ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

แต่แรกนั้นการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นตามแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยธรรมชาติก่อน และต่อมาก็มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นอุตสาหกรรมชนิดหนึ่งซึ่งเรียกว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว (Tourist Industry) และมีแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นใหม่อย่างมากมาย จนสามารถแบ่งเป็นประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามลักษณะกำเนิด ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ได้มีการท่องเที่ยวเกิดขึ้น และตามลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวนั้นๆ ได้ดังนี้ (ชนิศา ครูจิรานุวัฒน์. 2546 : 43-44)

3.3.1 ลักษณะการกำเนิดแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ

3.3.1.1 แหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์มิได้สร้างขึ้น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ศาสนา และทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี กิจกรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น เป็นต้น

3.3.1.2 แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาหรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจก็ได้ เป็นแหล่งที่ดึงดูดผู้มาท่องเที่ยวได้เช่นกัน ได้แก่ ศูนย์การค้า สถานเริงรมย์ สวนสัตว์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และพิพิธภัณฑ์

3.3.2 ระยะเวลาที่แหล่งท่องเที่ยวมีการท่องเที่ยวเกิดขึ้นนั้นแบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท คือ

3.3.2.1 แหล่งท่องเที่ยวถาวร คือแหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเสมอตลอดปี แต่อาจมีช่วงที่ผู้มาท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นมากขึ้น เช่น ในวันหยุดพิเศษ วันนักขัตฤกษ์ ซึ่งเป็นได้ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและประวัติศาสตร์

3.3.2.2 แหล่งท่องเที่ยวชั่วคราว คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเฉพาะวัน หรือเฉพาะช่วงระยะเวลาสั้นๆ มักจะเป็นวันที่มีการเฉลิมฉลองหรือวันที่มีเทศกาลต่างๆ อาจเป็นทางศาสนา การแข่งขัน การประกวดหรืออื่นๆ เช่น เทศกาลหุ่นฟางนก จังหวัดชัยนาท เทศกาลหมูย่าง จังหวัดตรัง

3.3.3 ลักษณะอันโดดเด่นหรือทรัพยากรการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยว แบ่งแหล่งท่องเที่ยวเป็น 4 ประเภท คือ

3.3.3.1 แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ได้แก่ สถานที่ที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ถ้ำ บ่อน้ำพุร้อน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สวนสัตว์เปิด อุทยานแห่งชาติ สวนรุกขชาติ ทะเล หาดทราย หาดหิน ทะเลสาบ เกาะ อ่างเก็บน้ำ แหล่งน้ำจืด (ห้วย หนอง คลอง บึง) เป็นต้น

3.3.3.2 แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นประเภทประวัติศาสตร์ได้แก่ วัด โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ คูเมือง ศาสนสถาน กำแพงเมือง อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

Mahasarakham University

3.3.3.3 แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม ได้แก่ งานประเพณี วัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ศูนย์วัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง ไร่สวน พืชผัก ผลไม้ และเหมือง เป็นต้น

3.3.3.4 แหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น สถานเริงรมย์ ศูนย์การค้า และตลาดนัด เป็นต้น

3.4 ระบบการท่องเที่ยว

การพิจารณาการท่องเที่ยวในเชิงระบบจะเห็นว่าทำให้สามารถเข้าใจถึงสภาพความเป็นจริง และการเปลี่ยนแปลงของการท่องเที่ยวได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้หมายถึงการพิจารณาระบบย่อย ในองค์ประกอบหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบและ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้นซึ่งแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งนั้นก็จะมีลักษณะแตกต่างกันออกไป โดยจะต้องมีการพิจารณารวมไปถึงสิ่งแวดล้อมของระบบท่องเที่ยวด้วย ซึ่งอาจเป็นระบบนิเวศวิทยา หรือระบบการบริหารและการปกครอง เป็นต้น จำแนกได้ 3 ระบบย่อย คือ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2540 : 50)

1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) อันประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวตลอดจนทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยส่วนใหญ่จะหมายถึงสภาพกายภาพของทรัพยากรนั้นๆ ซึ่งอาจเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ตลอดจนวัฒนธรรมท้องถิ่น

2) บริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การบริการเพื่อการท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่หรือที่มีผลเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่

3) ตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Market) เป็นส่วนของอุปสงค์ (Demand) ในการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การตลาดอาจพิจารณาได้ทั้งตัวนักท่องเที่ยวเอง และกิจกรรมรูปแบบ หรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่

มูลเหตุที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวขึ้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่

1. อุปสงค์ในการท่องเที่ยว (Tourism Demand) หมายถึง ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปใช้บริการซื้อสินค้ายังสถานที่ท่องเที่ยว หรือจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว โดยที่นักท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความต้องการ มีความสามารถ และมีความเต็มใจที่จะจ่ายค่าราคาสินค้าและบริการที่กำหนดไว้ในเวลานั้นด้วย

2. อุปทานในการท่องเที่ยว (Tourism Supply) หรือการเสนอขายสินค้าและบริการการท่องเที่ยว หมายถึง สินค้าและบริการทุกชนิดที่เจ้าของแหล่งท่องเที่ยวจะต้องจัดให้เป็นให้มี เพื่อตอบสนองอุปสงค์ของนักท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นอุปทานที่ปรากฏในลักษณะที่เป็นรูปธรรม นามธรรม หรือสิ่งที่มีอยู่ เป็นอยู่ตามธรรมชาติ รวมทั้งสิ่งที่มนุษย์คิดค้นขึ้น อุปทานเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการท่องเที่ยว (ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2538 ; อ้างอิงมาจาก ชนิศา ครูจิรานุวัฒน์. 2546 : 43)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ได้แก่ ความน่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวประเภทต่างๆ

Mahasarakham University

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities) ได้แก่ สิ่งต่างๆ ที่ทำให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวก มีอยู่ด้วยกัน 4 ข้อ คือ

2.1 ที่พักซึ่งต้องเช่าอาศัยอยู่ชั่วคราวในแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงแรม รีสอร์ท

2.2 ร้านอาหารและเครื่องดื่ม

2.3 สถานบริการ เช่น ร้านขายของใช้ ร้านขายของที่ระลึก ร้านซักรีด

2.4 ปัจจัยพื้นฐานทางการท่องเที่ยว เช่น โทรศัพท์ และระบบการสื่อสารต่างๆ

3. การเข้าถึง (Accessibility) แหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การคมนาคมขนส่ง (Transportation) ประเภทต่างๆ

4. การต้อนรับ (Hospitality) ได้แก่ อัธยาศัยไมตรีอันดีของผู้คนท้องถิ่นในสถานที่ท่องเที่ยว เจ้าของธุรกิจ และพนักงาน

ปัจจัยต่างๆ ข้างต้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเลือกไปท่องเที่ยวยังสถานที่ท่องเที่ยวที่มีความพร้อมในเรื่องปัจจัยเหล่านี้ ยังเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความประทับใจต้องการที่จะกลับมาเที่ยวอีกในโอกาสต่อไป โดยเฉพาะในข้อที่ 4 การต้อนรับของเจ้าบ้าน เจ้าถิ่นในแหล่งท่องเที่ยว นับว่ามีส่วนสำคัญมากในการเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ ของผู้มาท่องเที่ยวให้มากยิ่งขึ้น

3.5 วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว

จากแรงกระตุ้นในการเดินทางที่แตกต่างกัน ทำให้ผู้มาท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันดังนี้

1) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความอยากรู้อยากเห็นด้านต่างๆ เป็นการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อได้พบเห็นสิ่งแปลกใหม่ ได้แก่วัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างออกไป ทั้งทางด้านการเมืองด้านสมาคม และบุคคล ด้านลักษณะพิเศษของสภาพธรรมชาติ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ กล่าวคือ การได้รับรู้เรื่องราวที่แตกต่างไปจากที่ตนเองเคยได้รับรู้นั่นเอง

2) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความต้องการที่จะพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเป็นการผ่อนคลายความเครียดจากภารกิจประจำวัน ได้แก่ การไปเล่นกีฬาประเภทต่างๆ การเดินทางท่องเที่ยวตามแหล่งบริเวณที่มีความสวยงามตามธรรมชาติ งานศิลปะ และการดนตรี หรือความบันเทิงอย่างอื่นๆ ซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวตามสวนสนุก สวนสัตว์ บาร์ ผับ และการจับจ่ายซื้อของไว้ด้วย ทั้งนี้ก็เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ท่องเที่ยวเอง

3) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากความสนใจทางด้านศาสนาและไสยสาสตร์ ซึ่งได้แก่ การจาริกแสวงบุญ การนมัสการศาสนสถานหรือเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงที่ผู้มาท่องเที่ยวนับถือ รวมถึงการท่องเที่ยวตามสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือศาสนาและกิจกรรมทางศาสนา

4) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากอาชีพและธุรกิจของผู้ท่องเที่ยว ได้แก่ การเดินทางเพื่อสำรวจค้นคว้า การประชุม การสัมมนา การดูงาน การศึกษา ซึ่งเปรียบเสมือนการเดินทางทัศนศึกษาเพื่อเพิ่มพูนความรู้หรือเพื่อเป็นเกียรติและศักดิ์ศรีของผู้ท่องเที่ยวเอง

Mahasarakham University

5) การท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากสาเหตุอื่นๆ เช่น การเดินทางเพื่อเยี่ยมญาติพี่น้องเพื่อนฝูงในต่างถิ่น มักเกิดขึ้นในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ และวันเทศกาลต่าง ๆ

3.6 ประเภทของผู้มาท่องเที่ยว

การที่เราเดินทางจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งไม่ว่าจะด้วยจุดประสงค์ใดก็ตาม ถือได้ว่าเป็นการเดินทางเช่นกัน ดังนั้นการแบ่งการเดินทางเพื่อการท่องเที่ยวออกจากการเดินทางในลักษณะอื่น จึงนำหลักเกณฑ์เรื่องจุดประสงค์ของการเดินทางมาพิจารณาคือการเดินทางท่องเที่ยวจะต้องมิใช่การเดินทางเพื่อการประกอบอาชีพหารายได้ นอกจากนั้นยังได้นำเงื่อนไขเรื่องเวลามาพิจารณาในการแบ่งผู้มาท่องเที่ยวเป็นกลุ่มดังนี้

ระยะเวลาการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้

1. นักท่องเที่ยวพักค้างคืน (Tourists) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวซึ่งพักอยู่ในประเทศที่มาเยือนตั้งแต่ 24 ชั่วโมงขึ้นไป และเดินทางมาเยือนเพื่อพักผ่อน พักฟื้น ทัศนะศึกษาประกอบศาสนกิจ ร่วมการแข่งขันกีฬา ติดต่อธุรกิจ ร่วมการประชุม สัมมนา ฯลฯ เป็นต้น

2. นักท่องเที่ยวที่มิได้พักค้างคืน (Excursionist) ได้แก่ ผู้เดินทางมาเยือนชั่วคราวและอยู่ในประเทศที่มาเยือนน้อยกว่า 24 ชั่วโมง พร้อมกันนี้ก็ได้กำหนดคำนิยามของ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศค้างคืน (Domestic Tourist)” คือบุคคลทุกสัญชาติที่มีที่พักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังในอีกสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่งที่มิใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา เพื่อพักผ่อน เยี่ยมญาติมิตร ศึกษาหาความรู้ การกีฬา การศาสนา ประชุมสัมมนา ติดต่อธุรกิจหรือประกอบภารกิจใดๆ แต่ทั้งนี้ต้องมิได้รับจ้างในการประกอบภารกิจนั้นจากผู้ใด ณ สถานที่แห่งนั้นและระยะเวลาที่พำนักอยู่ไม่เกิน 60 วัน สำหรับบุคคลดังกล่าวจำแนกได้เป็น 2 ประเภท คือ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศค้างคืน” และ “นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน” (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2536 ; อ้างอิงมาจาก ชนิศา ครูจิรานุวัฒน์. 2546 : 43-44)

3. เชื้อชาติของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งกลุ่มของผู้มาท่องเที่ยวเป็น 2 ประเภท ใหญ่ๆ คือ

3.1 ผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย ส่วนมากเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าอย่างอื่น มีความสนใจซื้อของที่ระลึกไม่ค่อยสูง และไม่คาดหวังในเรื่องการกำหนดทิศทาง (Orientation) ของตัวเองมากนักเนื่องจากสามารถสอบถามเองได้โดยง่าย และไม่ค่อยคาดหวังในเรื่องของเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเท่าใดนัก ซึ่งต่างจากผู้มาท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

3.2 ผู้มาท่องเที่ยวชาวต่างชาติ มักมีความกระตือรือร้นในการท่องเที่ยวสำหรับวัตถุประสงค์ในด้านการให้ความสำคัญและความสนใจต่อศิลปวัฒนธรรมอย่างมาก เพราะเป็นที่แปลกไปจากที่พวกเขาเคยพบเห็น มีความสนใจในการซื้อของที่ระลึก ความคาดหวังในเรื่องการกำหนดทิศทางมากกว่าผู้มาท่องเที่ยวชาวไทย เพราะจะอาศัยการสอบถามเองได้ลำบากด้วยติดขัดเรื่องภาษา และยังมีความคาดหวังในเรื่องของเอกลักษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวสูงกว่าผู้มาท่องเที่ยวชาวไทยอีกด้วย

Mahasarakham University

4. พฤติกรรมการมาท่องเที่ยวของผู้มาท่องเที่ยว สามารถแบ่งเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังต่อไปนี้คือ

4.1 ผู้มาท่องเที่ยวที่มาโดยลำพัง ได้แก่ ผู้มาท่องเที่ยวที่มิได้ใช้บริการของบริษัททท่องเที่ยว แต่มาด้วยตนเอง ผู้มาท่องเที่ยวประเภทนี้ได้รับคำแนะนำจากเอกสารการท่องเที่ยวจึงไม่คาดหวังในเรื่องความสะดวกสบายของการเดินทางและการเข้าชมแหล่งท่องเที่ยวมากนัก แต่มักให้ความคาดหวังในเรื่องของการกำหนดทิศทางค่อนข้างสูงและมีความต้องการรู้ทิศทางในแหล่งท่องเที่ยวอย่างมาก

4.2 ผู้มาท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่ม ได้แก่ ผู้มาท่องเที่ยวที่ใช้บริการของบริษัททท่องเที่ยว มักต้องการการรวมกลุ่มและการได้รับการบอกเล่าเกี่ยวกับรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวและมีความต้องการในเรื่องดังกล่าวค่อนข้างสูง

4. ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่นๆ เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นมรดกแห่งสังคม มีทั้งส่วนจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น ศิลปะ ขนบธรรมเนียมประเพณี รูปแบบการดำรงชีวิต การแต่งกาย เครื่องมือเครื่องใช้ อาหารการกิน งานเทศกาลประเพณี เป็นต้น นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นการสั่งสมประสบการณ์ ความรู้ ความสามารถและภูมิปัญญาทั้งหมดที่ได้ช่วยให้มนุษย์ในสังคมนั้นๆ อยู่รอด และเจริญสืบต่อได้ และเป็นอยู่มาจนถึงปัจจุบัน และสามารถเจริญงอกงามต่อไป ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งเป็นจุดดึงดูดสำคัญด้านการท่องเที่ยว แต่การเปิดพื้นที่ทางวัฒนธรรมเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือขาดการจัดการที่ดีทำให้คุณค่าทางวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมเกิดการเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นจนขาดความเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ และส่งผลกระทบทางลบต่อการท่องเที่ยวในที่สุด ดังนั้น การกำหนดกรอบหรือเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนสำหรับให้หน่วยงานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับมาตรฐานในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว จึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของประเทศไทย และยังสามารถใช้เป็นสิ่งบ่งบอกให้นักท่องเที่ยวรับรู้ในคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจเลือกใช้บริการ ซึ่งหมายถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ทางการท่องเที่ยวด้วย รวมทั้งเป็นการเพิ่มมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น (สำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2549 : 1-4)

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปะและขนบธรรมเนียมประเพณีที่บรรพบุรุษได้สร้างสมและถ่ายทอดเป็นมรดกสืบทอดกันมา แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ประกอบด้วย งานประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คน การแสดง ศิลปวัฒนธรรมสินค้าพื้นเมือง การแต่งกาย ภาษา ชนเผ่า เป็นต้น ตัวอย่างของแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทยในประเภทนี้ ได้แก่ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก งานแสดงของช้างจังหวัดสุรินทร์ งานร่มบ่อสร้าง ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

Mahasarakham University

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมสิ่งที่แสดงความเป็นวัฒนธรรม เช่น ปราสาท พระราชวัง วัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วิถีการดำเนินชีวิต ศิลปะทุกแขนง และสิ่งต่างๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองที่มีการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม การดำเนินชีวิตของบุคคลในแต่ละยุคสมัย ผู้ท่องเที่ยวจะได้รับทราบประวัติความเป็นมา ความเชื่อ มุมมองความคิด ความศรัทธา ความนิยมของบุคคลในอดีตที่ถ่ายทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบันผ่านสิ่งเหล่านี้

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ (2540 : 1-10) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและวิถีชีวิต ผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อ่านและย้อนกลับมามองตนเอง อย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่าง ๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาไม่สามารถแยกออกจากกันได้

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2542 : 12) สรุปไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความเป็นอยู่ของสังคมเป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

สุดาพร วรพล (2540 : 31-33) ได้สรุปการท่องเที่ยวและมรดกทางวัฒนธรรมชาติของชาติไว้ดังนี้

1. มรดกทางวัฒนธรรมประเภทโบราณสถานถือเป็นแหล่งทรัพยากรที่เปี่ยมได้ด้วยคุณค่าทั้งทางประวัติศาสตร์และทางด้านจิตใจของคนในชาติ ดังนั้นจึงจำเป็นที่ต้องได้รับการจัดการที่ละเอียดอ่อนรอบคอบ โดยเฉพาะเมื่อจะส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะหากดำเนินการโดยขาดความระมัดระวังแล้ว จะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มได้ง่าย เช่น กลุ่มที่ต้องการอนุรักษ์กับกลุ่มผู้ประกอบการ

2. สถานที่ที่จะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมได้นั้น จะต้องเป็นเป็นแหล่งที่ได้ประสบการณ์ได้ดีแก่นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดประโยชน์ที่น่าพึงพอใจ รวมทั้งรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเอาไว้

3. การให้เอกชนซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดแหล่งท่องเที่ยวขนาดใหญ่มาแล้วได้เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในเรื่องของการจัดทำป้าย อธิบายในแหล่งและการจัดการท่องเที่ยวด้วย

4. แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมควรได้รับการพิจารณาทั้งในแง่ของการอนุรักษ์ การเป็นแหล่งเรียนรู้ และบริการที่เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยวควบคู่กันไป

5. ควรให้ความสำคัญกับการจัดทำป้ายอธิบายแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมให้กับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งมีความด้อยในเรื่องของสื่อ การฝึกอบรม วิชาการ ตลอดจนการจัดการ เนื่องจากแหล่งมรดกในประเทศเหล่านั้น มักจะยังเป็นส่วนของวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชุมชนมิใช่สิ่งที่ได้รับอนุรักษ์สืบทอดกันมาแต่อดีต

Mahasarakham University

โครงการวิถีทรรศน์ (2540 : 4) กล่าวไว้ว่า การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่น โดยต้องเดินทางเข้าไปเที่ยวชมอย่างเกรงใจ ให้ความเคารพต่อศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น และรักษาสิ่งแวดล้อม หากสามารถกระทำได้เช่นนี้ก็จะเกิดประโยชน์จากการเรียนรู้และเกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจากการเดินทางท่องเที่ยว

บริษัท มรดกโลก จำกัด (2537 : 26) กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Culture Tourism) ว่าเป็นกลไกที่แยก “นักท่องเที่ยว” ออกจาก “นักเที่ยว” ได้อย่างชัดเจน ตั้งแต่อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ โลกทัศน์ รสนิยม และความสนใจที่ค่อนไปทางการศึกษา ทำให้อยากรู้อยากเห็นความแตกต่าง และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของสถานที่ที่ไปพบเห็น เพื่อเปรียบเทียบกับบ้านเมืองของตน สะท้อนถึงความเป็นนักคิด นักจัดการที่แสวงประสบการณ์เพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตมากกว่าจะสนุกอย่างเดียว เหมือนกับนักเที่ยวทั้งหลายที่เอาความพึงพอใจของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดต่อชุมชนหรือประเทศที่ตนไปเที่ยว

พงศธร เกษสำลี (2537 : 12) กล่าวว่า วัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้แก่ โบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญทางศาสนา งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรม และสินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนภาพวิถีชีวิตและอัธยาศัยไมตรีของประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่เพิ่มรสชาติในการเดินทางให้แก่ท่องเที่ยวเป็นอย่างยิ่ง

สามพร มณีไมตรีจิต (2535 : 65) กล่าวถึง บทบาทวัฒนธรรมไทยกับการท่องเที่ยว จากการแบ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทธรรมชาติ ประเภทสถานที่ทางประวัติศาสตร์ ได้แก่ ศาสนสถาน โบราณสถาน และประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม ซึ่งพบว่านอกจากประเภทแรกแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวล้วนจัดอยู่ในกลุ่มของวัฒนธรรมทั้งสิ้น โดยพิจารณาจากความหมาย และลักษณะของวัฒนธรรม ประเภทที่สองเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมที่มีตัวตน เป็นรูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน ส่วนประเภทที่สาม เป็นต้นตอมาจากแนวความคิด ความเชื่อ วิถีประชา ซึ่งเป็นนามธรรมแต่ได้มีการพัฒนาจนมีองค์ประกอบมาเสริมขึ้นจนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปแบบประกอบขึ้นมา ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้ได้โดยตรง สำหรับประเทศไทยวัฒนธรรมที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณวัตถุสถาน แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน งานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ วัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน เทศกาลงานประเพณี งานหัตถกรรม และสินค้าในท้องถิ่นตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอัธยาศัยไมตรีของคนไทย ทรัพยากรประเภทศิลปวัฒนธรรมมากมายหลากหลายประเภท แต่เมื่อรวมกันแล้วกลับมีความสอดคล้อง ผสมผสานและกลมกลืนเป็นวัฒนธรรมไทยได้อย่างสมบูรณ์

เสรี วังส์ไพจิตร (2530 : 5) กล่าวว่า การนำวัฒนธรรมพื้นบ้านมาบริการนักท่องเที่ยวนั้นถ้าหากขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง หวังผลกำไรจนเกินควร และขาดสำนึกของนักอนุรักษ์ก็จะเกิดการประยุกต์ดัดแปลงจนผิดเพี้ยนกระทั่งไม่มีเอกลักษณ์ และด้อยคุณค่าลงไป สิ่งที่ตามมาในที่สุดก็จะไม่สามารถดึงดูดความสนใจและเสื่อมความนิยมไปจากท่องเที่ยว

Mahasarakham University

ประเภทของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ (สำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2549 : 1-4)

1. แหล่งความเป็นอยู่และวิถีชีวิต

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้มาเยี่ยมชมสามารถสังเกตความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยตนเองมิได้เข้าไปมีส่วนร่วม เช่น ชุมชนของชนเผ่า ศูนย์วัฒนธรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การช่วยรักษาความหลากหลายของเชื้อชาติ คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่การได้รับความรู้ วิสัยทัศน์ ความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชนเผ่าต่างๆ และภูมิปัญญาของชนเผ่า ตัวอย่าง เช่น บ้านกะเหรี่ยงทิโพจิ จังหวัดตาก บ้านหนองขาว จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. แหล่งวัฒนธรรมประเพณี และหัตถกรรมพื้นเมือง

แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมประเภทนี้ ผู้เยี่ยมชมสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณี และซื้อสินค้าของที่ระลึกจากผู้ประกอบหัตถกรรม คุณค่าต่อส่วนรวมอยู่ที่การรักษามรดกความหลากหลายของวัฒนธรรม คุณค่าต่อผู้เยี่ยมชมอยู่ที่ความพอใจจากการเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประเพณี และการได้ซื้อสิ่งของที่ระลึกที่พอใจ ตัวอย่างเช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้จึงเป็นการท่องเที่ยวชมวัฒนธรรมและประเพณี ซึ่งหมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

เกณฑ์มาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

การที่นักท่องเที่ยวจะเลือกเข้าไปเยี่ยมชมในแหล่งท่องเที่ยวใดนั้น แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความดึงดูดใจและความน่าสนใจอยู่ในระดับที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ ซึ่งศักยภาพในการดึงดูดใจสำหรับแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประกอบด้วยหลายปัจจัย ได้แก่ คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความสามารถในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจแล้ว แหล่งท่องเที่ยวควรมีศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยวด้วย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และการสนับสนุนทางด้านนโยบาย ด้านงบประมาณ และด้านบุคลากร จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างไรก็ตาม การที่แหล่งท่องเที่ยวจะ

Mahasarakham University

สามารถดำรงอยู่ได้นั้น การบริหารจัดการเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญ ทั้งในด้านการจัดการด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟูสภาพของแหล่งท่องเที่ยว การมีมาตรการป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับตัวแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการด้านการบริการและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวที่เหมาะสม นอกจากนี้ จากเป้าหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ ความเข้าใจต่อวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของท้องถิ่น รวมถึงการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อการรักษาวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยวนั้น ทำให้การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวในครั้งนี้จึงให้ความสำคัญต่อการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก รวมทั้งการจัดการด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นด้วย (สำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2549 : 1-4)

การกำหนดมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม กำหนดองค์ประกอบพื้นฐานสำหรับประเมินมาตรฐานแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ 3 ด้าน ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยว หมายถึง การที่แหล่งท่องเที่ยวมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิต และภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีตและมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น ความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ อีกทั้งศักยภาพในทางกายภาพและการจัดกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว ความปลอดภัย และความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญในการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนแหล่งท่องเที่ยวด้วย สำหรับองค์ประกอบด้านศักยภาพในการดึงดูดใจ
ด้านการท่องเที่ยวของแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่
1) ความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ 2) ความต่อเนื่องของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณี 3) ความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม 4) ความสามารถในการสืบทอดภูมิปัญญาและองค์ความรู้อย่างต่อเนื่อง 5) ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีที่สืบค้นได้ 6) ความผูกพันต่อท้องถิ่น 7) ความเข้มแข็งในการรักษาเอกลักษณ์

2. ศักยภาพทางกายภาพและการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว 2) ความปลอดภัยด้านการท่องเที่ยว 3) ความหลากหลายของกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 2 ศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว ศักยภาพในการรองรับด้านท่องเที่ยว หมายถึง องค์ประกอบต่างๆ ที่มีส่วนช่วยเสริมแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ให้มีความสำคัญ มีความเหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยว ตัวอย่างเช่น แหล่งวัฒนธรรมอาจมีความดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวสูง แต่มีข้อจำกัดสูงในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานทำให้นักท่องเที่ยวไม่นิยมเข้าไปท่องเที่ยว ทำให้ศักยภาพในการจัดการด้านการท่องเที่ยวลดลงไปด้วย
สำหรับศักยภาพในการรองรับด้านการท่องเที่ยว มีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 2 ด้าน ได้แก่

Mahasarakham University

1. ศักยภาพในการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน

2. ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากปัจจัยภายนอก

องค์ประกอบที่ 3 การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง ความสามารถในการควบคุม ดูแล การดำเนินงานการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1. ด้านการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ประกอบด้วย การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว และการจัดการด้านการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก โดยพิจารณาจากการดำเนินงานขององค์กรที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ในการสร้างเสริมจิตสำนึกและการเรียนรู้ในเรื่องคุณค่าของแหล่งวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว เจ้าหน้าที่ดูแลพื้นที่ ผู้ประกอบการ และชุมชนท้องถิ่นที่อยู่โดยรอบแหล่งท่องเที่ยว

3. การจัดการด้านเศรษฐกิจและสังคม พิจารณาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนหรือชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการคิด การพิจารณาตัดสินใจ การดำเนินการและร่วมรับผิดชอบในการเรื่องต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชนนั้นๆ รวมทั้งการกระจายรายได้หรือผลประโยชน์สู่ท้องถิ่น

เกณฑ์ประเมินด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม มี 2 ด้าน ได้แก่

1. การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการรักษาสภาพและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านการใช้ประโยชน์พื้นที่ 3) การจัดการด้านการติดตามและการประเมินการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการท่องเที่ยว

2. การจัดการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) การจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคแก่นักท่องเที่ยว 2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว 3) การจัดการด้านการให้ความรู้และการสร้างจิตสำนึก 4) ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว 5) ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยว

โดยสรุป แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมคือ การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นโบราณสถาน ศาสนสถาน รวมถึงการเดินทางเพื่อชื่นชมวิถีชีวิต เทศกาล งานประเพณี และศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลในชุมชนนั้น โดยให้เกิดขึ้นน้อยที่สุดหรือไม่ให้เกิดขึ้นเลยหากเป็นไปได้ ทางด้านเจ้าบ้านหรือชุมชนท้องถิ่นก็สมควรที่จะรักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมไว้ ไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือดัดแปลงศิลปวัฒนธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่ถ้าหากมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เข้ากับยุคสมัย และเพื่อไม่ให้เกิดความยืดเยื้อ ก็สามารถทำได้แต่ต้องไม่ให้เสียรูปแบบดั้งเดิมหรือความหมายที่เป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ซึ่งหากไม่รักษาไว้จะก่อให้เกิดการสูญเสียคุณค่าทางวัฒนธรรมในที่สุด

Mahasarakham University

5. ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

5.1 ความหมายของการพัฒนา

กมล รัตนวิระกุล (2550 : 5) ได้กล่าวว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนโดยการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศ มีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมาก เป็นโอกาสในการกระจายรายได้สู่ชุมชนในชนบท และการจ้างงานในท้องถิ่น ภาครัฐ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของชุมชน โดยกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ให้การสนับสนุนให้องค์กรท้องถิ่นสามารถกำหนดนโยบาย เป้าหมาย แผนงาน และกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นอิสระ โดยภาครัฐจะสนับสนุนด้านความรู้ ประสบการณ์ และ งบประมาณอุดหนุนผ่านกลไกของรัฐในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจุบัน สำนักพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา ได้ตั้ง “คณะกรรมการประสานงานเชิงบูรณาการระหว่างกระทรวงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนา”

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 27 (2546 : 2-3) ได้เสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควบคู่ไปกับนโยบายด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เป็นแนวทางที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นำไปพิจารณาดำเนินการด้วยเช่นกัน โดยแบ่ง กลยุทธ์ออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

1. กลยุทธ์ด้านการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ

1.1 การสงวนรักษา ฟื้นฟู ควบคุมดูแลทรัพยากรในระบบนิเวศให้คงสภาพไว้เพื่อสามารถนำมาเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้นานที่สุด หรือตลอดไป

1.2 ทรัพยากรการท่องเที่ยวจำเป็นต้องได้รับการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปด้วย โดยป้องกันและลดสาเหตุที่อาจทำให้เกิดปัญหามลพิษ

1.3 เจ้าของพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้แก่ ผู้ประกอบการนักท่องเที่ยว สถาบันต่างๆในสังคม องค์กรประชาชน และประชาชนในท้องถิ่น ต้องร่วมมือกันในการอนุรักษ์ รักษาสภาพ ไม่ทำลายหรือสร้าง ความเสียหายแก่ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2. กลยุทธ์ด้านการจัดการโครงสร้างพื้นฐานและบริการการท่องเที่ยว มีวิธีการที่สำคัญ คือ มีความเข้มงวดในการรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและทางสังคม โดยการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการการท่องเที่ยวนั้น จะต้องไม่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม และมีความกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ เส้นทางคมนาคมเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เส้นทางศึกษาธรรมชาติ การบริการที่พัก การบริการอาหารและเครื่องดื่ม

3. กลยุทธ์ด้านการศึกษาและสื่อความหมายธรรมชาติ ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ

3.1 เป็นสื่อกลางทางการศึกษาและการเรียนรู้ด้านระบบนิเวศของนักท่องเที่ยวเพื่อที่จะสร้างจิตสำนึกที่ดีต่อการอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม

3.2 มีการให้ข้อมูลก่อนการท่องเที่ยว การศึกษาระหว่างการท่องเที่ยว รวมทั้งการให้การศึกษาเพิ่มเติมในภายหลังด้วย

Mahasarakham University

3.3 ให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง และได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้นั้นๆ เช่น การสื่อความหมายธรรมชาติ การฝึกอบรม การเรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง กรณีศึกษา การเล่นเกม บทบาทสมมติ การอภิปราย

4. กลยุทธ์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ

4.1 ให้ความสำคัญแก่ประชาชนในท้องถิ่น ในด้านที่จะมีบทบาทในการกำกับดูแลและควบคุมการท่องเที่ยวได้มากขึ้น และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี

4.2 ส่งเสริมให้ชุมชนพัฒนาตนเองเป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงานของ รัฐกับชุมชน และระหว่างชุมชนกับเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น ร่วมพัฒนาจุดขายต่างๆ ได้แก่ ที่พักอาศัย ภัตตาคาร การนำเสนอลูกค้าด้านวัฒนธรรม ศิลปะและประเพณีต่างๆ ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว

5. กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการตลาดและบริการนำเที่ยว ประกอบด้วยวิธีการที่สำคัญ คือ

5.1 จัดให้เกิดความสมดุลระหว่างความสามารถในการรองรับของพื้นที่ กับปริมาณนักท่องเที่ยว เนื่องจากแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทรัพยากรที่มีความอ่อนไหว อาจได้รับผลกระทบได้ง่าย หากมีนักท่องเที่ยวมากเกินไป

5.2 มุ่งส่งเสริมให้พัฒนาเป็นตลาดที่มีคุณภาพ ไม่ใช่พยายามเพิ่มปริมาณของนักท่องเที่ยวแต่เพียงอย่างเดียว

5.3 ให้มีการจัดบริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ โดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและควบคุมพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวให้อยู่ในกรอบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

6. กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมการลงทุน มีวิธีการที่สำคัญ คือ รัฐบาลกลางและหน่วยงานของรัฐจะต้องมีส่วนสนับสนุนอย่างแข็งขัน ในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการบริการโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นมากขึ้น

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549 : 2-3) ได้เสนอรูปแบบของการพัฒนาที่นำไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระองค์ทรงยึดหลัก ดังนี้

1. การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานเดิมของสังคมไทย ดังกระแสพระราชดำรัสความว่า “...การจะพัฒนาทุกสิ่งทุกอย่างให้เจริญขึ้นนั้น จะต้องสร้างขึ้นจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่ก่อนทั้งสิ้น ถ้าพื้นฐานไม่ดีหรือคลอนแคลนบกพร่องแล้วที่จะเพิ่มเติมเสริมต่อให้เจริญดีขึ้นไปอีกนั้นยากนักที่จะทำได้ จึงควรเข้าใจให้แจ้งชัดว่า นอกจากจะมุ่งสร้างความเจริญแล้ว ยังจะต้องพยายามรักษาพื้นฐานให้มั่นคง ไม่บกพร่องพร้อมๆ กันด้วย...”

2. การพัฒนาต้องตั้งอยู่บนหลักของภูมิสังคม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงยึดถือสภาพความเป็นจริงของภูมิประเทศและสังคมวิทยาเกี่ยวกับประชาชนในพื้นที่พัฒนาเป็นหลัก ทรงเน้นว่าการพัฒนาอะไรหรือจะทำการอะไรนั้นขอให้ยึดหลักสำคัญ คือ ให้สอดคล้องกับภูมิสังคม สิ่งแรก ภูมิ เป็นลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งสภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเราและคำว่า สังคม โดยจะต้องคำนึงถึงสังคมของคนในพื้นที่นั้น เพราะคนในสังคมหนึ่ง จะตัดสินใจไปตามวัฒนธรรมค่านิยมทางสังคม สิ่งแวดล้อม ประเพณี การอบรมที่บ่มฝังมา เพราะฉะนั้นในการ

Mahasarakham University

พัฒนาให้คำนึงถึง 2 สิ่งนี้ตลอดเวลา อย่าไปเปลี่ยนแปลงแปรสภาพหรือทำให้ความเป็นมนุษย์หรือภูมิประเทศตรงนั้นเสียไป

3. ทรงยึดหลักผลประโยชน์ของประชาชนและการได้รับการยอมรับ ทรงเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลัก ดังนั้น ในการจัดทำโครงการ จึงมีขั้นตอนสำคัญที่เรียกว่าประชาพิจารณ์ ได้แก่

3.1 เน้นกระบวนการประชาพิจารณ์ตั้งแต่ก่อนเริ่มโครงการ

3.2 การแก้ไขปัญหา เน้นการรอมชอมในการเจรจาต่อรอง

3.3 ยึดหลักประชาชนทุกคนต้องได้รับประโยชน์จากโครงการสาธารณะและคนส่วนใหญ่ต้องดูแลช่วยเหลือคนส่วนน้อย

4. ทรงยึดหลักความคุ้มค่ามากกว่าคุ้มทุน

การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความอย่างยั่งยืนเหมาะสมกับสภาพสิ่งแวดล้อมและสังคมไทยในปัจจุบัน ภายใต้กระแสธารของเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ จำเป็นจะต้องพัฒนาการท่องเที่ยว ให้มีคุณค่าและความหมายมากกว่าการท่องเที่ยวกระแสหลักที่เป็นที่นิยมในยุคปัจจุบัน ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวจะต้องมี “จิตสำนึกใหม่” จิตสำนึกที่เรียกว่า “การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบพอเพียง” และเชื่อมโยงบริบทของการพัฒนาให้ครอบคลุมหลากหลายมิติบนพื้นฐานของสังคมไทย และสังคมโลก ที่นับวันยิ่งมีความสลับซับซ้อนสูงขึ้นเรื่อย ๆ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาคเหนือ (2545 : 26) ได้สรุปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือรวม 36 โครงการ สามารถสรุปประสบการณ์และประเด็นปัญหาสำคัญ ซึ่งคณะทำงานได้นำมายกตัวอย่างในบางประการ คือ

1. การสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชนท้องถิ่น เนื่องจากการท่องเที่ยวลักษณะนี้มีพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลาย จำเป็นต้องให้ชุมชนมีจิตสำนึกและความภูมิใจในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม ประเพณีของตน สามารถอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ และข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นว่ามีคุณค่าอย่างไร รวมไปถึงพัฒนาการของวัฒนธรรม จารีตประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. การจัดการที่ยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขตบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบ การกำจัดมลพิษ อนุรักษ์ทรัพยากร เน้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับธรรมชาติในลักษณะเป็นการเกื้อหนุนระหว่างการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็ง

3. กระบวนการและการจัดกิจกรรม จำเป็นต้องเน้นการศึกษาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อสร้างความตระหนักและการปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง สร้างสรรค์ความเป็นธรรมภายในสังคมและรวมตัวกันเพื่อต่อสู้ความเอารัดเอเปรียบของบริษัทนำเที่ยวภายนอก

5.2 แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 3 มิติดังต่อไปนี้ คือ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 19-20)

Mahasarakham University

1) มิติด้านการสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดที่จะให้ความรู้ ความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่ายในการป้องกันรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมเป็นอันดับแรก เพื่อให้คงไว้ซึ่งความสวยงามและคุณค่าทรัพยากรท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวมีหลายรูปแบบ เช่น การเน้นวิธีการจัดทำโปรแกรมสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยว การจัดให้มีนิทรรศการ/แผ่นป้ายบรรยายตามบริเวณหรือจุดท่องเที่ยวต่างๆ การจัดให้มีเส้นทางเดินเท้าหรือเส้นทางเดินป่าที่ให้ประสบการณ์ในการเรียนรู้ธรรมชาติหรือวัฒนธรรมแก่ผู้มาเยือน รวมถึงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่รับผิดชอบแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถชี้แนะและอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมที่นักท่องเที่ยวพบเห็น เป็นต้น

2) มิติด้านการสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดให้นักท่องเที่ยวมีความปรารถนาหรือสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยการจัดให้มีสื่อความหมายธรรมชาติหรือวัฒนธรรมเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติหรือวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ประสบการณ์แก่นักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจกลับไป เป็นต้น

3) มิติด้านการสร้างความมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ให้แก่ชุมชนท้องถิ่น ในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนต้องมีแนวคิดในการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่น ด้วยการเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและช่วยให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็ก การเป็นมัคคุเทศก์ การนำสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้านมาขาย การจ้างงานในธุรกิจการท่องเที่ยว

5.3 องค์ประกอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

องค์ประกอบหลักของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนพอสรุปได้ 6 ด้าน ดังนี้ (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548 : 20-22)

1) องค์ประกอบด้านการพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาสถานที่อันเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวจะเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวพร้อมสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการทางการท่องเที่ยวให้สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยี่ยมเยือน โดยมีการประเมินศักยภาพขีดความสามารถในการรับรองของพื้นที่ และกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยวที่อนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยวด้วย

2) องค์ประกอบด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพเดิมหรือดีกว่าเดิม และป้องกันผลกระทบด้านลบจากการท่องเที่ยว โดยต้องมีการติดตามประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

3) องค์ประกอบด้านการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาธุรกิจด้านการบริการอำนวยความสะดวกโดยตรงแก่นักท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวให้ได้รับความพึงพอใจ โดยมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมด้วย

4) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการตลาดท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาเพื่อแสวงหานักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นคุณประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและ

Mahasarakham University

สิ่งแวดล้อมให้เข้ามาท่องเที่ยว โดยให้นักท่องเที่ยวเหล่านี้ได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยวตามที่เขาพึงพอใจ

5) องค์ประกอบด้านการพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชนท้องถิ่น เป็นการพัฒนาในการสร้างโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวของตนเองและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอันจะทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความหวงแหนและรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป

6) องค์ประกอบด้านการพัฒนาจิตสำนึกทางการท่องเที่ยว เป็นการพัฒนาการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทุกฝ่าย โดยการให้ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้อง

1. กฎหมายและนโยบายเกี่ยวกับโบราณสถาน

จากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308 เกี่ยวกับกรมศิลปากร (พ.ศ. 2515) สามารถสรุปสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างภายในวัด ดังนี้ มาตรา 7 ทวิ ห้ามมิให้ผู้ใดปลูกสร้างอาคารตามกฎหมายว่าด้วยการควบคุมการก่อสร้างอาคารภายในเขตของโบราณสถาน ซึ่งอธิบดีได้ประกาศขึ้นทะเบียน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตเป็นหนังสือจากอธิบดี (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. 2542 : 109)

ระเบียบกรมศิลปากร ว่าด้วยการจัดผลประโยชน์ และควบคุมสิ่งก่อสร้างในเขตโบราณสถานของกรมศิลปากร พ.ศ. 2535 (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. 2542 : 35-36)

ข้อ 3 เขตที่ดินโบราณสถานของชาติที่จะนำมาจัดหาผลประโยชน์ตามระเบียบนี้ ได้แก่ บริเวณที่ดินซึ่งมีระยะห่างจากตัวหรือซากของโบราณสถาน หรือบริเวณโบราณสถานซึ่งได้กำหนดไว้ในประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน เป็นระยะไม่น้อยกว่า 20 เมตร เมื่อได้ทำการก่อสร้างอาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตที่ดิน โบราณสถานแล้ว อาคารสิ่งปลูกสร้างที่ก่อสร้างหรือบริเวณที่ได้เข้าใช้ประโยชน์ต้องไม่ทำให้เสียความงาม หรือทำลายคุณค่าของโบราณสถาน และต้องอยู่ในบริเวณที่เหมาะสมโดยไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม หรือเป็นบริเวณที่ต้องห้ามทำการก่อสร้างตามกฎหมาย

ข้อ 4 ผู้ประสงค์จะเช่าที่ดิน อาคาร สิ่งปลูกสร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตที่ดินโบราณสถาน ต้องแสดงความจำนงเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขอเช่าหรือเข้าใช้ประโยชน์ต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทน ผู้ประสงค์จะก่อสร้าง หรือต่อเติมอาคารสิ่งปลูกสร้างลงบนเขตที่ดินโบราณสถาน ต้องแสดงความจำนงต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมกับส่งแบบแปลนของอาคารสิ่งปลูกสร้างที่จะทำการก่อสร้าง หรือต่อเติมเพื่อประกอบการพิจารณาให้ผู้ได้รับอนุมัติจากอธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนให้ทำการเช่าก่อสร้างอาคารสิ่งปลูก

Mahasarakham University

สร้าง หรือเข้าใช้ประโยชน์ในเขตที่ดินโบราณสถาน ทำสัญญากับกรมศิลปากรตามแบบ และเงื่อนไขที่กรมศิลปากรเป็นผู้กำหนดภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ได้รับอนุมัติ

ข้อ 5 การก่อให้เกิดการโอน เปลี่ยนแปลง หรือระงับซึ่งสิทธิในตัวหรือทรัพย์สินที่เช่า หรือที่ดินโบราณสถานที่เข้าใช้ประโยชน์ของผู้เป็นคู่สัญญากับกรมศิลปากร ภายหลังที่ได้ทำสัญญาแล้วต้องแจ้งต่ออธิบดีกรมศิลปากร หรือผู้ทำการแทนเป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อขออนุญาตก่อนทำการนั้น

กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. 2542 : 36)

ข้อ 1 การได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดให้เป็นหลักฐาน และเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้นโดยระบุเหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วย

ข้อ 2 การกันที่ดินซึ่งเป็นที่วัด ให้เป็นที่จัดประโยชน์ จะกระทำได้ต่อเมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม

“ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย ศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2526”

ข้อ 4 ศูนย์วัฒนธรรม หมายถึง “ศูนย์วัฒนธรรมที่กระทรวงศึกษาธิการจัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนกลางและภูมิภาค”

ข้อ 5 ศูนย์วัฒนธรรม มีหน้าที่ ดังนี้

5.1 ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยงานด้านวัฒนธรรม

5.2 อนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม

5.3 ฝึกอบรมวิทยากร และบุคลากรด้านวัฒนธรรม

5.4 จัดและดำเนินการหอวัฒนธรรม

5.5 สนับสนุนช่วยเหลือการดำเนินงานของศูนย์วัฒนธรรมอื่นหรือหน่วยงานอื่น

5.6 หน้าที่อื่นๆ ที่ได้รับมอบหมายจากคณะอนุกรรมการวัฒนธรรมจังหวัดหรือสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรม เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น คือ โดยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2527 และ วันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2537 ให้มีหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นขึ้นในศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ดำเนินการโดยคณะกรรมการประจำหน่วยอนุรักษ์ฯ ซึ่งประธานศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้พิจารณาเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง

จากการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบว่ามีกฎหมายอื่น เช่น ประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 308 เกี่ยวกับกรมศิลปากร (พ.ศ. 2515) ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสิ่งปลูกสร้างภายในวัด กฎกระทรวง ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2511) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วยการได้ทรัพย์สินมาเป็นศาสนสมบัติของวัด ให้ลงทะเบียนทรัพย์สินของวัดให้เป็นหลักฐาน และเมื่อต้องจำหน่ายทรัพย์สินนั้นไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้จำหน่ายออกจากทะเบียนนั้นโดยระบุเหตุแห่งการจำหน่ายไว้ด้วย และการกันที่ดินซึ่งเป็นที่วัดให้เป็นที่จัดประโยชน์ จะกระทำได้ต่อเมื่อกรมการศาสนาเห็นชอบ และได้รับอนุมัติจากมหาเถรสมาคม ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยศูนย์วัฒนธรรม พ.ศ. 2526 เกี่ยวกับบทบาทของศูนย์วัฒนธรรมว่ามีบทบาท และหน้าที่ต่างๆ

Mahasarakham University

เช่น ศึกษา ค้นคว้า และวิจัยงานด้านวัฒนธรรม การอนุรักษ์ ส่งเสริม พัฒนา และเผยแพร่วัฒนธรรม การจัดฝึกอบรมวิทยากร และบุคลากรด้านวัฒนธรรม เป็นต้น

2. พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ประกาศว่า โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551”

“การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว” หมายความว่า การจัดสร้างและพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาบริการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวหรือการอื่นใดที่เกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อมอันเป็นการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

“อุตสาหกรรมท่องเที่ยว” หมายความว่า อุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“ผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยว” หมายความว่า ผู้ประกอบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวตามกฎหมายว่าด้วยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

“แหล่งท่องเที่ยว” หมายความรวมถึง แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวที่ได้มีการจัดสร้างขึ้น

“หน่วยงานของรัฐ” หมายความว่า กระทรวง ทบวง กรม หรือส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม จังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รัฐวิสาหกิจ องค์การมหาชน หรือหน่วยงานอื่นของรัฐที่มีการดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว

“องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” หมายความว่า องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นที่มีกฎหมายจัดตั้ง

“จังหวัด” หมายความรวมถึง กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา

“ผู้ว่าราชการจังหวัด” หมายความรวมถึง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครและนายกเมืองพัทยาสำหรับในเขตเมืองพัทยา

“กองทุน” หมายความว่า กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

“คณะกรรมการ” หมายความว่า คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ

“คณะกรรมการบริหารกองทุน” หมายความว่า คณะกรรมการบริหารกองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย

“สำนักงาน” หมายความว่า สำนักงานปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

Mahasarakham University

3. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559

แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559 มีวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย พันธกิจ และยุทธศาสตร์การพัฒนา ดังนี้ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2554 : 25-28)

วิสัยทัศน์

"ประเทศไทยเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ มีขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวในระดับโลก สามารถสร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สมดุล และยั่งยืน"

เป้าประสงค์

1. ขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้น
2. รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้น โดยเน้นการพัฒนากิจกรรมที่สร้างมูลค่าและคุณค่า
3. สร้างรายได้และกระจายรายได้โดยคำนึงถึงความสมดุลและยั่งยืน

เป้าหมาย

1. อันดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับ หรือเป็นลำดับ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.1 อันดับขีดความสามารถด้านกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับ หรือเป็นลำดับ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.2 อันดับขีดความสามารถด้านสภาวะแวดล้อมและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการดำเนินธุรกิจเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับ หรือเป็นลำดับที่ 1-7 ของทวีปเอเชีย

1.3 อันดับขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ ธรรมชาติ และวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่า 5 อันดับ หรือเป็นลำดับที่ 1-7 ของทวีปเอเชีย

2. รายได้จากการท่องเที่ยวของประเทศเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5
3. กลุ่มท่องเที่ยวได้รับการพัฒนา 8 กลุ่มท่องเที่ยว

พันธกิจ

1. พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว ตลอดจนปัจจัยสนับสนุนด้านการท่องเที่ยว ให้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากล
2. พัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้มีศักยภาพ มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสังคม และวิถีชีวิตของชุมชน
3. เตรียมความพร้อมของภาคบริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยวให้มีความพร้อมในการรองรับการเปลี่ยนแปลง และมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนและฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ
4. สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้สามารถสร้างรายได้ให้แก่ประเทศ
5. บูรณาการงานด้านการท่องเที่ยวให้มีเอกภาพ ลดความซ้ำซ้อนของภารกิจ สร้างกลไกในการสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

Mahasarakham University

ยุทธศาสตร์

เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ ภารกิจ วัตถุประสงค์ และเป้าประสงค์ ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555–2559 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ออกเป็น 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาสินค้า บริการและปัจจัยสนับสนุนการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

สรุป เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่การกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศ ในปัจจุบันกระจัดกระจายอยู่ตามหน่วยงานของรัฐ ทำให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมาไม่มีเอกภาพ เป็นไปอย่างไร้ทิศทางและไม่ต่อเนื่อง ประกอบกับสภาวการณ์ในปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวอันเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวหลายประเภทยังมิได้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นเหตุให้แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมและด้อยคุณภาพนำมาซึ่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศให้มีคุณภาพและมีความยั่งยืน สมควรกำหนดให้มีกลไกในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของประเทศให้เป็นไปอย่างมีระบบสอดรับและเชื่อมโยงกันทั้งในระดับชาติ ระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่น เพื่อให้การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวมีเอกภาพและมีความต่อเนื่องตลอดจนเพื่อให้มีระบบการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างถูกต้องและเหมาะสม

บริบทพื้นที่ที่วิจัย

1. จังหวัดนครพนม

1.1 ความเป็นมา

นครพนมเป็นจังหวัดชายแดนตั้งเลียบชายฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วน ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นครพนมเป็นจังหวัดที่มีบันทึกทางประวัติศาสตร์มาแต่โบราณกาล ในฐานะเมืองเก่าเคียงคู่อยู่กับอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ซึ่งแต่แรกเริ่มเดิมทีนั้น มีพื้นที่อยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง และต่อมาก็ได้ย้ายมาอยู่ฝั่งขวาสลับกันหลายครั้ง ตำนานแห่งประวัติศาสตร์ได้จารึกไว้ว่า เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชตีเมืองเวียงจันทน์ได้ ชื่อของดินแดนนี้ได้ถูกเปลี่ยนเป็น “มรุกขนคร” และต่อมาได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนชื่อเป็น “นครพนม” เพื่อความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่ ด้วยเป็นเมืองที่มีพื้นที่ติดต่อกับทิวเขามากมาย ด้วยความเป็นอาณาจักรที่เคยเจริญรุ่งเรืองมาเก่าก่อน ประกอบกับแม่น้ำโขงเป็นแหล่งวัฒนธรรมของมนุษย์ชาติจากหลายชนเผ่า ดังนั้น นครพนมจึงมีโบราณสถาน และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์อยู่มาก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2553 : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

ที่มา : https://www.google.co.th

ภาพประกอบ 11 แผนที่จังหวัดนครพนม

อำเภอเมืองนครพนม เมืองสุขสงบติดริมแม่น้ำโขง มีพระธาตุนครประดิษฐาน มีพระคู่บ้านคู่เมืองคือพระติ้วพระเทียม อำเภอปลาปาก เป็นที่ประดิษฐานของพระธาตุมหาชัย ซึ่งเดิมหลวงปู่คำพันธ์ โฆษปัญโญ เคยเป็นเจ้าอาวาสอยู่ที่วัดธาตุมหาชัย อำเภอท่าอุเทน เมืองเก่าริมโขง มีพระธาตุท่าอุเทน ซึ่งเป็นที่บรรจุพระอรหันตะธาตุ อัครสาวกของพระพุทธเจ้า เช่น พระอัญญาโกทัณญะ พระโมคคัลลา พระสาลีบุตร พระอานนท์ เป็นต้น ท่าอุเทนเป็นถิ่นชาวโส้และย้อ และยังมีรอยเท้าไดโนเสาร์ด้วย อำเภอบ้านแพง อำเภอที่อยู่เหนือสุดของจังหวัด ตัวเมืองอยู่ริมฝั่งโขง มีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญคือ น้ำตกตาดขาม และอุทยานแห่งชาติภูลังกา อำเภอธาตุพนม เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุพนม เป็นอำเภอใต้สุดของจังหวัด และอยู่ริมน้ำโขง อำเภอเรณูนคร เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุเรณู และถิ่นดั้งเดิมของชาวผู้ไท (หรือผู้ไทย) และกล่าวขวัญกันว่าเป็นถิ่นสาวงามเมืองเรณู นับเป็นแหล่งวัฒนธรรมชาวไทดำที่สำคัญแห่งหนึ่งของประเทศไทย อำเภอนาแก สมรภูมิสำคัญอีกแห่งหนึ่ง เป็นที่เกิดของวันเสียงปืนแตกและเป็นที่สร้างวีรบุรุษนาแกขึ้น อำเภอศรีสงคราม อำเภอนาหว้า เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุประสิทธิ์ อำเภอโพนสวรรค์ อำเภอนาทม อำเภอวังยาง อำเภอเล็ก ๆ อยู่ติดกับจังหวัดสกลนคร (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2553 : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

1.2 สภาพภูมิศาสตร์

จังหวัดนครพนม มีลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นที่ราบสูง ความสูงของพื้นที่โดยเฉลี่ยสูงกว่าระดับน้ำทะเล ประมาณ 140 เมตร สภาพภูมิประเทศแบ่งออกได้เป็น 2 เขต ดังนี้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ก : เว็บไซต์)

เขตตอนเหนือ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินสูงและที่ดอน มีป่าไม้สลับกับพื้นที่ราบที่ใช้ทำนาทางเหนือสุดของจังหวัดในเขตอำเภอบ้านแพง มีเทือกเขาภูลังกาทอดผ่าน นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน คือ แม่น้ำสงครามและแม่น้ำอูน สำหรับอำเภอในเขตนี้ คือ อำเภอบ้านแพง อำเภอศรีสงคราม อำเภอท่าอุเทน อำเภอนาหว้า อำเภอโพนสวรรค์ และอำเภอนาทม

เขตตอนใต้ พื้นที่บริเวณใกล้แม่น้ำโขงทางทิศตะวันออก เป็นที่ราบลุ่ม ส่วนทางทิศตะวันตก ซึ่งอยู่ห่างจากแม่น้ำโขงออกไปมีพื้นที่ดอนมีสภาพเป็นป่าเต็งรัง พื้นดินส่วนมากมีลักษณะเป็น หินลูกรัง บางแห่งมีลักษณะเป็นที่เนินและที่ราบสลับกัน มีแม่น้ำก่ำไหลผ่านพื้นที่ทางใต้สุดของจังหวัด ในเขตอำเภอนาแก มีเทือกเขาภูพานทอดเป็นแนวกั้นเขตระหว่างจังหวัดนครพนมกับจังหวัดมุกดาหาร สำหรับอำเภอที่อยู่ในเขตนี้ ได้แก่ อำเภอเมืองนครพนม อำเภอเรณูนคร อำเภอธาตุพนม อำเภอปลาปาก อำเภอนาแก และ อำเภอวังยาง

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดนครพนมมีขนาดพื้นที่ความกว้างตามแนวตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ กว้างโดยเฉลี่ยประมาณ 55 กิโลเมตร ความยาวเลียบตามฝั่งแม่น้ำโขง มีความยาวประมาณ 153 กิโลเมตร มีอาณาเขตดังนี้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ก : เว็บไซต์)

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเซกา จังหวัดบึงกาฬ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีแม่น้ำโขงไหลกั้นพรมแดน

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอดงหลวง และอำเภอหว้านใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอกุสุมาลย์ อำเภอโพนนาแก้ว และอำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

1.3 การเมืองการปกครอง

จังหวัดนครพนมแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 12 อำเภอ ได้แก่ 1) อำเภอเมืองนครพนม 2) อำเภอท่าอุเทน 3) อำเภอธาตุพนม 4) อำเภอนาแก 5) อำเภอบ้านแพง 6) อำเภอปลาปาก 7) อำเภอศรีสงคราม 8) อำเภอเรณูนคร 9) อำเภอนาหว้า 10 อำเภอโพนสวรรค์ 11) อำเภอนาทาม 12) อำเภอวังยาง

1.4 การศึกษา

จังหวัดนครพนม จัดการศึกษาในระบบโรงเรียนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา (อนุบาล 1-3/เด็กเล็ก) ระดับประถมศึกษา (ป.1-6) ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-3) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-6) สายอาชีพ (ปวช.1-ปวช.3) ถึงระดับอุดมศึกษา (ปวส.1-ปวส.2) มีสถานศึกษาจำนวน 884 แห่ง รวมกับสถาบันอุดมศึกษาอีก 5 แห่ง เป็น 889 แห่ง จังหวัดนครพนมเป็นจังหวัดที่มีความเจริญทางด้านการศึกษามาเป็นลำดับจังหวัดหนึ่ง ตั้งแต่ระบบเดิมจนถึงระบบใหม่ ถึงระดับมหาวิทยาลัย (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ก : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

1.5 โครงสร้างพื้นฐาน

การไฟฟ้า จังหวัดนครพนมมีผู้ใช้ไฟฟ้า จำนวน 168,709 ราย มีการจำหน่ายกระแสไฟฟ้าทั้งสิ้น 244,424 ล้านยูนิต

การประปา จังหวัดนครพนม มีการประปาส่วนภูมิภาคสาขา จำนวน 4 แห่ง คือ

1. การประปาส่วนภูมิภาค (ชั้น1) สาขานครพนม มีพื้นที่ในการให้บริการครอบคลุม เขตอำเภอเมืองนครพนม และมีเขตจำหน่ายน้ำในความรับผิดชอบของการประปา จำนวน 1 แห่ง ในพื้นที่อำเภอท่าอุเทน

2. การประปาส่วนภูมิภาค (ชั้น1) สาขาธาตุพนม มีพื้นที่ในการให้บริการครอบคลุม เขตอำเภอธาตุพนม และมีเขตจำหน่ายน้ำในความรับผิดชอบของการประปา อีกจำนวน 3 แห่ง ในพื้นที่อำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก อำเภอปลาปาก

3. การประปาส่วนภูมิภาค (ชั้น 2) สาขาศรีสงคราม มีพื้นที่ในการให้บริการครอบคลุม เขตอำเภอศรีสงคราม และมีเขตจำหน่ายน้ำในความรับผิดชอบของการประปา จำนวน 2 แห่ง ในพื้นที่อำเภอนาหว้า อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

4. การประปาส่วนภูมิภาค (ชั้น 2) สาขาบ้านแพง มีพื้นที่ในการให้บริการครอบคลุม เขตอำเภอบ้านแพง และมีเขตจำหน่ายน้ำในความรับผิดชอบของการประปา อีกจำนวน 1 แห่ง ในพื้นที่อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดบึงกาฬ

การคมนาคมขนส่ง

ทางรถยนต์ จากกรุงเทพฯ ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1 ถนนพหลโยธิน ถึงสระบุรี บริเวณกิโลเมตรที่ 107 แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 2 ถนนมิตรภาพ ผ่านนครราชสีมา ถึงอำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น แยกเข้าทาง หลวงหมายเลข 23 ผ่านมหาสารคาม กาฬสินธุ์ สกลนคร ถึงจังหวัดนครพนม รวมระยะทาง 740 กิโลเมตร

ทางรถโดยสารประจำทาง ทางรถยนต์มีรถโดยสารธรรมดา-ปรับอากาศ-ปรับอากาศพิเศษ (วี ไอ พี) วิ่งบริการทุกวัน รถธรรมดา จัดวิ่งบริการโดย บริษัทขนส่ง จำกัด (รถด่วน 99) สถานีขนส่งหมอชิต โทร. 02-710101-5 โดยออกจากกรุงเทพฯ เวลา 06.00 นาฬิกา และ 18.15 นาฬิกา และออกจากนครพนมเข้ากรุงเทพฯ เวลา 08.30 นาฬิกา และ 18.30 นาฬิกา โทร. (042) 511403 ใช้เวลาเดินทางประมาณ 11 ชั่วโมง

ทางเครื่องบิน บริษัท การบินไทย จำกัด เปิดบริการเที่ยวบินไปสกลนครทุกวัน จากนั้นโดยสารรถตู้ปรับอากาศ บริการถึงนครพนม ระยะทาง 93 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางจากกรุงเทพฯ-สกลนคร 1 ชั่วโมง 40 นาที สำรองที่นั่งได้ที่ โทร. 02-800070, 02-800080

ทางรถไฟ เดินทางโดยรถดีเซลรางจากกรุงเทพฯ-อุดรธานี จากนั้นโดยสารรถตู้ปรับอากาศบริการถึงนครพนม ระยะทาง 252 กิโลเมตร บริการรถตู้ปรับอากาศ โดยบริษัทมีสุขทัวร์ จำกัด รายละเอียดสอบถามได้ที่ หน่วยบริการเดินทาง โทร. 02-237010, 02-237020

นอกจากนั้น ระหว่างจังหวัดนครพนมกับจังหวัดใกล้เคียง มีรถประจำทางบริการตลอด และในระหว่างอำเภอนั้นมีรถโดยสาร ประจำทางจากจังหวัด ถึงอำเภอทุกอำเภอ

1.6 พระพุทธรูปที่สำคัญ

พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม พระเจ้าองค์แสน วัดเรณู อำเภอเรณู พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน พระพุทธพระเนาว์ วัดพระเนาว์ อำเภอ

Mahasarakham University

ศรีสงคราม พระแสง วัดศรีเทพ อำเภอเมือง พระทอง วัดโพธิ์ศรี อำเภอเมือง พระอินทร์แปลง วัดอินทร์แปลง อำเภอเมือง หลวงพ่อพระศรีโคตรบูร วัดกกต้อง อำเภอเมือง

2. จังหวัดอำนาจเจริญ

2.1 ความเป็นมา

จังหวัดอำนาจเจริญ เดิมขึ้นอยู่ในเขตการปกครองของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ชายแดนติดสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชาประชาธิปไตย เนื่องจากมีประชากรมากเพื่อประโยชน์ในการปกครอง การรักษาความมั่นคง และการอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนในพื้นที่ จึงได้มีการเสนอให้แยกอำเภออำนาจเจริญ หัวตะพาน ชานุมาน เสนางคนิคม ปทุมราชวงศา พนา และอำเภอลืออำนาจ ออกจากจังหวัดอุบลราชธานี ตั้งขึ้นเป็นจังหวัดอำนาจเจริญ โดยมีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัด อำนาจเจริญเมื่อวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2536 ให้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2536 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า 4-6 เล่มที่ 113 ตอนที่ 125 เป็นจังหวัดที่ 75 ของประเทศไทย (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 1-21)

Mahasarakham University

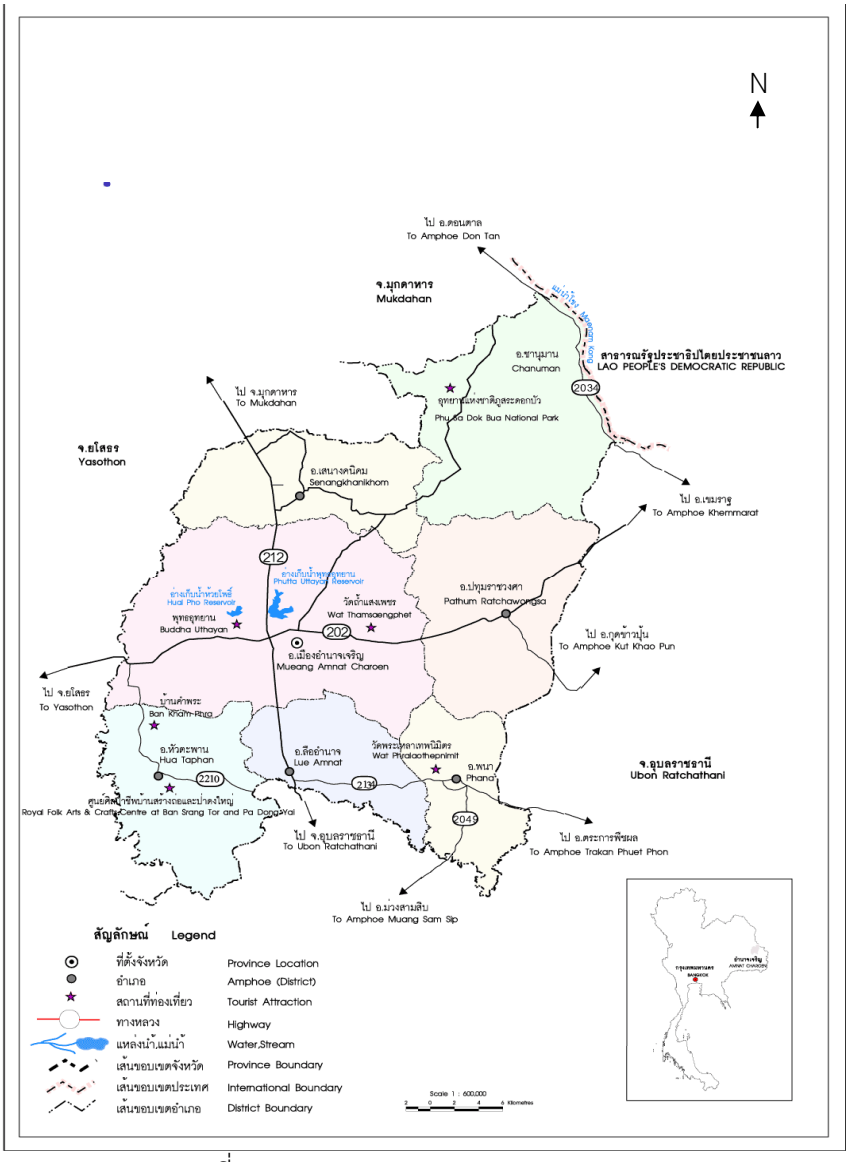

ที่มา : https://www.google.co.th

ภาพประกอบ 12 แผนที่จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2 สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและขนาด (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ข : เว็บไซต์)

จังหวัดอำนาจเจริญเป็นหนึ่งใน 20 จังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณละติจูดที่ 15 องศา 39 ลิปดาเหนือ ถึง 16 องศา 15 ลิปดาเหนือ และประมาณลองติจูดที่ 104 องศา 26 ลิปดาตะวันออก ถึง 105 องศา 2 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครโดยทางรถยนต์ประมาณ 568 กิโลเมตร ห่างจากจังหวัดใกล้เคียงโดยทางรถยนต์ ดังนี้ จังหวัดอุบลราชธานี 75 กิโลเมตร จังหวัดมุกดาหาร 90 กิโลเมตร จังหวัดยโสธร 54 กิโลเมตร

Mahasarakham University

จังหวัดอำนาจเจริญมีพื้นที่ทั้งสิ้น 3,161,248 กิโลเมตร หรือประมาณ 1,975,780 ไร่ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่น้อยที่สุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมีพื้นที่มากเป็นอันดับที่ 60 ของประเทศ โดยมีอำนาจเมืองอำนาจเจริญมีพื้นที่มากที่สุดคือ 598,744 ตาราง กิโลเมตร และอำเภอลืออำนาจมีพื้นที่น้อยที่สุดคือ 191,830 ตารางกิโลเมตร (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. 2542 : 1-21)

อาณาเขต

จังหวัดอำนาจเจริญมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและประเทศเพื่อนบ้านดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร และอำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวตามแนวฝั่งแม่น้ำโขง อำเภอชานุมาน เป็นระยะทาง 38 กิโลเมตร และติดต่อกับอำเภอเขมราฐ อำเภอกุดข้าวปุ้น อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ อำเภอเขื่องใน และอำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ อำเภอป่าติ้ว อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร โดยมีลำเซบายเป็นเส้นแบ่งเขต

ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดอำนาจเจริญเป็นที่ลุ่ม จะมีเนินเขาเตี้ย ๆ ทอดยาวไปจรดกับจังหวัดอุบลราชธานี ในเขตอำเภอชานุมาน ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทราย มีดินลูกรังบางส่วน พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 227 ฟุต (68 เมตร) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ข : เว็บไซต์)

2.3 การปกครอง

ประชากรมีจำนวนทั้งสิ้น 363,868 คน เป็นชาย 181,645 คน หญิง 182,223 คน อำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ รองลงมาได้แก่ อำเภอหัวตะพาน อำเภอปทุมราชวงศา อำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุดคือ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ และมีประชากรมีความหนาแน่นน้อยที่สุดคือ อำเภอพนา

จังหวัดอำนาจเจริญแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ ประกอบด้วย 56 ตำบล 583 หมู่บ้าน อำเภอในจังหวัดอำนาจเจริญมี 7 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองอำนาจเจริญ ชานุมาน ปทุมราชวงศา พนา ลืออำนาจ หัวตะพาน และอำเภอเสนางคนิคม

2.4 การศึกษา

จังหวัดอำนาจเจริญมีสถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่อนุบาลไปจนถึงระดับอุดมศึกษา มีสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน จำนวน 299 แห่ง แบ่งเป็นสถานศึกษาที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 295 แห่ง และสถานศึกษาไม่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 9 แห่ง นอกจากนี้ยังมีการจัดการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียน 516 แห่ง (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ข : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

2.5 โครงสร้างพื้นฐาน

การคมนาคม (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ข : เว็บไซต์)

1. ทางรถยนต์ มีความสะดวกเนื่องจากเป็นเมืองที่มีทางหลวงสำคัญ 2 สาย ติดกันคือ ทางหลวงหมายเลข 212 ช่วงยโสธร-เขมราฐ และทางหลวงหมายเลข 202 ช่วงม่วงสามสิบ-เลิงนกทา

2. ทางรถไฟ จังหวัดอำนาจเจริญไม่มีทางรถไฟผ่านโดยตรง สถานีรถไฟที่ใกล้ที่สุดคือ สถานีรถไฟจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 75 กิโลเมตร

3. ทางอากาศ จังหวัดอำนาจเจริญไม่มีท่าอากาศยาน แต่สามารถใช้บริการจากท่าอากาศยานนานาชาติอุบลราชธานี อยู่ห่างจากจังหวัดอำนาจเจริญ 75 กิโลเมตร ซึ่งตั้งอยู่บริเวณกองบัน 21 มีบริษัทการบินไทยรับบริการขนส่งผู้โดยสารและสินค้าทุกวัน

4. ทางน้ำ ถึงแม้จังหวัดอำนาจเจริญจะมีพื้นที่ในอำเภอชานุมาน ติดกับแม่น้ำโขงแต่การคมนาคมทางน้ำไม่เป็นที่นิยมใช้

2.6 พระพุทธรูปที่สำคัญในจังหวัดอำนาจเจริญคือ

พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ พระมงคลมิ่งเมือง อำเภอเมือง พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา พระสังกัจจายน์ วัดสำราญนิเวศ อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่ศรีเจริญ วัดพระศรีเจริญ อำเภอหัวตะพาน พระศรีโพธิ์ชัย วัดศรีโพธิ์ชัยบ้านปลาค้าว อำเภอเมือง พระนอน วัดถ้ำแสงเพชร อำเภอเมือง

3. จังหวัดอุบลราชธานี

3.1 ความเป็นมา

ในอดีต อุบลราชธานี คือพื้นที่ของอาณาจักรเขมร จนกระทั่งสมเด็จพระรามาธิบดีแห่งกรุงศรีอยุธยา ได้รวบรวมเป็นอาณาจักรเดียวกัน หลังจากนั้นไม่นาน ปี พ.ศ. 2310 ก็ได้มีการแตกแยกเป็นหมู่เป็นเหล่าปกปักหลักฐานที่นั่น 20 ปีต่อมา สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้รวมก๊กหมู่เหล่า เป็นอาณาจักรสำเร็จ และได้สถาปนากรุงธนบุรี ครั้งนั้นพระวอพระตา พร้อมด้วยท้าวคำผง (พระประทุมวรราชสุริยวงศ์) แห่งเมืองเวียงจันทน์ ได้อพยพมาจากหนองบัวลำภู มาตั้งเมืองใหม่ที่บริเวณดอนมดแดงในปี พ.ศ. 2326 บริเวณของแม่น้ำมูล และต่อมาได้เกิดน้ำท่วมเกาะนั้น แล้วได้ย้ายเมืองมาตั้งที่บริเวณตัวจังหวัดในปัจจุบัน และได้ตั้งเป็นเมืองอุบลราชธานี ขึ้นตรงต่อกรุงเทพมหานคร และในปี พ.ศ. 2335 ได้กลายเป็นมณฑลอุบลราชธานี ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการบริหารของมณฑลอิสาน ต่อมามณฑลอุบลราชธานีได้ยุบ โอนมาขึ้นกับมณฑลนครราชสีมา ในปี พ.ศ. 2468 (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์) ในปี พ.ศ. 2476 ได้มีการยกเลิกมณฑลทั้งประเทศ และได้กลายเป็นจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งแยกออกมา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2515ช จังหวัดอุบลราชธานี ได้กลายเป็นจังหวัดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และในปีเดียวกันจังหวัดอุบลราชธานีก็ได้ถูกแบ่งออก โดยอำเภอยโสธรและอำเภอใกล้เคียงเป็นจังหวัดยโสธร ในปี พ.ศ. 2515 ต่อมาปี 2536 ได้ถูกแบ่งอีกครั้ง โดยอำเภออำนาจเจริญและอำเภอใกล้เคียงเป็นจังหวัดอำนาจเจริญ ปัจจุบันจังหวัดอุบลราชธานีมีพื้นที่เป็นอันดับ 5 ของไทย และมีประชากรลำดับที่ 3 ของประเทศ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

Mahasarakham University

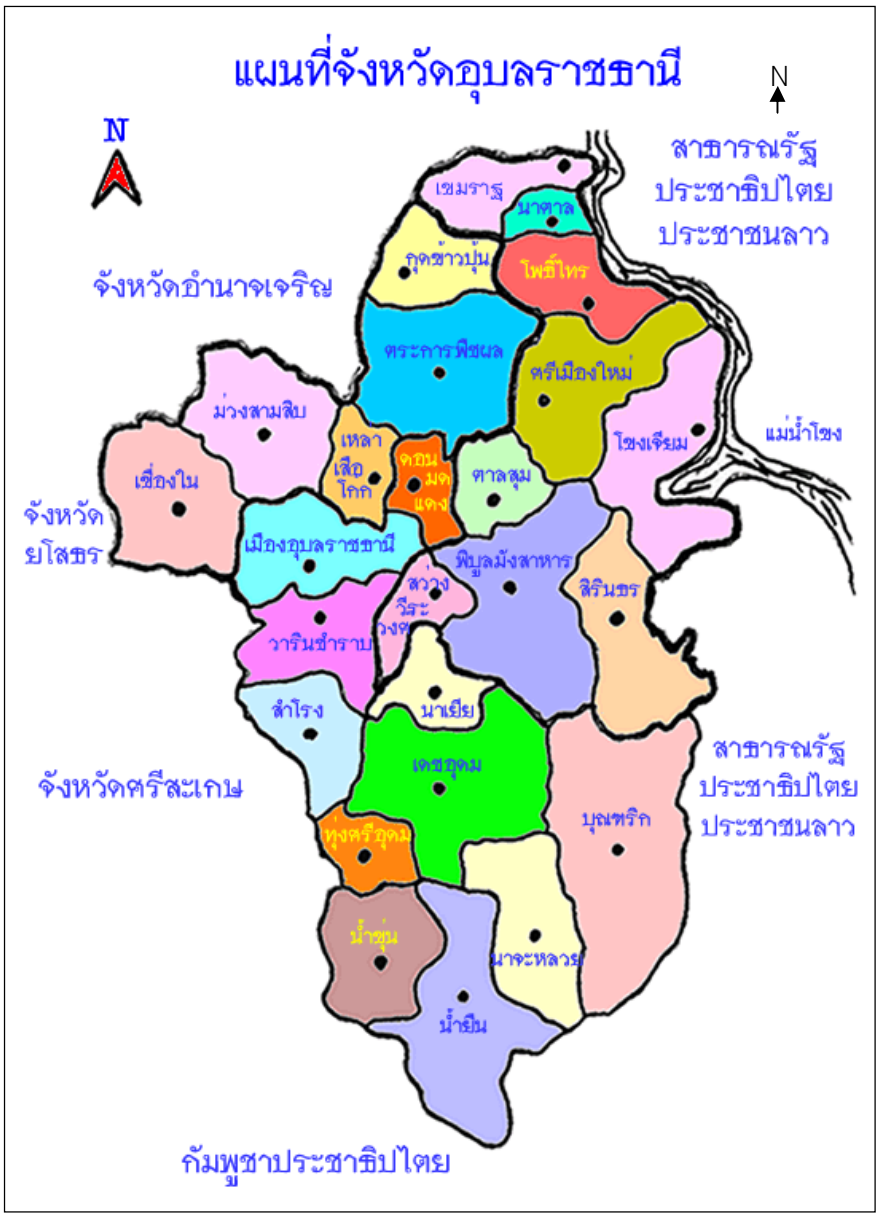

ที่มา : https://www.google.co.th

ภาพประกอบ 13 แผนที่จังหวัดอุบลราชธานี

3.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นจังหวัดทางตะวันออกสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและของประเทศไทย ทั้งยังเป็นตำบลที่ตั้งของเส้นเวลาหลักของประเทศ ที่เส้นแวง 105 องศาตะวันออก โดยเป็นจังหวัดแรกที่ได้เห็นดวงอาทิตย์ก่อนพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ จังหวัดอุบลราชธานีมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน มีพื้นที่กว้างใหญ่ ภายหลังถูกแบ่งออกเป็นจังหวัดใหม่คือ จังหวัดยโสธรในปี พ.ศ. 2515 และจังหวัดอำนาจเจริญในปี พ.ศ. 2536 ซึ่งถ้ารวมพื้นที่อีกสองจังหวัดที่แยกออกไป จังหวัดอุบลราชธานีจะมีพื้นที่เป็นอันดับ 1 ของประเทศไทย

Mahasarakham University

จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ในบริเวณที่เรียกว่า แอ่งโคราช (Khorat Basin) โดยสูงจากระดับน้ำทะเลเฉลี่ยประมาณ 68 เมตร (227 ฟุต) ลักษณะโดยทั่วไปเป็นที่สูงต่ำ เป็นที่ราบสูงลาดเอียงไปทางตะวันออกมีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตกั้นจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีแม่น้ำชีไหลมาบรรจบกับแม่น้ำมูลซึ่งไหลผ่านกลางจังหวัด จากทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขง ที่อำเภอโขงเจียม และมีลำน้ำใหญ่ ๆ อีกหลายสาย ได้แก่ ลำเซบก ลำโดมใหญ่ ลำโดมน้อย และมีภูเขาสลับซับซ้อนหลายแห่ง ทางบริเวณชายแดนตอนใต้ที่สำคัญคือ เทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาพนมดงรักซึ่งกั้นอาณาเขตระหว่างจังหวัดอุบลราชธานีกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และกัมพูชา (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดอำนาจเจริญ และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และบางส่วนของจังหวัดยโสธร

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดยโสธรและศรีสะเกษ

ทิศใต้ ติดต่อกับพรมแดนราชอาณาจักรกัมพูชา

ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีพื้นที่บางส่วนมีแม่น้ำโขงไหลคั่น

ลักษณะภูมิอากาศและอุตุนิยมวิทยา

จังหวัดอุบลราชธานี อยู่ในเขตที่มีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยของจังหวัดอื่น ๆ

ฤดูฝน จะเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมเรื่อยไปจนถึงปลายเดือนตุลาคม และมักปรากฏเสมอว่าฝนทิ้งช่วงในเดือนมิถุนายน ถึงเดือนกรกฎาคม แต่ระยะเวลาการทิ้งช่วงมักจะไม่เหมือนกันในแต่ละปี และในช่วงปลายฤดูฝนมักจะมีพายุดีเปรสชั่นฝนตกชุกบางปีอาจมีภาวะน้ำท่วมแต่ภาวการณ์ไม่รุนแรงนัก

ฤดูหนาว เนื่องจากเป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกสุดของประเทศ ทำให้ได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือก่อนภูมิภาคอื่น อุณหภูมิจะเริ่มลดต่ำลงตั้งแต่เดือนตุลาคมและจะสิ้นสุดปลายเดือนมกราคม

ฤดูร้อน ถึงแม้ว่าเคยปรากฏบ่อยครั้งว่าอากาศยังคงหนาวเย็นยืดเยื้อมาจนถึงปลายเดือนกุมภาพันธ์ โดยส่วนใหญ่แล้วอากาศจะเริ่มอบอ้าวในเดือนกุมภาพันธ์ไปจนถึงประมาณต้นเดือนพฤษภาคมซึ่งอาจจะมีฝนเริ่มตกอยู่บ้างในปลายเดือนเมษายน แต่ปริมาณน้ำฝนมักจะไม่เพียงพอเพาะปลูก นอกจากนั้นลักษณะภูมิอากาศทั่วไปคล้ายคลึงกับจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จะมีอากาศร้อนและค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว ส่วนในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนพฤศจิกายน 2541 มีฝนตกประมาณ 106 วัน ปริมาณน้ำฝนวัดได้ 1,297.3 มิลลิเมตร

3.3 การปกครอง

จังหวัดอุบลราชธานีแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 2 ส่วน คือ การปกครองส่วนภูมิภาคมีทั้งหมด 25 อำเภอ คือ 1) อำเภอเมืองอุบลราชธานี 2) อำเภอศรีเมืองใหม่ 3) อำเภอโขงเจียม 4) อำเภอเขื่องใน 5) อำเภอเขมราฐ 6) อำเภอเดชอุดม 7) อำเภอ

Mahasarakham University

นาจะหลวย 8) อำเภอน้ำยืน 9) อำเภอบุณฑริก 10) อำเภอตระการพืชผล 11) อำเภอกุดข้าวปุ้น 12) อำเภอม่วงสามสิบ 13) อำเภอวารินชำราบ 14) อำเภอพิบูลมังสาหาร 15) อำเภอตาลสุม 16) อำเภอโพธิ์ไทร 17) อำเภอสำโรง 18). อำเภอดอนมดแดง 19) อำเภอสิรินธร 20) อำเภอทุ่งศรีอุดม 21) อำเภอนาเยีย 22) อำเภอนาตาล 23) อำเภอเหล่าเสือโก้ก 24) อำเภอสว่างวีระวงศ์ 25) อำเภอน้ำขุ่น และการปกครองส่วนท้องถิ่น มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งหมด 239 องค์กรแบ่งออกเป็น 1 เทศบาลนคร 4 เทศบาลเมือง 39 เทศบาลตำบล 1 องค์การบริหารส่วนจังหวัด และ 194 องค์การบริหารส่วนตำบล (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

3.4 การศึกษา

จังหวัดอุบลราชธานี เป็นศูนย์กลางการศึกษาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ซึ่งนอกจากจะให้บริการด้านการศึกษาในจังหวัดแล้ว ยังให้บริการแก่ผู้อยู่ในจังหวัดใกล้เคียงด้วย มีการจัดการศึกษาตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่ให้การศึกษาหลายหน่วยงาน มีการจัดการศึกษาทุกระดับในจังหวัดอุบลราชธานีดังนี้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

1. ระดับประถมศึกษา มีโรงเรียนในสังกัดสถานศึกษารัฐ ทั้งสิ้น 1,094 โรงเรียน จำนวนครู-อาจารย์ทั้งสิ้น 11,613 คน และมีนักเรียน 249,888 คน นอกจากนี้ยังมีสถานศึกษาของเอกชน ระดับประถมศึกษา อีกจำนวน 36 โรงเรียน มีครู-อาจารย์ จำนวน 375 และมีนักเรียน จำนวน 7,453 คน

2. ระดับมัธยมศึกษา มีโรงเรียนในสังกัดสถานศึกษารัฐ ทั้งสิ้น 74 โรงเรียน มีครู-อาจารย์ รวม 3,085 คน และมีนักเรียน จำนวน 67,562 คน

3. ระดับอาชีวศึกษา มีสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 8 แห่ง มีจำนวน ครู-อาจารย์ ทั้งสิ้น 426 คน และมีนักเรียน จำนวน 11,767 คน

4. ระดับอุดมศึกษา มีสถานศึกษา ที่ให้บริการการศึกษาในระดับอุดมศึกษาแก่นักศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 3 แห่ง ประกอบด้วยสถาบันราชภัฏ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และวิทยาลัยเทคโนโลยีราชธานี (เอกชน) โดยสถาบันการศึกษาทั้ง 3 แห่งนี้เปิดสอนในระดับปริญญาตรี และปริญญาโท

3.5 โครงสร้างพื้นฐาน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

การคมนาคม

รถยนต์ ใช้ทางหลวงหมายเลข 1 (ถนนพหลโยธิน) ไปสระบุรี เลี้ยวเข้าทางหลวงหมายเลข 2 (ถนนมิตรภาพ) ต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 24 (สายโชคชัย-เดชอุดม) ไปจนถึงอุบลราชธานี หรือใช้เส้นทางกรุงเทพฯ-นครราชสีมา แล้วต่อด้วยทางหลวงหมายเลข 226 ผ่านบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และเข้าสู่จังหวัดอุบลราชธานี

รถไฟ มีรถด่วน รถเร็ว และรถไฟปรับอากาศด่วนพิเศษทุกวันจากกรุงเทพฯ ผ่านจังหวัดนครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ สุดปลายทางที่อำเภอวารินชำราบ โดยจังหวัดอุบลราชธานี มีสถานีย่อย 2 แห่ง คือ สถานีบุ่งหวาย และสถานีห้วยขะยุง

Mahasarakham University

รถโดยสารประจำทาง มีทั้งรถธรรมดาและรถปรับอากาศ ออกจากสถานีขนส่งสายตะวันออกเฉียงเหนือ (หมอชิตใหม่) นอกจากนี้ บริษัทขนส่งยังมีบริการรถโดยสารระหว่างอุบลราชธานีและเมืองปากเซ สปป.ลาวทุกวัน

นอกจากนี้ยังมีรถประจำทางระหว่างจังหวัดที่เดินรถระหว่างอุบลราชธานีไปถึง ศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ นครราชสีมา ชลบุรี ระยอง เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พิษณุโลก อุดรธานี ขอนแก่น หนองคาย มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร อำนาจเจริญ มุกดาหาร นครพนม ชัยภูมิ สกลนคร ประจวบคีรีขันธ์ (หัวหิน) และภูเก็ต

กรมการขนส่งทางบกได้ออกประกาศถึงการเปิดเดินรถสายอุบลราชธานี–เกาะสมุย เพื่อเชื่อมเมืองท่องเที่ยวสำคัญของภูมิภาคในอนาคต และอีกในอนาคตข้างหน้า กรมการขนส่งทางบกอาจจะได้ออกประกาศถึงการเปิดเดินรถสายสายเหนืออีก 1 เส้นทาง รถสายอุบลราชธานี-แม่สาย (เชียงราย) ขึ้นกับบริษัทนครชัยแอร์ เพื่อเชื่อมเมืองท่องเที่ยวสำคัญของภูมิภาคในอนาคต และนอกจากนี้กรมการขนส่งทางบกกำลังจะเปิดเดินรถสายระหว่างประเทศคือ สายอุบลราชธานี-จำปาสัก อุบลราชธานี-คอนพะเพ็ง และอุบลราชธานี-เสียมราฐ อีกด้วย

อากาศยาน (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. 2556 ค : เว็บไซต์)

จังหวัดอุบลราชธานี มีสนามบินนานาชาติ 1 แห่ง ซึ่งมีสายการบินของบริษัทต่างๆ คือ การบินไทย (ท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ) ทำการบินโดยหน่วยธุรกิจ ไทยสไมล์ ไทยแอร์เอเชีย (ท่าอากาศยานดอนเมือง) นกแอร์ (ท่าอากาศยานดอนเมือง) ไป-กลับ จากกรุงเทพมหานคร-อุบลราชธานี ซึ่งเดินทางออกจากทั้งท่าอากาศยานดอนเมือง และท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ มายังท่าอากาศยานอุบลราชธานี ให้บริการเป็นประจำทุกวัน

รถเช่า บัดเจ็ท รถเช่า สาขาท่าอากาศยานนานาชาติอุบลราชธานี และนอกจากนี้ก็มีการบริการด้วยรถสามล้อ รถสามล้อเครื่อง (รถตุ๊กตุ๊ก) รถแท็กซี่มิเตอร์ และรถมอเตอร์ไซค์รับจ้าง ที่ให้การบริการ ณ จุดที่สำคัญ เช่น หน้าโรงพยาบาลสรรพสิทธิ์ประสงค์ หน้าตลาดสดเทศบาล 3 (ตลาดใหญ่) หน้าสถานีรถไฟอุบลราชธานี สถานีขนส่งผู้โดยสาร เป็นต้น รถเมล์หรือรถสองแถวประจำทางมีการบริการด้วยรถสองแถวประจำทางที่ให้การบริการในเขตเมืองอุบลราชธานีและเขตวารินชำราบ

3.6 พระพุทธรูปที่สำคัญในจังหวัดอุบลราชธานีคือ

พระเจ้าใหญ่องค์หลวง วัดหลวง อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม (วัดป่าใหญ่) อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่ศรีเมือง วัดทุ่งศรีเมือง อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดใต้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ อำเภอเมือง พระสัพพัญญูเจ้า วัดสุภัฏนารามวรวิหาร อำเภอเมือง พระพุทธมงคลเจ้าจอมเมือง หลวงพ่อเงิน วัดปากน้ำ อำเภอเมือง พระแก้วบุษราคัม วัดศรีอุบลรัตนาราม อำเภอเมือง พระแก้วโกเมน วัดมณีวนาราม อำเภอเมือง พระบทม์ วัดกลาง อำเภอเมือง พระเจ้าใหญ่องค์หมื่น วัดอูบมุง อำเภอเขมราฐ พระเจ้าใหญ่องค์แสน วัดโพธิ์ อำเภอเขมราฐ พระเจ้าใหญ่องค์ล้าน (องค์ตื้อ) วัดปากแซง อำเภอนาตาล พระเกสรดอกไม้ วัดสารพัฒนึก อำเภอเมือง พระแก้วขาวเพชรน้ำค้าง วัดสุปัฏนาราม พระแก้วนิลกาฬ วัดเลียบ อำเภอเมือง

Mahasarakham University

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับประติมานวิทยา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับประติมานวิทยา มาใช้ในการตีความหมายของพุทธปรัชญา การศึกษาพุทธปฏิมาเพื่อการสืบสานพระพุทธศาสนาในสังคมอีสาน

ความหมายของ Iconography

วิกีพีเดีย สารานุกรมเสรี (2556 ง : เว็บไซต์) ให้ความหมาย Iconography ตรงกับภาษาไทยว่า ประติมานวิทยา ซึ่งคำว่า Icon อ่านว่า ไอคอน หมายถึง รูปเคารพ รูปบูชา รูปภาพ ภาพวาด ภาพคน ภาพของพระผู้เป็นเจ้า Graph อ่านว่า แกรฟ หมายถึง เส้นกราฟ การให้ค่าเมื่อนำมารวมกันจะหมายความถึง การให้ความหมายกับภาพ หรือรูปเคารพ ในพจนานุกรมเสรีวิกิพีเดีย กล่าวว่า Iconography คือ สาขาหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะที่ศึกษาการหาเอกลักษณ์ การบอกชื่อ การพรรณนา และการตีความหมายของเนื้อหาของภาพวาดหรือรูปเคารพ คำว่า Iconography มีความหมายตามตัวว่า ภาพวาด และมาจากภาษากรีก

สำหรับการตีความหมายในพระพุทธรูปหรือรูปเคารพในทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยนั้น สิ่งสำคัญสำหรับมุมมองที่ใช้ในการตีความ คือ ลักษณะท่าทางชี้มือหรือการแสดงอากัปกิริยาต่างๆ ที่ทำด้วยมือ หรือที่รู้จักกันดีว่า มุทรา (Mudra) ซึ่ง Mudra คือ สัญลักษณ์หรือการแสดงออกซึ่งพิธีกรรมทางศาสนา ในศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ ในขณะที่มุทรา (Mudras) คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับร่างกายทั้งหมด ด้วยการแสดงออกโดยการใช้มือ และนิ้ว มุทราเป็นภาษาสันสกฤต หมายถึง การแสดงออกทางจิตวิญญาณ และพลังที่ผู้มีอำนาจมี หากใช้ในการตีความทางประติมานวิทยา จะหมายถึง การปฏิบัติทางจิตวิญญาณของชาวอินเดีย และในลัทธิเต๋า และการแสดงออกด้วยมือ

แนวคิดประติมานวิทยาในศิลปะอินเดีย

สุภัทรดิศ ดิศกุล (2545 : 12-15) กล่าวไว้ในหนังสือศิลปะอินเดียว่า รสนิยมในการรวบรวมตั้งกฎเกณฑ์นั้น ประติมานวิทยา (Iconography) ของอินเดียโดยเฉพาะกฎเช่นนี้เกิดขึ้นในสมัยหลังย่อมทำให้ช่างไม่สามารถใช้ความคิดอ่านของตนในการสร้างภาพได้ การสร้างรูปเคารพจำต้องทำขึ้นตามแบบแผนประเพณีจึงจะได้ผลอย่างสมบูรณ์ โดยช่างไม่จำเป็นต้องกังวลถึงความรู้สึกของผู้ที่จะพิจารณารูปนั้นการที่ช่างอินเดียสามารถกระทำเช่นนี้ได้ ก็เนื่องมาจากความเชื่อถือที่ว่ามนุษยโลกและเทวโลกคล้ายคลึงกัน งานขั้นสุดท้ายในการสร้างงานประติมากรรมก็คือ การให้นามแก่ประติมากรรมนั้น ทั้งนี้เพราะเหตุว่ากฎแห่งนามรูปย่อมให้ชีวิตจิตใจแก่ประติมากรรมนั้นได้ นอกจากนี้ก็มีพิธี “เบิกพระเนตร” ด้วยการแตะนัยน์ตาของประติมากรรม หรือระบายสีนัยน์ตานั้นอีก การประดิษฐ์ศิลปกรรมก็เหมือนกับการทำพิธีบูชายัญ คือ อาจทำให้ผู้ประกอบพิธีติดต่อกับเทวดาได้ ช่างที่ประดิษฐ์ศิลปกรรม หรือผู้ที่เพ่งพิจารณาศิลปวัตถุชิ้นนั้นก็อาจล่วงเข้าไปสู่ทางแห่งโมกษะหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด สำหรับช่างอินเดีย ศิลปกรรมยอมไม่อาจแยกออกไปจากพิธีทางศาสนาได้ การร้องเพลง การดนตรี การฟ้อนรำ และละคร จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อกระทำขึ้นตามระเบียบแบบแผนอย่างถูกต้อง การนำสิ่งหลายสิ่งไปยังสิ่งเดียว หรือแบ่งแยกสิ่งเดียวออกเป็นหลายสิ่งเช่นนี้มีอิทธิพลอย่างยิ่งแก่ประติมานวิทยาในประเทศอินเดีย ช่างอินเดียได้ใช้ลักษณะธรรมชาติเพื่อแสดงถึง

Mahasarakham University

ความคิด ด้วยเหตุนี้เทวรูปอาจมีรูปร่างเหมือนมนุษย์แต่ก็อาจมีหลายพักตร์เพื่อแสดงว่าพระองค์ย่อมสถิตอยู่ทุกแห่ง นอกจากนี้ก็ยังอาจมีกรหลายกรเพื่อแสดงถึงเทวอำนาจแต่ลักษณะเช่นนี้ก็มักจะประดิษฐ์ขึ้นอย่างสวยงาม เป็นต้น ว่ารูปศิวนาฏราชทางภาคใต้ของประเทศอินเดีย สำหรับการรวมสิ่งที่ขัดแย้งหรือเสมอกันเข้าไว้ด้วยกัน ช่างอินเดียก็มักจะกระทำอย่างง่ายๆ เป็นต้นว่ารูปพระหริหระ (Harihara) ประกอบด้วยพระอิศวรอยู่ครึ่งขวา พระนารายณ์อยู่ครึ่งซ้ายหรือรูปอรรถนารี (Ardhanari) เป็นอิศวรครึ่งหนึ่ง และศักติ คือ ชายาของพระองค์ได้แก่พระอุมาอีกครึ่งหนึ่ง เหล่านี้ก็แสดงถึงความเป็นหน่วยเดียวกันของสิ่งทั้งหลายนั่นเอง นอกจากนี้ความพยายามที่จะรวบรวมสิ่งหลายสิ่งไปยังสิ่งเดียวกันนี้ อาจทำให้สัญลักษณ์ในศาสนาต่างๆ ของประเทศอินเดียมีความหมายเช่นเดียวกันด้วย เป็นต้นว่ารูปจักรหรือรูปดอกบัว ตลอดจนสัญลักษณ์อื่นๆ และรูปสัตว์ ต่างก็มีความหมายเช่นเดียวกันทั้งในพุทธศาสนา และศาสนาพราหมณ์”

สน สีมาตรัง (ม.ป.ป. : 8) กล่าวถึง แนวคิดในทางประติมานวิทยาว่า มีคำอยู่ 2 คำที่มักจะปรากฏอยู่ในงานศิลปะที่มีแนวคิดทางประติมานวิทยาเกี่ยวข้อง คือ มุทรา และ ปาง มุทราเป็นคำภาษาสันสกฤต แปลว่า รหัสนัยอันเกิดจากท่าทางที่ปรากฏในนาฏศิลป์อินเดียและรูปเคารพศาสนาฮินดู ศาสนาเชน และศาสนาพุทธ ในประเทศอินเดียโดยมีมือเป็นองค์ประกอบหลัก ส่วนอื่นๆ ของร่างกาย คือ ใบหน้า แขน ขา และลำตัว และอิริยาบถต่างๆ (นั่ง นอน ยืน เดิน) เป็นองค์ประกอบร่วม

จากการศึกษาแนวคิดในทางประติมานวิทยา ทำให้ทราบว่าในทางศิลปะนั้นเป็นต้องอาศัยศาสตร์แห่งการตีความซึ่งนั่นก็คือ “ประติมานวิทยา” งานส่วนใหญ่นั้นจะเป็นงานศิลปะที่เกี่ยวเนื่องกับศาสนา นอกเหนือจากการอาศัยความรู้ในเรื่องราวประวัติศาสตร์ศิลปะแล้ว ผู้ตีความหรือแปลความต้องมีความรู้ในเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ทางศาสนา โบราณคดี และในด้านอื่นๆ ไปพร้อมกันเพื่อช่วยให้การแปลความหมายนั้นมีความถูกต้อง ชัดเจน และสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการบูรณาการ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศักดิ์ (2546 : 125) ได้ให้ความหมายว่าการบูรณาการก็คือการผนวกการประสาน การเติมเต็มการเชื่อมโยง การรวมกัน ร่วมกัน เป็นต้น ทฤษฎี การบูรณาการในทางการเมือง มุ่งที่จะทำให้องค์การระหว่างประเทศเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่ง โดยมีประเทศสมาชิกเปรียบเสมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน แนวความคิดของทฤษฎีบูรณาการนี้อาจจะเทียบได้กับแนวความคิดเกไมน์ชาฟ ของสังคมวิทยา หมายถึง ลักษณะสังคมที่เน้นความสำคัญของการที่สมาชิกในสังคมมีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นกันเอง เน้นความเคร่งครัดในขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมของชุมชนแนวคิดของการบูรณาการไม่พ้นความสัมพันธ์กับระบบการเมืองการปกครองและระบบเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นฐานคิดที่สำคัญ ในมิติของสวัสดิการสังคมนั้นมีนักวิชาการหลายท่านที่พยายามศึกษาและจัดหมวดหมู่ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 ที่ Wedderburn ได้จัดกลุ่มที่เรียกว่า Integrationism ซึ่งบางคนเช่น Titmuss ได้ให้ความหมายที่ใกล้เคียงกันกล่าวคือ Institutional Model ซึ่งในความหมายก็คือเป็นการมองการจัดสวัสดิการในเชิงสถาบัน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นต้องรวมกลุ่มสวัสดิการเป็นสถาบันเพื่อความต่อเนื่องและมั่นคงแต่การบูรณาการระยะหลังที่แนวโน้มเปลี่ยนไปตามการเมือง วิธีคิดก็ปรับตาม มาเป็นช่วงๆ เช่น Classical Liberalism มาสู่ Neo-Liberalism มาสู่ The New Right หรือตามแต่กลุ่มนักวิชาการกลุ่มใดจะให้คำจำกัดความและรูปแบบของการจัดกลุ่ม ปัจจุบันแนวคิดบูรณาการเกิดมาพร้อมๆ กับความพยายามที่จะหาคำตอบ

Mahasarakham University

แบบ Intuition หรือการหยั่งรู้ เพราะว่าความเชื่อตลอดทศวรรษที่ผ่านมาในหลักของ Exact Science มีข้อจำกัด ทำให้แนวคิดของระบบการเรียนรู้ปรับเป็นแบบMultidisciplinary มองเหตุและปัจจัยแบบองค์รวม (Holistic) และคิดเชิงระบบ (System Thinking) มากขึ้น แนวคิดนี้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในกลุ่มธุรกิจซึ่งมีเป้าหมายของการบูรณาการเพื่อคู่แข่งและผลตอบแทนทางธุรกิจ ต่อมาขยายมาสู่ระบบรัฐมากขึ้นซึ่งการบูรณาการดูจะเหมาะสมกับช่วงเวลาของวิธีคิดของการผลักดันในการพึ่งตนเองด้านสวัสดิการสังคมขององค์กรชุมชน ที่มองว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สำคัญ รัฐไม่ควรเข้ามาจัดการหรือทำให้รัฐสวัสดิการมีบทบาทน้อยที่สุด เพราะแนวคิดนี้มองว่า สวัสดิการสังคมทำให้รัฐต้องรับภาระมากขึ้นและเป็นตัวถ่วงเศรษฐกิจ เพื่อให้กลไกตลาดเป็นตัวกำหนดองค์กรชุมชนเพื่อการรวมและจัดการกับสวัสดิการสมาชิกของตนเองและรูปแบบได้ก่อร่างขยายครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และการบูรณาการเพื่อให้กลุ่มองค์กรชุมชนมีศักยภาพในการจัดการสวัสดิการของชุมชนได้ครอบคลุมและกว้างขวางยิ่งขึ้นซึ่ง Gusztav Names (2005) ได้ใช้แนวคิดของการบูรณาการเพื่อเสนอทางออกของระบบการบริหารจัดการของรัฐที่เป็น Top-Down มาเป็น Bottom-up ดังที่ปรากฏในงานของเขาคือ Integrated Rural Development the Concept and its Operation เขากล่าวว่าการบูรณาการสามารถกระทำได้ทั้งการบูรณาการโดยนำสิ่งที่มีอยู่จริงมาบูรณาการ (Factual Integration) หรือการบูรณาการความคิด (Conception Integration)

ขั้นตอนของการบูรณาการ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศักดิ์ (2546 : 125) ได้เสนอในวิธีคิดแบบบูรณาการไว้อย่างน่าสนใจคือ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน

ขั้นที่ 1 ถอดกรอบ เพื่อที่จะให้หลุดจากกับดักทางความคิด ทางวัฒนธรรม ทางความรู้ ทางประสบการณ์ เป็นต้น

ขั้นที่ 2 ขยายกรอบ โดยอาศัยฐานแนวคิดในเรื่อง องค์รวม สหวิทยาการ คิดโดยวิธีอุปนัยการมองประสานขั้วตรงข้าม และมองแบบทุกฝ่ายชนะ

ขั้นที่ 3 คุมกรอบ ซึ่งเป็นขั้นกลับมาบูรณาการอีกครั้ง

John Ditch (2002) ได้สรุปเงื่อนไขความสำเร็จของการบูรณาการสวัสดิการของชุมชนในระดับนโยบายคือ

1. ผู้ดำเนินกิจกรรมหลักและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2. เป้าประสงค์
3. ทรัพยากร
4. กระบวนการและแนวทางการทำงาน
5. ผลกระทบ ผลผลิต และวิวัฒนาการ

องค์ประกอบของการบูรณาการ

หัวใจสำคัญของการบูรณาการ คือ มุ่งเอาผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก กำหนด บทบาทของผู้นำเป็นแบบเจ้าภาพ คือ รับผิดชอบงานทั้งหมดตั้งแต่เริ่มต้นจนงานสำเร็จ ในการทำงานจึงอาศัยความเป็นผู้นำที่เป็นฝ่ายกระทำ คือ ทำงานรวดเร็ว แต่ต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลที่ดี มีความคิดเป็นของ ตนเอง อาศัยการทำงานเป็นทีม มีการใช้ทีมงานในลักษณะทีมนำคิด ทีมกำกับการทำงานและทีมติดตามและประเมินผล โดยอาศัยวิธีการทำงานโดยใช้วิธีบริหารที่เป็นยุทธศาสตร์ ดังนั้น เมื่อพิจารณาหัวใจของการบริหารแบบบูรณาการแล้วการที่จะบริหารแบบนี้ให้สำเร็จผล ผู้บริหารจะต้องมีปัจจัยสนับสนุนที่สำคัญ คือ

Mahasarakham University

1. มีข้อมูลทันสมัยเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ
2. มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์หลักและแผนยุทธศาสตร์ย่อย
3. มีการจัดระบบบริหารจัดการที่ดี โปร่งใส ตรวจสอบได้
4. มีการติดตามและประเมินผลการบริหารอยู่ตลอดเวลา

ปัจจุบันเทคโนโลยีมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เร็วจนบางครั้งเราตามไม่ทัน ดังนั้น การที่เราจะปรับประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุดในงานพัฒนา รวมทั้งเกิดประโยชน์กับการบริการประชาชน คงจะต้องทำความ เข้าใจ เทคโนโลยี แต่ละอย่างด้วยความเข้าใจ ปัจจุบันไม่สามารถปฏิเสธการรับรู้ เทคโนโลยีได้ อาจจะกล่าวได้ ว่า ใครไม่ตามเทคโนโลยีให้ทันในวันนี้ วันหน้าจะลำบากอย่างแน่นอน เทคโนโลยีประกอบไปด้วย 4 ด้านดังนี้ (ประชาสรรณ์ แสนภักดี. 2556 : เว็บไซต์)

1. Communication Technology - เทคโนโลยีการสื่อสาร
2. Computer Technology - เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์
3. Information Technology - เทคโนโลยีสารสนเทศ
4. Internet Technology - เทคโนโลยีอินเตอร์เนต

การนำเทคโนโลยีทั้ง 4 ด้านมาประกอบกัน เพื่อการบริหาร บริการ หรือเพื่อการพัฒนา จะต้องเป็นไปในรูปของการบูรณาการเข้าด้วยกัน ต้องไม่ทำแบบแยกส่วน (Sectoral) สิ่งที่มีความสำคัญจึงอยู่ที่กระบวนการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) เพื่อจะนำไปสู่การลงทุนแก้ปัญหา หรือลงทุนพัฒนาที่ตรงเป้าหมาย ภาพด้านล่างนี้ แสดง การบูรณาการ เทคโนโลยีเข้าด้วยกัน เทคโนโลยี แต่ละอย่างนั้น จะสนับสนุนกันและกันในแต่ละลักษณะงาน ต่างๆ กันออกไป โดยรูปแบบของ Technology แต่ละอย่างสรุปพอสังเขปดังนี้

1. Computer เป็นเรื่องการพัฒนา Hard ware/Soft ware/People Ware องค์กรจะต้อง ประเมินว่า เครื่องลักษณะใดจะเหมาะกับองค์กร Spec เครื่องขนาดไหนที่สามารถรองรับงานในวันนี้ และวันหน้า Soft ware จะพัฒนาเองหรือจ้าง หรือ Copy เขามา บุคลากรจะต้องพัฒนา Skill ด้านใดบ้างเพื่อรองรับเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ใครจะเป็นผู้ดูแลระบบ การทำความเข้าใจเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ อย่างเข้าใจ จะนำไปสู่ การใช้ประโยชน์ สูงสุดกับองค์กร

2. Communication Technology การสื่อสารในปัจจุบันก้าวหน้าไปไกลมาก เราสามารถสื่อสาร ข้ามโลก ได้ อย่างไร้ขอบเขตจำกัด สามารถสื่อสารได้หลากหลายช่องทาง ไม่ว่าจะเป็นทางจดหมาย ทางโทรศัพท์ โทรสาร ปริมาณข้อมูลที่ส่งก็ไม่จำกัด ปัจจุบันเทคโนโลยีการสื่อสารกับคอมพิวเตอร์ ได้สอดประสาน เข้าด้วยกัน เสรอมให้เกิด การพัฒนา นวัตกรรม (Innovation) ใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย องค์กรจะต้องรู้ที่จะนำอะไรมาใช้ กับงานอะไร ให้เหมาะสม ลงตัว เพื่อประสิทธิภาพสูงสุด

3. Internet Technology อินเตอร์เนต เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากเทคโนโลยี สองอย่างแรก ปัจจุบัน เราสามารถ ส่งจดหมาย ถึงเพื่อนที่อยู่คนละประเทศ คนละจังหวัด ได้ภายในเวลา 1-2 นาที ภาพกิจกรรม ภาพข่าว หรือเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในอีกซีกโลกหนึ่งสามารถติดตามได้จาก ห้องนอน ของเราด้วยการเข้าสู่ Internet หน่วยงานทั้งภาครัฐ และ เอกชนให้ความสนใจ ให้ความสำคัญกับ Internet ทั้งเพื่อการค้า และการพัฒนา รวมทั้งการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กร เมื่อเราบูรณาการเทคโนโลยี computer และ Communication ผนวกกับ

Mahasarakham University

Internet เราก็จะสามารถเปิดโลกของการติดต่อกับลูกค้าได้ในวงกว้างขึ้น ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนของเรื่องนี้ ก็คือ Web Site ไทยตำบลดอตคอม www.thaitambon.com ของมหาดไทย

4. Information Technology-สารสนเทศ เป็นหัวใจสำคัญ ของทุกองค์กร ถึงแม้นเทคโนโลยี ทั้ง 3 ด้านแรก จะได้รับการพัฒนาอย่างดี แต่ถ้าขาดการวางแผน อย่างเป็นระบบในเรื่องของสารสนเทศ การบูรณาการก็จะไม่ลงตัว และไม่เกิดประโยชน์ แต่จะกลายเป็นการสร้างปัญหา ภาระให้กับสมาชิกในองค์กร เราก็จะตกเป็นทาสเทคโนโลยี ไปในที่สุด Information Technology เป็นเรื่องของการสร้างระบบ (System Development) เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของคน ซึ่งคนในที่นี้ หมายถึง คนทุกระดับในองค์กรตั้งแต่ระดับปฏิบัติการไปจนถึง ระบบบริหารสารสนเทศ ในรูปแบบของ Dicision Support System หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจก็เป็นรูปแบบหนึ่งของ Information Technology ดังนั้น เราจึงต้องทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งหัวใจของ Information อยู่ที่การวิเคราะห์ระบบ วิเคราะห์ความต้องการ (Need Analysis)

ถ้าศึกษาเทคโนโลยีทั้ง 4 ด้านอย่างเข้าใจก็พร้อมจะก้าวไปสู่โลกของการเปลี่ยนแปลงโลกของการแข่งขันในอนาคตได้อย่างแน่นอน จะไม่เป็นคนหลงยุคจากที่กล่าวมาทั้งหมด คงจะพอสรุปได้ว่า เราพัฒนาแบบแยกส่วน (Sectoral) ไม่ได้ต้องพัฒนาแบบครบวงจรเป็นระบบ ขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง จะขาดความสมบูรณ์ไปทันที หัวใจสำคัญของทั้งหมดนี้ อยู่ที่ คน คนที่จะใช้เทคโนโลยี ถ้าคนไม่เข้าใจอย่างถูกต้อง หรือไม่ยอมเปิดใจเรียนรู้ คน ก็จะตกเป็นทาสเทคโนโลยีไปโดยปริยาย

1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเพื่อสนองตอบความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในแหล่งท่องเที่ยว โดยปกป้องและรักษาโอกาสให้กับคนในรุ่นต่อ ๆ ไปในอนาคต ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการทรัพยากรทั้งมวลที่จะสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในขณะที่จะสามารถธำรงรักษาเนื้อหาทางวัฒนธรรม กระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จำเป็น ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการเกื้อหนุนและระบบต่าง ๆ ที่เกื้อหนุนชีวิต พืช สัตว์ และมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งจากกรอบแนวคิดดังกล่าวสามารถเป็นหลักการได้ 5 ข้อ คือ (World Tourism Organization. 1998 : 21-22)

1) ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและทรัพยากรอื่น ๆ ในการท่องเที่ยว จะต้องได้รับการอนุรักษ์ไว้เพื่อให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างต่อเนื่องในอนาคต โดยจะยังสามารถอำนวยประโยชน์ให้แก่สังคมปัจจุบันได้

2) ต้องมีการวางแผนและจัดการในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาทางสิ่งแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรมในพื้นที่แห่งท่องเที่ยว

3) คุณภาพของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวโดยภาพรวมจะยังคงได้รับการรักษาไว้ได้และปรับปรุงให้ดีขึ้นได้ เมื่อจำเป็นที่จะต้องจัดทำ

4) จะต้องรักษาระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเอาไว้เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นจะยังคงสามารถรักษาความเป็นที่นิยมอยู่ได้ และสามารถทำการตลาดต่อไปได้

5) ผลประโยชน์ของการท่องเที่ยวจะต้องเผื่อแผ่หรือกระจายไปในทุกภาคส่วนของสังคม

Mahasarakham University

หลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลักเกณฑ์ดังนี้ (1) การมีส่วนร่วมของชุมชน (2) ความร่วมมือของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (3) การสร้างโอกาสการจ้างงานที่มีคุณภาพ (4) การกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว (5) การใช้ทรัพยากรอย่างมีคุณค่าเกิดประโยชน์สูงสุด (6) การวางแผนระยะยาว (7) ความสมดุลระหว่างวัตถุประสงค์ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม (8) ความสอดคล้องกันระหว่างแผนการท่องเที่ยวและแผนพัฒนาด้านต่าง ๆ (9) ความร่วมมือระหว่างผู้กำหนดนโยบายกับผู้ปฏิบัติ (10) การประสานความร่วมมือระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ(11) การประเมินผลกระทบจากการท่องเที่ยว (12) การสร้างหลักเกณฑ์การประเมินผลกระทบ (13) การเน้นผลประโยชน์ชุมชน คุณค่าสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม (14) การพัฒนาคน การศึกษาและหลักสูตรต่าง ๆ (15) การเสริมสร้างลักษณะเด่นอัตลักษณ์ของชุมชนและพื้นที่ (16) การคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของทรัพยากร (17) การดำรงรักษาทรัพยากรมรดกทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและ (18) การทำการตลาดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (เทิดชาย ช่วยบำรุง. 2552 : 54)

หลักการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น ประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 10 ประการดังนี้ (รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. 2547 : 15)

1. อนุรักษ์โดยใช้ทรัพยากรอย่างพอดี (Using Resource Sustainable) หมายถึง การที่ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและผู้ที่มีบทบาทด้านการท่องเที่ยว ต้องมีวิธีการจัดการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เดิมทั้งมรดกทางธรรมชาติ และมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่อย่างเพียงพอหรือใช้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างประหยัด โดยคำนึงถึงต้นทุนอันเป็นคุณค่าคุณภาพของธรรมชาติ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ลดการบริโภคและใช้ทรัพยากรที่เกินความจำเป็นกับการลดของเสีย (Reducing Over-consumption and Waste)
3. รักษาและส่งเสริมความหลากหลายของธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม (Maintain Diversity)
4. ประสานการพัฒนาการท่องเที่ยว (Integrating Tourism Into Planning)
5. นำการท่องเที่ยวขยายฐานเศรษฐกิจในท้องถิ่น (Supporting Local Economy)
6. การมีส่วนร่วม โดยการสร้างเครือข่ายพัฒนาการท่องเที่ยวกับท้องถิ่น (Involving Local Communities)
7. มีการประชุมกับผู้เกี่ยวข้องที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน (Consulting Stakeholders and the Public)
8. การพัฒนาบุคลากร (Training Staff)
9. การจัดเตรียมข้อมูลคู่มือในการบริการข่าวสารการท่องเที่ยว (Marketing Tourism Responsibly)
10. ประเมินผล ตรวจสอบและวิจัย (Undertaking Research)

Mahasarakham University

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมีแนวความคิดที่มุ่งเน้นให้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยรวมปรับสภาพการจัดการเพื่อเข้าสู่ยุคใหม่ของกระแสโลกที่เปลี่ยนไป (Paradigm Shift) ที่เปลี่ยนจากสังคมบริโภคนิยมสู่ยุคสมัยสังคมเป็นใหญ่ (สมัย อาภาภิรม. 2538 : 38) ขอบเขตของการพัฒนาจึงครอบคลุมทุกองค์ประกอบทุกส่วนของการท่องเที่ยวหรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งหมดต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542 : 2-6) ดังนั้นการพัฒนาที่ยั่งยืนมีลักษณะที่เป็นบูรณาการ (Integrated) คือ ทำให้เกิดเป็นองค์รวม (Holistic) นั่นคือ องค์ประกอบทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจะต้องมาประสานกันครบองค์และมีลักษณะอีกอย่างหนึ่ง คือ มีดุลยภาพ (Balance) หรือพูดอัตนัยหนึ่ง คือ การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). 2550 : 23) โดยการปลูกจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับประชาชนทุกคนในประเทศสามัญสำนึกเป็นจุดเริ่มต้นของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ความสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมจะทำให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงอยู่บนโลกได้อย่างยาวนาน เมื่อทรัพยากรการท่องเที่ยวไม่เกิดความเสื่อมโทรม และสามารถอำนวยประโยชน์ต่อบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดีแล้ว การท่องเที่ยวก็จะเกิดความยั่งยืนในที่สุด (ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. 2547 : 54) นั่นคือ กิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสามารถดำรงอยู่ได้ โดยมีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงสามารถรักษาความดึงดูดใจไว้ได้ไม่เสื่อมคลายตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ และตระหนักถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่มีต่อกระบวนการท่องเที่ยว อีกทั้งประชาชนทุกส่วนต้องได้รับผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวอย่างเสมอภาคกัน รวมถึงมีการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ยังสามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศของท้องถิ่นนั้นไว้ได้ ทั้งนี้ ผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรมจะต้องไม่มีหรือมีน้อยที่สุด ซึ่งมีเพียงการจัดการอย่างยั่งยืนเท่านั้นจึงจะสามารถคงความยั่งยืนของการท่องเที่ยวไว้ได้ (พจนา สวนศรี. 2546 : 68-70 ; มิศรา สามารถ. 2543 : 26-30 ; สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. 2542 : 2)

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายการดำเนินงานที่จะให้การท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่จะก่อให้เกิดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งรักษาทรัพยากรให้คงความดึงดูดใจและพัฒนาให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งอาจแบ่งได้เป็นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

2. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่

ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นโครงสร้างทางจิตของมนุษย์โดยมีการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมเน้นศึกษาเปรียบเทียบวัฒนธรรมในสังคมที่ต่างกัน วิธีการศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบวัฒนธรรมของทุกชนชาติ แสดงให้เห็นขบวนการทางจิตของมนุษยชาติในโลกซึ่งเป็นขบวนการทางจิตที่เป็นแบบเดียวกัน สะท้อนให้เห็นโครงสร้างความคิดร่วมกันของมนุษยชาติ ลักษณะธรรมชาติของทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ได้มีข้อสมมติที่สำคัญกล่าวถึงทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ดังนี้ 1) ทุกสังคมประกอบขึ้นด้วยการบูรณาการรวมหน่วย (Integration) ของหน่วยต่าง ๆ

Mahasarakham University

หรือส่วนประกอบ หรือองค์ประกอบต่าง ๆ ทางสังคม 2) ทุกองค์ประกอบของสังคมแต่ละส่วนจะทำหน้าที่หรือทำประโยชน์ซึ่งกันและกันเพื่อความสมบูรณ์และความอยู่รอดทางสังคม 3) ทุกสังคมมีแนวโน้มที่จะรักษาสมดุลยภาพ และ 4) ทุกสังคมจะมีความมั่นคง เนื่องจากสมาชิกภายในสังคมมีความสอดคล้องและเข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของสถานภาพ ค่านิยม เป็นต้น

Malinowski (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาดุลยภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณี และสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีหน้าที่นิยมก็ยอมรับว่ายังมีความไม่สมดุลและความขัดแย้งภายในสังคมอยู่บ้าง อาจสรุปได้ว่าทฤษฎีหน้าที่นิยมมีความเชื่อว่าสังคมมีแนวโน้มจะรักษาเสถียรภาพและพยายามสร้างความผูกพันภายในสังคมให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีหน้าที่วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ

1. ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม

3. ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

2.2 ทฤษฎีนิเวศวิทยาทางวัฒนธรรม (Cultural Ecology)

ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เกิดขึ้นในคริสศตวรรษที่ 20 โดย White (1969) ได้เสนอว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ 1) เทคโนเศรษฐกิจมีบทบาทในสังคม และเกิดขึ้นเพื่อความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม 2) เมื่อเกิดความสัมพันธ์ มนุษย์จะ

Mahasarakham University

สร้างระบบสังคมจนสามารถกำหนดแนวความคิดของมนุษย์ในที่สุด และ 3) ระบบวัฒนธรรมจะควบคุมระบบสังคม ระบบสังคมจะควบคุมระบบจิตของมนุษย์แต่ละคน (เป็นแนวความคิด อุดมคติหรือแนวความคิด) White เสนอข้อคิดดังนี้

1) วัฒนธรรมเป็นปัจจัยผลักดัน ทำให้มนุษย์สามารถผลิตพลังงานเพิ่มขึ้น

2) ความพยายามของมนุษย์ทุกวัฒนธรรมทำให้เกิดพัฒนาอันยิ่งใหญ่

3) วัฒนธรรมเป็นแรงกระตุ้นทำให้มนุษย์มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพิ่มมากขึ้น

4) สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัฒนธรรมเกิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกลายเป็นวัฒนธรรมสากลได้เพราะเทคโนโลยี

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) มีความสนใจวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมได้เสนอความคิดไว้ดังนี้

1) การศึกษาการปรับตัวของสังคมสามารถอธิบายลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

2) สภาพแวดล้อมอาจจะมีอิทธิพลหรือไม่มีอิทธิพลกำหนดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

3) การศึกษานิเวศวิทยาชีวภาพ คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่มีชีวิตทั้งหลาย

4) การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ ความสัมพันธ์ระหว่างอินทรีย์กับสภาพแวดล้อมที่ไม่มีชีวิตทั้งหมด

) การศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นคำศัพท์ได้มาจากการผสมกันระหว่างคำว่านิเวศวิทยากับวัฒนธรรม เป็นนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ซึ่งความหมายของคำศัพท์ได้อธิบายมาแล้ว เมื่อเอา 2 คำศัพท์มารวมเข้ากันแล้วจึงได้ความหมายที่แท้จริงของคำนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

คำว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม” เป็นศัพท์ที่กำเนิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ โดยนักมานุษยวิทยาได้อาศัยความคิดทางนิเวศวิทยาไปใช้อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์

นิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่แพร่หลายในคริสศตวรรษที่ 20 แต่ส่วนใหญ่จะเน้นเฉพาะการ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์มากกว่าที่จะพูดถึงมนุษย์ จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2473 นักมานุษยวิทยาได้ยืมเอาแนวความคิดนิเวศวิทยามาใช้อธิบายทางมานุษยวิทยา ซึ่งเรียกว่า “นิเวศวิทยาวัฒนธรรม”

นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่สนใจศึกษาการเปลี่ยนทางสังคมวัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม Steward นักมานุษยวิทยาอเมริกันได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้ อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการ

Mahasarakham University

ปรับตัว (Adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้ของสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม ธรรมชาติเป็นเงื่อนไขหลักกำหนดกระบวนการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) มอง “วัฒนธรรม” ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรกับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อม ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม ไม่ควรแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรม

Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ปฏิเสธแนวความคิดแบบวิวัฒนาการเส้นตรงของนักทฤษฎีวิวัฒนาการ รุ่นเก่า ซึ่งเสนอว่าวัฒนธรรมของทุกเผ่าพันธุ์จะมีวิวัฒนาเป็นเส้นตรงผ่านขั้นตอนต่าง ๆ เหมือนกันวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมอาจเกิดขึ้นได้หลายสาย (Multilinear Evolution) และแต่ละแนวย่อมมีความแตกต่างกัน ความแตกต่างนี้เกิดจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม เทคโนโลยีและโครงสร้างสังคมเป็นหลัก อาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดแบบวิวัฒนาการหลายสายนี้ เป็นแนวความคิดใหม่ซึ่งพัฒนามาจากทฤษฎีวิวัฒนาการรุ่นเก่า แนวความคิดนี้เน้นความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมกับสภาพแวดล้อมว่ามีความแนบแน่นใกล้ชิดและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันอย่างแยกไม่ออกในยุคสมัยที่พัฒนาการด้านเทคโนโลยียังอยู่ในระดับต่ำ มนุษย์จำต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม และทำให้สภาพแวดล้อมมีอิทธิพลเป็นตัวกำหนดรูปแบบของวัฒนธรรม แต่เมื่อเทคโนโลยีเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มนุษย์ย่อมมีศักยภาพในการเปลี่ยนหรือดัดแปลงสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น อิทธิพลของสภาพแวดล้อมก็ลดถอยลง หากแต่รูปแบบลักษณะทางวัฒนธรรม ประสบการณ์และความเคยชินในอดีต ตลอดจนวิถีชีวิตขนบธรรมเนียมประเพณีบางอย่างจะยังคงอยู่ และได้รับการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของ Steward (1955) เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนด สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อพฤติกรรม

ในผลงานสำคัญของ Steward ที่ว่าด้วยวิธีของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั้น Steward ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวพันต่อกันและกันอย่างยิ่ง ในความเข้าใจของ Steward (1963) หลักของวัฒนธรรมประกอบด้วย เรื่องราวที่ว่าด้วยเศรษฐกิจ เหตุนี้ข้อเขียนของ Steward (1963) ที่ว่าด้วย “วิธีการของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม” นั้น จึงรวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ระหว่าง สภาพ แวดล้อม และทัศนคติที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างแบบแผนพฤติกรรมและเทคนิคที่มนุษย์ใช้หาประโยชน์จากสภาพแวดล้อม 3) ผลกระทบที่แบบแผนของพฤติกรรมหนึ่งส่งไปถึงส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรม

Mahasarakham University

จากการนำแนวความคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่กล่าวมานั้น สามารถสรุปได้ว่า พื้นฐานแนวคิดนิเวศวัฒนธรรมคือ การวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและวิธีการดำเนินชีวิต นิเวศวิทยาวัฒนธรรม คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมกับวิถีชีวิตของคนอยู่ในชุมชน นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของมนุษย์และปรากฏการณ์ทางสภาพแวดล้อม มนุษย์สามารถอยู่รอดในสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ได้เพราะอาศัยวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการปรับตัว เช่น เทคโนโลยี ภาษา รูปแบบการจัดระเบียบกลุ่ม และอุดมการณ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ สั่งสม และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่นปู่สู่ลูกหลาน ฉะนั้น จึงใช้วัฒนธรรม ปรับสภาพแวดล้อม เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตน ฉะนั้นในการปรับตัวมนุษย์เป็นผู้กระทำต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งต่างจากการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตอย่างอื่น ที่จะเป็นผู้รับเงื่อนไขจากธรรมชาติเพื่อให้ชีวิตอยู่รอด ดังนั้นนิเวศวิทยาจึงต่างกับนิเวศวัฒนธรรมตรงที่ว่า นิเวศวิทยามุ่งให้ความสนใจในปฏิสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตอย่างใดอย่างหนึ่งในระบบนิเวศที่ใดที่หนึ่งเป็นการเฉพาะส่วนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเน้นประเด็นที่มนุษย์จัดการควบคุมและดัดแปลงระบบนิเวศ เพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตและในขณะเดียวกันถ้าคนสามารถปรับสภาพแวดล้อมให้ดีรักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมไว้ได้ดี สภาพแวดล้อมธรรมชาติก็จะส่งเสริมให้สุขภาพความคิดจิตใจของมนุษย์ให้ดีขึ้น และสามารถสร้างวัฒนธรรมที่ดีมีความเจริญได้ ดังนั้น แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จึงเป็นความสัมพันธ์สองทางและสวนทางระหว่างสภาพแวดล้อมธรรมชาติกับคน (วัฒนธรรม) และคน (วัฒนธรรม) กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ

2.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (Diffusionism)

Steward (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ได้กล่าวว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่าวัฒนธรรมคือ ความคิด และพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้

1. หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มีภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว

2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้อการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้ คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้

3. ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น

Mahasarakham University

4. การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม เช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

Smith (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Smith. 1905) ได้ให้แนวคิดว่าวัฒนธรรมแพร่กระจายจากจุดกำเนิด ซึ่งเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรมแล้วแพร่กระจายออกไปในอาณาบริเวณโดยรอบเป็นรูปวงกลม จนกระทั่งไปถึงทั่วโลก จุดศูนย์กลางของอารยธรรม (หรือวัฒนธรรมที่เจริญสูงสุด) อยู่ที่อียิปต์ ลักษณะของการแพร่กระจายตามแนวคิดของสมิธเป็นรูปวงกลมวงเดียวกระจายรัศมีออกไปเป็นละลอกประดุจวงกลมซ้อนกัน จุดศูนย์กลางที่กำเนิดของวัฒนธรรมจะเป็นส่วนที่เข้มข้นที่สุด (หรือเจริญที่สุด) ของวัฒนธรรม วงกลมถัดออกมาจะค่อยจางลง ตามระยะที่ห่างจากจุดศูนย์กลาง จนกระทั่งจางหายไปในที่สุดตามวงกลมรอบนอกที่จางหายไป

Wissler (1923 : 305) และ Kroeber (1963 : 200) ได้ให้แนวคิดว่าวัฒนธรรมจะแพร่กระจายจากจุดศูนย์กลาง ไปตามพื้นที่เท่าที่มันจะไปได้ในเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน และยุคสมัยใกล้เคียงกัน จากความคิดแนวนี้เราจะเห็นภาพเขตวัฒนธรรมเป็นกลุ่ม ๆ ไป และแพร่กระจายไปถึงทุกที่ที่ไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้นตามสภาพทางภูมิประเทศที่มนุษย์สามารถจะเดินทางไปถึงได้ ดังนั้นรูปแบบของการการแพร่กระจายจึงไม่ใช่รูปแบบวงกลม

2.4 ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism)

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ (Symbolic Interactionism) เน้นถึงการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม เนื่องจากสัญลักษณ์ โดยเฉพาะภาษาเป็นสื่อการติดต่อที่สำคัญที่สุดที่ทำให้มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กัน จนสร้างเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม ทำให้สังคมมีการจัดระเบียบขึ้นในชุมชน ทฤษฎีนี้มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปเช่น สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545 : 167) เรียกว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคม สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 76) เรียกชื่อว่า ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ ส่วน สุเทพ สุนทรเภสัช (2540 : 200) เรียกว่าทฤษฎีสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ ซึ่งมีสาระต่อไปนี้

George Herbert Mead เป็นนักจิตวิทยาสังคม ลูกศิษย์ของเขาที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้รวบรวมทฤษฎีเกี่ยวกับสัญลักษณ์สัมพันธ์ ซึ่งเป็นการบรรยายของเขาลงในหนังสือ Mind, Self and Society สาระสำคัญการจัดระเบียบสังคมคือ ความสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในสังคมนั้นอยู่ที่การมีและการใช้ความหมายร่วมกัน (Shared Meaning) การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม จนเกิดเป็นความสัมพันธ์กันขึ้นนั้น เป็นเพราะการใช้สัญลักษณ์ร่วมกัน Mead กล่าวว่ามนุษย์กับสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน มนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และสังคมก็จำเป็นต้องมีมนุษย์อาศัยอยู่และมีการกระทำต่อกัน ทั้งมนุษย์และสังคมจึงพึ่งพาอาศัยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน เพื่อความอยู่รอดของทั้งสองฝ่าย เพราะฉะนั้นกระบวนการของการกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) จึงมีความสำคัญมากในทฤษฎีของสัญลักษณ์สัมพันธ์

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์อธิบายการจัดระเบียบทางสังคมในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม ซึ่งเน้นในเรื่องการกระทำระหว่างกัน ซึ่งต้องมีความตั้งใจด้วย ในตัวบุคคลหนึ่งๆ จะประกอบด้วยส่วนประกอบ I กับ me เพื่อแก้ไขปัญหาหรือกระทำต่อคนอื่นหรือการตัดสินใจเรื่องใดๆ I เป็นความต้องการเฉพาะตัวเป็นส่วนของตนที่ที่ฝังรากอยู่ในลักษณะทางชีวภาพของแต่ละคน ส่วน me บุคคลคิดว่าตนเองจะมีพฤติกรรมอย่างไร และประกอบด้วยทัศนคติของ

Mahasarakham University

บุคคลอื่นซึ่งตัวเองเข้าใจ หรือการคาดหวังคนในสังคมที่มีต่อตัวเอง มีดด์กล่าวถึง I ในนามของเสรีภาพ การสร้างสรรค์ ความรู้สึกภายใน ก่อให้เกิดพฤติกรรมซึ่งอาจขัดแย้งกับธรรมเนียมประเพณีของสังคม อาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ในสังคม ส่วน me นั้น ได้แก่ ทัศนคติทั้งปวง บทบาท ความกดดันจากสังคม ค่านิยม ซึ่งสังคมได้ถ่ายทอดและรับไว้ในตัวเอง เพราะฉะนั้นในบุคคลหนึ่งๆ จะมี I กับ me ประกอบกัน เรียกว่าตน (Self) จะเห็นได้ว่าบุคคลจะตัดสินแก้ปัญหาอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ I กับ me ฝ่ายใดจะมากกว่ากัน จนเราอาจจะเรียกว่าเป็นการแสดงออกด้านบุคลิกภาพ (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 57)

Herbert Blumer ก็ได้อธิบายการจัดระเบียบของสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือกำหนดความหมายของการกระทำต่อกัน การมีปฏิกิริยาโต้ตอบมิได้มีโดยตรงต่อการกระทำของบุคคล แต่เพราะปฏิกิริยาต่อความหมายของการกระทำต่อกันหรือแสดงออก เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์ การตีความและการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำต่าง ๆ การแสดงออกในลักษณะกระทำต่อกันหรือปฏิกิริยาต่อกัน ต้องอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลายเข้าใจในเหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ให้ความหมายและตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ แนวความคิดของ Blumer จึงเป็นการอธิบายที่เน้นถึงการตีความเพื่อให้รู้ความหมายที่แท้จริง (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 78-79)

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ กล่าวว่านักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมสร้างทฤษฎีขึ้นมาว่าตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้นเป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาของผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรู้สึกหรือสายตาของผู้อื่น ทำตัวให้ดีงามตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคม แน่นอนจะเป็นตัวตนจากสายตาของผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ ก็ต้องอาศัยสื่อคือสัญลักษณ์ๆ สำคัญในที่นี้คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่า ภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตน แล้วตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่หรือจะไปก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านี้เอง ทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2545 : 168)

ทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ สรุปหลักการพื้นฐานได้ดังนี้คือ 1) มนุษย์ไม่เหมือนกับสัตว์ชั้นต่ำ ได้รับสืบทอดความสามารถให้รู้จักคิด 2) ความสามารถที่จะคิดจะถูกหล่อหลอมขึ้นมาโดยการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 3) ในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเราจะเรียนรู้เกี่ยวกับความหมายและสัญลักษณ์ที่จะทำให้สามารถใช้ความสามารถในการคิด ซึ่งเป็นคุณลักษณะของมนุษย์โดยเฉพาะ 4) ความหมายและสัญลักษณ์จะทำให้มนุษย์สามารถที่จะมีการกระทำและปฏิสัมพันธ์ได้ 5) มนุษย์เราสามารถที่จะแก้ไขเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิก ความหมายและสัญลักษณ์ที่ใช้ในการกระทำและปฏิสัมพันธ์บนพื้นฐานของการตีความสถานการณ์ 6) มนุษย์อาจมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงและยกเลิก ความหมายและสัญลักษณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งก็เพราะความสามารถที่จะปฏิสัมพันธ์กับตัวเอง ทำให้สามารถที่จะสำรวจความเป็นไปได้ของการกระทำ ตระหนักถึงผลดีผลเสียที่พึงจะเกิดขึ้นแล้วจึงเลือกที่จะกระทำลงไป 7) แบบแผนต่าง ๆ ของการตอบโต้ระหว่างการกระทำและปฏิสัมพันธ์ ก่อให้เกิดกลุ่มและสังคมต่างๆ (สุเทพ สุนทรเภสัช. 2540 : 200-201)

Tillich ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของสัญลักษณ์ ไว้หลายประการคือ 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีความหมายอยู่ในตัว เช่น น้ำ ไฟ น้ำมัน ขนมปัง เหล้าองุ่น เป็นสื่อที่มีพลังสามารถแทรกแซงเข้าไปในจิตวิญญาณของมนุษย์ มีคุณสมบัติในการนำไปสู่ความเชื่อความศรัทธาที่ไปในทางเดียวกัน 2) สัญลักษณ์สามารถสร้างความเข้าใจเรื่องความจริงอัน

Mahasarakham University

สูงสุดทางศาสนา ไม่ว่าสัญลักษณ์นั้นจะเป็น วัตถุ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ พระคัมภีร์ จินตนาการและการกระทำ เป็นสิ่งที่ได้รับการศรัทธาจากประสบการของบุคคลและกลุ่มสังคม อีกทั้งยังสามารถเปิดจิตวิญญาณและขยายโลกทัศน์ของมนุษย์ในการสร้างมิติของการสร้างศรัทธาให้สูงขึ้น และได้กล่าวถึงลักษณะของสัญลักษณ์ว่า 1) เป็นสิ่งที่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือตัวเอง เช่น การไถ่บาปของพระเจ้า เป็นประสบการณ์ทางสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความจริงอันสูงสุด 2) เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ทั้งรูปแบบของวัตถุหรือความคิดจินตนาการ 3) เป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจในตัวเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีต ศาสนา วิญญาณ 4) เป็นรากฐานและการสนับสนุนทางสังคม โดยมีความสัมพันธ์กับชุมชน

โครงสร้างของสัญลักษณ์ประกอบไปด้วย 1) สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่สังเกตได้ง่าย เป็นสิ่งที่อยู่ในสากลจักรวาล เช่น ท้องฟ้า น้ำ พระจันทร์ เป็นรูปธรรม เช่น ต้นไม้ หิน เป็นสิ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์อยู่ในตัวเอง เป็นสิ่งที่ใช้วิงวอน ขอพร อ้อนวอน จากอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในตัวมัน เป็นสิ่งลี้ลับ 2) สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่มีความหมายในตัวเอง เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม สามารถเข้าใจได้ง่าย 3) สัญลักษณ์เป็นสิ่งที่แสดงออกได้ทางอักษรศาสตร์ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการใช้คำพูด 4) สัญลักษณ์เป็นสิ่งลี้ลับ สามารถนำมาตีความเกี่ยวกับศาสนาได้ เช่น น้ำเป็นสัญลักษณ์แห่งความบริสุทธิ์ในพิธีจุ่มของศาสนาคริสต์

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ผู้วิจัยได้นำเสนอมานั้น จะนำไปวิเคราะห์อธิบายหาข้อเท็จจริงและเหตุการณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในภาคอีสาน ให้ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร (2536 : 334-355) ได้ศึกษาวิจัยประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า การประกอบประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักมาจากความเชื่อ ความศรัทธาของชาวบ้านด่านซ้ายที่มีต่อองค์เจดีย์พระธาตุศรีสองรัก ทั้งในตำนานและในเชิงประวัติศาสตร์ปรับปรนกัน ในส่วนที่เกี่ยวกับตำนานเชื่อว่าบริเวณที่สร้างเจดีย์พระธาตุศรีสองรัก ได้สร้างครอบร่างของบุคคลที่อุทิศชีวิตถวายเป็นพุทธบูชา ทำให้วิญญาณของบุคคลที่ถวายชีวิตอุทิศเป็นพุทธบูชาสิงสถิตอยู่ที่เจดีย์พระธาตุศรีสองรักนั้น และในส่วนที่เกี่ยวกับความเชื่อในเชิงประวัติศาสตร์เป็นความเชื่อที่มีความสอดคล้องกับหลักฐานที่มีปรากฏในศิลาจารึกที่กล่าวถึงประวัติการสร้างเจดีย์พระธาตุศรีสองรักว่าเป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นภายใต้พระบรมราชโองการร่วมกันระหว่างสมเด็จพระมหาจักพรรดิ์ พระมหากษัตริย์ไทยแห่งกรุงศรีอยุธยาที่ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2091-2111 กับพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระมหากษัตริย์ลาวแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตที่ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 2093-2115 โดยมีพระราชประสงค์ให้เจดีย์พระธาตุศรีสองรักเป็นหลักฐานในการประกอบพระราชพิธีสัตยาธิษฐานตามโบราณราชประเพณีในการแสดงถึงความจริงใจ และการมีพระราชไมตรีต่อกัน ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรักแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทคือ ประเพณีพิธีกรรมตามแนวพุทธศาสนาและประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อถือดั้งเดิม องค์ประกอบของ

Mahasarakham University

ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก มี 4 ส่วนคือ องค์ประกอบที่เกี่ยวกับสถานที่และระยะเวลา บุคคล สิ่งของเครื่องใช้ และลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม

สุพจน์ ทองเนื้อขาว (2538 : 143-146) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุขามแก่นมี 3 แบบ คือ 1) พิธีกรรมประจำปีประกอบด้วย (1.1) ระยะเวลา สถานที่ มีการกำหนดวัน เดือน และเวลา ที่แน่นอนโดยใช้ปฏิทินเป็นตัวกำหนด (1.2) บุคคล ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมได้แก่ พระสงฆ์ มัคทายก พราหมณ์ ผู้ร่วมประเพณีพิธีกรรม (1.3) วัตถุสิ่งของ ได้แก่ บาตร ดอกไม้ ธูป เทียน ขัน 5 ขัน 8 ขัน 9 และอาหารคาวหวาน (1.4) ลำดับขั้นตอน มี 3 ขั้นตอนคือ ก่อนทำบุญ ขณะทำบุญ และหลังทำบุญ 2) พิธีกรรมส่วนบุคคลประกอบด้วย (2.1) ระยะเวลา สถานที่ มีการกำหนดเวลาแน่นอนและไม่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอน คือ การบำไม่มีการกำหนดวันเวลา ส่วนการบนกำหนดวันที่จะทำพิธีกรรม (2.2) บุคคล ผู้นำในการประกอบพิธีกรรมเป็นใครก็ได้ขอให้ผู้นั้นรู้จักวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องส่วนมากจะเป็นมัคทายก ส่วนผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมมีทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นการเข้าร่วมโดยเหตุบังเอิญ (2.3) วัตถุสิ่งของ จัดเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่ใช้ในพิธีกรรมบำคือขัน 5 และกลุ่มที่ใช้ในพิธีกรรมบน คือ ขัน 8 ขัน 9 ขันหมากเบ็ง พวงมาลัยดอกไม้ (2.4) ลำดับขั้นตอน คือพิธีการบำ พิธีกรรมบน และพิธีกรรมขอขมาและบอกกล่าว 3) ประเพณีพิธีกรรมส่วนรวมประกอบด้วย (3.1) ระยะเวลา สถานที่ ไม่มีการกำหนดเวลาทำได้ตลอดปี (3.2) บุคคล ผู้นำพิธีคือ พระสงฆ์ มัคทายก ข้าเฝ้าพระธาตุ ลูกเผิ้ง ลูกเทียน ศรัทธาบ้านขาม ในขณะเดียวกันผู้นำพิธีในบางขั้นตอนก็เป็นผู้ร่วมพิธีกรรมด้วย (3.3) วัตถุสิ่งของ มีดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าไตร ผ้าสังฆาฏิ อัฐบริขาร (3.4) ลำดับขั้นตอน ก่อนทำบุญ ขณะทำบุญ และหลังทำบุญ ความเชื่อประเพณีพิธีกรรมต่อพระธาตุขามแก่น เชื่อว่าพระธาตุขามแก่นมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ เชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลทุกสิ่งทุกอย่างให้ได้ตามที่บำ และเมื่อบำแล้วต้องมีการปงหรือแก้บน โดยการถวายสิ่งที่ได้บำไว้รวมทั้งขัน 8 ขัน 9

บุษบา กิติจันทโรภาส (2539 : 203-205) ได้วิจัยคติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคามมีคติความเชื่อว่า ไม้เป็นวัสดุธรรมชาติที่หาง่าย แต่การนำไม้มาแกะสลักเป็นพระพุทธรูปนั้นได้ยึดเอาความเป็นสิริมงคลของไม้จากความหมายของไม้ ไม้ที่มีความสัมพันธ์กับพุทธประวัติและไม้ที่ให้ความแข็งแรงคงทน เช่น ไม้ยอ ไม้โพธิ์ แก่นไม้มะขาม เป็นต้น ชาวบ้านจะสร้างพระพุทธรูปไม้ตามลักษณะด้วยเครื่องมือต่าง ๆ โดยไม้เน้นความถูกต้องทางกายวิภาค พระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคามนิยมสร้างในปางมารวิชัย และปางพิจารณาชราธรรม จุดประสงค์ในการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชาและการไถ่บาป ปรารถนาความยั่งยืนและความสุขในชีวิต จึงได้นำไปตั้งไว้ในที่เหมาะสม

ชูศิลป์ เพียรแก้ว (2539 : 171-174) ได้วิจัยบทบาทของวัดในจังหวัดอุดรธานี พบว่า วัดธรรมยุติกนิกายมีบทบาทที่ชาวบ้านใช้เป็นแหล่งแสวงบุญในพุทธศาสนา โดยจัดสถานที่ให้สะอาดสงบร่มรื่นสวยงามเหมาะต่อการปฏิบัติธรรม พระภิกษุในวัดมีวัตรปฏิบัติที่ทั้งกายกรรม วจีกรรมและมโนกรรม เน้นการฝึกวิปัสสนากรรมฐานและปฏิบัติเคร่งครัดตามพระวินัย โดยการฉันอาหารเวลาเดียวบิณฑบาตเป็นนิจ และลงอุโบสถทุกวันธรรมสวนะ วัตรปฏิบัติดังกล่าว ยังผลให้พุทธศาสนิกชนเลื่อมใสศรัทธา บทบาทของวัดธรรมยุติคือการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในบริเวณวัดให้เป็นป่าสมบูรณ์

Mahasarakham University

การสร้างถนน และการมอบทุนการศึกษา ซึ่งเป็นการสงเคราะห์พุทธศาสนิกชน และเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนบทบาทของวัดฝ่ายมหานิกายเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรม โดยวัดทั้งฝ่ายเปิดโอกาสให้ทำบุญตามคติทางศาสนาเปิดโอกาสในพุทธศาสนิกชนได้ฟังพระธรรมเทศนาในวันธรรมสวนะ อบรมนักเรียน ประชุมชาวบ้าน ประกอบพิธีความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต ปลุกเสกเครื่องรางของขลัง นำพาทำบุญตามฮีตสิบสองนอกจากนี้ยังบริหารจัดการภายวัด จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมและแผนกสามัญ เป็นการเปิดโอกาสในประชาชนได้ศึกษา

ยุทธภัณฑ์ เตชะแก้ว (2540 : 1) ได้ศึกษาพิธีกรรมและระบบความเชื่อการลำผีฟ้าในภาคอีสาน ที่หมู่บ้านบัว ตำบลกุดบาก อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร เพราะเป็นหมู่บ้านที่มี “หมอผีฟ้า” เป็นจำนวนมากและยังมีการประกอบพิธีกรรมให้กับบุคคลในกลุ่มอย่างต่อเนื่องรวมทั้งมีการสืบทอดพิธีกรรมทั้งในและนอกชุมชนอย่างชัดเจน ผลจากการศึกษาได้แสดงให้เห็นว่าปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรม ได้มีบทบาทควบคู่กับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอีสานมาตลอด พิธีกรรมลำผีฟ้ามิใช่เป็นเพียงความเข้าใจเกี่ยวกับการทำพิธีกรรมเพื่อรักษาโรคเท่านั้น หากแต่มีคุณค่าที่เป็นภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบทอดกันมา เป็นวัฒนธรรมทางด้านจิตใจที่ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตชีวาทำให้เกิดพลังที่จะต่อสู้กับความยากลำบาก ความรื่นเริงของชาวบ้านดูเหมือนจะไร้แบบแผน แต่สิ่งเหล่านี้เป็นที่มาของพลังแห่งชีวิต และได้มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ด้วยการบอกเล่าสั่งสอนกันในครอบครัวในชุมชน

ชุมแพ ศรีปัญญา (2543 : 105-111) ได้วิจัยประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุพระอานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุอานนท์ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือองค์ประกอบด้านบุคคล บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรมในงานนมัสการพระธาตุอานนท์ เจ้าพิธีผู้ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำส่วนมากจะเป็นฝ่ายพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ของราชการ ผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ชาวบ้านที่มีความเชื่อและเคารพนับถือพระธาตุพระอานนท์ วัตถุสิ่งของเครื่องใช้ในพิธี ได้แก่ ขันบูชาบายศรี ต้นผึ้ง ผ้า ผงพระธาตุ ข้าวขาว ข้าวเหลือง หมากพลู ดอกไม้สีขาว ธูป เทียน บั้งไฟ สถานที่ประกอบพิธีกรรมได้แก่ บริเวณศาลาวัด และบริเวณพระธาตุพระอานนท์ ระยะเวลากำหนดจัดในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 4 ถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 ของทุกปี ขั้นตอนของพิธีกรรม ได้แก่ ขั้นวางแผน และขั้นดำเนินการ คติความเชื่อของชาวยโสธรที่มีต่อประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุอานนท์เกี่ยวกับการบูชาพระธาตุแบ่งได้เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับการสะเดาะเคราะห์บ้านเมือง การบ่า บน คติความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญการสรงน้ำ และการเวียนเทียนรอบองค์พระธาตุ ตลอดจนการจัดงานบุญมหาชาติหรือบุญผะเหวด เป็นส่วนส่งเสริมให้งานนมัสการพระธาตุอานนท์มีความศักดิ์สิทธิ์ขึ้น ส่วนคติความเชื่อเกี่ยวกับองค์ประกอบของพิธีกรรมและขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรมจะเกี่ยวข้องกับคติความเชื่อในเรื่องของบุคคล สถานที่ ช่วงเวลา การแก้บน ซึ่งคติความเชื่อดังกล่าวพระธาตุอานนท์สามารถแสดงปาฏิหาริย์ให้คุณให้โทษแก่ประชาชนชาวจังหวัดยโสธร และจังหวัดใกล้เคียงได้ ดังนั้นวิถีชีวิตของชาวจังหวัดยโสธรและจังหวัดใกล้เคียง จึงมีความผูกพันเคารพศรัทธาต่อองค์พะธาตุอานนท์มาโดยตลอดตั้งแต่สมัยปู่ย่า ตา ยาย หากมีความเดือดร้อนเรื่องสิ่งใดก็จะไปกระทำพิธีบ่า บน เพื่อให้องค์พระธาตุอานนท์ได้ช่วยเหลือตลอดมานานนับหลายร้อยปี

Mahasarakham University

มธุรส ปราบไพรี (2543 : 116-121) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่า ศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจ และยุติธรรม ทั้งนี้จะต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ที่เข้มแข็งมีศักยภาพ โดยได้ระบุว่า ปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนไทยทรงดำของบ้านเขาย้อยเกิดศักยภาพเพื่อการพัฒนามี 3 ปัจจัยคือ 1) วัฒนธรรมชุมชนที่มีความเข้มแข็งมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง 2) การพึ่งตนเองของชุมชน โดยอาศัยปัจจัยภายในเป็นตัวสร้างรายได้ และเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริม รายได้หลักของชุมชนไม่ได้ขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยว มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยอมรับนับถือให้ความเคารพผู้อาวุโส รวมทั้งผู้นำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว ซึ่งเข้ามามีส่วนร่วมนี้เกิดจากความสมัครใจ และแรงจูงใจจากภายในชุมชนเอง ตั้งแต่ระดับการรับรู้ข้อมูล จนถึงระดับของการแบ่งปันจัดสรรผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

สุวีณา นิยมค้า (2544 : 95) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในมิติทางกายภาพและในมิติทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับที่สูง ได้แก่ ประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีแหล่งโบราณคดี งานประเพณี วิถีชีวิต อัธยาศัยไมตรีของคนในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สวยงาม การเข้าถึงสะดวก สาธารณูปโภคพื้นฐานเพียงพอ มีความปลอดภัย ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกยังต้องมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ยังพบว่าประชากรทุกกลุ่มมีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเป็นอย่างดี สำหรับเรื่องการให้ความร่วมมือทางด้านต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นคนในชุมชนมีความพร้อมสูง

รัฐทิตยา หิรัณยหาด (2544 : 80-85) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และประเพณีพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองขาว ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ จึงเกิดการผสมผสานกันทางวัฒนธรรมของชนหลายชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมเฉพาะของชุมชนขึ้น และมีการสืบทอด ดำรงรักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นไว้ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นการสืบทอดงานประเพณีทั้งที่ปฏิบัติเป็นประจำทุกเดือนในรอบปี และประเพณีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ ภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ วิถีการดำเนินชีวิต และโบราณวัตถุสถานที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้เป็นอย่างดี นักท่องเที่ยวที่เข้ามาส่วนมากเป็นชาวไทยที่มาเพื่อศึกษา และดูงานทางด้านวัฒนธรรมโดยมาเป็นหมู่คณะ มีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่บริษัทนำมาเที่ยวมีบ้างเล็กน้อย ด้านศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของบ้านหนองขาว พบว่า มีศักยภาพในด้านคุณค่าทางการศึกษา ความปลอดภัย สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การประชาสัมพันธ์ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการพัฒนาทางการท่องเที่ยวอยู่ในระดับสูง แต่ศักยภาพในด้านความพร้อมของบุคลากรควรมีการปรับปรุง นอกจากนี้ต้องมีการเพิ่มเติมศักยภาพทางด้านสาธารณูปโภคขั้นสูงในสิ่งต่าง ๆ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายสินค้าที่ระลึกห้องสุขาสำหรับนักท่องเที่ยว และศูนย์บริการข้อมูลนักท่องเที่ยว

Mahasarakham University

เนตรชนก นันที (2544 : 89-91) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า แหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้ามีความพร้อมในองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 3 ประการคือ 1) มีสิ่งดึงดูดใจ 2) มีเส้นทางคมนาคมเข้าถึง 3) มีสิ่งอำนวยความสะดวก สำหรับระดับความรู้ของนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับพื้นที่วนอุทยานภูชี้ฟ้า และความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อยู่ในระดับปานกลางทั้งสองอย่าง ปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนอุทยานภูชี้ฟ้าในมุมมองของนักท่องเที่ยว พบว่าการบริการข่าวสารข้อมูลยังขาดข้อมูลรายละเอียดของแหล่งท่องเที่ยวสำหรับบริการนักท่องเที่ยว ป้ายสัญลักษณ์ยังขาดความชัดเจน และขาดกิจกรรมทางการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวยังขาดความเป็นธรรมชาติ ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาล รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า อีกทั้งขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษยสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปกรณ์เกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาล ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยวควรมีการเพิ่มจุดดึงดูดความสนใจในพื้นที่ใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังขาดความเข้าใจในระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานวนอุทยาน นักท่องเที่ยวบางส่วนไม่เคารพกฎระเบียบ และผู้ประกอบการฉกฉวยโอกาสขึ้นราคาตามฤดูกาล

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง (2545 : 85-90) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย พบว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่และประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรม ความเชื่อ ของชุมชนบ้านห้วยโป่งผาลาดมีวัฒนธรรมเฉพาะของชาวเขาผ่ามูเซอดำ ยังคงสืบทอดวัฒนธรรมการแต่งกาย โดยผู้ชายแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสีดำทั้งชุด ผู้หยังสวมชุดสีดำยาวตกแต่งด้วยผ้าสีขาวที่บริเวณแขนและสาบเสื้อ และมีการสืบทอดงานประเพณีปีใหม่ที่เรียกว่า “เขาะจาเว” รวมทั้งพิธีกรรมที่ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกเดือนในรอบปีอันเกี่ยวเนื่องกับวิถีการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ตลอดจนการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อต่าง ๆ พิธีไหว้ผีประจำทิศ เพื่อบอกกล่าวผีอย่าให้มีความเสียหายแก่พืชผล และพิธีกินข้าวใหม่ “การกินวอ” เป็นพิธีจัดขึ้นก่อนที่จะมีการเก็บเกี่ยวข้าวนำมาเก็บไว้ในยุ้งฉาง

Mahasarakham University

วาลิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่มีระบบสาธารณูปโภคพื้นฐานครบถ้วนเพียงพอสำหรับรองรับการท่องเที่ยว แต่ควรมีการปรับปรุงด้านสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้น เช่น ศูนย์บริการข้อมูลทางการท่องเที่ยว และห้องน้ำสาธารณะสำหรับนักท่องเที่ยว

เพลินพิศ เครือบุญ (2545 : 78-80) ได้ศึกษาวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านงิ้วเหนือ ตำบลบ้านงิ้วเหนือ ตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาพบว่า 1) เนื่องจากในหมู่บ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วย หิน ดิน ทราย ดังนั้นประชากรในหมู่บ้านนี้ ได้นำเอาทรัพยากรดังกล่าวมาทำพระพุทธรูป ครกหิน เครื่องปั้นดินเผา เพื่อขายให้นักท่องเที่ยว สิ่งเหล่านี้ได้นำมาพัฒนาทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของบ้านงิ้วเหนือ ปัจจัยอื่น ที่นำมาสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แก่ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เช่น การวางแผนกิจกรรมการร่วมมือและการให้การสนับสนุนทางด้านต่าง ๆ แก่ชุมชน ผลของการศึกษาจึงแสดงให้เห็นถึงว่าการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ เช่น หิน ดิน ทราย ขึ้นอยู่กับความต้องการผลิตภัณฑ์ของนักท่องเที่ยว ดังนั้นทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตจำเป็นต้องนำมาจากท้องถิ่นอื่น ดังนั้นสรุปได้ว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจำเป็นอย่างยิ่งต้องสร้างความสำนึกของประชากรในเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติเป็นจุดเริ่มต้น 2) ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนข้อมูลข่าวสารและการมีกิจกรรมในชุมชน มีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับความรู้ในเรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวและความรู้มีความสัมพันธ์ระดับปานกลางกับทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทัศนคติในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และ 3) ความคาดหวังทางสังคมมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับบรรทัดฐานการมีส่วนร่วมในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังพบว่าบรรทัดฐานส่วนบุคคลมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและนำมาสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

วีระพล ภูวนนท์ (2545 : 68-73) ได้วิจัยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ในอดีตชาวบ้านหนองเขียดอพยพมาจากบ้านขี้เหล็กใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มาอยู่บ้านโคกกลาง อยู่ไม่นานเห็นว่าไม่เหมาะสมจึงย้ายไปอยู่ที่บ้านโนนขอนกลาง (ปัจจุบันเรียกว่าบ้านเก่า) เห็นว่าไม่เหมาะสมจึงย้ายไปที่บ้านจอมศรี ต่อมาหมู่บ้านได้ถูกไฟไหม้ นายบุญมี ขุนพรม จึงได้มาตั้งหมู่บ้านใหม่เมื่อ พ.ศ. 2460 ตั้งชื่อว่าบ้านหนองเขียด (หรือบ้านลำโจด) ที่ชื่อบ้านหนองเขียดเพราะมีหนองน้ำอยู่ เวลาฝนตกมีน้ำขังและมีเขียดอีโม้จำนวนหลายแสนตัว ส่งเสียงร้องสนั่นหวั่นไหวในฤดูฝนของทุกปี จึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านหนองเขียด เมื่อปี พ.ศ. 2475 ได้มีคณะของพรานป่าได้ขุดพบพระพุทธรูป 2 องค์ มีขนาดเล็ก-ใหญ่ต่างกันที่บ้านป่าคา ตำบลยางหล่อ อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู พ.ศ. 2476 พระอาจารย์พร เสียงหวาน ได้นำชาวพุทธที่บ้านหนองเขียด ตำบลหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ไปบูชานำมาประดิษฐานไว้ที่วัดศิลาโจด ต่อมา พ.ศ. 2502 ประชาชนได้สร้างวัดใหม่สามัคคีขึ้น และในปีพ.ศ. 2522 ได้มีการก่อสร้างพระธาตุ

Mahasarakham University

ทรงสี่เหลี่ยมขึ้นที่วัดใหม่สามัคคีเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง ด้านความเชื่อและศรัทธา พบว่า ชาวตำบลหนองเขียดและประชาชนในเขตใกล้เคียงได้มีความเชื่อ และความศรัทธาในองค์พระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องมากเกี่ยวกับแรงบันดาลใจให้สำเร็จดังความปรารถนาของผู้มาบนบานให้ประสบผลสำเร็จในเรื่องของลาภยศ การศึกษา คดีความ และความสุขในครอบครัว ด้านพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องคือ พิธีอัญเชิญลงมาจากยอดพระธาตุ พิธีบวงสรวง พิธีสรงน้ำ พิธีแห่ไปตามหมู่บ้าน พิธีอัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุ ตลอดจนพิธีบนบานและพิธีแก้บน

ถาวร ดำเนตร (2545 : 122-126) ได้วิจัยคติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเขียว อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าจอมปากช่องภูเวียง มี 2 พิธีกรรมคือ พิธีกรรมส่วนบุคคล ได้แก่ การบอกกล่าว การบนบานหรือบ่าและพิธีกรรมของชุมชน จะเป็นการบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าจอมปากช่องภูเวียง ส่วนองค์ประกอบของพิธีกรรม มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 5 ประการคือ สถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม บุคคลที่ประกอบพิธีกรรม คือ เฒ่าจ้ำหรือผู้นำพิธีกรรม ผู้ช่วยผู้นำพิธีกรรม กรรมการงานงิ้ว วัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมคือ ดอกไม้ ธูปเทียน ขันห้า ขันแปด พวงมาลัย บายศรี หมากพลู แป้งน้ำอบ น้ำหอม ข้าว ดอกไม้ รูปปั้นช้างม้า ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง มีดดาบ น้ำมนต์ น้ำดื่ม เหล้า ผลไม้ อาหารคาว หัวหมู ไก่ ข้าวเหนียว อาหารหวาน ดอกไม้ไฟ ประทัด บั้งไฟ และการแสดงฟ้อนรำ ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรมมี 2 ระยะคือ ระยะเวลาที่ไม่แน่นอน และระยะเวลาที่แน่นอนและประจำทุกปี และลำดับขั้นตอนในการประกอบพิธีกรรม มี 2 ลักษณะคือ ลำดับขั้นตอนแบบไม่ซับซ้อน และแบบซับซ้อน ด้านคติความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นความเชื่อในเรื่องผีซึ่งเชื่อว่าดวงวิญญาณของเจ้าจอมปากช่องภูเวียงจะคอยปกป้องคุ้มครองช่วยเหลือเวลามีปัญหา เชื่อว่าเจ้าจอมปากช่องภูเวียงเป็นผีชั้นสูงเป็นเทพเจ้ารักษาป่าเป็นผีบ้านผีเมืองที่มีอำนาจสูงซึ่งไม่ควรลบหลู่และมีการบูชาสักการะดวงวิญญาณเชื่อว่าเป็นผู้กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เป็นนักรบที่เก่งกล้า สมควรเอาเป็นตัวอย่างของผู้เชื่อและศรัทธา ชาวอำเภอภูเวียง จึงมีความเคารพและกราบไหว้

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์ (2546 : 192-195) ได้ศึกษาการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า พัฒนาการของการจัดการท่องเที่ยวเริ่มจากการพัฒนาเป็นหมู่บ้านตัวอย่าง การค้นพบซากโบราณวัตถุและการพัฒนาชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่วนการจัดการสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ดีเหมาะสมกับศักยภาพ มีระเบียบดำเนินการโดยชมรม กระจายหน้าที่เป็นระบบ กิจกรรมเหมาะสมนักท่องเที่ยวเข้าถึงวิถีชีวิตชุมชน

จันทิมา ดุลย์เภรี (2548 : 92-95) ได้ศึกษาประเพณีแห่ผ้าขึ้นพระธาตุของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น ได้รับความสนใจและร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาในประเพณีและการร่วมพิธีแห่ผ้าขึ้นพระธาตุที่ยิ่งใหญ่และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ประเพณีต่อไป ทั้งยังช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีงามในระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติทำให้มีความรักความผูกพัน ความเสียสละ ความสามัคคี สำหรับคุณค่าด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชุมชนในท้องถิ่นเกิดอาชีพที่ก่อให้เกิดรายได้เศรษฐกิจมีความคล่องตัวมากขึ้น เป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนในท้องถิ่น งานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุมีส่วนช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวกับทางจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งได้มีชาวไทยและต่างชาติเข้ามา

Mahasarakham University

เที่ยวงานประเพณีเป็นจำนวนมาก ทำให้เงินตราแพร่สะพัดหมุนเวียนเข้ามาในท้องถิ่น เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมชนในทางที่ดีขึ้น นับเป็นประเพณีที่มีคุณค่าเปี่ยมล้นเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างมากมาย

พจนา ชัชวาล (2549 : 104-108) ได้วิจัยการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์มีทั้งหมด 9 แห่ง กระจายอยู่ในทุกตำบลของอำเภอคำม่วง มีสภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอยู่ 3 ด้าน คือ 1) ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี จำนวน 3 แห่ง คือ สิมโบราณ ตำบลเนินยางพระบรมธาตุเจดีย์ฐิตสีลมหาเถรานุสรณ์ ตำบลโพน หม้อ ไหโบราณ ตำบลนาทัน 2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน 3 แห่ง คือ ภูพันหยอด ตำบลทุ่งคลอง อ่างเก็บน้ำห้วยสมอทบ ตำบลดินจี่ แหล่งไม้กลายเป็นหิน ตำบลนาบอน และด้านวิถีชุมชน จำนวน 3 แห่ง คือ สวนศิริบุตร ตำบลโพน ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทยผ้าไหมแพรวาบ้านโพน ตำบลโพน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรฟื้นฟูเศรษฐกิจ ตำบลนาบอน การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม พบว่า มีการดำเนินการใน 2 กลุ่ม คือ การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยกลุ่มราชการ และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนกลุ่มราชการกำหนดนโยบายและแผนงานการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางการท่องเที่ยว จัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน และให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ได้มีขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการเตรียมการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่องเที่ยว อาสาสมัครนำเที่ยว ขั้นดำเนินการ มีการทำความสะอาดจัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษาแหล่งท่องเที่ยว และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เพื่อวางแนวทางการดำเนินงานทุกเดือน

อธิการ สุขศรี (2550 : 313-316) ได้วิจัยการศึกษาพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า งานพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคามนั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคทวารวดี ลพบุรี และยุคอิทธิพลล้านช้าง ซึ่งแต่ละยุคได้ปรากฏพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ด้านรูปแบบนั้นพบว่า พระพุทธรูปศิลาทรายนั้นมี 2 แบบ และ 2 สมัย คือ สมัยทวารดี พระพุทธรูปยืนวัดสุวรรณาวาสและพระพุทธรูปยืนวัดพุทธมงคล ปางประทานพร รูปแบบของพระสำริดสมัยทวารวดีที่พบเพียงองค์เดียวปางประทานธรรม พระพิมพ์ดินเผา กรุกันทรวิชัยและพระกรุนาดูน พระพิมพ์ดินเผาของทั้งสองแห่ง มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12-16 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย สมัยคุปตะ-ปาลวะ ด้านรูปแบบพระพิมพ์ดินเผาของกันทรวิชัย มีทั้งหมด 5 แบบพิมพ์ด้วยกันคือ พิมพ์ใหญ่ พิมพ์กลาง ปรกโพธิ์ พิมพ์เล็ก และพิมพ์พิเศษ ส่วนพิมพ์นาดูนมีหลายพิมพ์ งานพุทธศิลป์พระพุทธสมัยลพบุรี 2 องค์เป็นพระพุทธรูปนาคปรกศิลาทรายพบที่กู่สันตรัตน์ ส่วนงานพุทธศิลป์สมัยล้านช้างแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ พระพุทธรูปสำริด จำนวน 5 องค์ และพระพุทธรูปไม้เลือกใช้ในงานวิจัยจำนวน 30 องค์ ด้านการศึกษาเปรียบเทียบพุทธศิลป์พบว่า พุทธศิลป์ของแต่ละยุคและแต่ละแห่งมีเอกลักษณ์เป็นแบบฉบับเฉพาะ เช่น พระพุทธรูปยืนศิลา ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดีภายหลังมีการต่อเติมโดยช่างพื้นถิ่นพระพุทธรูปมีรายละเอียดและลวดลายต่างกัน พระพิมพ์ดินเผาทั้งสองกรุมีความแตกต่างกันในด้านลายละเอียดของพิมพ์ พุทธศิลป์ลพบุรี 2 องค์แตกต่างตรงประเศียรองค์แรก สวมกระบังเทริดคล้ายมงกุฎเทวดา องค์ที่สอง

Mahasarakham University

พระศกเป็นก้นหอย ด้านพุทธศิลป์อิทธิพลล้านช้าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ สำริด และไม้ เนื้อสำริดมี 7 องค์ ปางมารวิชัย 6 องค์ปางสมาธิ 1 องค์ มีความแตกต่างกันที่รัศมี คือ แบบดอกบัวตูมธรรมดา แบบดอกบัวตูมมีกลีบซ้อนและแบบรัศมีเป็นเปลว เนื้อไม้ 30 องค์ แบ่งออกเป็น 3 ปาง คือ ปางมารวิชัย ปางสมาธิปางพิจารณาธรรม มีความแตกต่างกันที่รัศมี คือ ทรงกลม ทรงกรวย และทรงบัวเหลี่ยม และแตกต่างของพระกรรณ คือ พระกรรณยาว พระกรรณเป็นเหลี่ยมตรงมีปุ่ม 3 ปุ่ม พระกรรณปลายแหลมม้วนขึ้น ด้านประติมานวิทยาพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นล้วนเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติตอนที่พบมากที่สุดคือ ตอนตรัสรู้ แล้วทรงเสวยวิมุติสุข ตอนทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ นอกจากนี้พุทธศิลปะทุกแบบยังแฝงปรัชญาธรรม ซึ่งอธิบายไว้ในเชิงสัญลักษณ์ ปัจจุบันได้มีการออกแบบพุทธศิลป์หลากหลายรูปแบบ ส่งผลให้เอกลักษณ์พุทธศิลป์ที่เป็นแบบฉบับของแต่ละสมัยหายไป

สมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188-191) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผลการวิจัยพบว่า วัดจังหวัดมุกดาหารมีศักยภาพในการท่องเที่ยวที่หลากหลายเพียงพอ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และกิจกรรมเด่นที่มีลักษณะเฉพาะที่เน้นการปฏิบัติทางด้านจิตใจ การศึกษาประวัติความเป็นมา ศิลปกรรมเอกลักษณ์ของท้องถิ่น การพักผ่อนหย่อนใจ และการชมทัศนียภาพที่สวยงาม ร่มรื่น รวมทั้งการรักษาสืบทอดประเพณีท้องถิ่น การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว เช่น สภาพเส้นทาง ลักษณะการเดินทาง ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักการบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวยังมีปริมาณน้อยจึงไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมแต่อย่างใด ชาวบ้านในชุมชนก็ยังมีความรู้สึกว่านักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวชมนั้นไม่ได้สร้างความรำคาญแต่อย่างใด

พระครูสุตวิสุทธิคุณ พัด (2552 : 238-339) ได้วิจัยรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมวัดโสธรวราราม วรวิหารในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา จากความเชื่อพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับหลวงพ่อพระพุทธโสธร ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อวัดโสธรวราราม วรวิหารและหลวงพ่อพระพุทธโสธรที่มีคนมากราบนมัสการหลวงพ่อพระพุทธโสธรเป็นจำนวนมากอันเนื่องมาจาก “ความเชื่อ” ที่มีต่อหลวงพ่อ กล่าวคือ ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องความแคล้วคลาด ความปลอดภัย ที่หลวงพ่อจะช่วยปัดเป่า หรือบรรเทาเบาบางในสิ่งที่เป็นปัญหาเป็นความทุกข์ ให้ลดลง หรือหมดไป และเชื่อว่าหลวงพ่อจะช่วยให้สมปรารถนา มีความสุขใจสมหวังในสิ่งที่หวัง ตั้งใจ หรือตั้งจิตอธิษฐานขอพรจากท่าน และในด้าน “พิธีกรรม” นั้น ประชาชนที่มาที่วัดโสธรวราราม เพื่อสะเดาะเคราะห์ แก้บน บูชาพระเครื่อง กราบไหว้ขอพร และบริจาค ซึ่งทั้งความเชื่อและพิธีกรรมมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ประชาชน จึงมาที่วัดโสธรวราราม ไม่ขาดสาย มีการจับจ่ายใช้สอย ซื้อของกินของใช้และของฝากสารพัด เมื่อเข้าไปกราบนมัสการหลวงพ่อพระพุทธโสธรก็จะมีการทำบุญด้วยการบริจาคเงินใส่ตู้ถวายสังฆทาน ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เช่าพระบูชาสะเดาะเคราะห์ ใส่บาตรประจำวันเกิดบูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียนทอง เติมน้ำมันตะเกียง ส่งผลให้บรรดาประชาชนที่อยู่รอบวัดมีงานทำมีรายได้ ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมที่ประชาชนมีต่อหลวงพ่อพุทธโสธรจึงส่งผลต่อเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมอย่างมาก

Mahasarakham University

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552 : 253-256) ได้วิจัยท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พระพุทธศาสนานิกายหินยาน (เถรวาท) เป็นศาสนาหลักได้แผ่ขยายเข้ามาสู่จังหวัดนครราชสีมา ประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อม ๆ กับพระพุทธศาสนาในประเทศไทยส่วนใหญ่ การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมามีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. 1893–ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มากได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมามีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ ด้านศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐาน ด้านการพัฒนาศักยภาพวัดและปัญหาพบว่า วัดในจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 4 ด้าน คือ ศิลปกรรม กิจกรรมทางศาสนา สิ่งแวดล้อม และวิปัสสนา มีปัจจัยในการพัฒนาศักยภาพ 4 ด้านคือ ปัจจัยจูงใจ ปัจจัยประกอบ ปัจจัยสนับสนุน และปัจจัยด้านโครงสร้าง สำหรับแนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดพบว่า การพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน คือด้านศิลปกรรม โบราณสถานโบราณวัตถุ ด้านกิจกรรมทางวัดที่จัดขึ้นได้แก่งานประเพณีต่าง ๆ ด้านสิ่งแวดล้อมภูมิทัศน์ลักษณะมีความสวยงามและด้านสำนักวิปัสสนาควรพัฒนาทั้ง 4 ประกอบกันไปเพราะเป็นสิ่งที่ช่วยสนับสนุนและส่งเสริมกันและกันซึ่งได้แก่ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยจูงใจ การพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยประกอบการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยสนับสนุน และการพัฒนาศักยภาพด้านปัจจัยโครงสร้าง

จิตรกร โพธิ์งาม และเรืองเดช เขจรศาสตร์ (2552 : 70-71) ได้วิจัยปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในพื้นที่วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ภายใต้บริบทเรื่องพื้นที่และเวลา กรณีศึกษาบุญประเพณีพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมแบบข้ามรัฐของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาวภายใต้ความเชื่อเรื่องพระเจ้าองค์ตื้อ พบว่าบริบทของพุทธศาสนาได้เชื่อมโยงคนไทยกับคนลาวมานานแล้วในกรณีบุญประเพณีพระเจ้าองค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซงนั้น พระเจ้าองค์ตื้อมิได้มีเพียงทางด้านวัฒนธรรม หากยังรวมถึงการเชื่อมโยงวิถีชีวิตของคนไทยบ้านปากแซงกับคนลาวบ้านปากตะพานอีกด้วย ระบบการจัดการพื้นที่ศาสนาข้ามพรมแดน พบว่ารัฐไทยให้ส่วนราชการและทางวัดมีบทบาทในการจัดการพื้นที่ศาสนา โดย ตม.ปากแซงดูแลรับผิดชอบในกรอบของรัฐชาติ วัดพระโตดูแลรับผิดชอบในกรอบทางวัฒนธรรม ขณะที่รัฐลาวอำนาจการจัดการเบ็ดเสร็จอยู่ที่ท้องถิ่นโดยผู้นำหมู่บ้าน และเมื่อเปรียบเทียบนโยบายของสองบริบทสังคมของรัฐและประชาชนไทย-ลาว พบว่านโยบายของรัฐลาวที่พยายามจะคงสถานะด่านปากตะพานให้เป็นด่านวัฒนธรรมเป็นการจัดการพื้นที่ที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของผู้คน มากกว่านโยบายของรัฐไทยที่เน้นกรอบของรัฐชาติและกำหนดนโยบายความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนจากมุมมองทางเศรษฐกิจเป็นหลัก

ภาสิณี เชื้อบุญมี (2552 : 234-259) ได้ศึกษา การบริหารจัดการงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเพื่อการท่องเที่ยว อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) การบริหารจัดการงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า

Mahasarakham University

มีการบริหารจัดการตามรูปแบบ POSDCORB ทุกด้าน ยกเว้นด้านการปฐมพยาบาล ที่ดำเนินการเฉพาะการจัดองค์การ (O) การจัดคนเข้าทำงาน (D) และการประสานงาน (C) จึงควรได้รับการปรับปรุง 2) ประสิทธิผลของการบริหารจัดการงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ส่วนใหญ่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีประสิทธิผลอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การจัดกิจกรรมบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว (Home Stay) 3) ปัญหาการบริหารจัดการงานประเพณีบุญหลวงและการละเล่นผีตาโขนเพื่อการท่องเที่ยวพบว่า มีความไม่พร้อมในการร่วมประชุมของคณะกรรมการ จำนวนคน วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณการรายงานผล การประชาสัมพันธ์ การใช้งบประมาณ และการสั่งการ โดยมีแนวทางพัฒนาคือควรเพิ่มการมีส่วนร่วม การประสานงาน การรายงานผล การประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ

พนมพร สารสิทธิยศ (2552 : 214-218) ได้วิจัยเรื่อง ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่าหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านของชาวผู้ไทย ที่ถูกกวาดต้อนอพยพ และติดตามญาติพี่น้องมา ส่วนมากมาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร พบว่า ด้านที่พักอาศัย มีโครงสร้างแข็งแรง ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องส้วม และห้องครัวสะอาดพร้อมสำหรับการใช้ ด้านอาหาร มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ และอาหารส่วนใหญ่เป็นอาหารพื้นบ้าน ด้านวัฒนธรรม มีการแต่งกาย มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกันระหว่างเจ้าบ้านนักท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน และจำหน่ายตามงานแสดงสินค้า OTOP ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีโบราณสถานซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มีกิจกรรมท่องเที่ยวและกิจกรรมฝึกหัดศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ด้านการประชาสัมพันธ์ มีการจัดพิมพ์ทำคู่มือแนะนำการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และจัดทำเว็บไซต์ สำหรับปัญหา พบว่า ด้านที่พักอาศัย จำนวนที่พักไม่เพียงพอกรณีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูฝนมีแมลงรบกวน ด้านอาหาร นักท่องเที่ยวต่างชาติ ต่างภูมิภาคบางส่วนรับประทานอาหารพื้นบ้านไม่ได้ด้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่าง ด้านผลิตภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว ขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้ชำนาญการเฉพาะในการผลิต ด้านแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางส่วนทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว และด้านการประชาสัมพันธ์ หมู่บ้านส่วนใหญ่ขาดผู้รู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยราชการไม่ให้ความร่วมมือในการเผยแพร่ และขาดงบประมาณในการส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ทั้ง 3 หมู่บ้าน มีแนวทางการจัดการหมู่บ้าน ทั้ง 6 ด้าน ดังนี้ ด้านที่พักอาศัย มีการจัดสร้างที่พักสำรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นจำนวนมาก ด้านอาหาร มีการปรับปรุงเกี่ยวกับรสชาติของอาหารให้มีรสชาติปานกลาง ตามความแตกต่างทางรสชาติการบริโภคของนักท่องเที่ยว ด้านวัฒนธรรม มีการให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักท่องเที่ยวเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน ด้านแหล่งท่องเที่ยว มีการแนะนำแก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษาความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว ด้านผลิตภัณฑ์ มีการเพิ่มการผลิตด้วยกรอบรมทักษะการ

Mahasarakham University

ผลิตแก่ผู้ผลิต ส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่น และด้านการประชาสัมพันธ์ มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการจัดทำเว็บไซต์แก่บุคลากรที่ทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชน

ทิพากร พลอยสมบูรณ์ (2552 : 235-238) ได้วิจัยชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช : แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช มีสืบมาตั้งแต่โบราณกาล มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตสะท้อนปัญหาความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดี ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชที่มีประวัติเด่นชัดที่สุด คือ ชุมชนโบราณบ้านตะคุ มีความต่อเนื่องในการสืบทอดเอกลักษณ์การดำเนินชีวิติสภาพที่ชัดเจน โบราณสถานและโบราณวัตถุที่น่าสนใจ เกิดความภาคภูมิใจหวงแหนในสมบัติของตนและของชาติ ร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์สืบวัฒนธรรม ด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชพบว่า ขาดการประสานงานขาดความรู้ในการช่วยดูแล และจัดการปัญหาที่เกี่ยวกับตัวโบราณสถานในชุมชนและสภาพคมนาคม อาหารที่พักมีไม่เพียงพอ ขาดการส่งเสริมการตั้งกลุ่มร้านขายของที่ระลึก การบริการข้อมูลโฆษณาประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมีน้อยไม่ต่อเนื่องแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวที่เข้มแข็งเด่นชัดที่สุด คือ ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราชวัดบ้านเมืองเก่า บ้านเมืองเก่า ตำบลโคราช อำเภอสูงเนิน มีการจัดการเส้นทางคมนาคม รณรงค์การทำความสะอาดถนนในวันสำคัญ ส่งเสริมเส้นทางเดินรถให้มีรถโดยสารวิ่งมากขึ้น มีการจัดระเบียบการจราจรในวัด การหาที่พักและอาหารโดยมีการจัดการที่พักในหมู่บ้านสำหรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบของโฮมสเตย์ และนอกชุมชนในรูปของรีสอร์ทและโรงแรม มีการจัดการด้านอาหารภายในชุมชนมีบริการอาหารในรูปของกลุ่มโต๊ะจีนและอาหารตามสั่ง บริการด้านสุขอนามัยนักท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ด้านร้านขายของที่ระลึกมีการจัดให้มีร้านค้า และศูนย์สาธิตการตลาดในหมู่บ้าน ส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายสินค้า O-TOP ของชุมชน แนวทางการจัดการด้านการบริการข้อมูลการท่องเที่ยวโดยการจัดเสียงตามสาย สืบค้นข้อมูลได้จากเว็บไซต์หรือทางอินเตอร์ มีการจัดบรรยายโดยผู้รู้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน เพื่อให้เกิดความสามัคคีและผูกพันหวงแหนทรัพยากรของท้องถิ่น มีการอนุรักษ์กิจกรรมประเพณีกินเข่าค่ำย่ำแดนอีสาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปีในเดือนมีนาคม กิจกรรมงานประเพณีบวงสรวงคุณย่าโมประจำปีเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน

พระศิโรดม วชิรวราภรณ์ (2553 : 122-128) ได้วิจัยพระพุทธไสยาสน์กับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคกลางผลการวิจัยพบว่า เกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของพระพุทธไสยาสน์ในเขตภาคกลางส่วนใหญ่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าถูกสร้างขึ้นในสมัยใด ทราบแต่เพียงว่าเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาจากความเชื่อและความศรัทธาของชาวไทยพุทธ พระมหากษัตริย์หลายพระองค์ได้ทรงบูรณะพระพุทธไสยาสน์ ขึ้นใหม่เนื่องจากสภาพองค์เดิมปรักหักพัง พระพุทธไสยาสน์ส่วนใหญ่เป็นปางอสุรินทราหูที่พระพุทธเจ้าได้ทรงโปรดยักษ์อสุรินทราหู ซึ่งเป็นผู้ที่มีร่างกายใหญ่โต พระพุทธไสยาสน์มีคุณค่าทางด้านศิลปะ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติเข้ามาดูชม เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านโบราณคดีและศิลปกรรมสะท้อนความงามและความสะเทือนอารมณ์และได้รับความสุขจากการได้ชม เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่มีพระพุทธไสยาสน์โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น วัดควรส่งเสริมให้พระพุทธไสยาสน์เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านหลักธรรม และมีความเข้าใจพุทธศิลป์จัดให้มีกิจกรรม ร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐในการพัฒนาวัด หน่วยงานสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยควร จัดส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเกี่ยวกับ

Mahasarakham University

พระพุทธไสยาสน์ กรมศิลปากรควรดูแล และมีนโยบายในการเร่งบูรณะปฏิสังขรณ์พระพุทธไสยาสน์และอุโบสถวัดที่เสื่อมโทรม กระทรวงศึกษาธิการควรส่งเสริมด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ศาสนาและภูมิปัญญาไทย รวมทั้งสนับสนุนให้มีการศึกษาวิจัย

ณัฐวัฒน์ สัปปพันธ์ (2553 : 98-104) ได้วิจัยการบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่าการประสานความร่วมมือเพื่อการท่องเที่ยวจะเน้นระบบการทำงานแบบพี่แบบน้อง มีการวางแผนการทำงานระหว่างหน่วยงานในเรื่องระเบียบกฎหมาย ที่ใช้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนการปฏิบัติงานจัดทำปฏิทินกำหนดผังและระยะเวลาในการปฏิบัติงานภายในองค์กร มีการประสานแผน มีการใช้หลักจารีตประเพณีดั้งเดิมที่คล้าย ๆ กัน การนำเสนอที่หลากหลายในด้านการท่องเที่ยว ใช้การสื่อสารระบบสองทางและนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการประสานความร่วมมือ มีคำสั่งมอบหมายงานและใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความถนัดที่จะทำการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวมีการส่งเสริมนโยบายการสร้างจิตสำนึก มีการกำหนดแผนอัตรากำลังในทุกองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ไม่ได้กำหนดตำแหน่งบุคลากรเฉพาะด้าน ใช้แบบสอบถาม และการสังเกตพฤติกรรมเป็นเครื่องมือในการชี้วัด จัดการอบรมศึกษาดูงานนอกสถานที่เป็นประจำทุกปี ส่วนการประสานงานระหว่างองค์กรยังเกิดการติดขัดอยู่บ้าง ประกอบกับภารกิจหน้าที่ที่ต้องทำเป็นจำนวนมาก ทำให้การทำงานออกมาล่าช้าไม่ทันเหตุการณ์

วันสาด ศรีสุวรรณ (2553 : 292-300) ได้วิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนลุ่มน้ำตาปีมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้าน ศาสนา พิธีกรรมและความเชื่อ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพภูมิประเทศทางธรรมชาติ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี ประกอบด้วย 1) รณรงค์สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีความรู้สึกในการเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ความสะอาดของสถานที่ และความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 2) สร้างคุณค่าให้แก่ชุมชน โดยร่วมกันศึกษาค้นคว้าหาสิ่งที่ดีและมีประโยชน์เพื่อนำมาจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมทั้งความมีอัธยาศัยไมตรีของชุมชน 3) มีการวางแผนรับผิดชอบร่วมกันในการดำเนินงานและการแบ่งปันผลประโยชน์ และ 4) จัดเตรียมความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ ด้านศูนย์ข้อมูล เส้นทางการท่องเที่ยว ด้านอาหารเครื่องดื่ม ห้องน้ำ จุดชมวิว การสื่อสาร และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวด้านรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี เป็นการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการระดับตำบล ร่วมกันพัฒนา โดยเลือกตั้งจากสมาชิกของชมรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ 1) ชุมชนเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและร่วมมือดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 2) ชุมชนต้องรักและหวงแหนวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 3) แผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมต้องได้รับการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ 4) องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Mahasarakham University

และสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในท้องถิ่นและ 5) ผู้มีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการท่องเที่ยวได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างเป็นธรรม

สกนธ์ ภู่งามดี (2553 : 254-261) ได้วิจัยการท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ผลการวิจัยพบว่า การจัดโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัดเป็นภารกิจเพิ่มเติมจากหน้าที่หลักขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพฯโดยมีเหตุผล 3 ประการ คือ ประการแรก ต้องการสนองตอบนโยบายรัฐบาล ประการที่สอง มองเห็นศักยภาพและโอกาสขององค์กรด้านการรับส่งกลุ่มคนในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวด้วยรถประจำทางปรับอากาศขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) และประการที่สาม ต้องการสร้างรายได้ให้เพิ่มขึ้นเพื่อให้องค์กรสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นสภาพปัญหาจากการดำเนินงานของโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) พบว่ามี 1. ปัญหาภายใน 3 ประการได้แก่ ปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ ราคาบัตรโดยสาร และคุณภาพการให้บริการ ส่วนปัญหาภายนอกได้แก่ 1) ปัญหาด้านคุณภาพการให้บริการจากวัดเป้าหมาย 2) ปัญหา ด้านกฎหมาย คือ การรับรองทางกฎหมายในการดำเนินโครงการระยะยาว การร้องเรียนจากบริษัทเอกชน เงื่อนไขการต่อใบอนุญาต และการมีคู่แข่งเพิ่มขึ้น และ 3) ปัญหาจากเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากวิกฤตการณ์ทางการเมืองการพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) จากการวิเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis และจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ได้นำไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัดขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.) ฉบับสมบูรณ์ที่ประกอบด้วย 4 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์เชิงรุก ยุทธศาสตร์พลิกฟื้น ยุทธศาสตร์รักษาเสถียรภาพ และยุทธศาสตร์การตัดทอน

พิศมัย พวงศรีเคน (2553 : 139-148) ได้วิจัยแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดมหาสารคามมีสถานที่ท่องเที่ยวหลายประเภท เช่น การท่องเที่ยวสันทนาการ การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวิทยา การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะเน้นในเรื่องของการมีส่วนร่วมของชุมชนมากกว่าในเรื่องของธุรกิจด้านการท่องเที่ยว จากการสอบถามผู้ที่มีส่วนร่วมการท่องเที่ยวพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ที่มาท่องเที่ยวใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านนาฝาย ตำบลหัวเรือ อำเภอวาปีปทุม บ้านหนองกลางดง ตำบลภารแอ่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และบ้านดอนมัน ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม นั้นส่วนมากจะมาท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์ ซึ่งเนื่องจากพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ บ้านนาฝาย ตำบลหัวเรือ อำเภอวาปีปทุม บ้านหนองกลางดง ตำบลภารแอ่น อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย และบ้านดอนมัน ตำบลขามเรียง อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดมหาสารคาม มีความโดนเด่นด้านวัฒนธรรมหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ชื่อ “โครงการเพชรน้ำหนึ่ง พึ่งตนเองแบบเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งเป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้ประจำหมู่บ้าน เพื่อให้เป็นศูนย์กลางในการประชุม ปรึกษาหารือฝึกอบรมถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ตลอดจนใช้เป็นศูนย์ข้อมูลประจำหมู่บ้านเพื่อแสดงข้อมูลด้านต่างๆ เป็นการประชาสัมพันธ์ผลงานและเป็นแหล่งบริการข้อมูลให้กับส่วนต่างๆ เพื่อนำประโยชน์ จำนวน 1 แห่ง ซึ่งมีการจัดฐานการเรียนรู้ เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน

Mahasarakham University

7 ฐาน ได้แก่ 1) ฐานการเรียนรู้เรื่องการลดรายจ่าย 2) ฐานการเรียนรู้ทางด้านการเพิ่มรายได้ 3) ฐานการเรียนรู้เรื่องการประหยัด มีกิจกรรมต่าง ๆ 4) ฐานการเรียนรู้เรื่องการเรียนรู้ 5) ฐานการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกครัวเรือนเข้าใจเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม จึงร่วมกันปลูกต้นไม้ บริเวณที่สาธารณะตามทุ่งไร่ปลายนา พร้อมทั้งทำความสะอาดการกำจัดขยะในบริเวณบ้านและชุมชนเป็นประจำเสมอ 6) ฐานการเรียนรู้เรื่องการเอื้ออารีรักสามัคคี 7) ฐานการเรียนรู้ เรื่องการรักษาสุขภาพอนามัย การรักษาความสะอาด เพื่อให้ชุมชนมีความสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย และการจัดระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน การทำความสะอาดความเป็นระเบียบเรียบร้อยและการจัดระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ได้มีการแบ่งความรับผิดชอบออกเป็น 4 คุ้ม และประชานชนในหมู่บ้าน มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งยึดถือหลักความพอประมาณตัวเอง ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันบนพื้นฐานและคุณธรรม ทุกครัวเรือนส่งผลให้ทุกครัวเรือน มีความพอเพียง ครอบครัวอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง

2. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดมหาสารคาม จำเป็นต้องพัฒนาแหล่งการท่องเที่ยว พัฒนาบุคคลให้มีความพร้อมการสัญจร และส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นระบบ เช่น มีการใช้สื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งวิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มีการพัฒนาป้ายบอกทาง มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องโดยทุกฝ่ายจำเป็นต้องให้ความสำคัญของแต่ละหมู่บ้าน ตำบล ในการจัดบุคลากรให้มีความพร้อมทั้งมัคคุเทศก์ ระบบสัญจรทั้งทางน้ำ และทางบก การบริหารให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ท่องเที่ยวแบบวันเดียว การมีส่วนร่วมของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้เอื้อต่อชุมชนนั้นเอง

ชาญยุทธ หาญคำภา (2553 : 382-400) ได้วิจัยการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางเลือก : เส้นทางตามรอยผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน ผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน พบว่า ในขณะที่ประเทศไทยปกครองระบอบเผด็จการทหารในช่วง พ.ศ. 2507 ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ทำการปฏิวัติทำให้ประชาชนถูกกดดันทางการเมืองมีการกดขี่ข่มเหงปราบปรามประชาชนผู้รักประชาธิปไตยอย่างหนัก โดยกล่าวหาว่าเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในที่สุดจึงเข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อสู้เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้เดือดร้อน ต่อมาถูกรัฐบาลปราบปรามเกิดการต่อสู้จนต้องเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชน กลุ่มนี้จึงได้ยุติลงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดแหล่งท่องเที่ยวปัจจุบัน พบว่า ขาดผู้ประกอบการนำเที่ยวท้องถิ่นขาดบุคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ประจำในแต่ละที่คอยบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยว และขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก

การจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวทางเลือกบนเทือกเขาภูพานที่เหมาะสมควรประกอบไปด้วย 5 ด้านดังนี้ 1) ด้านบริการ 2) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว 3) ด้านสภาพแวดล้อม 4) ด้านการจัดการ 5) ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่วนการบริการกลุ่มนักท่องเที่ยวทางเลือกแบ่งได้ 4 ระดับ คือ 1) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้สูง 2) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้ปานกลาง 3) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้ไม่มากนัก 4) กลุ่มลูกค้าที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ทั้งนี้ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของลูกค้า

Mahasarakham University

พระมหาเกรียงไกร แก้วไชยะ (2553 : 259-263) ได้วิจัยรูปแบบที่เหมาะสมของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรม เรื่องเทพในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเพื่อความสงบสุขของสังคมไทยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องเทพในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่า เนื่องจากสังคมไทยดั้งเดิมมีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ โดยเข้าใจว่า มีอำนาจพิเศษที่สามารถบันดาลให้เหตุการณ์ต่าง ๆ เป็นไป จึงทำให้มีการนับถือผีสางเทวดา และเมื่อศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แผ่เข้ามาสู่สังคมไทย โดยเฉพาะกรุงเทพฯ และปริมณฑล ชาวกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้ให้ความเคารพนับถือเทพมากมาย ได้ผสมกลมกลืนกับแนวคิดเรื่องเทวดาในพระพุทธศาสนาที่แผ่เข้ามาภายหลัง ทำให้ชาวกรุงเทพฯ และปริมณฑลนับถือเพทอแบบผสมกลมกลืนกันทั้งพุทธและพราหมณ์-ฮินดู สืบเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า ชาวกรุงเทพฯ และปริมณฑลต่างพากันนับถือเทพในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพื่อให้เกิดโชคลาภ ร่ำรวย ปราศจากทุกข์โศกโรคภัย มีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน จนกลายเป็นวัฒนธรรมความเชื่อที่ปฏิบัติตามกันมา เมื่อมีปัญหาในชีวิตต่าง ๆ เกิดขึ้น เชื่อว่าเทพบันดาล แก้ปัญหาชีวิตด้วยการพึ่งเทพ ทำพิธีกรรมบูชาเทพ อ้อนวอนขอพรจากเทพเพียงอย่างเดียว ถือเอาวัตถุมงคลมากกว่าธรรมะมงคล ไม่สามารถแก้ปัญหาชีวิตได้ด้วยวิถีทางที่ถูกต้อง เกิดความงมงายและตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพ

รูปแบบที่เหมาะสมในการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ต้องเป็นรูปแบบที่ประกอบด้วยศรัทธาและปัญญา โดยการนำเอาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับเทพมาเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิตควบคู่กับการนำเอาหรือคติธรรมพุทธศาสนาในเรื่องจากเทพ มาปรับประยุกต์ใช้เพื่อชีวิตที่ดีงามและมีความสงบสุข โดยเฉพาะหลักธรรมที่ทำให้เกิดเป็นเทพที่เรียกว่า เทวธรรม คือหิริและโอตัปปะ อันประกอบด้วยความละอายต่อการคิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่ว และเกรงภัยของการคิดชั่ว พูดชั่ว ทำชั่วที่จะมาถึงตนทั้งนี้เพื่อทำให้เกิดความสงบสุขที่แท้จริง

จากงานวิจัยในประเทศพบว่าแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีความโดดเด่นที่เอื้อต่อการท่องเที่ยวทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้านศาสนาพิธีกรรมและความเชื่อ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสภาพภูมิประเทศทางธรรมชาติ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

Nillson (2001 : 7-24) ได้ศึกษาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ พบว่า เกษตรกรเป็นผู้ถ่ายทอดวิถีชีวิตแบบชาวสวนให้แก่นักท่องเที่ยว และผู้หญิงต้องการยกระดับความสำคัญของตนขึ้นมาจากการทำงานปกติในฟาร์มซึ่งด้อยกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะสิ่งที่ทำได้ดีคือการต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริการด้านอาหารหรือการส่งเสริมด้านกิจกรรม และในปัจจุบันการท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นที่นิยมในหมู่นักท่องเที่ยวที่ต้องการประสบการณ์แปลกใหม่สำหรับการท่องเที่ยวที่แตกต่างไปจากการพักตามโรงแรมทั่วไป แต่หมู่นักเรียนต่างชาติที่ไปเรียนภาษาและต้องการที่พักระยะยาวในราคาที่สมเหตุสมผลด้วยเช่นกัน เพราะการพักแบบดังกล่าวนั้นนอกจากได้ฝึกภาษาแทนที่ภาษาของตนเมื่อพักร่วมกับคนชาติเดียวกันสำหรับนักเรียนต่างชาติ ผู้เข้าพักยังได้เรียนรู้ถึงสังคม ความคิดและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นนั้น ๆ

Mahasarakham University

Sprecher (2002 : 1442) ได้วิจัย Village-Based Tourism Monitorism Tourism Change on the Mekong River พบว่าการพัฒนาเป็นตัวบ่งชี้และวัดว่าการท่องเที่ยวในบริเวณแถบลุ่มแม่น้ำโขงมีการเจริญเติบโตอย่างมีศักยภาพที่ยั่งยืนเพราะมีแม่น้ำโขงไหลผ่านหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทำให้แม่น้ำโขงมีความสำคัญในการพัฒนาทางตรงและมีโครงการนำร่องในหลายประเทศที่ต้องสร้างกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวแถบลุ่มแม่น้ำโขง เช่น ประเทศพม่า ไทย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ทั้งนี้ปรากฏว่าหมู่บ้านมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน และสามารถส่งผลกระทบด้านบวกต่อเศรษฐกิจชุมชนในอัตราที่สูงขึ้น ซึ่งเป็นผลดีต่อการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น

Stem (2002 : 3009-B) ได้ศึกษาบทบาทการพัฒนาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่คุ้มครอง : การศึกษากรณีเปรียบเทียบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศคอสตาริกา พบว่า ประสิทธิผลของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นการอนุรักษ์และกลยุทธ์การพัฒนาในที่ศึกษาครั้งนี้ผสมปะปนกันที่ใด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเสนอให้ทางเลือกด้านเศรษฐกิจได้ ที่นั่นโอกาสการท่องเที่ยวและการจ้างงานดูเหมือนจะทำให้คนละทิ้งที่ดินการเกษตรกรรมและที่ดินที่สงบสุขไปโดยปล่อยให้ป่าแห่งที่สองเกิดขึ้นมาแทน ปรากฏว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีอิทธิพลต่อค่านิยม ในการอนุรักษ์และเจตคติน้อยมาก ปัจจัยอื่น ๆ ที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์และมุมมอง ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมาย ระดับการศึกษาและผลประโยชน์ทางอ้อมของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ได้การท่องเที่ยวเข้าครอบงำเศรษฐกิจ ที่นั่นผลประโยชน์จะขยายกว้างออกไป แต่จะมีผลกระทบเพิ่มขึ้นด้วย จึงเป็นโอกาสของเจ้าของที่พักและโรงแรมจะต้องปรับปรุงการดำเนินงาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อเพิ่มผลประโยชน์สำหรับชุมชนท้องถิ่น

Gingging (2003 : 12) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของรัฐซาบาร์ ประเทศมาเลเซีย โดยการสำรวจสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพื้นเมืองเผ่าต่าง ๆ ที่เข้ามาตั้งรกรากอยู่ที่เกาะบอร์เนียว โดยร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อตัดสินใจใจการลงทุนในธุรกิจการท่องเที่ยวโดยเน้นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยทำการศึกษามาตั้งแต่ปี 2002 โดยจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ของหมู่บ้านขึ้นที่หมู่บ้าน Kota Kinabalu และ Kiau มีการบันทึกแหล่งที่มามีการรวบรวมไว้เป็นพิพิธภัณฑ์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของมาเลเซียต่อไป

Hurlbert (2003 : 407) ได้ศึกษาการเรียนรู้จากผู้ที่ไปก่อน : สามกรณีศึกษาการวางแผนกลยุทธ์เพื่อจัดการท่องเที่ยวซึ่งเป็นการพัฒนาในสหรัฐตะวันตกจำนวน 3 รัฐ พบว่า วิธีการที่เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมนั้นนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามลำดับความสำคัญของชุมชนซึ่งสะท้อนให้เห็นในนโยบายและกลยุทธ์ที่รับเอามาระบุภาระหน้าที่ที่มองเห็นเมื่อเข้าสู่ขั้นตอนใหม่ของการพัฒนาโดยต้องเตรียมพร้อมสำหรับต้นทุนและผลประโยชน์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมื่อมีการพัฒนาเศรษฐกิจ

Casellas (2003 : 2282-A) ได้ศึกษารูปแบบของบาร์เซโลนาหรือนโยบายและการวางแผนพลวัตในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า รูปแบบของบาร์เซโลนาในการพัฒนาการท่องเที่ยวจากทศวรรษที่ 1980 จนถึง 1990 ตามแนวคิดแบบเขตเมืองแล้วมาพัฒนาที่ดินการปฏิรูปเขตเมืองในบาร์เซโลนาต้องใช้ลักษณะการประกอบการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวตามลักษณะนโยบายในเมืองใหญ่ในยุโรปและสหรัฐ โดยหุ้นส่วนของรัฐและเอกชนไทยขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติจึงสามารถดำเนินไปด้วยดี

Mahasarakham University

Liu (2003 : 2934-A) ได้ศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการวางแผนการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาจากสาธารณรัฐประชาชนจีนและประเทศมาเลเซีย พบว่า เมื่อกำหนดให้มีพลวัตการท่องเที่ยวควรบรรจุการจ้างงานการท่องเที่ยวในบริบทที่กว้างขึ้นให้ครอบคลุมประเด็นวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ และอุดมคติวิทยาต้องเอาใจใส่เรื่องทรัพยากรมนุษย์ด้านการท่องเที่ยวมากกว่านี้ทั้งนโยบายและแผน มีข้อจำกัดเกี่ยวกับผลประโยชน์ของท้องถิ่นจากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นเพราะขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ ขาดทักษะการท่องเที่ยวทั้ง ๆ ที่บูรณาการการท่องเที่ยวไว้ในแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแล้วและขาดการปลูกฝังไมตรีจิตในบุคลากรรวมทั้งกลยุทธ์อีกหลายประการ

Xie (2004 : 3843-A) ได้วิจัยการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ไหหลำ ประเทศจีน (Authenticating Cultural Tourism: Folk Villages in Hainan, China) จากการวิจัยพบว่าการไปเที่ยวที่ไหหลำ เป็นการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมประจำเผ่าที่สืบทอดต่อกันมา ในขณะเดียวกันก็มีการพิจารณาว่ามีความเหมาะสมกับการลงทุนหรือไม่ นักวิจัยได้ทำการวิจัยโดยแสดงให้เห็นว่า เกาะไหหลำเป็นสถานที่เปี่ยมไปด้วยวัฒนธรรมอันเก่าแก่ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ การนำเอาวัฒนธรรมของชนเผ่าลี ในเกาะไหหลำ ประเทศจีน พัฒนาให้เป็นหมู่บ้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คนที่เข้ามามีบทบาทสำคัญคือ รัฐบาล นักลงทุน นักท่องเที่ยว และกลุ่มชนพื้นเมืองโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานการพัฒนา ปี ค.ศ. 1989 เกี่ยวกับ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสินค้าวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ตัวการที่เก็บรักษาวัฒนธรรมความมีเสรีภาพของชนเผ่า และการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมีข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่าง ๆ แม้ว่าวัฒนธรรมหลายอย่างค่อนข้างจะสมบูรณ์และสวยงาม มีเอกลักษณ์ แต่นักลงทุนบางคนมีความคิดเห็นขัดแย้งก่อความตึงเครียดในกลุ่มนักลงทุน เนื่องจากรัฐบาลสนใจเรื่องเสรีภาพของประชาชนมากกว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ฝ่ายนักลงทุนเข้าใจในเจตนาของชนเผ่าผิดไปว่าพวกเขาต้องการงานและเงิน แต่พวกเขาต้องการรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของพวกเขามากกว่า งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า สิ่งที่ดีอยู่แล้วไม่ควรจะไปให้ใครประเมินค่าเพื่อทำให้เกิดความสนใจ อีกทั้งเกาะไหหลำนี้ ควรยึดความเป็นธรรมชาติและเอกลักษณ์ของตนเองไว้ ไม่ควรยึดมาตรฐานพื้นฐานการพัฒนา

Boi (2004 : 2013) ได้ศึกษาทัศนคติ และการรับรู้ต่ออุทยานแห่งชาติและการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศใน Ghana : กรณีของชุมชนในอุทยานแห่งชาติ Digna โดยทั่วไปการจัดตั้งสวนสาธารณะมักจะขัดแย้งกับการใช้ประโยชน์ของแหล่งธรรมชาติ การวิจัยนี้ใช้กรณีศึกษาตรวจสอบทัศนคติและ การรับรู้ของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome จนถึงอุทยานแห่งชาติ Digna และการพัฒนาการท่องเที่ยวในกานา ใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นแหล่งข้อมูลหลัก ศึกษาความสำคัญของอุทยานต่อผู้อาศัย และวิธีการรับมือกับผลกระทบที่เกิดขึ้นและทางเลือกในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวประเมินจากลักษณะทางกายภาพและผลผลิตทางวัฒนธรรมของชุมชน Dome การรับรู้ของผู้อาศัยต่อการท่องเที่ยวก็เช่นเดียวกัน ถึงแม้ผู้อาศัยเข้าใจผลกระทบทางลบของการท่องเที่ยวแต่ก็มีการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวมากมาย แม้ว่าการส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานจะเพิ่งเริ่มต้นด้วยการศึกษาเพื่อหลีกเลี่ยงความคาดหวังที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายของผู้ที่อาศัยในชุมชน Dome

Chan (2005 : 9) ได้ศึกษาธุรกิจการค้าขายและการท่องเที่ยวในลาวไกลเวียดนาม กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจีน–เวียดนาม และการพัฒนาชายแดน งานวิจัยนี้ชี้บอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างเวียดนามและจีน ทางวัฒนธรรม การเมือง ซึ่งแสดงให้เห็นแน่ชัดว่าสังคม

Mahasarakham University

ได้มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชาวเวียดนามและจีน ในแง่เศรษฐกิจ การค้า และการท่องเที่ยว ในบริเวณชายแดนของจีนและเวียดนาม ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ การพัฒนาสภาพแวดล้อม และเศรษฐกิจได้มีการฟื้นฟูขึ้นมาตั้งแต่ปี 1990 ได้มีการขยายขอบเขต ในการติดต่อ ในขณะที่ศึกษาพบว่าการค้าระหว่างพรมแดนขยายตัวอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การร่วมงาน การใช้กลยุทธ์ และหนทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐ มีการสร้างมิตรภาพและความสัมพันธ์ที่ดี ลดความซับซ้อนยุ่งยากในการแข่งขัน สิ่งสำคัญที่สุดใน การพัฒนาเศรษฐกิจและเศรษฐกิจประสบความสำเร็จจะต้องมีเป้าหมาย มีทัศนคติ มุมมองจาก จุดเริ่มต้นด้วยกัน นอกจากนี้ต้องศึกษาเรียนรู้มนุษยวิทยาและวัฒนธรรมที่นำไปสู่ความทันสมัยต่อไป

Soper (2006 : unpaged) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเดินทางสู่โลกของการด้อยพัฒนา กลายมาเป็นที่นิยมเพราะโลกยุคโลกาภิวัตน์ นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปไกล ๆ เพื่อค้นหาภูมิภาค อื่นผู้คนสามารถเดินทางรอบโลกซึ่งเป็นสิ่งท้าทายเพื่อค้นหาระบบนิเวศน์ที่สมบูรณ์และยังคงมีการปฏิบัติ ตามวัฒนธรรมเดิม ปัจจัยที่สำคัญที่กระตุ้นให้ไปเยือนจากต่างประเทศคือความเชื่อมั่นของรัฐบาลในการ พัฒนาประเทศ

Terry (2006 : unpaged) ได้วิเคราะห์ประวัติศาสตร์และการแสดงออกเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ของแคนาดาโดยการดูที่ประวัติศาสตร์และการฟื้นฟู ของ Dundurn Castle บ้านทาง ประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทางประวัติศาสตร์การครองชีพ ซึ่งอยู่ที่ Hamilton Ontario และโดย การตีความ The Dundurn Castle Christmas Evening Tour ซึ่งเป็นสถานที่ที่จัดธุรกิจมานาน เป็นรายการที่มีชื่อเสียงมากที่สุด Dundurn Castle นำเสนอ Christmas Evening Tour ซึ่งเป็น การนำเสนอเรื่องราวทางชาติพันธุ์ที่เป็นวันหยุดทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ของชาวแคนาดาที่ มีรากฐานมาจากชาวอังกฤษ

Lu (2006 : 1561-A) ได้ศึกษาอำนาจการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวและ การอนุรักษ์ : การวางแผนของเกาะแห่งหนึ่งที่มีวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมในประเทศไต้หวัน พบว่า เกาะหลันยูซึ่งมีประชากรดั้งเดิมคือชาวยามิ ใช้วัฒนธรรมดั้งเดิมแต่เผชิญกับความกดดันจากนโยบาย การอนุรักษ์ธรรมชาติ การกลมกลืนทางวัฒนธรรมกระแสหลักและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เมื่อประเมินผลกระทบจากด้านต่าง ๆ 3 ด้าน สรุปได้ว่า ให้มีข้อเสนอแนะเป็นกลยุทธ์ในการ วางแผนและพัฒนาเกาะหลันหยูเพื่อให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของคนพื้นเมืองดั้งเดิมชาวหลันหยูสามารถอยู่ได้

Preissing (2007 : unpaged) ได้ศึกษาแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สำหรับชุมชนในชนบท ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการที่ประสบความเสร็จ พบว่า แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้าน การเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน ประการที่สองให้ความสำคัญกับการตรวจสอบทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชุมชนมีและวิธีการที่ จะนำทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยไม่ทำลายสภาพ สิ่งแวดล้อมจนเสื่อมโทรม ประการที่สาม ยุทธศาสตร์การพัฒนากระบวนการผลิตของชุมชนให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผล ประการที่สี่ แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีวิสัยทัศน์ กว้างไกลและเห็นคุณค่าของตนเองและชุมชน ประการที่ห้า แผนยุทธศาสตร์ในการสร้างเครือข่าย ระหว่างชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ๆ

Mahasarakham University

Aspinall (2007 : unpaged) ได้วิจัยการเปลี่ยนแปลง การสนับสนุนทางสังคมกับการท่องเที่ยว ผู้วิจัยได้ทำการวิจัยเมืองที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวและคุณภาพชีวิตของผู้คนในเมืองที่มีการท่องเที่ยวเป็นตัวอย่างในการวิจัย การวิจัยนี้มีเป้าหมายคือต้องการทราบว่าการท่องเที่ยวมีผลต่อผู้คนในสังคมอย่างไร โดยตรวจสอบสภาวะสังคมก่อนและหลังการเปลี่ยนแปลง วิทยานิพนธ์นี้จะประเมินค่าความเหมาะสมในการตัดสินใจในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญคือ ประเมินคุณภาพชีวิตจากการท่องเที่ยว ประเมินสิ่งแวดล้อม สังคม เศรษฐกิจ จากการท่องเที่ยว และประเมินความพึงพอใจจากการพัฒนาการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสรุปได้ว่าชุมชนในชนบทอาจมีศักยภาพการท่องเที่ยวน้อยกว่าสังคมเมือง และมีขีดจำกัดเกี่ยวกับสังคมและยังพบว่าคุณภาพชีวิตก็ด้อยกว่า การประเมินเกี่ยวกับสังคม การประเมินไม่อาจนำมาใช้ได้ เพราะเรื่องอย่างนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจด้วย

Mitz (2007 : unpaged) ได้ศึกษามุมมองของชุมชนที่มีต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า มีมุมมองที่คับแคบในหลายด้าน จำเป็นต้องมีมุมมองที่เป็นระบบมากกว่านี้เพื่อร่วมมือกันภายในอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยวผู้มีส่วนได้เสียต้องมองภายในชุมชนและสำรวจคุณค่าและวิสัยทัศน์ที่จะบอกพื้นฐานที่เข้มแข็งเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวในอนาคต ต้องสร้างผู้นำภายในชุมชนเพื่อรักษาสมรรถภาพทางการผลิตและการทำงานที่มีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอและขอแนะนำให้ผู้มีส่วนได้เสียควรเริ่มใช้เครื่องมือประเมินเพื่อเริ่มสร้างสำนึกในขั้นตอนต่อไปสำหรับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

Diedrich (2007 : unpaged) ได้ศึกษาผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนชายฝั่งทะเลเมืองเบลิเซ สหรัฐ พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวในเมืองเบลิเซกำลังมีอิทธิพลทางบวกต่อจิตสำนึกทางการอนุรักษ์แนวหินปะการังและการสนับสนุนของคนในท้องถิ่นมีสหสัมพันธ์ทางบวกระหว่างระดับการพัฒนาการท่องเที่ยวกับผลกระทบทางสังคมวัฒนธรรมและเศรษฐกิจทั้งทางบวกและทางลบ นักท่องเที่ยวชมทางเรือและนักท่องเที่ยวที่ค้างคืนบนเรือส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ บทบาทสำคัญของอุตสาหกรรมการพักผ่อนทางทะเลจึงอยู่ที่การลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อแนวกั้นปะการังเมโสอเมริกันให้เหลือน้อยที่สุด วิธีแก้ปัญหาอนาคตของเมืองเบลิเซในฐานะแหล่งคือ จะต้องตระหนักถึงตำแหน่งที่มีประโยชน์ของเมืองนี้ซึ่งยังมีพลังพอที่จะปรับอนาคตของตัวเองได้

สรุปงานวิจัยต่างประเทศทำให้พบว่า การท่องเที่ยวเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิต การท่องเที่ยวมีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนในโครงการที่ประสบความสำเร็จนั้น เน้นในด้านการเตรียมการของชุมชนก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อศึกษาจุดด้อยและจุดเด่นของชุมชน รัฐและเอกชนขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงต้องสร้างศูนย์วัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในเมืองขึ้นและควบคุมแรงงานและอุตสาหกรรมโรงแรมตามกฎหมายท้องถิ่นและกฎหมายแห่งชาติ

สรุปจากงานวิจัยในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน ทำให้ได้ข้อค้นพบว่าการบูรณาการจะต้องมี องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ทั้งประเพณีประจำปี ประเพณีส่วนบุคคล และประเพณีพิธีกรรมมีการกำหนดแน่นอนคือกำหนดบุคคล กำหนดพิธีกรรมส่วนรวมในเรื่องระยะเวลา สถานที่ บุคคล วัตถุสิ่งของที่ใช้ในพิธีกรรม ส่วนการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจะต้องประกอบด้วย การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปะ ศาสนา วัฒนธรรม จารีตประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่น

Mahasarakham University

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนและในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย ทั้งนี้ได้กำหนดกรอบและขั้นตอนของวิธีวิจัยดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย
   - 1.1 เนื้อหาในการวิจัย
   - 1.2 วิธีการวิจัย
   - 1.3 ระยะเวลาในการวิจัย
   - 1.4 พื้นที่ที่ทำการวิจัย
   - 1.5 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. วิธีดำเนินการวิจัย
   - 2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
   - 2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล
   - 2.3 การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
   - 2.4 การนำเสนอผลการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. เนื้อหาในการวิจัย

1.1 ศึกษารวบรวมเอกสารเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในภาคอีสาน

1.2 ศึกษารวบรวมเอกสารเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

1.3 ศึกษารวบรวมเอกสารเกี่ยวกับการบูรณาการภูมิปัญญาด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

2. วิธีการวิจัย

วิธีวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Document) ข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ใช้วิธีการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อหาคำตอบตามความมุ่งหมายของการวิจัย

Mahasarakham University

3. ระยะเวลาในการวิจัย

ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2555 ถึงเดือนกันยายน 2556

4. พื้นที่ที่ทำการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจงโดยเลือกพื้นที่ที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในการให้โชคลาภ แคล้วคลาดปลอดภัย ขอให้ได้บุตร ธิดา ได้ตำแหน่งหน้าที่การงานที่ต้องการ ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ สิ่งของหายได้กลับคืนมา และเป็นพระพุทธรูปที่มีประชาชนเข้าไปกราบไหว้ขอพร และมีงานประเพณีพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์อย่างต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยเลือกเป็นพื้นที่วิจัยในครั้งนี้คือ

4.1 จังหวัดนครพนม ประกอบด้วย

4.1.1 พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

4.1.2 พระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน

4.2 จังหวัดอำนาจเจริญ ประกอบด้วย

4.2.1 พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา

4.2.2 พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ

4.3 จังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วย

4.3.1 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

4.3.2 พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล

5. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

5.1 ประชากร ได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดนครพนม อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี

5.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง จำนวน 78 คน ประกอบด้วย

5.2.1 กลุ่มผู้รู้ (Key Informant) จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 8 คน รวม 24 คน เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พระสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโส

5.2.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 10 คน รวม 30 คน ประกอบด้วย

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ได้แก่ พระสงฆ์ พราหมณ์ เฒ่าจ้ำ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น ผู้มาขอบนบานศาลกล่าวไว้ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมการบูชาที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

5.2.3 กลุ่มทั่วไป (General Informant) จำนวน 3 กลุ่ม ๆ ละ 24 คน รวม 32 คน ประกอบด้วย พ่อค้า แม่ค้า เจ้าของร้านค้า บริษัท เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับการเข้ามาเที่ยวกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของนักท่องเที่ยว

Mahasarakham University

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 แบบสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) ใช้สำรวจพื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสถานที่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ด้านการเข้าถึงข้อมูล และด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ

1.2 แบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ใช้สังเกต

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยว ที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เป็นต้น

1.3 แบบสัมภาษณ์ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ใช้สัมภาษณ์

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมการบูชาที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

1.4 แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ใช้สนทนากับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Study) ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูลที่สร้างขึ้นได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ประกอบกับการเก็บข้อมูลภาคสนามโดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

2.1 การสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey)

ผู้วิจัยสำรวจพื้นที่ในการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของสถานที่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ ด้านการเข้าถึงข้อมูล และด้านภูมิศาสตร์ทางกายภาพ โดยการจดบันทึกและบันทึกภาพ

Mahasarakham University

2.2 การสังเกต (Observation)

2.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยเข้าไปร่วมกับกลุ่มผู้ปฏิบัติ โดยการสังเกต

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

2.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) ผู้วิจัยไม่เข้าร่วมกับกลุ่มผู้ปฏิบัติแต่จะสังเกตอยู่ห่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2.3 การสัมภาษณ์ (Interview)

2.3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) ผู้วิจัยใช้สัมภาษณ์กลุ่มรู้ และผู้ปฏิบัติ โดยใช้ข้อคำถามทุกข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์ และใช้วิธีการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป แทนคำตอบการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยว ที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

2.3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Non-Structured Interview) ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มรู้ และผู้ปฏิบัติ โดยใช้ข้อคำถามบางข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์และที่ไม่มีในแบบสัมภาษณ์ และใช้วิธีการจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูป แทนคำตอบการสัมภาษณ์ โดยการสัมภาษณ์

1) ผู้ประกอบพิธีกรรม ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของจัดกิจกรรมที่ปฏิบัติในขณะที่ประกอบพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

2) นักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

2.4 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มโดยเชิญพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้สูงอายุ พราหมณ์ เฒ่าจ้ำ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น การท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ร่วมสนทนากับผู้วิจัยเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

Mahasarakham University

3. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและข้อมูลจากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย มาทำการจำแนกข้อมูล จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามแต่ละประเภทตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ผู้วิจัยตั้งประเด็นไว้ และตรวจสอบดูอีกครั้งหนึ่งว่าข้อมูลที่ได้มามีความเชื่อถือได้และมีความครบถ้วนเพียงพอหรือไม่ โดยการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย หากมีส่วนใดที่ยังไม่สมบูรณ์จะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดหายไป การนำข้อมูลทั้งหมดที่วิเคราะห์และสรุปเสร็จเรียบร้อยแล้วมาจัดเรียบเรียงเพื่อตอบความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัย โดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมภาพประกอบบางตอน

4. การนำเสนอผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยใช้แนวคิดและทฤษฎีเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และอธิบายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย แล้วนำเสนอข้อมูลที่ได้มาสรุปอภิปรายผลในเชิงพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

Mahasarakham University

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลทั่วไปของชุมชนและในพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย และได้นำเสนอตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

ตอนที่ 3 การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

ตอนที่ 1 ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การลงภาคสนามพื้นที่วิจัย และได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูป

จากหลักฐานทางศิลปกรรม การสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าที่เป็นรูปมนุษย์ปรากฏเป็นครั้งแรกในศิลปะอินเดีย สมัยคันธารราฐ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 6-7 หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จสู่ปรินิพพานแล้วประมาณ 700 ปี โดยปรากฏหลักฐานว่า ในอินเดียโบราณสมัยก่อนหน้านั้น ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3-6 ในสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ยังไม่มีการสร้างรูปเคารพของพระพุทธเจ้าในรูปที่เป็นมนุษย์ แต่จะใช้รูปที่เป็นสัญลักษณ์แทน โดยเฉพาะพุทธประวัติที่ปรากฏอยู่ตามศาสนสถาน เช่น ที่สถูปสาญจีและตามเจติยสถานต่างๆ หากเป็นรูปตอนประสูติจะแสดงด้วยรูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้ รูปตอนตรัสรู้แสดงด้วยต้นโพธิ์และบัลลังก์ และรูปตอนปฐมเทศนาแสดงด้วยธรรมจักรกับกวางหมอบ แสดงให้เห็นว่ายังไม่มีประเพณีการสร้างพระพุทธรูป หรืออาจยังเป็นข้อห้ามอยู่

หลักฐานการสร้างพระพุทธรูปที่เก่าแก่ที่สุดในอินเดียปรากฏขึ้นราว ๆ พุทธศตวรรษที่ 7 โดยเกิดขึ้นในสมัยของพระเจ้ากนิษกะ แห่งราชวงศ์กุษาณะ ที่แคว้นคันธารราฐ ราวๆ

Mahasarakham University

พ.ศ. 663-705 ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช กษัตริย์แห่งอาณาจักรมาซิโดเนียทางตอนเหนือของประเทศกรีซ ได้สร้างจักรวรรดิอันยิ่งใหญ่ ครอบคลุมคาบสมุทรบอลข่าน อียิปต์ ตุรกี และเปอร์เซีย จนมาถึงดินแดนภาคตะวันตกเฉียงเหนือของอินเดีย ที่แคว้นคันธารราฐ ในพุทธศตวรรษที่ 3 คติการสร้างรูปเคารพเป็นพระพุทธรูปจึงน่าจะได้แรงบันดาลใจจากอิทธิพลของชาวกรีกที่แพร่หลายตั้งแต่ในครั้งนั้น และนำเอาคติความเชื่อต่างๆ เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อเดิมของชาวพื้นเมือง ส่งผลให้นำความนิยมในการสร้างรูปเคารพเทพเจ้าของชาวกรีกมาสร้างเป็นพระพุทธรูปขึ้น ดังนั้นพระพุทธรูปสมัยคันธารราฐ ซึ่งเป็นสมัยแรกสุดที่มีการสร้างพระพุทธรูป จึงมีลักษณะเป็นแบบชาวกรีกค่อนข้างมาก ทั้งรูปร่าง หน้าตา และลักษณะการครองจีวร

พระพุทธรูปเริ่มเข้ามาปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่เมื่อใดนั้น จากหลักฐานทางโบราณคดี ซึ่งได้มีการค้นพบพระพุทธรูปในประเทศไทยรุ่นเก่าแก่สุด คือ พระพุทธรูปสมัยอมราวดี (ศิลปะอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 7-9) และศิลปะสมัยคุปตะ (ศิลปะอินเดีย ช่วงพุทธศตวรรษที่ 9-11) เป็นพระพุทธรูปขนาดเล็ก จึงสันนิษฐานว่าเป็นสิ่งที่ชาวอินเดียนำติดตัวเข้ามาพร้อมกับการเดินทางค้าขาย และน่าจะเป็นผู้ที่นำเอาพระพุทธศาสนาเข้ามาเผยแผ่ในดินแดนแถบนี้ด้วย

ส่วนการสร้างพระพุทธรูปในดินแดนไทยน่าจะเกิดขึ้นราวๆ พุทธศตวรรษที่ 8-9 ในสมัยก่อนทวารวดี โดยได้พบหลักฐานการสร้างศาสนสถาน พระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์ที่บริเวณเมืองโบราณอู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี ลักษณะของพระพุทธรูป และรูปพระสงฆ์ที่พบนี้ สามารถเปรียบเทียบได้ใกล้เคียงกับศิลปะอมราวดี จึงกำหนดอายุอยู่ในราวๆ พุทธศตวรรษที่ 8-9 และเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าดินแดนไทย เริ่มรับพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท และรู้จักการสร้างศาสนสถานและพระพุทธรูปเป็นครั้งแรกแล้วในช่วงระยะเวลานี้ ก่อนที่จะพัฒนาเป็นศิลปกรรมในสมัยทวารวดีที่แพร่หลายในที่ราบลุ่มภาคกลางของประเทศไทยในช่วงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 (ศักดิ์ชัย สายสิงห์. 2547 : 94-97)

การสร้างพระพุทธรูปไม่ใช่การสร้างรูปเหมือนของพระพุทธเจ้า แต่เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธองค์ ดังนั้น ลักษณะของพระพุทธรูปในแต่ละสกุลช่างและแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าพระพุทธรูปจะมีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่ในการสร้างพระพุทธรูปจะมีสัญลักษณ์สำคัญที่บ่งบอกว่ารูปนั้นเป็นพระพุทธองค์เรียกว่า มหาปุริสลักษณะ หรือลักษณะของมหาบุรุษรวม 32 ประการ เช่น มีขนระหว่างคิ้ว เรียกว่า อุณาโลม มีส่วนบนของศีรษะนูนสูงขึ้นคล้ายสวมมงกุฎ เรียกว่า อุณหิส หรือ อุษณีษะ หรือพระเกตุมาลา นอกจากนี้ยังมีพระรัศมีที่เปล่งออกมาจากพระเศียรของพระพุทธรูป ทำเป็นตุ่มกลมคล้ายดอกบัวตูม หรือชูสูงขึ้นคล้ายเปลวไฟ (เทพพร มังธานี. ม.ป.ป. : 224-229)

สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นอำนาจหรือพลังเหนือธรรมชาติ และเชื่อกันว่าจะดลบันดาลให้เกิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งขึ้น ในความเชื่อนั้นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เกิดขึ้นมาตั้งแต่โลกนี้ถือกำเนิดขึ้นมาและที่เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลาในด้านความเชื่อของคนไทยไม่ว่าจะเป็นยุคไหนก็ตาม ต้องยอมรับกันว่าเป็นชนชาติหนึ่งที่มีความเชื่อถือในเรื่องไสยศาสตร์ ผีสาง เทวดา ซึ่งมักจะเชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นและเชื่อว่ามีฤทธิ์อำนาจที่จะบันดาลร้ายและดีให้แก่มนุษย์ได้ การที่คนไทยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติ คนจึงมีความเชื่อในสรรพสิ่งอันเป็นวิสัยของมนุษย์ที่ต้องการดำรงอยู่ด้วยความรู้สึกสมดุลกับธรรมชาติและเป็นการสร้างกุศโลบายให้มีความรัก และความหวงแหนสิ่งที่ให้คุณประโยชน์ในการดำรงชีวิต ดังนั้นสิ่งใดสามารถอำนวยความสำเร็จให้ สิ่งนั้นก็นับได้ว่าเป็นความศักดิ์สิทธิ์

Mahasarakham University

พระพุทธรูป สถานที่ ดวงจิตวิญญาณในระดับต่าง ๆ ทั้งพรหมเทพเทวดา เทพเจ้า หรือแม้กระทั่งก้อนหิน ท่อนไม้ ก้อนดิน ซึ่งถ้ามีคนกราบไหว้บูชา มีการเพิ่มพลังบุญตลอดเวลา มีเทวดามาสถิตดูแลก็จะกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ได้เช่นกัน และฤทธิ์อำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้นก็แตกต่างกันไปอยู่ที่บุญและภูมิธรรมของสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น สำหรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สร้างขึ้นมาในภายหลัง ส่วนจะเกี่ยวข้องกับศาสนา เช่น พระพุทธรูป พระเครื่อง ศาสนสถานต่าง ๆ ที่เชื่อกันว่าจะมีพรหมเทพเทวดาชั้นสูงหรือดวงวิญญาณชั้นสูงมาดูแลปกป้องรักษา บรรดาเครื่องรางของขลังถูกจัดว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะมีพลังบุญบารมีบรรจุอยู่ด้วยเช่นกัน แต่จะน้อยหรือมากอยู่ที่ผู้สร้าง พรหมเทพเทวดาชั้นสูงหรือดวงวิญญาณชั้นสูงเหล่านี้คือ ท่านที่บันดาลดลใจให้เกิดเรื่องต่าง ๆ ที่ทุกคนปรารถนา

ชาวอีสานนั้นส่วนมากล้วนเกิดความเชื่อ ความศรัทธา และความกตัญญู ไม่ว่าจะเป็นเชื่อในเรื่องภูติผี ต่างๆ ผีเจ้าผีเรือน ผีบรรพบุรุษ หรือผีเฝ้าสถานที่ หรือเจ้าที่ต่างๆ รวมถึงพระพุทธรูปที่เคารพศรัทธาของชาวอีสาน ซึ่งก่อนที่จะทำอะไรที่เกี่ยวข้องกับสถานที่แห่งนั้น หรือเกี่ยวกับสิ่งนั้น ชาวอีสานระลึกเสมอว่าจะต้องบอกกล่าว ขอขมาลาโทษบอกกล่าว ก่อนที่จะกระทำสิ่งนั้น หรือสถานที่นั้นลงไป หรือแม้กระทั่งการกราบไหว้ขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกวิจัยพื้นที่ที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ในจังหวัดนครพนม อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อในภาคอีสาน โดยเลือกพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครพนม อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี และจากการเก็บข้อมูลภาคสนามและการศึกษาเอกสารทำให้ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับความเป็นมาของชุมชนหรือหมู่บ้าน วัด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และประเพณีที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอนำเสนอความเป็นมาของชุมชน หมู่บ้าน วัด พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์โดยนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. จังหวัดนครพนม

1.1 ประวัติจังหวัดนครพนม

จังหวัดนครพนมตั้งอยู่ในเขตภาคอีสานตอนบน เป็นเมืองชายแดนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ มีทิวทัศน์สวยงาม มีประวัติศาสตร์อันยาวนาน และมีความหลากหลายของวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ เป็นที่ประดิษฐานพระธาตุพนมอันศักดิ์สิทธิ์ อันเป็นปูชนียสถานสำคัญคู่บ้านคู่เมืองมาช้านาน และมีพระธาตุอื่นๆ อีกหลายแห่ง จึงนับว่านครพนมนี้เป็นเมืองแห่งพระธาตุโดยแท้และด้วยความที่เคยเป็นอาณาจักรที่เจริญรุ่งเรืองมาก่อน ประกอบกับตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง อันเป็นแหล่งรวมวัฒนธรรมแห่งสำคัญจากหลายชนชาติ จังหวัดนครพนมจึงมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์และน่าสนใจอยู่มาก และยิ่งปัจจุบันนี้ นครพนมเป็นจุดผ่านแดนไปยังประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่สำคัญอีกจุดหนึ่ง อีกทั้งยังมีความเจริญในหลายๆ ด้าน มีการคมนาคมสะดวกและมีสนามบิน ซึ่งช่วยส่งเสริมศักยภาพทางการท่องเที่ยวของจังหวัดได้เป็นอย่างดี จึงถือว่านครพนมเป็นเมืองที่น่าท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2556 : เว็บไซต์) จังหวัดนครพนมมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ในหลายสถานที่ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาของชาวจังหวัดนครพนม คือพระติ้ว พระเทียม ประดิษฐานอยู่ที่วัดโอกาสอำเภอเมือง และพระบาง ประดิษฐานอยู่ที่วัดไตรภูมิ

Mahasarakham University

อำเภอท่าอุเทน และเพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือตำบล วัด และพระพุทธรูป โดยเสนอตามลำดับดังนี้

1.2 พระติ้ว พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง

1.2.1 ประวัติชุมชนวัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

ชุมชนวัดโอกาส และชุมชนวัดโอกาส 2 ตั้งอยู่ในตำบลในเมือง เป็นตำบลเก่าแก่ ตามหลักฐานแจ้งว่าเคยเป็นมหานครในอาณาจักรศรีโคตรบูรณ์ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทลาว นับถือศาสนาพุทธ ต่อมาเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2478 ได้มีพระราชกฤษฎีกาตั้งเป็นเทศบาลเมืองนครพนม ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลในเมือง และตำบลหนองแสงบางส่วน มีพื้นที่ 3.23 ตารางกิโลเมตร ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2523 ได้มีพระราชกฤษฎีกาขยายเขตเทศบาลเมืองนครพนมออกไปอีกคลุมพื้นที่ตำบลหนองแสง ตำบลในเมือง และตำบลหนองญาติบางส่วน รวมพื้นที่ในปัจจุบัน 24.125 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 21 ชุมชน

สภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนวัดโอกาส เป็นพื้นที่เนินสูงและที่ราบ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับเมืองท่าแขก แขวงคำม่วนของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สภาพพื้นที่ด้านทิศตะวันออกตามแนวแม่น้ำโขงเป็นที่ราบสูงแล้วลาดต่ำลงมาทางทิศตะวันตก จนถึงแนวถนนอภิบาลบัญชา ซึ่งเป็นใจกลางเมือง และย่านพาณิชย์ ต่อจากนั้นสภาพพื้นที่ค่อย ๆ ลาดสูงขึ้นทางทิศตะวันตก ส่วนทางทิศเหนือเป็นพื้นที่เนินสูงและลาดต่ำลงมาทางทิศใต้

อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดบ้านอาจสามารถ ตำบลอาจสามารถ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ จรดบ้านหนองจันทร์ ตำบลท่าค้อ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันออก จรดแม่น้ำโขงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก จรดบ้านภูเขาทอง ตำบลหนองญาติ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

อาชีพของชุมชน

อาชีพ ค้าขาย ทำประมงน้ำจืด

สถานที่สำคัญของชุมชน

1. พระติ้ว-พระเทียม
2. พระทอง-พระเทียม
3. พระแสง
4. โบสถ์วัดกกต้อง
5. โบสถ์คาทอลิค หนองแสง
6. หลวงปู่จันทร์
7. สวนหลวง ร.9
8. สวนเทิดพระเกียรติท้ายเมือง
9. สวนชมโขง

Mahasarakham University

10. หอสมุดจังหวัดนครพนม
11. หาดทรายทองศรีโคตรบูรณ์
12. วิวริมเขื่อนฝั่งโขง

ภาพประกอบ 14 ชุมชนวัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.2.2 ประวัติวัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง

วัดโอกาส ตั้งอยู่เลขที่ 552 ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย มีพื้นที่ 3 ไร่ 3 งาน 54 ตารางวา เป็นวัดที่เก่าแก่สุดวัดหนึ่ง สร้างเมื่อ พ.ศ. 1994 อาคารเสนาสนะประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง 13 เมตร ยาว 18 เมตร ศาลาการเปรียญ กว้าง 13 เมตร ยาว 18 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2537 หอสวดมนต์ กว้าง 13 เมตร ยาว 18 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2537 กุฏิสงฆ์ จำนวน 5 หลัง วิหาร กว้าง 8 เมตร ยาว 8 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2494 และศาลาเอนกประสงค์ กว้าง 12 เมตร ยาว 18 เมตร (กรมการศาสนา. 2539 : 305-306)

ทิศเหนือ ติดต่อกับซอยเทพารักษ์
ทิศใต้ ติดต่อกับตลาดสดอินโดจีน
ทิศตะวันออก ติดต่อกับถนนสุนทรวิจิตร
ทิศตะวันตก ติดต่อกับถนนศรีเทพ

Mahasarakham University

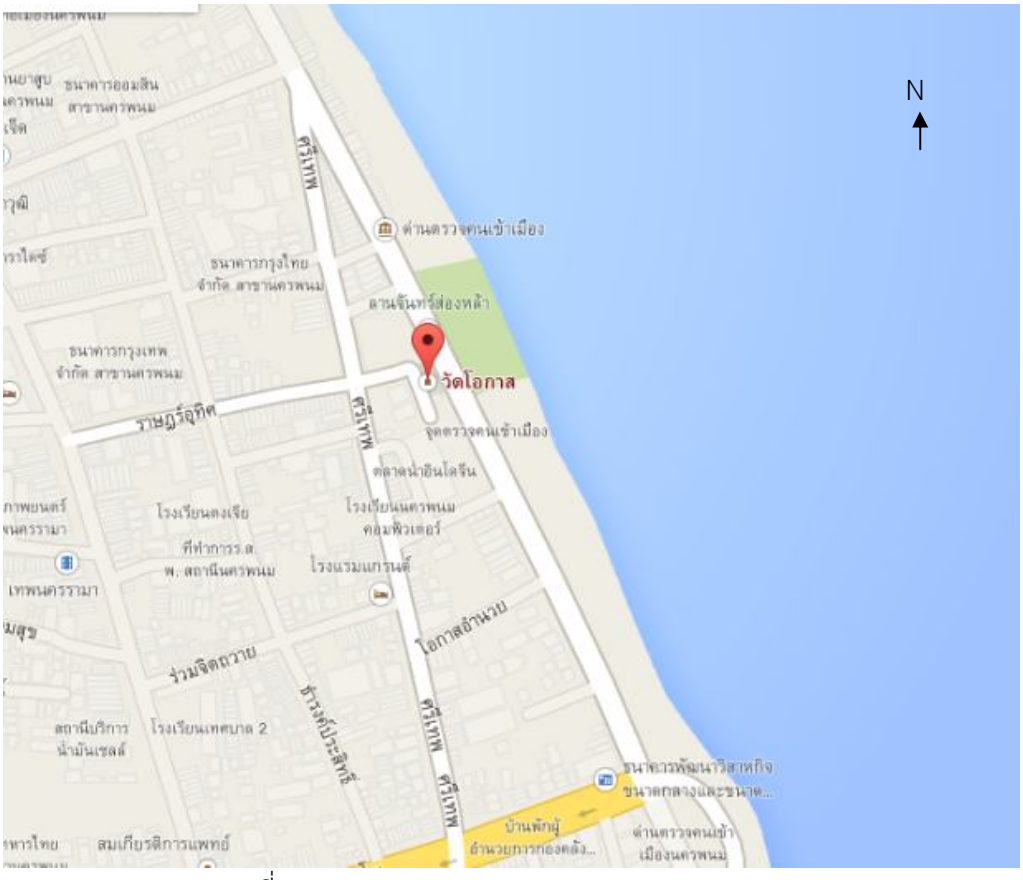

ที่มา : https://www.google.co.th/maps/

ภาพประกอบ 15 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

วัดโอกาสเดิมชื่อว่าวัดศรีบัวบาน ตั้งอยู่บ้านโพธิ์คำ เมืองศรีโคตรบูร นายกองเมืองผู้มียศเป็นจมื่นรักษาราษฎร และชาวบ้านโพธิ์คำ มีศรัทธาได้สร้างวัดศรีบัวบานขึ้น ริมฝั่งน้ำของ (แม่น้ำโขง) ในบริเวณบ้านโพธิ์คำ นครศรีโคตรบูร ต่อมา พ.ศ. 2181 พระบรมราชาพรหม บุตรเจ้าปู่แก้ว ได้เป็นเจ้าผู้ครองเมืองนครศรีโคตรบูร มีพระราชศรัทธาบูรณปฏิสังขรณ์วัดศรีบัวบานขึ้น พร้อมกับสร้างพระอุโบสก สร้างพระประธานด้วยอิฐเพทายเพชรลงรักปิดทอง และตั้งชื่อพระประธานนั้นว่า “หลวงพ่อพระราชาพรหมมา” นอกจากนั้นยังได้อัญเชิญ พระติ้ว ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของเมืองศรีโคตรบูรจากบ้านสำราญ มาประดิษฐานที่วัดศรีบัวบาน และรับสั่งให้ชาวบ้านสำราญเป็น “ข้าโอกาส” คอยปรนนิบัติรักษาพระติ้ว พร้อมกับเปลี่ยนนามวัดใหม่จากวัดศรีบัวบานเป็น “วัดโอกาส” ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ปัจจุบันมีพระครูศรีปริยัติการ เป็นเจ้าอาวาส

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 16 วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.2.3 ประวัติพระติ้ว-พระเทียม

พระติ้ว พระเทียม เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร แกะสลักด้วยไม้ สร้างเมื่อ พ.ศ. 1328 (มีอายุถึง 1,228 ปี) ในสมัยศรีโคตรบูร เป็นพระคู่บ้านคู่เมือง ตามตำนานเล่าว่าในสมัยศรีโคตรบูร ซึ่งมีราชธานีตั้งอยู่สองฝั่งแม่น้ำโขง ระหว่างเทือกเขาหินปูน (ประเทศลาว) และเทือกเขาภูพาน มีเจ้าผู้ครองนครพระนามว่า “พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง” เนื่องจากว่าการคมนาคมในสมัยนั้น ทางบกใช้ ช้าง ม้า วัว เกวียน เป็นยานพาหนะ ทางน้ำใช้ แพ เรือ เป็นยานพาหนะ พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวง จึงได้รับสั่งให้นายช่างเรือชาวบ้านกองลอ (อยู่ในประเทศลาว) ทำเรือขึ้น เมื่อช่างทำเรือจากบ้านกองลอได้รับคำสั่งแล้วก็ได้ข้ามน้ำของ (แม่น้ำโขง) มาทางตะวันตก เพื่อแสวงหาไม้มาทำเรือ พบไม้แคน ไม้ตะเคียนในดงเชกา (ปัจจุบันคือบ้านนากลาง ตำบลนาทราย) จึงขุดเป็นรูปเรือกูน แล้วเตรียมชักลากลงสู่ฝั่งน้ำโขง การชักลากในสมัยนั้นต้องใช้ไม้หมอนกลมตัดเป็นท่อน ๆ เป็นลูกล้อหมุนท้องเรือ นายช่างจึงให้คนไปหาไม้หมอนมาหนุนท้องเรือที่ดงติ้ว (ปัจจุบันคือบ้านดงติ้ว ตำบลบ้านกลาง) เมื่อได้มากพอสมควรแล้วจึงใช้ไม้หมอนนั้นหนุนห้องเรือชักลากลงสู่แม่น้ำโขง ตรงท่าน้ำบ้านโพธิ์ (ปัจจุบันคือ บริเวณหน้าวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม) ขณะชักลากเรือนั้นมีไม้ท่อนหนึ่งกระเด็นออกมาข้างนอกไม่ยอมให้เรือทับเมื่อนำเอาไม้ท่อนนั้นมาใช้เป็นหมอนรองท้องเรืออีกและชักลากเรือครั้งใด ไม้ท่อนนั้นก็กระเด็นออกมาถูกพวกลากเรือเจ็บไปตาม ๆ กัน แม้จะพยายามเท่าไรก็ไม่สำเร็จ แต่ก็สามารถชักลากเรือลงแม่น้ำได้สำเร็จ พวกลากเรือเห็นว่าไม้ท่อนนั้นเป็นไม้อัศจรรย์ จึงได้กราบทูลเรื่องราวให้พระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงทราบ เมื่อพระเจ้าศรีโคตรบูรหลวงทรงพิจารณาแล้วทรงเห็นว่า ไม้ท่อนนี้เป็นพญาไม้ จึงไม่ยอมให้เรือทับ พระองค์โปรดให้นายช่างนำไปแกะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หน้าตักกว้าง 30 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร แล้วองค์รักปิดทอง เมื่อจุลศักราชได้ 147 ตัว ตรงกับ

Mahasarakham University

วันอังคาร เดือน 7 แรม 8 ค่ำ ปีกุน พ.ศ. 1328 โปรดให้มีพิธีพุทธาภิเษกสมโภชเป็นพระพุทธรูปมิ่งบ้านมิ่งเมืองของนครศรีโคตรบูร และได้เรียกชื่อตามไม้ที่นำมาแกะสลักว่าพระติ้ว (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

ในสมัยพระเจ้าขัตติยวงศาบุตรมหาฤาชัยไตรทศฤาเดชเชษฐบุรีศรีโคตรบูรหลวงเป็นเจ้าผู้ครองนครศรีโคตรบูรขณะนั้น พระติ้วประดิษฐานอยู่วัดธาตุ บ้านสำราญ ครั้งหนึ่งได้เกิดเพลิงไหม้หอพระและวิหารวัดธาตุ ชาวบ้านไม่สามารถนำพระติ้วออกมาได้ จึงกราบทูลให้พระเจ้าขัตติยวงศาทรงทราบ จึงมีรับสั่งให้ไปหาไม้ในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่มีประชาชนเคารพนับถือ มาแกะเป็นองค์พระแทนองค์เดิม ชาวบ้านจึงหาไม้ได้ที่ดอนหอเจ้าปู่ตา ให้ช่างแกะเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขนาดเท่าองค์เดิม ลงรักปิดทองแล้วสมโภชเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองแทนพระติ้ว ที่เข้าใจว่าถูกไฟไหม้ไปแล้ว หลังจากนั้น 2-3 ปีต่อมา ชาวบ้านสำราญจำนวนหนึ่ง ไปทอดแหหาปลากลางน้ำโขง บริเวณหัวดอนโดน ขณะนั้นเกิดลมบ้าหมู (ลมหมุน) ขึ้นกลางแม่น้ำโขง จึงนำเรือไปหลบลมที่หัวดอนพร้อมกับเฝ้าดูเหตุการณ์ และได้เห็นวัตถุหนึ่งลอยหมุนวนในน้ำที่ถูกลมบ้าหมูพัดเมื่อลมสงบลงจึงพากันออกเรือไปดูและพบว่าวัตถุนั้นคือ องค์พระติ้ว ที่คิดว่าไฟไหม้ไปแล้ว พวกชาวบ้านต่างมีความยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงอัญเชิญเข้าไปทูลเกล้าถวายพระเจ้าขัตติยวงศา พระเจ้าขัตติยวงศาทรงปิติโสมนัสเป็นอย่างยิ่ง จึงประทานทองคำหนัก 30 บาท ให้ช่างบุทองทั่วทั้งองค์พระ จารึกตัวอักษรธรรมที่ลานเงิน บอกวัน เดือน ปี พร้อมทั้งนามผู้สร้าง รอบเอวองค์พระและได้ประทานนามพระองค์เดิมว่า “พระติ้ว” ประทานนามพระองค์ที่สร้างใหม่ว่า “พระเทียม” พระติ้ว-พระเทียม จึงเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของนครศรีโคตรบูรตลอดมา หากมีเหตุโรคภัยเกิดที่บ้านใดเมืองใด เมื่ออัญเชิญไปบ้านนั้นเมืองนั้น เหตุร้ายภัยร้ายทั้งหลายในที่นั้นหายไป ด้วยอำนาจบารมีความศักดิ์สิทธิ์ของพระติ้วพระเทียม ดังนั้น พระติ้ว-พระเทียมจึงเป็นที่เคารพบูชาของประชาชน ดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ชาวเมืองนครพนมจะจัดงานนมัสการสรงน้ำพระติ้วพระเทียมในวันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี ปัจจุบันพระเทียมได้ลูกโจรกรรมไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 17 พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

Mahasarakham University

1.2.4 ประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

พระติ้ว-พระเทียม เป็นพระพุทธรูปสำคัญมีประวัติความเป็นมาคู่กับเมืองนครพนมมาช้านาน โดยชาวนครพนมและบรรดาข้าโอกาสตลอดทั้งพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมสืบสานงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว– พระเทียม รวมทั้งเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและครอบครัว คณะสงฆ์และชาวคุ้มวัดโอกาส ตลอดทั้งบรรดาข้าโอกาสทั้งหลาย จึงได้กำหนดให้มีการประกอบพิธีสรงน้ำพระติ้ว–พระเทียมขึ้น ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ส่วนวัน เวลานั้นกำหนดขึ้นในภายหลังซึ่งแล้วแต่โอกาสอันเหมาะสม

ภาพประกอบ 18 ประเพณีสรงน้ำพระติ้ว พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.2 พระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน

1.2.1 ประวัติบ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน

บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน เป็นตำบลเก่าแก่มาตั้งแต่ปี พ.ศ.2376 จนถึงปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่เป็นชนเผ่าไทญ้อ พูดภาษาอีสาน นับถือศาสนาพุทธ ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอท่าอุเทน ประกอบไปด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านท่าอุเทน หมู่ 2 บ้านท่าอุเทน หมู่ 3 บ้านท่าอุเทน หมู่ 4 บ้านท่าอุเทน หมู่ 5 บ้านท่าอุเทน หมู่ 6 บ้านน้อยหัวบึง หมู่ 7 บ้านนาเหนือ

สภาพทั่วไปของชุมชน

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มเรียบแม่น้ำโขง มีเนื้อที่ทั้งหมด 13.5 ตร.กม. หรือประมาณ 8,437.5 ไร่

Mahasarakham University

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลท่าจำปา อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ทิศใต้ ติดกับ ตำบลเวินพระบาท อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ทิศตะวันออก ติดกับ แม่น้ำโขง

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลโนนตาล อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ประชากร

จำนวนประชากรทั้งสิ้น 5,913 คน เป็นชาย 2,880 คน เป็นหญิง 3,033 คน

อาชีพ

อาชีพหลัก ทำนา ปลูกพืชผัก

อาชีพเสริม ทำประมงน้ำจืด

ข้อมูลสถานที่สำคัญของชุมชน

1. วัดพระธาตุท่าอุเทน
2. วัดไตรภูมิ
3. วัดโพธิ์ชัย
4. บึงมอ

Mahasarakham University

ที่มา : https://www.google.co.th/maps/

ภาพประกอบ 19 แผนที่บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

1.2.2 ประวัติวัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน

พระมหาสมัย สิทธิชโย (2551 : 5) ได้เขียนไว้ในหนังสือพระบางว่า วัดไตรภูมิ ตั้งอยู่บ้านท่าอุเทน เลขที่ 53 หมู่ 3 ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม และเริ่มก่อตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. 2376 โดยมีอัญญาคูระคำ (ครูบาตาน้อย) เป็นผู้สร้างและตั้งวัดแห่งนี้ และได้รับพระราชทานวิสูงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. 2464 วัดไตรภูมิ มีชื่อเดิมว่า วัดใต้ (ไทญ้อท่าอุเทน ออกเสียงว่า วัดเต้อ) คือเรียกตามทางน้ำไหลเพราะเหตุว่าวัดไตรภูมิเป็นวัดที่ตั้งอยู่ทางใต้สุดของเมืองท่าอุเทน คำว่า ไตรภูมิ แยกออกเป็น 2 คำ คือ ไตร + ภูมิ คำว่าไตร มาจากภาษาบาลีว่า ติ แปลว่า สาม (ดิน น้ำ พืชพันธุ์ธัญญาหาร รวมเป็นสาม คำว่าภูมิ เป็นภาษาบาลี แปลว่า ชั้น ภาคพื้น แผ่นดิน ที่ดินที่อยู่อาศัย ถิ่นฐานที่ทำมาหากิน รวม 2 คำ คือ ไตร + ภูมิ มีความหมายว่า ถิ่นฐานที่อุดมสมบูรณ์ด้วยน้ำ พืชพันธุ์ธัญญาหารและป่าไม้

Mahasarakham University

วัดไตรภูมิมีเนื้อที่ประมาณ 1 ไร่ 2 งาน 90 ตารางวา มีที่ธรณีสงฆ์ 2 แห่งคือ ธรณีสงฆ์แห่งที่ 1 เนื้อที่ จำนวน 6 ไร่ 3 งาม 80 ตารางวา หลวงปู่ตา ขนติโก พร้อมด้วยชาวคุ้ม วัดไตรภูมิได้ซื้อถวายไว้เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดไตรภูมิ เมื่อประมาณ พ.ศ. 2517 ธรณีสงฆ์แห่งที่ 2 เนื้อที่ ประมาณ 1 งาน 41 ตารางวา ทางวัดได้ซื้อที่ดินของนายบุญเติม บุพศิริ ไว้เป็นที่ธรณีสงฆ์วัดไตรภูมิ เมื่อ พ.ศ. 2551

โบราณวัตถุที่สำคัญของวัด คือ

1. พระบาง เป็นพระพุทธรูปปางห้ามสมุทรเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่คู่บ้านคู่เมืองท่าอุเทน
2. งาช้าง 1 คู่ ซึ่งแกะสลักลวดลายเป็นพระพุทธเจ้า 5 พระองค์
3. คุดช้าง (โบราณเรียกว่า อากาศช้าง) 1 ชิ้น
4. นางกวัก 1 องค์

1.2.3 ประวัติพระบาง

พระบางประดิษฐานอยู่ที่วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน เมื่อเอ่ยถึงพระบาง ใครๆ ก็คงนึกถึงพระพุทธรูปสำคัญคู่บ้านคู่เมืองของลาว ที่ประดิษฐานในเมืองหลวงพระบางในปัจจุบัน เพราะพระบางองค์นั้นมีประวัติยาวนานเกี่ยวข้องกับทั้งราชอาณาจักรกัมพูชา ลาว และสยาม ซึ่งตามตำนานเล่าว่าสร้างขึ้นในลังกาทวีป หลังจากพระพุทธองค์ดับขันธ์ปรินิพานไปแล้ว 463 ปี และอยู่ลังกาทวีปนานถึง 963 ปี ก่อนมีการอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ เมืองเวียงคำก่อน และต่อมาในสมัยพระเจ้าวิชุลราชจึงได้อัญเชิญ พระบางไปประดิษฐาน ณ เมืองหลวงเชียงทอง ล้านช้างร่มขาว เมืองนั้นจึงได้ชื่อเมืองหลวงพระบางสืบมา (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2551 : 2-3)

พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร สูง 80 นิ้ว ประดิษฐานอยู่บนฐานรูปแปดเหลี่ยม สูง 15 นิ้ว รองรับด้วยรูปช้าง 8 เชือก องค์พระหล่อด้วยโลหะหลายชนิดที่หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน เช่น ทอง นาค เงิน ทองคำขาว และทองแดง เป็นต้น ที่รัดประคต (สายรัดเอว) มีนิล ฝังอยู่ เป็นระยะ ๆ ที่พระนาภีมีเพชรขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 นิ้วฝังอยู่ (ปัจจุบันหายไป) องค์พระ และฐานสร้างเป็นส่วนแยกออกจากกันได้ สามารถถอดออกได้เป็น 5 ชิ้น คือ พระรัศมี พระเศียร พระหัตถ์ซ้าย-ขวา ลำตัว และฐานแปดเหลี่ยม รอบฐานของพระบาง วัดไตรภูมิ นี้มีจารึกด้วยอักษรลาวเก่า (ไทน้อย) อ่านได้ความว่า "สมเด็จพระเหมะ วันทา กับทั้ง อัง เต วา สิ อุบาสก อุบาสิกา ได้ร่วมแรง ร่วมใจกันสร้างพระนี้ขึ้นมา มีขนาดเท่าตัวคน เพื่อให้ไว้ เป็นที่ สักการะ บูชา เมื่อ ปี พ.ศ. 2008 ตรงกับปีวอก เดือน 3 ขึ้น 9 ค่ำ วันศุกร์

ประมาณปี พ.ศ.2450 พระอาจารย์ตา สิริคุตโต (พงษ์ศรี) เป็นพระที่วัดไตรภูมิ เป็นพระที่มีความสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยสมุนไพร และเป็นผู้มีเวทมนต์คาถาอาคมที่ขลัง มีคาถาคงกระพันชาตรี ขับไล่ภูตผีปีศาจได้ จนเป็นที่เคารพนับถือของคนเป็นจำนวนมาก รวมถึงเจ้าเมืองหินบูน แขวงคำเกิด สปป.ลาว ซึ่งมีความเคารพนับถือพระอาจารย์ตาเป็นอย่างมาก พระอาจารย์ตาทราบว่าที่ถ้ำเหิบ บ้านนาคก แขวงคำเกิด สปป.ลาว มีพระบางซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่มีลักษณะอ่อนช้อยงดงามไปทั่วทั้งองค์ จึงได้ไปขอพระบางจากเจ้าเมืองหินบูน และได้อัญเชิญพระบาง

Mahasarakham University

พร้อมด้วยลูกศิษย์ 12 คน (ปัจจุบันสิ้นชีวิตหมดแล้ว) มาประดิษฐานไว้ที่วัดไตรภูมิ ในการอัญเชิญพระบางมานั้นได้นำสิ่งอันเป็นมงคลมาด้วยคือ นางกวัก สูง 8 นิ้ว รูปพระยาแมงวันและพระนางสุนทรีวาณี ทั้งสามสิ่งพระอาจารย์ตาได้มอบให้กับลูกศิษย์ไป พระบางที่วัดไตรภูมิมี 3 องค์คือ องค์กลางเป็นองค์เดิม ส่วนองค์ที่อยู่ด้านซ้ายและขวา เป็นองค์จำลองจากพระบางองค์เดิมเป็นเนื้อโลหะทองเหลือง พระบางจำลองได้สร้างขึ้นในปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2550) โดยมีพระมหาสมัย สิทธิชโย เจ้าอาวาสวัดไตรภูมิพร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกา ได้มีศรัทธาร่วมแรงร่วมใจกันสร้างพระบางจำลองไว้ 2 องค์ ขนาดเท่าองค์จริง เพื่อถวายพระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อสั่งสมบุญบารมี ได้ทำพิธีเททองเมื่อวันที่ 10 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2550 ทำพิธีพุทธาภิเษกและบรรจุสารีริกธาตุเมื่อวันที่ 2 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2551 (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2551 : 2-3)

ภาพประกอบ 20 จารย์ตา พงษ์ศรี ผู้อัญเชิญพระบางมาจากบ้านนาคก แขวงคำเกิด สปป.ลาว

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 21 พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

ได้มีผู้เล่าสืบต่อกันมาว่าหลังจากได้อัญเชิญพระบางจากประเทศลาวมาประดิษฐานที่วัดพระธาตุท่าอุเทนได้ไม่นาน ก็ต้องย้ายไปประดิษฐานยังวัดไตรภูมิ ส่วนสาเหตุที่ประดิษฐานพระบางจากวัดพระธาตุอุเทนไปประดิษฐานที่วัดไตรภูมินั้นสืบเนื่องมาจากหลวงปู่สีทัตถ์ท่านต้องลาสึกถึง 2 ครั้ง นั่นเอง ทั้งนี้เพราะเป็นความเชื่อถือของชาวบ้านว่า พระบางเป็นพระที่ไม่ให้คุณมีอาถรรพ์ทำให้หลวงปู่สีทัตถ์ ซึ่งเป็นพระอาจารย์ที่มีผู้เคารพนับถือมากในลุ่มแม่น้ำโขง ตลอดจนถึงฝั่งลาวต้องลาสึก ซึ่งเรื่องราวมีว่าหลังจากหลวงปู่สีทัตถ์ท่านเข้ามาบวชเป็นครั้งที่ 2 นั้น ท่านมักจะออกแสวงหาความวิเวกตามสถานที่สงบต่าง ๆ อยู่เสมอและการอุปสมบทครั้งที่ 2 ของท่านนั้นท่านอุปสมบทหลังจากที่พระบางได้มาประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุท่าอุเทนแล้วคือหลังปี พ.ศ. 2450 (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2556 : สัมภาษณ์)

ส่วนสาเหตุที่ท่านต้องสึกอีกครั้งมีเรื่องเล่าว่า ท่านพร้อมกับลูกศิษย์องค์หนึ่งได้ถือธุดงค์กรรมฐานไปที่ฝั่งลาววันหนึ่งขณะที่ท่านกรรมฐานอยู่นั้นท่านได้ยินเสียงร่ำร้องของหญิงสาวชาวบ้านมีความไพเราะจับใจมากถึงขนาดตัดสินใจลาสิกขาบทในคืนวันนั้นทันที หลวงปู่ท่านได้ลาสิกขาเปลื้องผ้ากาสาวพัสตร์แล้วไปสู่ขอหญิงสาวชาวบ้านผู้ที่ร้องร่ำคนนั้นกับบิดา มารดาทันที ซึ่งบิดามารดาของหญิงสาวก็ไม่ขัดข้อง เพราะมีความเคารพนับถือท่านมากอยู่แล้ว การลาสิกขาบทของท่านสร้างความประหลาดแก่ผู้พบเห็นในเวลานั้นเป็นอย่างยิ่ง เพราะอยู่ ๆ พระผู้ทรงศีลาจารวัตรอันงดงามต้องมาพ่ายแพ้กิเลสอันเป็นตัวมารอย่างง่าย ๆ เช่นนั้นจึงทำให้ชาวบ้านคิดไปว่าคงเป็นเพราะพระบางที่อยู่ในวัดมีอาถรรพ์จึงบันดาลให้ท่านเป็นไปต่างลงความเห็นกันว่าไม่สมควรเอาไว้ จึงได้พากันย้ายพระบางออกจากวัดพระธาตุอุเทนไปอยู่วัดไตรภูมิตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 22 วัดไตรภูมิ สถานที่ประดิษฐานพระบาง

1.2.4 ประเพณีสรงน้ำพระบาง

ประเพณีสรงน้ำพระบาง จัดระหว่างวันที่ 11-13 เมษายนของทุกปี มีการสรงน้ำพระบาง แห่พระบางรอบเมืองท่าอุเทน พิธีบายศรีสู่ขวัญรดน้ำดำหัวและขอศีลขอพรจากผู้สูงอายุ การก่อเจดีย์ทราย แห่พระอุปคุตต์ สวดมนต์สิบสองตำนาน สวดบูชานพเคราะห์ ปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนา และการทำบุญตักบาตรวันสงกรานต์ สรงน้ำพระประจำวันเกิด เป็นต้น (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2551 : 5)

ภาพประกอบ 23 พิธีสวดบูชานพเคราะห์ วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

Mahasarakham University

2. จังหวัดอำนาจเจริญ

จังหวัดอำนาจเจริญคนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ได้ยึดเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน คือ เชื่อเรื่องบาปและบุญ โดยเชื่อว่าบาปและบุญมีจริง และมีอิทธิพลในการให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้นชาวอำนาจเจริญจึงได้ประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อละเว้นบาปและให้บังเกิดผลบุญ และสิ่งที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เคารพ และศรัทธาของประชาชนในจังหวัดอำนาจเจริญอีกส่วนหนึ่งคือพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่เป็นจำนวนมากในจังหวัด จังหวัดอำนาจเจริญมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ในหลายสถานที่ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้เลือกพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นที่เคารพบูชาของชาวจังหวัดอำนาจเจริญ คือพระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา และพระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ และเพื่อให้เป็นไปตามความมุ่งหมายของการวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนหรือตำบล วัดและพระพุทธรูป โดยเสนอตามลำดับดังนี้

2.1 พระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา

2.1.1 ประวัติบ้านพนา ตำบลพนา อำเภอพนา

พนาเป็นเมืองเก่า ที่มีประวัติอันยาวนานกว่า 300 ปี ตั้งอยู่ในเขตการปกครองอำเภอพนา ประกอบด้วย 11 หมู่บ้านได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านพนานต์ หมู่ที่ 2 บ้านดอนขวัญ หมู่ที่ 3 บ้านม่วงสวัสดิ์ หมู่ที่ 4 บ้านหนองข่า หมู่ที่ 5 บ้านโนนธาตุ หมู่ที่ 6 บ้านโนนตาขวาง หมู่ที่ 7 บ้านพนา หมู่ที่ 8 บ้านพนา หมู่ที่ 9 บ้านพนา หมู่ที่ 10 บ้านดงคึมใหญ่ หมู่ที่ 11 บ้านเสียวสวาสดิ์

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลจานลาน อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลนาสะไม อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

อาชีพ

ส่วนใหญ่มีอาชีพรับราชการ เกษตรกรรม และรับจ้าง

สถานที่สำคัญ

1. วัดพระเหลาเทพนิมิต
2. สวนลิงดอนเจ้าปู่

Mahasarakham University

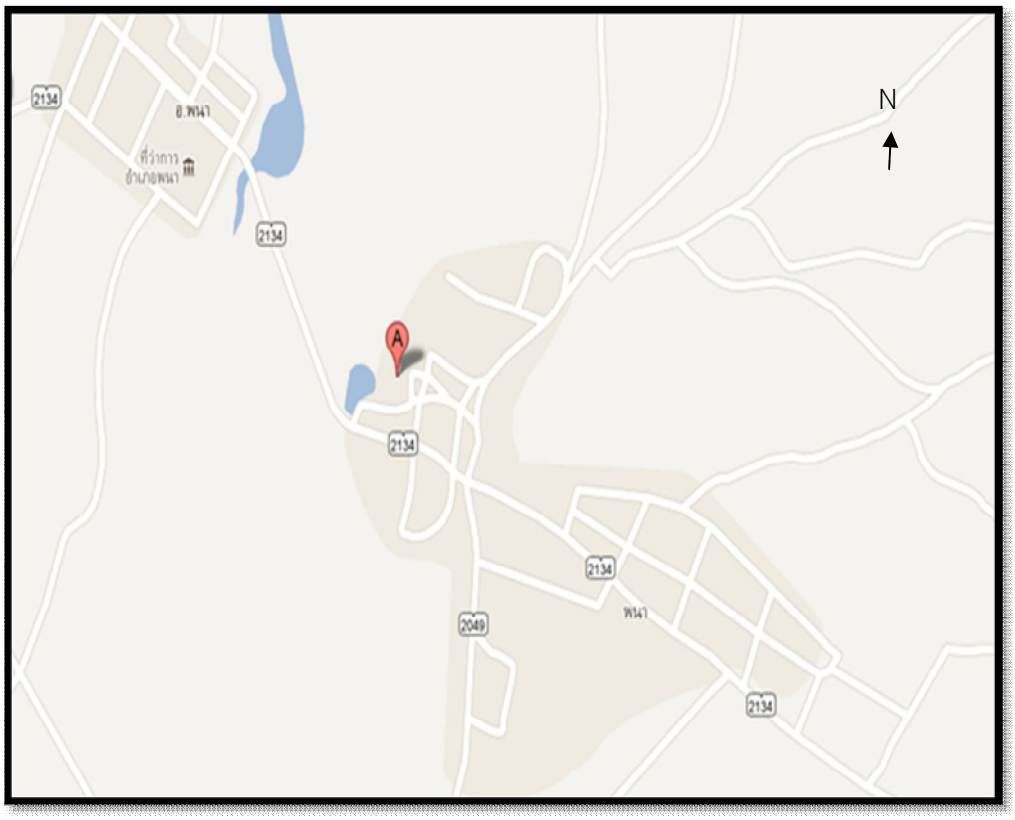

ที่มา : https://www.google.co.th/maps/

ภาพประกอบ 24 แผนที่บ้านพนา ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

2.1.2 ประวัติวัดพระเหลาเทพนิมิต

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 22 ประมาณ พ.ศ. 2231 เจ้าสุริยวงศา พระเจ้ากรุงศรีสัตนาคนหุต (กรุงเวียงจันทน์) ทิวงคต พระยาเมืองแสนชิงเอกราชสมบัติ จึงเกิดจลาจลขึ้น บรรดาผู้ที่เกรงราชภัยมาถึงก็พากันอพยพหนีลงมาตามลำน้ำโขง จึงพากันตั้งภูมิลำเนาที่นครจำปาศักดิ์สุดแดนทิศใต้ของลาว ในบรรดาผู้อพยพเหล่านี้มีพระมหาราชครู เจ้าโนนเสม็ด (ยาคูขี้หอม) เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนมาก และท่านมีศิษย์ที่เป็นพระครูอีก 3 รูป คือ พระครูธิ พระภิกษุแก้ว และพระภิกษุอิน ต่อมาศิษย์ทั้งสามรูปนี้ได้แยกย้ายไปพักอยู่ที่บ้านพ่อพันขันธ์ แขวงเมือง ร้อยเอ็ด กาลต่อมา สานุศิษย์ของเจ้าโนนเสม็ดที่พากันมาตั้งถิ่นฐานอยู่บ้านมะขามเนิ่ง ห่างจากนครจำปาศักดิ์ไปทางทิศเหนือเป็นหุบเขาภูมะโรง มีนายบ้าน 3 คน คือ สีหนาม คำดวงตา และแก้วอาสา ได้รับแต่งตั้งเป็นนายแขวง จากเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธรางกูร เจ้านครจำปาศักดิ์ ชาวบ้านมะขามเนิ่งส่วนมากเป็นพรานล่าเนื้อ ในบรรดาพรานเหล่านี้ มีคนสำคัญ 2 คน คือพรานทีเป็นพี่และพรานทองเป็นน้อง แต่ละคนมีบริวารกันคนละมาก ๆ วันหนึ่ง สองพี่น้องได้พาบริวารออกล่าสัตว์ มุ่งหน้าไปทางพายัพรอนแรมอยู่หลายวัน จนมาถึงดงใหญ่แห่งหนึ่งเป็นที่ทำเลดี ทั้งมีบึงกว้างใหญ่ มีลำห้วย มีสัตว์นานาชนิด ทั้งเป็นที่ราบลุ่ม อันสมบูรณ์ จึงกลับไปชักชวนพรรคพวกจากบ้านเดิม มาตั้งบ้านที่ป่าดงใหญ่ เรียกว่าบ้านทรายมูล ปัจจุบันคือดอนเจ้าปู่ (ดอนลิง) ส่วนพรานทองผู้น้อง พาพรรคพวก

Mahasarakham University

ไปตั้งบ้านชายดง ทิศอาคเนย์ เรียกว่า บ้านดอนหนองเมือง สร้างบ้านเสร็จแต่ละบ้านก็พากันสร้างวัดขึ้น ซึ่งปรากฏมีซากวัดให้เห็นทั้งสองแห่งจนทุกวันนี้ (นิพล อุทธา. 2556 : สัมภาษณ์)

พระครูธิ พระภิกษุอิน และพระภิกษุแก้ว ที่จำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านบ่อพันขันธ์ แขวงเมืองร้อยเอ็ด ได้ทราบข่าวการตั้งถิ่นฐานใหม่ของพรานทีพรานทอง ก็พากันมาเยี่ยมมิได้ขาด มาเห็นริมบึงใหญ่ (กุดพระเหลาปัจจุบัน) ซึ่งเป็นชัยภูมิเหมาะดีกว่าบ้านทรายมูล และบ้านดอนหนองเมือง จึงชักชวนกันอพยพมาตั้งบ้านใหม่ขึ้นที่ดงสูงริมบึงใหญ่ทิศตะวันออก ทางทิศใต้ บ้านแต้เป็นบ้านชาวข่า (ปัจจุบันคือบ้านโนนธาตุ) เมื่อสร้างบ้านเสร็จก็พากันสร้างวัดขึ้นที่ริมบึงใหญ่ทิศตะวันตกของบ้าน ขนานนามว่า “วัดศรีโพธิ์ชยารามคามวดี” บึงใหญ่ที่สร้างวัดและบ้านเรียกกันว่ากุดพระเหลา แล้วได้นิมนต์พระครูธิเป็นเจ้าอาวาส ราวปี พ.ศ. 2254 สืบต่อมา (พระเหลาเทพนิมิต. 2554 : ไม่มีเลขหน้า)

ปี พ.ศ. 2441 พระคุณอุบาลีคุณูปมาจารย์ (สิริจันโท จันทร์) ดำรงตำแหน่งสมณศักดิ์ พระครูวิจิตรธรรมภาณี พร้อมกับคณาจารย์หลายท่านได้นำการศึกษาภาษาไทย มาตั้งโรงเรียนขึ้นที่วัดพระเหลา เรียกว่า โรงเรียนอุดมวิทยากร คู่กับโรงเรียนอุบลวิทยาคม ที่วัดสุปัฏนาราม ได้มาเห็นพระประธานในอุโบสถวัดพระเหลา สวยงดงามเหมือนเทพยดามาแต่งให้ จึงได้เรียกชื่อองค์พระเหลาว่า พระเหลาเทพนิมิต ส่วนชื่อวัดก็ได้เรียกชื่อใหม่ว่า วัดพระเหลาเทพนิมิต เช่นกัน (พระเหลาเทพนิมิต. 2554 : ไม่มีเลขหน้า)

ภาพประกอบ 25 ประตูทางเข้าวัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 26 พระปลัดบัณฑิต อคคปญโญ เจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิต

2.1.3 ประวัติพระเหลาเทพนิมิต

พระเหลาเทพนิมิต เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย ประดิษฐานอยู่ในอุโบสถวัดพระเหลาเทพนิมิต สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2263 สร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทอง สูง 2.70 เมตร หน้าตักกว้าง 2.85 เมตร ศิลปะลาวสกุลช่างเวียงจันทน์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะล้านนา และมีฝีมือช่างท้องถิ่นปรากฏอยู่ เช่น เค้าพระพักตร์ สัดส่วนของพระเพลาและพระบาท ซึ่งคล้ายคลึงกับพุทธศิลป์ ที่ปรากฏอยู่ในกลุ่มพระพุทธรูปไม้และสำริดในช่วงเดียว พระเหลาเทพนิมิต มีพุทธลักษณะงดงาม จึงมีผู้คนได้ให้ฉายาว่า พระพุทธชินราชแห่งอีสาน

พระครูธิเจ้าอาวาสเป็นผู้ออกแบบในการสร้างองค์พระประธานขึ้นในอุโบสถ โดยมอบหลักการให้ภิกษุแก้ว ภิกษุอิน เป็นผู้รับช่วงดำเนินการก่อสร้าง โดยทำเป็นวัน ๆ ไป วันละตอน ๆ แต่ละวันให้ช่างมารายงานผลและรับงานไปทำในวันต่อไป โดยท่านพระครูธิมิได้ลงไปดูและควบคุมเลย จนกระทั่งถึงตอนขัดเงาซึ่งเป็นงานละเอียดจะลงรัก ท่านจึงลงไปดูและถามช่างว่า ทำงดงามเต็มฝีมือแล้วหรือ ช่างและผู้ช่วยตอบว่า เต็มฝีมือและความสามารถแล้ว พระครูธิ จึงพูดว่า ทำให้งดงามอยู่หรอกแต่ต้องทำให้งามกว่านี้ แต่บรรดาช่างหมดฝีมือไม่มีใครสามารถรับทำให้งามกว่านี้ได้ พระครูธิจึงมอบให้พระซาพรหมเป็นช่างแก้ไข ปรุงแต่ง ลักษณะทรวดทรงใบหน้าให้งดงามยิ่งขึ้น พระซาพรหมก็ทำได้สำเร็จ จนพระครูธิสานุศิษย์ ญาติโยมทั้งปวงออกปากชมเป็นเสียงเดียวกันว่าทำได้งดงามสมส่วนทุกประการ จึงขนานนามว่า พระเหลา เพราะงามเหมือนเหลา ส่วนวัดก็ได้เปลี่ยนชื่อว่า วัดพระเหลา (พระอ้วน. 2556 : สัมภาษณ์)

พระเหลาเทพนิมิตเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีอภินิหารเป็นที่น่าอัศจรรย์เล่าลือกันมาในหมู่ชาวบ้านไม่รู้จบสิ้น จนเป็นที่เคารพของประชาชนชาวพุทธทั่วไปนานกว่า 292 ปี มาแล้ว และในคืนวันพระ 7–8 ค่ำ 14–15 ค่ำ จะแสดงพุทธานุภาพปาฏิหาริย์ ปรากฏเป็น

Mahasarakham University

แก้วเขียว แกมขาวขจี ลอยออกจาอุโบสถในเวลากลางคืนเงียบสงัด จึงได้มีผู้คนมาบนบาลขอความคุ้มครอง ความสำเร็จในสิ่งที่พึงปรารถนาอยู่เป็นเนืองนิตย์ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี จะมีการจัดงานประเพณีนมัสการองค์พระเหลาเทพนิมิต (พระเจ้าใหญ่) ขึ้นทุกปี จะมีพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศรวมทั้งประชาชนที่อาศัยอยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวบางส่วน ได้หลั่งไหลกันมาอย่างล้นหลามเพื่อทำบุญ แก้บนโดยกลับไปด้วยความปลื้มติสุขสดใสทั่วหน้ากัน จังหวัดอำนาจเจริญได้จัดให้องค์พระเหลาเทพนิมิตเป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญ และเป็นจุดท่องเที่ยวของจังหวัด และกรมศิลปากรได้รับองค์พระเหลาเทพนิมิตเข้าเป็นปูชณียวัตถุของชาติเมื่อ พ.ศ. 2525 (พระเหลาเทพนิมิต. 2554 : ไม่มีเลขหน้า)

ความเชื่อและศรัทธา เชื่อว่าการเข้ามากราบนมัสการพระเหลาเทพนิมิตจะประสบความสำเร็จในชีวิต โดยเฉพาะคนที่ไม่มีบุตร มีการกล่าวกันว่า เมื่อมาบนบานขอจากพระเหลาเทพนิมิตแล้ว จะประสบความสำเร็จสมดังที่ตั้งใจ (พระอ้วน. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

2.1.4 ประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

ในวันเพ็ญเดือนสาม หรือวันขึ้น 15 ค่ำ ของทุกปี เป็นเทศกาลทำบุญไหว้พระตักบาตรร้อยแปด นั่งปาริวาสกรรม ฟังเทศน์ เวียนเทียน ถือว่าเป็นเทศกาลปิดทององค์พระเหลาเทพนิมิต จะมีพุทธศาสนิกชนทั่วทุกสารทิศ หลั่งไหลกันมานมัสการ และบำเพ็ญบุญ โดยนำปราสาทผึ้ง มาถวาย นำดอกไม้ธูปเทียนมาเคารพสักการะ เป็นประเพณีสืบต่อกันมา

2.2 พระเจ้าใหญ่ลือชัยหรือพระฤทธิ์ลือชัย วัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2.1 ประวัติบ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

Mahasarakham University

เมืองลืออำนาจ ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2393 โดยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกฐานะบ้านค้อใหญ่คอนชัย ขึ้นเป็นเมือง ชื่อ “เมืองลืออำนาจ” และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ ราชวงศ์เสือ จากเขมราฐ เป็นเจ้าเมืองคนแรก พร้อมทั้งพระราชทานฐานันดรศักดิ์ เป็น “พระอมรอำนาจ” โดยให้เมืองลืออำนาจมีฐานะในความปกครองของเมืองเขมราฐ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีการปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปตามแบบยุโรป ทางราชการได้แต่งตั้งเจ้าพระยาในราชวงศ์มาปกครองเมืองอำนาจเจริญติดต่อกันมาโดยตลอดจนถึง ปีพ.ศ. 2455 ได้มีการแต่งตั้งนายอำเภอขึ้นปกครองอำเภออำนาจเจริญ นายอำเภอคนแรก คือ รองอำมาตย์โท หลวงอเนกอำนาจ และต่อมาในปี พ.ศ. 2458 อำนาจเจริญได้ย้ายไปตั้งอยู่ที่บ้านบุ่ง ตำบลบุ่ง ปัจจุบันคืออำเภอเมืองอำนาจเจริญ เมื่อทางการได้ย้ายอำเภออำนาจเจริญ ไปตั้งที่ตำบลบุ่งแล้วชุมชนที่ตั้งอำเภออำนาจเจริญเดิมได้ยุบเป็น บ้านอำนาจ ขึ้นการปกครองกับอำเภอบุ่ง (อำเภออำนาจเจริญ) จนกระทั่งวันที่ 1 เมษายน 2534 ได้มีประกาศ กระทรวงมหาดไทยจัดตั้งบ้านอำนาจ ตำบลอำนาจเป็นกิ่งอำเภอลืออำนาจ ต่อมาวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ได้มีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะกิ่งอำเภอลืออำนาจเป็นอำเภอลืออำนาจ

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับตำบลแมด และตำบลโคกกลาง

ทิศใต้ ติดต่อกับตำบลเปือย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลเปือย

ทิศตะวันตก ติดต่อกับดงมะยาง และตำบลโคกกลาง

อาชีพ

ทำนา ปลูกไม้ผล

2.2.2 ประวัติวัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

วัดอำนาจ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 54 หมู่ 4 บ้านอำนาจ ตำบลอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ ตั้งเมื่อ พ.ศ. 2404 มีเนื้อที่ 54 ไร่ 3 งาน ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2540 เขตวิสุงคามสีมา กว้าง 12 เมตร ยาว 20 เมตร มีพระครูสิริสีลวัตร เป็นเจ้าอาวาสวัดในปัจจุบัน

Mahasarakham University

ที่มา : https://www.google.co.th/maps/

ภาพประกอบ 28 แผนที่แสดงที่ตั้งวัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2.3 ประวัติพระเจ้าใหญ่ลือชัยหรือพระฤทธิ์ลือชัย

พระเจ้าใหญ่ลือชัย หรือพระฤทธิ์ลือชัย เป็นพระประธานในอุโบสถวัดอำนาจ เป็นพระเก่าแก่ที่ศักดิ์สิทธิ์ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นปูชนียวัตถุที่สำคัญของเมืองลืออำนาจ สร้างเมื่อประมาณ พ.ศ. 2398-2404 โดยหลวงพ่อพระครูบัณฑิต ประกอบด้วย จหมื่นชาโนชิต เป็นผู้นำการก่อสร้างครั้งแรก หลังจากนั้น พระครู และอาจารย์-ครูบา พร้อมด้วยผู้ปกครองเมือง หมู่บ้าน ปรึกษากันว่าเมื่อสร้างวัดเสร็จแล้ว สมควรสร้างพระพุทธรูปใหญ่ เพื่อเป็นประธานไว้ในวัดพร้อมทั้งโบสถ์ เพื่อเป็นที่ประทับและทำสังฆกรรมฝ่ายสงฆ์ ประชาชนทั้งหลายจะได้มานมัสการกราบไหว้ถวายการบูชาพระถ้วนหน้า เพราะมีหลักคู่บ้านคู่เมืองแล้ว หลวงพ่อพระครูบัณฑิตและพระภิกษุสามเณรในวัด ประกอบด้วย จหมื่นชาโนชิต และผู้ปกครองเมือง ทั้งประชาชนทั้งหลายเห็นพ้องต้องกัน ตกลงกันสร้างพระประธานและโบสถ์ จึงกำหนดเขตสร้างโบสถ์และสร้างพระประธาน ท่านหลวงพ่อญาท่านพระครูบัณฑิต พระอมรอำนาจ (เจ้าเมืองลืออำนาจในขณะนั้น) พระสังฆาธิการ พระภิกษุสามเณร ประกอบด้วยประชาชนทั้งหลายได้พร้อมเพรียงกันดำเนินการจัดหาอุปกรณ์ในการก่อสร้างไว้ หลังจากนั้นได้เกิดนิมิตกับหลวงพ่อพระครูบัณฑิตว่า จะทำพิธี หล่อ หรือ เหลา หรือเอาโรจน์ ท่านพระครูจึงถามถึงคำแปล ในนิมิตจึงตอบว่า หล่อ แปลว่า ลือชัย เหลา แปลว่า เทพนิมิตร โรจน์ แปลว่า สว่างแจ่มใส ลือชาโด่งดังไปทั่วสารทิศ สันนิษฐานคำในนิมิตได้ความดังนี้ (พระครูสิริสีลวัตร. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

หล่อ คือ พระเจ้าใหญ่ลือชัย ประดิษฐาน ณ วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

เหลา คือ พระเหลาเทพนิมิต ประดิษฐาน ณ วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

โรจน์ คือ พระโรจน์ ประดิษฐาน ณ วัดพระโรจน์ อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี

ปี พ.ศ. 2542 ได้บูรณะองค์พระเจ้าใหญ่ลือชัยทั้งองค์ โดยความเห็นชอบของสภาวัฒนธรรมอำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

ภาพประกอบ 29 พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

2.2.4 ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย

ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย เป็นงานประเพณีจัดขึ้นในเดือน 6 ของทุกปีพร้อมกับงานบุญบั้งไฟ งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยจัดก่อนบุญบั้งไฟ 1 วัน การกำหนดระยะเวลาของการจัดประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย กำหนดจัดขึ้นในสัปดาห์แรกของเดือนมิถุนายน (พระครูสิริสีลวัตร. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

3. จังหวัดอุบลราชธานี

จังหวัดอุบลราชธานี มีความเป็นมาที่ยาวนานสืบสานมรดกทั้งด้านประเพณีวัฒนธรรมและความเจริญรุ่งเรือง มีเอกลักษณ์เป็นที่กล่าวขานกันว่า เมืองนักปราชญ์ ในด้านประวัติศาสตร์ของบรรพชนหลายยุคหลายสมัยที่สร้างบ้านแปงเมืองให้ลูกหลานได้อาศัยผืนแผ่นดินนี้สืบทอดมาปรากฏหลักฐานให้ศึกษาบทบาททบทวนเป็นตำนานบอกเล่ามากมายได้สาระ เช่น ด้านโบราณคดีจังหวัดอุบลราชธานี เรามีแหล่งโบราณคดีที่โด่งดังไปทั่วโลก มีการสืบค้นเรื่องราวของคนสมัยโบราณซึ่งได้สร้างหลักฐานเป็นภาพเขียนตามผังถ้ำที่ผาแต้ม อำเภอโขงเจียม หลักศิลาจารึกที่ริมฝั่งแม่น้ำมูล และด้านสถานที่สำคัญและโบราณวัตถุมีกระจัดกระจายทั่วทั้งจังหวัดรวมไปถึงฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (ด้าน สปป.ลาว) ที่มีความเกี่ยวโยงถึงความเจริญด้านศาสนาและประเพณีดั้งเดิมของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำโขง เช่น ปราสาทบ้านเบ็ญ ปราสาทวัดภู นารายณ์บรรทมสินธุ์ เครื่องปั้นดินเผาที่บ้านก้านเหลือง เป็นต้น

ทางด้านพระพุทธศาสนา จังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นต้นกำเนิดของการสืบทอดและเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง มีพระอริยสงฆ์ที่สำคัญ ๆ เช่น หลวงปู่เสาร์ หลวงปู่มั่น หลวงปู่ขาว หลวงปู่ชา และพระเถระ พระสมณศักดิ์ชั้นสมเด็จ 2 รูป มีการสอนภาษาไทยบาลีและจัดการศึกษาที่วัดสุปัฏนารามวรวิหาร นับเป็นความเจริญรุ่งเรืองของชาวอุบลราชธานีที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง ด้วยความเจริญรุ่งเรืองของวิถีชีวิตของอุบลราชธานีดังกล่าว พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองจะปรากฏหลักฐานและเล่าต่อ ๆ กันมาล้วนแต่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพกราบไหว้บูชาของชาวพุทธตราบเท่าทุกวันนี้ เช่น พระแก้วบุษราคัม วัดศรีอุบลรัตนาราม พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต และอีกมากหลายแห่ง ซึ่งทางกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นสมบัติของชาติไว้

3.1 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง

3.1.1 ประวัติชุมชนวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง

เป็นชุมชนขนาดใหญ่ บ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นลักษณะอาคารพาณิชย์ สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2363 ใครเป็นผู้ก่อตั้งชุมชนไม่ปรากฏชัดเจน วิถีชีวิตในชุมชนมีหลากหลายอาชีพ ชาวบ้านในชุมชนมีทั้งชาวไทยเชื้อสายจีน เวียดนาม ลาว ปะปนกัน

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดกับอำเภอม่วงสามสิบและอำเภอเหล่าเสือโก้ก

ทิศใต้ ติดกับอำเภอสว่างวีระวงศ์ อำเภอวารินชำราบ และอำเภอกันทรารมย์ (จังหวัดศรีสะเกษ)

ทิศตะวันออก ติดกับอำเภอดอนมดแดงและอำเภอสว่างวีระวงศ์

ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอเขื่องใน

อาชีพ

ชุมชนวัดมหาวนาราม อาชีพหลักคือค้าขาย และรับจ้าง

Mahasarakham University

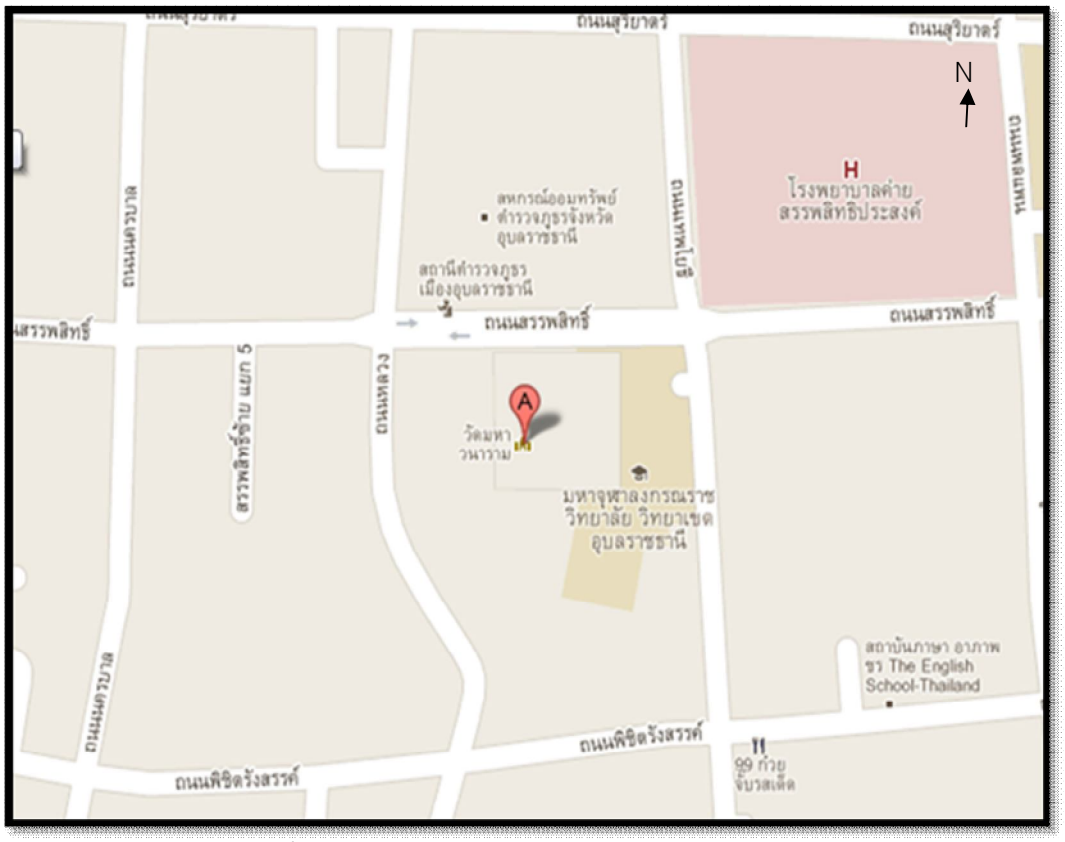

ที่มา : https://www.google.co.th/maps/

ภาพประกอบ 30 แผนที่วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3.1.2 ประวัติวัดมหาวนาราม

วัดมหาวนารามหรือที่ชาวอุบลนิยมเรียกกันทั่วไปว่า “วัดป่าใหญ่” เป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งของจังหวัดอุบลราชธานี อยู่ห่างไปทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือของศาลากลางจังหวัด (หรือทุ่งศรีเมือง) ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปองค์ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง นามว่า พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ ซึ่งเป็นพระอารามหลวงแห่งแรกและแห่งเดียวของคณะสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ตั้งอยู่เลขที่ 183 ถนนหลวง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดคณะสงฆ์ตำบลในเมืองเขต 1 สถานภาพดั้งเดิมเป็นสำนักสงฆ์ตามกฎหมาย เมื่อวันที่ 10 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2460 หรือเป็นวัดก่อนใช้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 เป็นวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 8 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2465 เป็นพัทธสีมา เมื่อวันที่ 10 เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2468 วัดมหาวนาราม มีเนื้อที่ 18 ไร่ 2 งาน 95.2-10 วา-ศอก ตามหนังสือสำคัญ คือโฉนดเลขที่ 1943 ออกที่ ที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี (วัดมหาวนาราม. ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า)

Mahasarakham University

วัดมหาวนารามเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง เดิมชื่อว่า “วัดป่าหลวงมณีโชติศรีสวัสดิ์” ภายหลังเรียกว่า “วัดป่าใหญ่” และต่อมาได้เปลี่ยนนามใหม่เป็น “วัดมหาวนาราม” ตามศิลาจารึกอันฝังอยู่ที่แท่นเบื้องหลังแห่งองค์พระประธาน ปรากฏว่าวัดมหาวนาราม สร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. 2363 โดยพระพรหมวรราชสุริยวงษ์ เจ้าเมืองคนที่ 2 เป็นผู้สร้าง หลังจากนั้นอีก 1 ปี พระมหาราชครูศรลัทธรรมวงศา เจ้าอาวาสพร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ได้สร้างพระพุทธรูปองค์ประธานถวายพระนามว่า “พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง” ถือว่าเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง วิเศษศักดิ์สิทธิ์มาก (วัดมหาวนาราม. ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า)

พ.ศ. 2484 เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสโส) ซึ่งเป็นพระมหาเถระชั้นผู้ใหญ่ชาวอุบลราชธานี ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น วัดมหาวัน หรือวัดป่าใหญ่ และใน พ.ศ. 2488 เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาวีรวงศ์ได้เปลี่ยนชื่อใหม่อีกครั้งหนึ่งเป็น วัดมหาวนาราม ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้มาตราบเท่าทุกวันนี้ แต่ชาวอุบลราชธานีก็ยังคงนิยมเรียกว่า วัดป่าใหญ่ เหมือนเดิม

อาณาเขต

ทิศเหนือ จรดกับ ถนนสรรพสิทธิ์ และกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัดอุบลราชธานี

ทิศใต้ จรดกับ ถนนหลวง

ทิศตะวันออก จรดกับ ถนนเทพโยธี

ทิศตะวันตก จรดกับ ถนนหลวง และโรงเรียนเอนกวิทยา

ปัจจุบันวัดมหาวนารามมีความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านไม่ว่าด้านศิลปวัฒนธรรม ด้านวิทยาการการศึกษา การก่อสร้าง แพทย์แผนโบราณ แม้แต่การสวดมนต์พระคาถาต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากการสวดมนต์ไชยน้อย ไชยใหญ่ ซึ่งเป็นการสวดพิเศษในพิธีการและในงานต่าง ๆ ของวัดในทุกวันนี้ ถือได้ว่าเป็นแหล่งวิชาการการศึกษาทุกระดับชั้น นักธรรม บาลี พระอภิธรรม ตัวธรรม ใบลาน อบรมวิปัสสนา กัมมัฏฐาน เผยแผ่ศีลธรรม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ตลอดจนถึงมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี โดยมีพระเทพกิตติมุนี ที่ปรึกษาเจ้าคณะจังหวัด เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนา (วัดมหาวนาราม. ม.ป.ป. : ไม่มีเลขหน้า)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 31 วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

3.1.3 ประวัติพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงประดิษฐานอยู่ที่วัดมหาวนาราม (วัดป่าใหญ่) ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยงดงามด้วยพุทธศิลป์แบบล้านช้าง โดยองค์พระเป็นปูนปั้นที่เรียกว่า ปูนชะทาย คือใช้ดินโพนผสมกับกาวแล้วนำมาโบกคล้ายกับซีเมนต์แล้วลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 3 เมตร สูง 5 เมตร นามของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงนั้นหมายถึงพระพุทธรูปที่พระอินทร์มาสร้างขึ้น มีตำนานกล่าวว่าพระพุทธรูปอินทร์แปลง มีทั้งสิ้น 3 องค์คือ องค์หนึ่งอยู่ที่เวียงจันทน์ องค์ที่สองอยู่ที่นครพนม และองค์ที่สามอยู่วัดมหาวนาราม อุบลราชธานี จากหลักฐานศิลาจารึกวัดมหาวนาราม ผู้สร้างพระพุทธรูปพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงคือ ท่านพระมหาราชครูศรีสิทธรรมวงศา พร้อมด้วยศิษยานุศิษย์ได้พร้อมใจกันสร้างแล้วเสร็จ ทำพิธีพุทธาภิเษกและเบิกพระเนตรเมื่อวันอาทิตย์ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 จ.ศ. 169 ปีเมิงหม้าง ตรงกับ พ.ศ. 2350 ปีเถาะนพศก เมื่อยามแถใกล้ค่ำ (ประมาณ 15.00-16.30 น.) เจ้าเมืองอุบลราชธานีขณะนั้นคือพระพรหมวรราชสุริยวงศ์ (ท้าวทิดพรหม) ในการก่อสร้างพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงนั้นได้รับการกล่าวขานว่าเมื่อช่างปั้นถึงบริเวณพระพักตร์ก็ได้เกิดฝนตกฟ้าร้องอยู่ตลอดเวลาซึ่งก็ใกล้เสร็จแล้ว คงเหลือแต่การตกแต่งให้สวยงามเท่านั้น ช่างจึงได้พากันกลับบ้าน พอถึงตอนดึกก็ได้มีแสงสว่างเต็มบริเวณวัดไปหมดและเกิดลำแสงพวยพุ่งขึ้นอยู่อากาศ ผู้คนต่างก็ตื่นตกใจและวิ่งมาดูภายในวัดก็ไม่เห็นมีอะไร จึงกลับสู่บ้านเรือนของตน พอรุ่งเช้าก็ปรากฏว่าพระพักตร์ที่ยังตกแต่งไม่เสร็จนั้นก็สำเร็จเรียบร้อยสวยงามเป็นอย่างยิ่ง

Mahasarakham University

พอเห็นเป็นเช่นนั้นชาวบ้านก็พูดว่าเทวดามาสร้างพระอินทร์แปลงร่างลงมาสร้าง แปลงร่างลงเป็นตาผ้าขาวมาสร้างจึงได้สวยงามอย่างนี้ถ้าคนธรรมดามาสร้างจะไม่สวยงามได้เพียงนี้เหตุนั้นจึงได้ขนานนามว่าพระเจ้าอินแปง และต่อมาเพื่อให้เข้ากับยุคสมัยทางวัดจึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง (พระครูสารกิจโกศล. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ความศักดิ์สิทธิ์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เป็นพระพุทธรูปที่สวยงามและศักดิ์สิทธิ์มากยิ่งกว่าพระพุทธรูปองค์ใดๆ พระเจ้าใหญ่อินแปลง หลังก่อสร้างเสร็จก็ได้รับความเคารพบูชาจากชาวเมืองมาโดยตลอด โดยเฉพาะในอดีตเมื่อมีความขัดแย้งกันขึ้น หรือเกิดความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจชาวเมืองก็จะชวนกันมาสาบานต่อหน้าองค์พระเจ้าใหญ่อินแปลง เพราะต่างเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของท่าน หากใครไม่ทำตามที่ได้ให้คำสัตย์สาบานเอาไว้ ก็จะมีอันเป็นไปต่างๆ นานา รวมทั้งการมาขอพรให้ประสบความสำเร็จในการสอบไล่ หรือในหน้าที่การงาน และความประสบโชคมีสุขในครอบครัว หรือแม้กระทั่งมีสิ่งของสำคัญสูญหายไป จะมาบนบานต่อหน้าองค์พระเจ้าใหญ่อินแปลง เพื่อขอให้ได้สิ่งของที่หายไปกลับคืนมา พระเจ้าใหญ่อินแปลง วัดมหาวนาราม หรือวัดป่าใหญ่ จึงเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชาวจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียงมาต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อมีการเดินทางมารับตำแหน่งใหม่ของข้าราชการทุกระดับชั้น จะต้องมาไหว้กราบนมัสการบอกกล่าวต่อองค์ท่าน เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างราบรื่นปราศจากอุปสรรคใดๆ สำหรับการทำบุญกับพระเจ้าใหญ่อินแปลง

Mahasarakham University

ที่ชาวบ้านนิยมคือ การถวายดอกบัวตูม ธูป และเทียน พร้อมลงรักปิดทองที่ตัวองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง (พระครูสารกิจโกศล. 2556 : สัมภาษณ์)

สำหรับอภินิหารของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ที่ปรากฏแก่ผู้เล่าถึง 3 ครั้ง เมื่อ พ.ศ. 2449 สอบได้เปรียญธรรม 9 ประโยค แต่ก่อนนั้นเคยสอบตกมาตลอดไปไหว้วอนขอความศักดิ์สิทธิ์จากที่ศักดิ์สิทธิ์หลายแห่งแต่ไม่ได้ผล จึงได้นำเครื่องสักการะไปถวายพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง พร้อมตั้งสัตยาธิษฐานว่า ถ้าสอบประโยค 9 ได้จักนำผ้าไตรจีวรไปถวายหลังจากสอบแล้ว ปรากฏว่าสอบได้จริงๆ เป็นครั้งแรก (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : สัมภาษณ์)

เมื่อ พ.ศ. 2510 ได้แต่งงาน ในวันแต่งงานนั้นได้นำเครื่องสักการะไปถวายและได้ตั้งสัจจาธิษฐานว่า ถ้าได้ลูกชายผู้มีบุญคนหัวปีมาเกิด จักนำผ้าไตรจีวรมาถวายหลังจากแต่งงานได้ปีเศษก็ได้ลูกชายดังปณิธานที่ตั้งไว้ จึงได้นำผ้าไตรจีวรไปถวายเป็นครั้งที่ 2 (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : สัมภาษณ์)

เมื่อ พ.ศ. 2514 การค้าขายตกต่ำ ทั่วประเทศประสบกับความฝืดเคือง ต้องขนสินค้าที่มีอยู่ส่งออกจำหน่าย ได้ไปกราบไหว้เพื่อความโชคชัยสวัสดี ปรากฏว่าได้ผลสมความปรารถนา จึงนำไตรจีวรไปถวายเป็นครั้งที่ 3 (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : สัมภาษณ์)

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสงครามเอเชียบูรพา ประเทศไทยของเราตกลงให้ทหารญี่ปุ่นเข้าประเทศและให้เป็นทางผ่านเข้าไปสู่ประเทศพม่าและประเทศอินเดีย จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ปลายแดนของประเทศไทยอยู่ในมณฑลอีสาน ทหารญี่ปุ่นก็ได้นำฝูงบินมาทิ้งระเบิดลงที่เมืองอุบลราชธานี แต่ลูกระเบิดที่ทหารญี่ปุ่นได้ทิ้งลงมามากมายหลายลูก ปรากฏว่าได้มีส่วนหนึ่งได้ตกลงมาที่วัดมหาวนารามหลายลูกใกล้ๆ กับพระวิหารข้างหลังด้านทิศเหนือ แต่ไม่มีลูกใดเกิดระเบิดเลย บางลูกได้ระเบิดอยู่ห่างพระวิหารตั้ง 70-80 เมตร ทางวัดก็ได้รับความเสียหายเพียงเล็กน้อย นี้ก็คงจะเป็นอภินิหารของหลวงพ่อพระเจ้าใหญ่นั่นเอง (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : สัมภาษณ์)

3.1.4 ประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

ประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจัดขึ้นในเดือนห้า ช่วงสงกรานต์ นิยมจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงในวันที่ 13 เมษายน ของทุกปี ในการจัดงานมีกิจกรรมที่เป็นสิริมงคลหลายอย่าง และมหรสพสมโภชตลอดทั้งคืน (พระครูสารกิจโกศล. 2556 : สัมภาษณ์)

3.2 พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพะลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

3.2.1 ประวัติบ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล

บ้านปากแซง ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลพระลาน อยู่ทางทิศเหนือของอำเภอนาตาลเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งมากว่าร้อยปี ในอดีตภายในวัดจะมีซากปรักหักพังของสิ่งปลูกสร้างโบราณ เช่น สถูป สระน้ำโบราณ หม้อไห พระพุทธรูปยุคขอมและล้านช้าง เป็นหลักฐานว่าบ้านปากแซงเคยเป็นชุมชนโบราณมาก่อน ชื่อบ้านปากแซง มีเรื่องเล่าว่ามี 3 ประการคือ ประการแรกคือ ตั้งตามการไหลของน้ำโขง เมื่อน้ำโขงไหลอ้อมเกาะ “ดอนนกยูง” น้ำจะแยกเป็น 2 สาย น้ำฝั่งไทยไหลเร็วกว่าฝั่งลาว ชาวบ้านเรียกว่า “น้ำไหลแซงกัน” จึงตั้งเป็นชื่อ “บ้านปากแซง” ประการที่สองคือ

Mahasarakham University

ตั้งตามชื่อลำห้วยแซง ทิศใต้ของหมู่บ้านมี “ลำห้วยแซง” ไหลตกแม่น้ำโขง จึงเรียกบ้านตามชื่อลำห้วยแซง และประการที่สามคือ ตั้งตามชื่อ “ต้นแซง” ซึ่งเป็นชื่อไม้ชนิดหนึ่งคล้ายไผ่ ในสมัยก่อนบริเวณลำห้วยมีต้นแซงมาก จึงเรียกว่าลำห้วยแซง ชาวบ้านนิยมนำต้นแซงมาทุบแบะเป็นฟากทำฝาบ้านแทนไม้ไผ่ ผนังโบสถ์หลังเก่าซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อนี้ก็ทำด้วยต้นแซง (จันทร์สุดา เหล่าบุตรสี. 2556 : สัมภาษณ์)

บ้านปากแซงลักษณะเป็นพื้นที่ราบสูงสลับกับพื้นที่ต่ำติดกับแม่น้ำโขงแนวเขตชายแดนสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ฝั่งตรงข้ามบ้านปากแซงคือ บ้านปากตะพาน เมืองละครเพ็ง แขวงสาละวัน สปป.ลาว ประชาชนในบ้านปากแซงนับถือศาสนาพุทธ

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลนาแวง อำเภอเขมราฐ

ทิศใต้ ติดต่อกับ ตำบลนาตาล อำเภอนาตาล

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แม่น้ำโขงฝั่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ตำบลกองโพน อำเภอนาตาล

อาชีพ

อาชีพหลักคือ ทำนา และประมง อาชีพเสริมคือ รับจ้าง เลี้ยงโค-กระบือ ในฤดูแล้งชาวบ้านบ้านปากแซงจะปลูกพืช ผัก ริมแม่น้ำโขง เช่น ข้าวโพด หอม กระเทียม ชาวประมงในแม่น้ำโขงต้องปรับตัวตามระบบกายภาพของแม่น้ำโขงที่เปลี่ยนไปตามฤดูกาล เมื่อพบว่ารายได้จากการหาปลาไม่แน่นอน ชาวประมงบางคนจึงผันตัวเองจากอาชีพจับปลามาพายเรือขับเรือรับส่งคนข้ามฟาก (แก้ว สายสีดา. 2556 : สัมภาษณ์)

สถานที่สำคัญ

1. วัดพระโต บ้านปากแซง
2. หาดปากแซง
3. สถานีอนามัยบ้านปากแซง
4.. โรงเรียนบ้านปากแซง

3.2.2 ประวัติวัดพระโต

วัดพระโต หรือที่ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกกันว่าวัดปากแซง ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ.2378 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ.2516 ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงที่บ้านปากแซง หมู่ที่ 3 ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นที่ประดิษฐานของ “พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ” ที่ประชาชนชาวไทย-ลาว ที่อยู่ริมแม่น้ำโขงให้ความเคารพสักการบูชาร่วมกันมานาน เป็นวัดสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ด้านหน้าพระอุโบสถและพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ซึ่งฝั่งตรงข้ามเป็น สปป.ลาว มีอาคารเสนาสนะประกอบด้วยอุโบสถ กว้าง 16 เมตร ยาว 20 เมตร ศาลาการเปรียญ กว้าง 32 เมตร ยาว 40 เมตร กุฏิสงฆ์จำนวน 5 หลัง เป็นอาคารไม้ วิหาร กว้าง 16 เมตร ยาว 32 เมตร และศาลาอเนกประสงค์ กว้าง 10 เมตร ยาว 30 เมตร ภายในวัดมีศิลปวัตถุมากมาย มีค่าทางศิลปวัฒนธรรมยิ่งนัก บรรยากาศภายในวัดและรอบๆ จะร่มเย็นมาก เพราะติดกับแม่น้ำโขง และ สปป.ลาว ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามก็อุดมสมบูรณ์ มีป่าไม้และต้นไม้ใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก จึงทำให้บริเวณวัดพระโตมีอากาศเย็นสบาย

Mahasarakham University

มีเรื่องเล่าขาน สืบเป็นตำนานเกี่ยวกับวัดพระโต ว่าครั้งหนึ่งมีกษัตริย์สมัยขอม พระองค์หนึ่ง ทรงพระนามว่า พระยาแข้วเจ็ดถัน ได้เสด็จล่องเรือลงมาตามลำแม่น้ำโขงในฤดูฝน พอถึงบ้านปากแซงก็ค่ำลง จึงได้หยุดประทับแรม 1 คืน วันรุ่งขึ้นพระองค์ได้เสด็จขึ้นไปยังหมู่บ้าน และได้พบกับเจ้ากวนของหมู่บ้านในสมัยนั้น พระยาแข้วเจ็ดถัน ได้ตรัสถามถึงประวัติของหมู่บ้าน เจ้ากวนได้เล่าให้ฟังว่า บ้านนี้มีหาดสวยงามกว้างใหญ่ ในฤดูแล้งหาดทรายจะโผล่ขึ้นเหนือผิวน้ำ และหาดทรายแห่งนี้มีสิ่งอัศจรรย์อยู่คือ ถ้าปีใดหาดทรายโผล่ขึ้นเหนือผิวน้ำระหว่างหมู่บ้าน ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อพระองค์ได้ทราบก็เกิดศรัทธาในใจว่า สักวันหนึ่งจะต้องย้อนกลับมาสร้างหมู่บ้านนี้ให้เป็นเมือง

ในราว พ.ศ.1154 พระองค์ก็ได้เสด็จมาอีกครั้ง พร้อมด้วยข้าทาสบริวารเป็นจำนวนมาก เมื่อเสด็จมาถึง พระองค์จึงได้มอบให้เจ้าแสง (คงจะเป็นนายชั้นผู้ใหญ่) เป็นคนควบคุมการก่อสร้างพร้อมกันนี้ก็ได้สร้างพระพุทธรูปขึ้นองค์หนึ่ง ซึ่งสร้างแล้วเสร็จเมื่อประมาณ พ.ศ.1180 และขนานนามว่า พระอินทร์ใส่โฉม (ต่อมาเรียกพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ) เมื่อเจ้าแสงถึงแก่กรรมลงชาวเมืองได้สร้างหอหลักเมืองขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์ และขนานนามว่า หอแสง ต่อมาวัดแห่งนี้ก็ขาดคนบูรณะ และกลายเป็นวัดร้าง จนกระทั่งเวลาผ่านไปหลายร้อยปี ควาญช้างในหมู่บ้านนี้ได้ไปพบพระพุทธรูปองค์ดังกล่าว และได้บอกบุญชาวบ้านร่วมกันบูรณะวัดขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งและต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อวัดเป็น “วัดพระโต” (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

จากหลักฐานการบูรณะวัดพระโต ในปี พ.ศ. 2461 พระครูกุ พร้อมชาวบ้านได้ร่วมกันก่อสร้างวิหารโดยว่าจ้างช่างชาวญวนใช้เวลาสร้าง 3 ปี และจารึกไว้ที่วิหารว่า “ข้าพเจ้าพระครูทองกุศกร สมภาควัดกลางเขมราฐ มีท่านพระครูกุ เป็นประธานพร้อมด้วยข้าพเจ้าทั้งหลายทั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านได้พร้อมใจกันบริจาคทรัพย์สร้างวิหารพระเจ้าใหญ่ปากแซง ใน 5 หมู่บ้าน คือ บ้านปากแซง บ้านนาทราย บ้านพะลาน บ้านบก บ้านทุ่งเกลี้ยง ได้จ้างคนอานาม (เวียดนาม) เป็นเงิน 700 บาท สร้างเมื่อ พ.ศ. 2463 ถึง พ.ศ. 2468 แล้วเสร็จ”

สำหรับวัดพระโตแห่งนี้ มีความสำคัญที่ประชาชนคนไทยและชาวจังหวัดอุบลราชธานี มีความภาคภูมิใจอย่างยิ่ง เพราะเป็นมรดกล้ำค่าทางด้านศาสนา เป็นศูนย์รวมดวงใจชาวพุทธทั้งไทย ลาว ต่างเลื่อมศรัทธากราบไหว้บูชา และด้วยพระบารมีความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จึงเป็นสายสัมพันธ์เชื่อมโยงไทย-ลาวให้มีความผูกพันตลอดมา (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 33 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพประกอบ 34 ประตูทางเข้าวัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

3.2.3 ประวัติพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระโต บ้านปากแซง หมู่ที่ 3 ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยอิฐผสมปูนขาว ขนาดหน้าตักกว้าง 2.90 เมตร สูง 4.36 เมตร สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างหมู่บ้าน ประมาณปี พ.ศ. 1180 ประดิษฐานในวิหารของวัดพระโต เป็นพระพุทธรูป องค์ใหญ่ดูคล้ายกับศิลปะไทยผสมลาวแบบโบราณ จนผู้คนเรียกว่า "พระโต" แต่ชาวลาวมักเรียกขานไว้เป็นภาษาพื้นเมืองแต่ในอดีตว่า “พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ” พระเจ้าใหญ่ก็หมายถึงพระใหญ่หรือพระโต ส่วนคำว่าองค์ตื้อ หมายถึง น้ำหนักของพระพุทธรูป ที่คนในสมัยก่อนเรียกน้ำหนัก แต่ก็ยังมีชาวลาวและชาวไทยบางกลุ่มที่มีความเชื่อร่วมกันอยู่คือ เรื่องพระยาแข้วเจ็ดถัน ชาวลาวเชื่อว่าพระเจ้าแข้วเจ็ดถันเป็นคนลาวได้ร่วมกับคนไทยบ้านปากแซงสร้างพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ต่อมาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อจมลงไปในแม่น้ำโขงจึงสร้างพระเจ้าองค์ตื้อองค์ใหม่ขึ้นทดแทนและประดิษฐานอยู่ที่วัดพระโต คนลาวมองว่าพระเจ้าองค์ตื้อเป็นพระลาว

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เดิมเรียกชื่อว่าพระเจ้าอินทร์ใส่โสม เป็นพระพุทธรูปที่เก่าแก่และมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพบูชาของประชาชนคนไทย และประชาชนลาว เลื่อมใสศรัทธากราบไหว้บูชาตลอดมา ทุกวันจะมีประชาชนชาวไทย ชาวลาว แวะเวียนมาสักการะอยู่มิได้ขาด ยิ่งเป็นวันหยุดเสาร์-อาทิตย์หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จะมีชาวไทยจากทั่วสารทิศและชาวลาวนั่งเรือข้ามแม่น้ำโขงมาสักการะกันอย่างหนาแน่น (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 35 ผู้วิจัยถ่ายรูปหน้าองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

ความศักดิ์สิทธิ์

ความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อเล่าขานสืบต่อกันมาในกลุ่มผู้คนสองฝั่งโขง ดังมีเรื่องเล่าว่า สมัยสงครามอินโดจีน ทหารฝรั่งเศสยิงปืนเข้ามายังฝั่งไทยบริเวณวัดปากแซง ปรากฏว่า“ระเบิดที่ยิงเข้ามาก็ไม่ระเบิด และเรือรบฝรั่งเศสที่จอดอยู่ท่าวัดปากแซง ก็สตาร์ทไม่ติด” ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นเพราะอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ สมัยก่อนเจ้านายเข้ามาปกครองหัวเมืองได้พูดจาลบหลู่พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ปรากฏว่ามีอันเป็นไปทุกราย ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นยิ่งเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมากขึ้น ในปัจจุบันผู้คนเดินทางมานมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อตลอดทั้งปีเพื่อขอพรต่าง ๆ เช่น ขอให้ประสบความสำเร็จก้าวหน้าในอาชีพการงาน ขอลาภสักการะ ขอให้ไม่ติดทหาร ขอบุตร และที่นิยมมากที่สุดคือขอหวย ประชาชนในหมู่บ้านบอกว่า คนในบ้านปากแซงถ้าขอโชคลาภแล้วจะไม่ได้ ท่านจะให้เฉพาะคนที่มาจากที่อื่น (พจน์ สายสีดา. 2556 : สัมภาษณ์)

ชาวบ้านเล่าว่า “ที่ปากแซง พระเจ้าองค์ตื้อมีความศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใด่มาขอได้หมด กลุ่มนักการเมืองหาเสียงก็มาบนบานศาลกล่าวให้ได้เป็น ส.ส. เป็นนายกฯ เป็น สจ. เป็น อบต. ช่วงหาเสียงนักการเมืองก็พาคนพาหัวคะแนนมาสาบานต่อพระเจ้าองค์ตื้อ บ่ให้คิดคดทรยศ ผู้ใด่บ่ซื่อก็สาบให้มีอันเป็นไป พวก กกต. ก็พาชาวบ้านหัวคะแนนมาสาบานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่ ห้ามบ่ให้มีการขายสิทธิ์ขายเสียง นอกจากนี้พวกลาวข้ามฝั่งมาไทย ผู้ใด่จะเข้ากรุงเทพฯ ก็มาบนบานขอให้ได้งาน บางคนก็ขอให้ผ่านด่านตำรวจได้สะดวก บ่ต้องถูกจับ (ใบ เหล่าบง. 2556 : สัมภาษณ์)

3.2.4 ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จัดขึ้นระหว่างวันขึ้น 9 ค่ำ ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ภายในงานจะมีการออกร้านของภาครัฐและเอกชน การจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองทั้งสินค้าไทยและลาว มีการละเล่นพื้นเมือง รวมทั้งมีมหรสพและการแสดงต่างๆ ครบครัน รวมทั้งการแข่งขันกีฬาชกมวย ซึ่งมีทั้งนักมวยไทยและมวยลาว มาร่วมประลองฝีมือกันทุกปี ซึ่งในช่วงงานบุญเดือนสามนี้จะมีประชาชนจากทั่วสารทิศ ทั้งไทย-ลาว ได้มาเที่ยวงานและนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ในแต่ละวันมากกว่า 1 หมื่นคน (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

สรุป ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ได้ดังตาราง 1

Mahasarakham University

ตาราง 1 ประวัติและความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

จังหวัด/พระพุทธรูป	ประวัติพระพุทธรูป	ประวัติวัด	ประวัติชุมชน
1. นครพนม 1.1 พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส	สร้างเมื่อ พ.ศ. 1328 ค้นพบใน ในสมัยศรีโคตรบูร	สร้างประมาณ พ.ศ. 1994 เดิมชื่อว่าวัดพระติ้วศรีบัวบาน ต่อมา พ.ศ. 2081 เปลี่ยนชื่อเป็นวัดโอกาส	ก่อตั้ง ประมาณ พ.ศ. 2478 คาดว่าพร้อมกับการสร้างวัด
1.2 พระบาง วัดไตรภูมิ	สร้างประมาณ พ.ศ. 2008 เป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทร	สร้างเมื่อ พ.ศ. 2376 อัญญาคูระคำ (ครูบาตาน้อย) เป็นผู้สร้าง	ก่อตั้งประมาณ พ.ศ. 2376 คาดว่าพร้อมกับการสร้างวัด
2. อำนาจเจริญ 2.1 พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต	สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2263 โดยพระครูธีเจ้าอาวาส	สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2231 โดยพระครูธีพระภิกษุอิน และพระภิกษุแก้ว ชื่อว่าวัดศรีโพธิ์ชยาราม คามวดี พ.ศ. 2441 เปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระเหลาเทพนิมิต	ก่อตั้ง ประมาณ พ.ศ. 2231 คาดว่าพร้อมกับการสร้างวัด
2.2 พระเจ้าใหญ่ลือชัย	สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2398-2404	สร้างขึ้นพร้อมกับหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2458	ก่อตั้งขึ้นประมาณ พ.ศ. 2458 พร้อมกับการสร้างวัด
3. อุบลราชธานี 3.1 พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม	สร้างประมาณ พ.ศ. 2350 โดยท่านพระมหาราชครูศรีสิทธรรมวงศา	สร้างประมาณ พ.ศ. 2350 โดยพระมหาราชครูศรีสัทธรรมวงศา ชื่อว่าวัดป่าหลวงมณีโชติศรีสวัสดิ์สัสดี	ก่อตั้งประมาณ พ.ศ. 2350 คาดว่าพร้อมกับการสร้างวัด

Mahasarakham University

ตาราง 1 (ต่อ)

จังหวัด/พระพุทธรูป	ประวัติพระพุทธรูป	ประวัติวัด	ประวัติชุมชน
		พ.ศ. 2484 สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสโส) เปลี่ยนชื่อเป็นวัดมหาวัน หรือวัดป่าใหญ่ พ.ศ. 2488 สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดมหาวนาราม	
3.2 พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (ล้าน)	สร้างประมาณปี พ.ศ. 1180	สร้างประมาณปี พ.ศ. 1180 สร้างโดยพระยาแข้วเจ็ดถัน	สร้างประมาณปี พ.ศ. 1180 คาดว่าพร้อมกับการสร้างวัด

จากตาราง 2 พบว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์สร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2350 การสร้างวัดนั้นคาดว่าสร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2376 พร้อมกับหมู่บ้าน โดยมีพระภิกษุ พระครู เป็นผู้คิดสร้างวัด ส่วนการสร้างหมู่บ้านนั้นสร้างมาพร้อม ๆ กับการสร้างวัด

ตอนที่ 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

การวิจัยเรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน จากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามทำให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดงานประเพณี คือ 1) บุคคล 2) สถานที่ 3) เครื่องมือเครื่องใช้ 4) ทุน 5) ขนบงาน 6) ฤดูกาล 7) วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน และ 8) ผลของการจัดงาน แสดงองค์ประกอบดังภาพประกอบ 36

Mahasarakham University

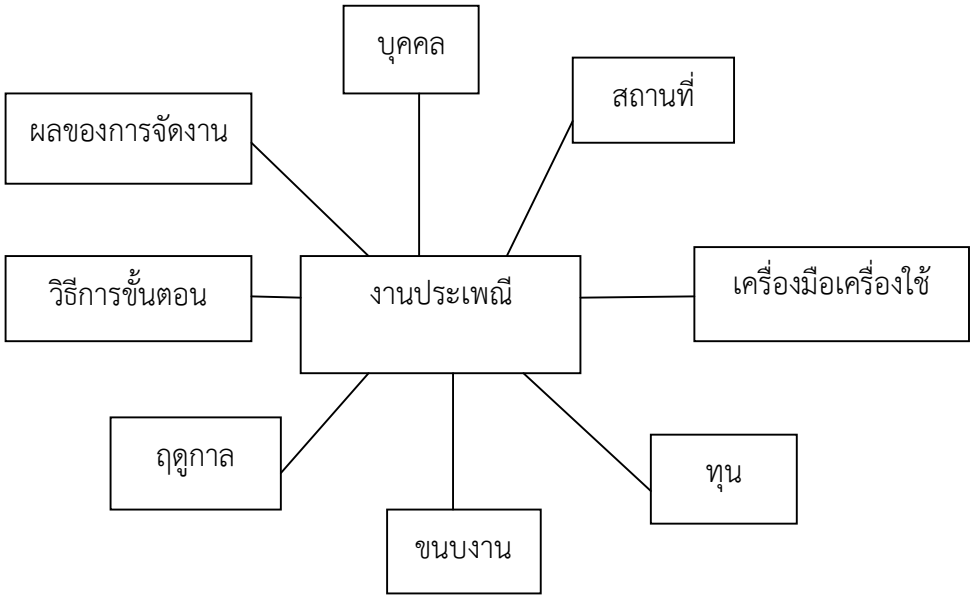

ภาพประกอบ 36 องค์ประกอบการจัดงานประเพณีประจำปี

1. พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระติ้ว-พระเทียม

1.1.1 ประเพณี พิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

ประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีมาตั้งแต่โบราณกาล ตั้งแต่บรรพบุรุษทุกวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปีพุทธศาสนิกชนชาวนครพนม จึงได้ทำพิธีอัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม ซึ่งเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ คู่บ้านคู่เมือง จัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมขึ้น เพื่อความเป็นสิริมงคล และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ก่อนลงมือทำไร่ ทำนา การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีองค์ประกอบด้านพิธีกรรมดังนี้

1. บุคคล

บุคคลที่เข้ามาช่วยในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม จะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในบริเวณชุมชนวัดโอกาส ชุมชนใกล้เคียง พระสงฆ์วัดโอกาส และพระสงฆ์วัดใกล้เคียง ไม่ได้แต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการดำเนินงาน และคณะทำงานในการดำเนินงานใด ๆ ทั้งสิ้น มีเจ้าอาวาสวัดโอกาสที่ดำเนินการทุกอย่าง (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนวัดโอกาส เมื่อวัดมีงานประเพณีสรงน้ำพระหรืองานประเพณีสำคัญทางศาสนา จะมาช่วยเหลือวัดอำนวยความสะดวกให้กับผู้เข้ามาร่วมพิธี จัดทำโรงทาน หาน้ำดื่ม-อาหาร ดอกไม้ ธูป เทียน มาโดยที่ทางวัดไม่ต้องบอกกล่าวหรือขอความช่วยเหลือชาวบ้านใกล้ ๆ วัด จะทำเช่นนี้ตลอดมา (สมศักดิ์ ทองคำ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

บุคคลผู้ทำพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ บุคคลที่มีหน้าที่แบกหามพระติ้ว-พระเทียม ทางวัดขอความร่วมมือจากทหารเรือ ที่ประจำอยู่ที่จังหวัดนครพนม ทุกปีก็จะได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากหน่วยงานทหารเรือนี้เป็นอย่างดี (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

2. สถานที่

การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ทุก ๆ ปี จัดในบริเวณวัดโอกาส ถ้าปีไหนที่ทางวัดมีมหรสพสมโภช เช่น ภาพยนตร์ การแสดงของเด็กนักเรียน มีการออกร้านจำหน่ายสินค้าของชาวบ้าน ชุมชน และหน่วยงานของราชการ ให้มหรสพและร้านค้าดังกล่าวจัดบริเวณลานหน้าวัดโอกาส ส่วนพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม จัดในที่วัดเหมือนเดิม (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

3. เครื่องมือเครื่องใช้

อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมมีดังนี้ โต๊ะ เก้าอี้ โอ่งน้ำ-ขันน้ำ หม้อน้ำมนต์ เทียนง่า เทียนคู่ รางฮด เสลี่ยง ฉัตร ร่มทอง ธง ดอกไม้ ธูป เทียน เสลี่ยง พานดอกไม้ เต้นท์

ภาพประกอบ 37 เสลี่ยงสำหรับอัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 38 โอ่งน้ำ-ขันน้ำ สำหรับสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

4. เงินทุน

งบประมาณจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ในแต่ละปีไม่ได้รับงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการใด ๆ ทั้งสิ้น ทางวัดจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งหมดทั้งปวง ถ้าขาดเหลือก็จะนำเงินที่ชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาบริจาคมาสมทบ (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

5. ขนบของงาน

ผู้เข้าร่วมงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม แต่งตัวตามสบาย ให้สุภาพเรียบร้อย ทางวัดไม่ได้มีข้อห้ามใด ๆ แก่ผู้เข้าร่วมงานเพราะเห็นว่าทุกคนที่เข้ามาทำบุญร่วมพิธีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีความตั้งใจกันทุกคน ถ้าเขามาด้วยความศรัทธาและเคารพเขาเหล่านั้นก็คงไม่นำสิ่งไม่ดีเข้าวัด (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

6. ฤดูกาลจัดงาน

ประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีมาตั้งแต่โบราณกาล ตั้งแต่บรรพบุรุษจัดขึ้นทุกวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 6 ของทุกปี การจัดงานประเพณีพระติ้ว-พระเทียม จะเป็นช่วงของฤดูฝน การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมขึ้นในฤดูนี้ชาวบ้านเชื่อว่า พระติ้ว-พระเทียมจะให้ความเป็นสิริมงคล ความอุดมสมบูรณ์ของพืชพันธุ์ธัญญาหาร ก่อนที่ชาวบ้านลงมือทำไร่ ทำนา

7. วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน

การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระมีอยู่ 2 วัน คือ (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

วันแรก วันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 6 จะเริ่มทำพิธีเวลา 18.00 นาฬิกา โดยมีพระเถรานุเถระและทายก ทายิกาวัดโอกาสพร้อมกันภายในอุโบสถเพื่อประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์

Mahasarakham University

เวลา 18.30 นาฬิกา เจ้าอาวาสวัดโอกาสจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ศาสนาพิธีกรนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและอาราธนาศีล หลังจากนั้นประธานสงฆ์ให้ศีลจบแล้วศาสนาพิธีกรอาราธนาพระปริตมงคล ตัวแทนพระสงฆ์ในพิธีชุมนุมเทวดาและพระสงฆ์ 9 รูป เจริญพุทธมนต์ จบแล้วถวายจตุปัจจัยและพระสงฆ์อนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธี

วันที่สอง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 เวลา 11.00 นาฬิกา ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์สามเณร ภายในบริเวณวัด

เวลา 13.00 นาฬิกา เริ่มประกอบพิธีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม พระภิกษุสงฆ์ สามเณร และทายก ทายิกา พร้อมกันภายในหอพระติ้ว-พระเทียม ทำวัตรสวดมนต์ พราหมณาจารย์ขอขมา และป่าวอัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม ลงจากหอพระติ้ว-พระเทียม เพื่อแห่รอบเมือง

เวลา 14.00 นาฬิกา อัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม ขึ้นพาหนะที่เตรียมไว้เพื่อจัดขบวนแห่รอบเมืองตามเส้นทางที่กำหนด แล้วกลับเข้าวัดแห่เชิญพระติ้ว-พระเทียมรอบวิหารพระติ้ว-พระเทียม 3 รอบ แล้วอัญเชิญขึ้นแท่นสรงน้ำพระ ประธานฝ่ายสงฆ์ และประธานฝ่ายฆราวาส จุดธูป เทียน หลังจากนั้นพระสงฆ์ ประชาชน ร่วมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

ภาพประกอบ 39 พระภิกษุสงฆ์เดินนำหน้าขบวน แห่พระติ้ว-พระเทียม รอบอุโบสถเป็นทักษิณาวัตร ครบ 3 รอบ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 40 อัญเชิญพระติ้ว-พระเทียมขึ้นแท่นสรงน้ำพระ

ภาพประกอบ 41 ประชาชนร่วมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

จนกระทั่งเวลา 18.00 นาฬิกา พระสงฆ์ทำวัตรสวดมนต์เย็น และเวลา 20.00 นาฬิกา ประกอบพิธีเวียนเทียนวันวิสาขบูชา เป็นอันเสร็จสิ้นพิธี

จากการสังเกตและเข้าร่วมขบวนแห่พระติ้ว-พระเทียม พบว่า ขบวนแห่พระติ้ว-พระเทียม รอบเมืองมีการเรียงลำดับความสำคัญดังนี้

ขบวนที่ 1 ขบวนของนางรำ ฟ้อน

ขบวนที่ 2 ขบวนพระติ้ว-พระเทียม

ขบวนที่ 3 ขบวนพระสงฆ์

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 42 ขบวนแห่พระติ้ว-พระเทียม รอบเมืองนครพนม

8. ผลของการจัดงาน

งานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีข้าโอกาสพระติ้ว-พระเทียม ประชาชนชาวบ้านในชุมชนวัดโอกาส พื้นที่ใกล้เคียง รวมถึงประชาชนชาวลาวที่เดินทางเข้ามาร่วมงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมในครั้งนี้ด้วย ในงานประเพณีมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ คนสูงอายุ เข้าร่วมงานจำนวนมาก ถึงแม้ว่าวันที่สองของงานฝนจะตกลงมาอย่างหนักก็ตามประชาชนชาวบ้านเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ร่วมพิธีสรงน้ำติ้ว-พระเทียม จนเสร็จพิธี (อุไร โสดาจันทร์. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการสังเกตของผู้วิจัยจะเห็นว่าเมื่อขบวนแห่มาถึงบริเวณวัด จะมีพระภิกษุสงฆ์เดินนำหน้าขบวน แห่พระติ้ว-พระเทียม รอบอุโบสถและหอพระติ้ว-พระเทียม จำนวน 3 รอบ แล้วนำพระติ้ว-พระเทียมขึ้นประดิษฐาน ณ แท่นสรงน้ำที่เตรียมไว้และจัดวางเครื่องสักการะ ต่อจากนั้นประธานสงฆ์จุดเทียนกิ่ง เทียนง่าที่ขันสาคร สำหรับสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียนกิ่ง เทียนง่า ที่เชิงเทียนหน้าเวทีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม แล้วสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ตามลำดับคือพระสงฆ์-สามเณร และผู้ถือศีลแปดหรือนางเทียม ประธานถวายพวงมาลัยดอกกันเกรา และสรงน้ำต่อจากนั้นประชาชนทั่วไปร่วมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 43 พระสงฆ์ สามเณรเตรียมพวงมาลัยดอกไม้สรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

ภาพประกอบ 44 ประธานสงฆ์จุดเทียนกิ่ง เทียนง่าที่ขันสาคร ในงานสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

Mahasarakham University

1.1.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมพบว่า

1) ด้านบุคคล

เนื่องจากวัดโอกาสมีพระภิกษุสงฆ์จำนวนน้อย ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม แต่ละครั้ง แต่ละปีจึงขาดพระภิกษุสงฆ์ในการดำเนินงาน วัดโอกาสได้ขอความอนุเคราะห์จากพระสงฆ์วัดใกล้เคียงมาช่วยในการจัดงาน ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม พระสงฆ์จะเป็นผู้ทำพิธีกรรมฝ่ายเดียวไม่มีพราหมณ์ และปราชญ์เข้ามาเกี่ยวข้อง (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

2) ด้านสถานที่

วัดโอกาสเป็นวัดที่มีพื้นที่น้อย ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมแต่ละครั้งทำให้บริเวณประกอบพิธีกรรมคับแคบ วัดไม่มีสถานที่รองรับผู้มีความเคารพศรัทธานับถือ ที่มาร่วมประเพณีพิธีกรรม สถานที่หลบแดดหลบฝนมีน้อย

3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสังเกตพบว่าในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ทางวัดได้จัดเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์สำหรับผู้เข้าร่วมพิธีแต่ก็ไม่เพียงพอกับผู้เข้าร่วมพิธี ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมไม่มีร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม ไว้บริการ

4) ด้านทุน

จากการสัมภาษณ์พบว่าการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ไม่มีหน่วยงานราชการ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องทุน ทางวัดจะเป็นผู้จัดหาทุนเองและได้รับการบริจาค จากผู้มีศรัทธา บริษัทห้างร้านร่วมสมทบ (พระครูศรีปริยัติการ. 2556 : สัมภาษณ์)

5) ด้านขนบของงาน

จากการสังเกตพบว่าทางวัดโอกาสซึ่งเป็นเจ้าภาพในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ไม่มีกฎระเบียบสำหรับผู้เข้าร่วมประเพณี ประชาชนเข้าสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมไม่เข้าแถวเรียงลำดับก่อน หลัง ทำให้ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย

6) ด้านฤดูกาล

จากการสังเกตพบว่าการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม จัดขึ้นในช่วงฤดูฝน ทำให้มีฝนตกลงมาทำให้การทำพิธีกรรมไม่สะดวก

7) ด้านวิธีการขั้นตอน

ในการดำเนินงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ฝ่ายพระสงฆ์จะเป็นผู้ดำเนินการฝ่ายเดียว

8) ด้านผลของการจัดงาน

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีจำนวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมงานทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

การจัดงานประเพณีพิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระติ้ว-พระเทียม จัดขึ้นในเดือน 6 ของทุกปี จัดตรงกับวันวิสาขบูชา การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระไม่มีหน่วยงานราชการ

Mahasarakham University

เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องทุน ทางวัดจะเป็นผู้จัดหาทุนเอง การจัดงานมีคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการวัดช่วยเหลือในด้านการจัดบริเวณสถานที่ สถานที่ในการจัดงานคือวัดโอกาส วัดมีบริเวณคับแคบ ไม่มีสถานที่จอดรถ จุดบริการที่นั่งที่พักสำหรับผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมงานมีน้อย อากาศร้อน ฝนตก ไม่มีที่หลบแดดหลบฝน ในงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีเวทีสำหรับให้ประชาชนสรงน้ำพระมีทางขึ้นและทางลง ประชาชนเข้าสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมไม่เข้าแถวเรียงลำดับก่อน หลัง ทำให้ไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย บริเวณสรงน้ำพระมีรางฮด แต่ไม่ได้ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ดอกไม้ ธูป เทียน สำหรับประชาชนบูชาเข้ากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับความต้องการ รวมถึงห้องน้ำ-ห้องส้วม

1.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระติ้ว-พระเทียม

ผู้มากราบไหว้ขอพรกับพระติ้ว-พระเทียม จะบูชาดอกไม้ ธูปเทียนที่ทางวัดจัดไว้ให้หรือบางคนก็นำมาเอง การกราบไหว้พระติ้ว-พระเทียมนั้น ผู้มากราบไหว้ต้องกล่าวคำอธิษฐานพระติ้ว-พระเทียมดังนี้

คำอธิษฐานบูชาพระติ้ว-พระเทียม

ยะถาคะหิเตหิ สักาเรหิ อิมัง พุทธะปะฏิมัง
สิริโคตะปุระราเชนะ การิตัง อะภิปูชะยามิ
ยะถิจฉิตัง เม อะธิคัจฉะตุ สัพพะทา
หิตายะเจวะ สุขายะ นิพพานัสสะ สังวัตตะตุ

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระติ้ว-พระเทียม ทำให้พบว่าพระติ้ว-พระเทียมให้ความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

1. โชคลาภ

แม่ค้าขายน้ำ กาแฟ อยู่ตลาดอินโดจีนข้างวัดโอกาส เล่าว่า ทุกวันที่จะเปิดร้านจะต้องเข้าไปกราบไหว้ให้พระติ้ว-พระเทียม ให้ช่วยดลจิตใจให้มีผู้คนมาอุดหนุนให้มาก ๆ ให้ขายหมดทุกวัน (อุไร โสดาจันทร์. 2556 : สัมภาษณ์) พระพระติ้ว-พระเทียม จะไม่ให้โชคลาภกับผู้ที่มาขอให้ถูกเลข ถูกหวย

2. ความปลอดภัย

คุณตาเฉลิม เล่าว่า ทุกเช้าคุณตาเฉลิมจะมากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม ให้ปกปักรักษาให้ชีวิตและครอบครัวอยู่ดีมีความสุข เดินทางไปไหนก็ขอให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ (เฉลิม ศรีสุโธ. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ให้ความอุดมสมบูรณ์

ปีไหน ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ประชาชนชาวนครพนมจะทำพิธีขอฝนให้พระติ้ว-พระเทียม ดลบันดาลให้ฝนตกลงมา โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี (เฉลิม ศรีสุโธ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

4. บุตร-ธิดา

จันทิมา เป็นชาวจังหวัดนครพนม เล่าว่า ไม่มีลูกจึงได้มากราบไหว้ขอพรกับพระติ้ว-พระเทียม หลังจากนั้นไม่นานก็ตั้งท้องและได้คลอดลูกเป็นลูกสาว ปัจจุบันอายุ 3 ขวบ และได้พาลูกสาวมากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม เป็นประจำ (จันทิมา กล้าจริง. 2556 : สัมภาษณ์)

5. โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์ด้านความเชื่อเรื่องโรคภัยไข้เจ็บไม่พบว่าพระติ้ว-พระเทียมช่วยรักษาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บได้

7. คู่ครอง

จากการสัมภาษณ์ด้านคู่ครองไม่พบว่าพระติ้ว-พระเทียมช่วยในเรื่องคู่ครอง

8. ตำแหน่งหน้าที่การงาน

จารุวรรณ เป็นชาวจังหวัดกาฬสินธุ์ เดินทางมากราบไหว้ขอพรให้พระติ้ว-พระเทียม ดลบันดาลให้สอบเป็นข้าราชการครูได้ และได้ถือโอกาสมาเที่ยวชมบรรยากาศริมน้ำโขงหน้าวัดโอกาสด้วย (จารุวรรณ ขูรูรักษ์. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 45 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้มากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม ที่วัดโอกาส

2. พระบาง วัดไตรภูมิ บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

2.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระบาง

2.1.1 ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบาง

ประเพณีสรงน้ำพระบาง จัดขึ้นวันที่ 13 เดือนเมษายน ช่วงสงกรานต์ของทุกปี มีพิธีสรงน้ำพระบาง และแห่พระบางรอบเมืองท่าอุเทน ชาวอำเภอท่าอุเทนเชื่อว่าถ้านำพระบาง

Mahasarakham University

ออกมาแห่แล้วจะทำให้ฝนตก การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบาง มีองค์ประกอบดังนี้ (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2551 : 5)

1. บุคคล บุคคลที่เข้ามาช่วยในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบาง จะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลท่าอุเทน และใกล้เคียง มีพระสงฆ์ และคณะกรรมการหมู่บ้าน จึงได้มีการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

1.1 คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อำนวยการจัดงาน ติดต่อประสานงาน อำนวยความสะดวก ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในงาน

1.2 คณะกรรมการดำเนินงาน มีหน้าที่จัดสถานที่ในพิธีเปิดงาน สถานที่ถวายเครื่องสังเวยแก่พระบาง จัดเตรียมอุปกรณ์ วัสดุ เพื่อประกอบในประเพณี จัดเวทีการแสดง บริเวณที่จอดรถผู้เข้าร่วมพิธี จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร จัดสถานที่บริการการปฐมพยาบาล บริการน้ำดื่ม-อาหาร เป็นต้น

1.3 คณะทำงาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดแสง เสียง การแสดง ติดตั้งระบบแสง เสียง บริเวณภายในวัดไตรภูมิ ประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบางทางสถานีวิทยุ จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธา มาร่วมงาน บันทึกภาพการจัดงานประเพณี จัดขบวนแห่พระบาง ประดับตกแต่งสถานที่สรงน้ำพระบาง จัดหาดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น

1.4 บุคคลที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมคือพระสงฆ์และพราหมณ์

2. สถานที่

ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบาง ใช้บริเวณวัดไตรภูมิเป็นสถานที่จัดงานทุกปี บริเวณด้านหน้าวัดมีทิวทัศน์ที่สวยงามอยู่ติดกับแม่น้ำโขง

3. เครื่องมือเครื่องใช้

ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบางมีเครื่องมือเครื่องใช้ในงานประเพณีสรงน้ำได้แก่ หม้อน้ำมนต์ ขันน้ำมนต์ บาตรพระ โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ เสื่อ ด้ายสายสิญจน์ ดอกไม้ ธูป เทียน รถแห่ เครื่องสังเวย เป็นต้น

4. เงินทุน

ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการสรงน้ำพระบางทางวัดใช้งบประมาณจากผู้มีจิตศรัทธาจากชาวบ้านในอำเภอท่าอุเทนและได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากเทศบาลตำบลท่าอุเทน

5. ขนบของงาน

ทางวัดไม่ได้กำหนดกฎกติกาใดๆ เนื่องจากว่าบุคคลที่จะเข้าร่วมงานประเพณีและเข้ากราบไหว้ขอพรกับพระบางเป็นผู้ที่ตั้งใจมาจึงไม่นำความไม่เป็นสิริมงคลเข้าในบริเวณวัด

6. ฤดูกาลจัดงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่าประเพณีสรงน้ำพระบาง จัดขึ้นในวันที่ 13 เดือนเมษายน ช่วงสงกรานต์ของทุกปี

Mahasarakham University

7. วิธีการขั้นตอน

ในวันที่ 13 เมษายน 2556

ช่วงเช้าเวลา 7.00 น. เป็นต้นไปมีพิธีดังนี้ (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2556 : สัมภาษณ์)

1. ประชาชนร่วมพิธีตักบาตรบริเวณวัดไตรภูมิ

ภาพประกอบ 46 พิธีตักบาตรในประเพณีสรงน้ำพระบางที่วัดไตรภูมิ

2 พระเถรานุเถระ และทายก ทายิกา นุ่งขาวห่มขาวพร้อมกัน ภายในอุโบสถวัดไตรภูมิ ร่วมพิธีสักการบูชาเครื่องสังเวยแด่พระบาง โดยมีเจ้าอาวาสวัดไตรภูมิจุดธูปเทียน บูชาพระรัตนตรัยหน้าโต๊ะบูชาเครื่องสักการะ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 47 เครื่องสักการะพระบาง

3. อัญเชิญพระบางออกจากอุโบสถไปที่ศาลาเอนกประสงค์ภายในบริเวณวัด

4. พิธีรำบวงสรวงและรดน้ำพระบาง

ภาพประกอบ 48 พิธีรำบวงสรวงพระบาง

Mahasarakham University

ช่วงบ่าย เวลา 13.00 นาฬิกา

5. หลังจากนั้นอัญเชิญพระบางขึ้นรถขบวนแห่ โดยถอดพระบางออกเป็นส่วน ๆ แล้วนำไปประกอบบนรถขบวน และนำแห่รอบไปตามถนนในตำบลท่าอุเทน

ภาพประกอบ 49 อัญเชิญพระบางขึ้นรถขบวนแห่

ภาพประกอบ 50 การประกอบชิ้นส่วนพระบาง

Mahasarakham University

6. ขบวนแห่ไปตามถนนรอบตำบลท่าอุเทน ให้ประชาชนสรงน้ำพระบาง ขบวนแห่พระบางนำหน้าด้วยขบวนนางรำ ขบวนริ้วทุง ขบวนรถพระบาง ปิดท้ายด้วยขบวนของชาวบ้าน แห่ไปตามถนนจนถึงพระธาตุท่าอุเทน

ภาพประกอบ 51 ขบวนแห่พระบางรอบตำบลท่าอุเทน

7. สรงน้ำพระธาตุท่าอุเทน
8. แห่พระบางกลับเข้าวัดไตรภูมิ
9. อัญเชิญพระบางลงจากรถเข้าอุโบสถ

ภาคกลางคืน

10. สวดมนต์สิบสองตำนาน สวดบูชานพเคราะห์ ปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนา

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 52 การปฏิบัติธรรมสมาธิภาวนาในงานประเพณีสรงน้ำพระบาง

8. ผลการจัดงาน

การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบางมีประชาชน ผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก มีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

เครื่องบูชาสักการะ

เครื่องบูชาสักการะที่ใช้ในพิธีสรงน้ำพระบางมีดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องไทยทาน

เครื่องสังเวย

เครื่องสังเวยที่ใช้ในพิธีสรงน้ำพระบางคือพานผลไม้ มีขนุน มะพร้าว ส้ม องุ่น แก้วมังกร แอบเปิ้ล กล้วยน้ำหว้า ฟักทอง พานของหวาน มีขนมทองหยิบ-ทองหยอด ขนมเม็ดขนุน ขนมจันทร์ ขนมถ้วยฟู พานเมล็ดพืช มีเม็ดถั่วเหลือง งา เม็ดขนุน เม็ดข้าวโพด และพานบายศรี

2.1.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางพบว่า

1) ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระสงฆ์ในวัดไตรภูมิมีจำนวนน้อย จึงได้ขอความอนุเคราะห์จากวัดใกล้เคียงมาทำพิธีสวดมนต์ให้พรกับประชาชนผู้มาร่วมประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบาง พระสงฆ์ คณะกรรมการเจ้าหน้าที่ในการดูแลและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ากราบไหว้ขอพรสรงน้ำพระบางมีน้อย

2) ด้านสถานที่

วัดไตรภูมิมีอาคารประกอบกิจกรรมทางศาสนาหลายอาคารทำให้วัดมีบริเวณคับแคบเมื่อมีประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางจึงทำให้บริเวณวัดไม่มีสถานที่รองรับประชาชนผู้เข้าร่วมพิธี จุดบริการที่นั่งที่พักสำหรับผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมงานมีน้อย อากาศร้อน ฝนตก ไม่มีที่หลบแดดหลบฝนและสถานที่จอดรถ บริเวณด้านหน้า ด้านข้าง วัดไตรภูมิมีร้านจำหน่ายอาหารสำหรับไว้บริการผู้เข้ากราบไหว้พระบาง แต่มีจำนวนร้านน้อยมากจะเป็นร้านอาหารแบบชาวบ้าน ไม่ได้เน้นถึงคุณภาพของอาหาร

Mahasarakham University

3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสัมภาษณ์พบว่า อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ที่นำมาเกี่ยวข้องกับประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางบางอย่างที่ทางวัดไตรภูมิไม่มีต้องยืมจากวัดใกล้เคียงและในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบาง

4) ด้านทุน

จากการสัมภาษณ์พบว่าประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางที่วัดไตรภูมิรับเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาคเอกชน และภาครัฐ จำนวนน้อย ไม่พอกับการจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ

5) ด้านขนบงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางไม่มีเงื่อนไขและกฎระเบียบสำหรับผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม

6) ด้านฤดูกาล

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางจัดขึ้นในช่วงฤดูร้อน และเทศกาลสงกรานต์ทำให้ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมทนกับอากาศร้อนไม่ได้ บางปีช่วงทำพิธีกรรมมีฝนตกลงมาทำให้ไม่สะดวกในการทำพิธี

7) ด้านวิธีการขั้นตอน

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบาง มีการอัญเชิญพระบางออกจากอุโบสถของวัดไตรภูมิเพื่อขึ้นรถขบวนแห่ไปรอบตำบลท่าอุเทน การเคลื่อนย้ายพระบางออกจากอุโบสถมีความยุ่งยากเนื่องจากต้องถอดอุปกรณ์บางส่วนของพระบางออกเพื่อนำไปประกอบไว้บนรถขบวนแห่

8) ด้านผลของการจัดงาน

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระบางมีขบวนแห่ไปรอบตำบลท่าอุเทน และไปยังพระธาตุท่าอุเทน ซึ่งมีระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร ทำให้ขบวนแห่ล่าช้าและไม่สะดวกในการเดินทางทั้งไปกลับ

การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบาง จัดขึ้นในวันที่ 13 เดือนเมษายน ของทุกปี การจัดงานประเพณีสรงน้ำเทศบาลตำท่าอุเทน ส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือในเรื่องทุนและงบประมาณร่วมกับชุมชนและวัด การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบางมีคณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการวัด พระภิกษุสามเณรช่วยเหลือในด้านการจัดบริเวณสถานที่ สถานที่ในการจัดงานคือวัดไตรภูมิ วัดมีบริเวณคับแคบ ไม่มีสถานที่จอดรถ จุดบริการที่นั่งที่พักสำหรับผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมงานมีน้อย อากาศร้อน ฝนตก ไม่มีที่หลบแดดหลบฝน ในงานประเพณีสรงน้ำพระบางจัดในอาคารเอนกประสงค์ พิธีบวงสรวงเครื่องสักการะพระบางจัดในอุโบสถมีพระสงฆ์และเจ้าพิธีเท่านั้น ประชาชนเข้าร่วมพิธีอยู่ข้างนอกอุโบสถ การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบางจัดในวันสงกรานต์ มีประชาชนทั้งในพื้นที่ และต่างพื้นที่ รวมทั้งประชาชนจาก สปป.ลาว ที่เคารพนับถือพระบางเข้าร่วมขบวนแห่พระบางและสรงน้ำพระบาง ทำให้บริเวณสถานที่วัดไตรภูมิคับแคบลงมาก บริเวณด้านหน้า ด้านข้างวัดไตรภูมิมีร้านจำหน่ายอาหารสำหรับไว้บริการผู้เข้ากราบไหว้พระบาง แต่มีจำนวนร้านน้อยมาก จะเป็นร้านอาหารแบบชาวบ้าน ไม่ได้เน้นถึงคุณภาพของอาหาร ในงานประเพณีสรงน้ำพระบางและประเพณีทั่วไปวัดไตรภูมิไม่มีร้านบูชาวัตถุมงคล และของที่ระลึก ห้องน้ำ-ห้องส้วม มีไว้สำหรับพระสงฆ์ ไม่มีสำหรับประชาชนทั่วไป ดังนั้นพระกับฆราวาสใช้ร่วมกัน ทำให้ไม่เพียงพอกับผู้ใช้ในเทศกาลงานวันสำคัญทางศาสนา

Mahasarakham University

2.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระบาง

ผู้มีความศรัทธาต่อพระบางจะมากราบไหว้ บนบานขอให้พระบางดลบันดาลให้ประสบความปรารถนาดังที่ต้องการ ได้ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 08.00 น.-18.00 น. ผู้ที่มีมาขอพรกับพระบางต้องเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 5 คู่ จัดใส่ขัน หรือพาน แล้วยกขึ้นเหนือศีรษะ กล่าวคาถาบูชาพระบาง พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระบางดลบันดาลให้ได้ดังที่ปรารถนา แล้วนำขันหรือพานดอกไม้ ธูป เทียน วางไว้แท่นบูชาพระบาง เป็นอันเสร็จพิธี

คาถาบูชาพระบาง (วัดใต้)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ (3 จบ)

ปุริมายะ ทิสายะ พุทธะเตโช ธัมมะเตโช สังมะเตโช ราชาโน เหมะวัณโณ โคจะยันโต เวสสุวัณโณ จะ มะหาราชา นะมามิหัง อะหัง วันทามิ สัพพะทา สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ สิระสา นะมามิ

ทักขิณายะ ทิสายะ พุทธะเตโช ธัมมะเตโช สังฆะเตโช ราชาโน เหมะวัณโณ โคจะยันโต เวสสุวัณโณ จะ มะหาราชา นะมามิหัง อะหัง วันทามิ สัพพะทา สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ สิระสา นะมามิ

ปัจฉิมาย ทิสายะ อิมัสสะมิง ราชาขิน ขิจจะยันโต เวสสุวัณโณ จะ มะหาราชา นะมามิหัง อะหัง วันทาทิ สัพพะทา สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ สิระสา นะมามิ

อุตตะรายะ ทิสายะ อิมัสสะมิง พุทธะเตโช ธัมมะเตโช สังฆะเตโช ราชาโน เหมะวัณโณ โคจะยันโต เวสสุวัณโณ จะ มาหราชา นะมามิหัง อะหัง วันทามิ สัพพะทา สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ สิระสา นะมามิฯ

กล่าวคำไหว้พระบางจบแล้วให้ตั้งจิตอธิษฐานพร

ภาพประกอบ 53 ผู้วิจัยถ่ายรูปร่วมกับยายเวส บุพศิริ ผู้ทำพิธีขอพรต่อพระบาง

Mahasarakham University

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระบางทำให้พบว่าพระบางให้ความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

1. โชคลาภ

จากการสัมภาษณ์พบว่า เรื่องการเสี่ยงทาย การขอโชคลาภ เมื่อมีผู้ใดได้รับความเดือดร้อนในเรื่องความเป็นอยู่ของครอบครัว การทำมาหากินฝืดเคือง และได้รับความยากลำบากในการประกอบอาชีพตลอดจนความยากจน ไม่มีเงินทองใช้จ่าย ก็แต่งขัน 5 มากราบไหว้ให้พระบางให้ถูกหวย ถูกล็อตเตอรี่ บ้าง เมื่อได้ดังที่ปรารถนาแล้วก็จัดหาสิ่งของมาถวายพระภิกษุสงฆ์ ถวายภัตตาหารเลี้ยงพระ หรือถวายพวงมาลัยแก่พระบาง เป็นการตอบแทน

2. แคล้วคลาดปลอดภัย

ชาวบ้านหรือคนในชุมชนใกล้เคียง ในอำเภอท่าอุเทน ที่เดินทางไปทำงานต่างจังหวัดหรือเดินทางไปไหนด้วยรถยนต์ รถโดยสารประจำทาง ก็จะมากราบไหว้ให้พระบางคุ้มครองให้การเดินทางปลอดภัย

3. ความอุดมสมบูรณ์

ชาวบ้านในอำเภอท่าอุเทนเชื่อว่า ถ้าเกิดฝนแล้งไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้พืชผัก ข้าวที่ปลูกไว้ไม่ได้ผล ชาวบ้านในอำเภอท่าอุเทนจึงอัญเชิญพระบางออกมาแห่รอบเมืองแล้วฝนก็จะตก จึงมีความเชื่อว่าพระบางสามารถดลบันดาลให้ฝนตก (พระมหาสมัย สิทธิชโย. 2556 : สัมภาษณ์)

หากปีไหนฝนฟ้าแห้งแล้ง ฝนไม่ตกผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะพากันทำพิธีบนบานให้พระบางช่วยดลบันดาลให้ฝนตก (แก้ว พงษ์ศรี. 2556 : สัมภาษณ์)

4. บุตรธิดา

สามี ภรรยา แต่งงานกันมาหลายปีแล้วไม่มีบุตร ธิดา ทำพิธีบนบานให้พระบางให้บุตร ธิดา เมื่อได้บุตร ธิดาแล้วสมความปรารถนาแล้วต้องนำเด็กมากราบไหว้และให้บอกกล่าวเป็นลูกหลานของพระบาง ถ้าไม่มาบอกกล่าวแล้วเด็กจะเลี้ยงยาก ดื้อ เกเร

5. โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์พบว่า เคยมาขอให้พระบางให้หายจากอาการเจ็บไข้ได้ป่วยที่เป็นมาหลายเดือน ไม่หายสักที เลยมาตั้งจิตอธิษฐานให้พระบางช่วยให้หายจากโรคที่เป็นอยู่ เดี่ยวนี้หายแล้วจึงได้มาถวายผ้าเครื่องไทยทานเพื่อตอบแทนพระบาง (มาลินี อาจวิชัย. 2556 : สัมภาษณ์) เป็นคนในตำบลท่าอุเทน ไปทำงานอยู่ที่กรุงเทพมหานคร กลับบ้านมาทำบุญสรงน้ำพระบางทุกปี พร้อมกับขอพรให้พระบางคุ้มครองให้มีความสุข ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ (ชมจันทร์ บุพศิริ. 2556 : สัมภาษณ์)

6. ของหาย

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระบางไม่ให้ในเรื่องของหาย

7. คู่ครอง

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระบางไม่ให้ในเรื่องคู่ครอง

8. ตำแหน่งหน้าที่การงาน

จากการบอกเล่าของยายเวส บุพศิริ (2556 : สัมภาษณ์) เล่าว่าใครที่จะบนบานขอให้พระบางช่วยเหลือในการสอบเข้าทำงาน ต้องมาหายายเวส พร้อมกับเขียนชื่อ นามสกุล

Mahasarakham University

เลขที่สอบ วัน เวลา สถานที่สอบ สอบเข้าตำแหน่งอะไร ยายเวสจะเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน 5 คู่ แล้วนำไปทำพิธีบนบานต่อพระบางให้ในวันพุธเท่านั้น โดยที่ผู้ขอนั้นไม่ต้องไปในพิธีก็ได้ ยายเวสจะเป็นผู้ทำพิธีแทน

3. พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิตพบว่า

3.1.1 ประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต เป็นประเพณีที่ชาวอำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมกันสืบทอดประเพณีนี้มาเป็นเวลาช้านาน งานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต จัดขึ้นในวันเพ็ญขึ้น 15 เดือน 3 ของทุกปีการจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต มีองค์ประกอบดังนี้ (พระปลัดบัณฑิต อัคคปัญโญ. 2556 : สัมภาษณ์)

1. บุคคล บุคคลที่เข้ามาช่วยในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต จะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลพนา และใกล้เคียง มีพระสงฆ์ และคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการวัด เทศบาลตำบลพนา เพื่อให้งานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตบรรลุไปด้วยดี จึงได้มีการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

1.1 คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อำนวยการจัดงาน ติดต่อประสานงาน อำนวยความสะดวก ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในงาน

1.2 คณะกรรมการดำเนินงาน มีหน้าที่จัดสถานที่ในพิธีเปิดงาน สถานที่ถวายเครื่องบูชาพระเหลาเทพนิมิต จัดเตรียมอุปกรณ์ วัสดุ เพื่อประกอบในประเพณี จัดเวทีการแสดง บริเวณที่จอดรถผู้เข้าร่วมพิธี จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร จัดสถานที่บริการการปฐมพยาบาล บริการน้ำดื่ม-อาหาร เป็นต้น

1.3 คณะทำงาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดเวทีการแสดง แสง เสียง ติดตั้งระบบแสง เสียง บริเวณภายในวัดพระเหลาเทพนิมิต ประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต ทางสถานีวิทยุ จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธามาร่วมงาน บันทึกภาพการจัดงานประเพณี ประดับตกแต่งสถานที่ภายในบริเวณวัด จัดหาดอกไม้ ธูป เทียน เป็นต้น

1.4 บุคคลที่ประกอบพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ และพราหมณ์

2. สถานที่

การจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต จัดในบริเวณวัดพระเหลาเทพนิมิต ซึ่งมีสถานที่จอดรถ ห้องน้ำ-ห้องส้วม ร้านจำหน่ายอาหารไว้บริการ

3. เครื่องมือเครื่องใช้

จากการสังเกตพบว่า เครื่องมือเครื่องใช้ในงานประเพณีสรงน้ำได้แก่ โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องสังเวย ด้ายสายสิญจน์ บาตร หม้อน้ำมนต์ เป็นต้น

Mahasarakham University

4. ทุน

จากการสัมภาษณ์พบว่าทางวัดใช้งบประมาณจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด และชาวบ้านในอำเภอพนาร่วมบริจาค (พระปลัดบัณฑิต อัคคปัญโญ. 2556 : สัมภาษณ์)

5. ขนบงาน

จากการสังเกตพบว่าทางวัดพระเหลาเทพนิมิตมีการติดป้ายประกาศห้ามให้ผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตนำเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เข้ามาในบริเวณวัด ไม่มีข้อห้ามในการแต่งกาย

6. ฤดูกาลจัดงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่าประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตจัดขึ้นในวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี (พระปลัดบัณฑิต อัคคปัญโญ. 2556 : สัมภาษณ์)

7. วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน

จากการสังเกตพบว่า ในวันแรกตอนเช้ามีการตักบาตรพระสงฆ์ตอนกลางวันประชาชน ชาวบ้านเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิต พอถึงเวลา 18.00 นาฬิกา ประชาชน ชาวบ้านนุ่งขาวห่มเข้าวัดเพื่อร่วมพิธีสักการระเครื่องบูชา

วันแรก เวลา 18. 00 น จะมีพิธีการ 2 อย่างคือ พิธีเปิดงาน และพิธีปริวาสกรรม โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. พิธีเปิด โดยมีเจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิต คือ พระปลัดบัณฑิต อัคคปัญโญ เป็นผู้จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัยหน้าโต๊ะบูชาเครื่องสักการะ และพิธีทางพราหมณ์

ภาพประกอบ 54 พระปลัดบัณฑิต อคคปญโญ เจ้าอาวาสวัดพระเหลาเทพนิมิตจุดธูป เทียน บูชาเครื่องสักการะองค์พระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 55 พราหมณ์อัญเชิญเทวดาในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

2. หลังจากนั้นนายอำเภอพนากล่าวถึงความสำคัญของงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

ภาพประกอบ 56 นายอำเภอพนา กล่าวรายงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

3. เชิญผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญเป็นผู้กล่าวเปิดงาน เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดกล่าวเปิดงานและกราบไหว้องค์พระเหลาเทพนิมิตแล้ว

ภาพประกอบ 57 ผู้ว่าราชการจังหวัดอำนาจเจริญ กล่าวเปิดงานนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

4. ชาวบ้านประชาชนเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิตตามลำดับ หลังจากนั้นชาวบ้านร่วมกับพระสงฆ์นั่งปริวาสกรรม

ภาพประกอบ 58 ชาวบ้านร่วมกับพระสงฆ์นั่งปริวาสกรรมในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

ในวันที่สอง มีกิจกรรมคือ

1. ตอนเช้ามีพิธีตักบาตรพระสงฆ์
2. กลางวันมีการแสดงของเด็กเล็กลูกหลานของชาวบ้าน มีการแสดงหมอลำซิ่ง การออกร้านจำหน่ายสินค้า และร้านบูชาของที่ระลึกประชาชนเข้ากราบไหว้องค์พระเหลาเทพนิมิต

ภาพประกอบ 59 การแสดงของเด็กในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

3. ส่วนตอนกลางคืนมีมหรสพสมโภช คือการแสดงของหมอลำกลอนภาพยนตร์

ภาพประกอบ 60 เวทีการแสดงหมอลำซิ่งในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

ในวันสุดท้าย มีกิจกรรมคือ

1. ตอนเช้ามีพิธีตักบาตรพระสงฆ์
2. ตอนกลางวันประชาชนชาวบ้านเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิต
3. ตอนกลางคืนประชาชนนุ่งขาวห่มขาวเข้าวัดฟังเทศน์และร่วมเวียนเทียนรอบอุโบสถ

ภาพประกอบ 61 ประชาชนชาวบ้านเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิต

8. ผลการจัดงาน

การจัดงานทั้ง 3 วัน มีประชาชนผู้มีความเคารพนับถือศรัทธาต่อพระเหลาเทพนิมิตเป็นจำนวนมากมีทั้งคนในพื้นที่และต่างพื้นที่ ทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

จากการสังเกตพบว่าประชาชนผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตที่เดินทางมาถึงวัด มีประตูทางเข้า 2 ประตู คือ ประตูด้านหน้าวัด และประตูด้านหลังวัด รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ ให้เข้าประตูด้านหลังของวัด มีสถานที่จอดรถฟรี เลือกจอดได้ตามสะดวก

ในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตทั้ง 3 วัน มีกิจกรรมตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด ปิดทองพระเหลาเทพนิมิตองค์จำลอง การเสี่ยงทายยกพระ เซียมซี มีสถานที่ให้เช่าบูชาของที่ระลึก การออกร้านจำหน่ายสินค้าของชุมชน

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 62 กิจกรรมปิดทองพระเหลาเทพนิมิตองค์จำลอง

ภาพประกอบ 63 กิจกรรมตักบาตรในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

คืนวันแรกของงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตมีการสวดมนต์ข้ามคืน และพิธีสะเดาะเคราะห์ นั่งปริวาสกรรม ทางวัดได้จัดสถานที่ให้ประชาชนเข้าร่วมพิธีด้านหน้าอุโบสถ นอกจากนี้ยังมีชาวบ้านบางกลุ่มที่นำรถยนต์ มอเตอร์ไซด์ เข้าร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์ด้วยโดยทางเจ้าหน้าที่ได้จัดบริเวณจอดรถไว้ใกล้ทางเข้าประตูด้านหน้า แล้วโยงด้ายสายสิญจน์ไปบริเวณที่มีรถยนต์มอเตอร์ไซด์จอดอยู่

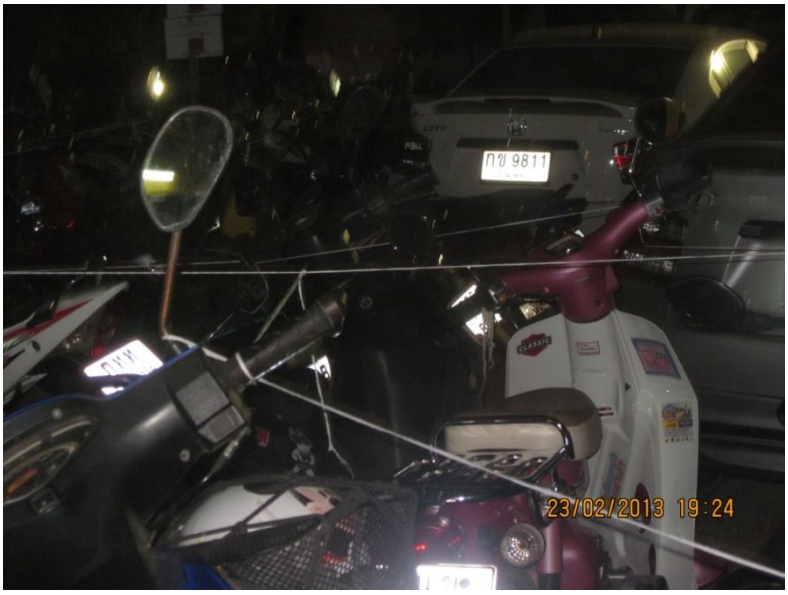

ภาพประกอบ 64 รถยนต์ มอเตอร์ไซด์ เข้าร่วมพิธีสะเดาะเคราะห์ในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

ตลอดงานทั้ง 3 วัน 3 คืน จะมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยจากศูนย์ อปพร. เทศบาลตำบลพนามาให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้ประชาชนที่เข้ามางานประเพณีนมัสการพระเหลา มีเจ้าหน้าที่รักษาพยาบาลจากโรงพยาบาลพนามาคอยให้บริการด้วย

การเข้ากราบไหว้องค์พระเหลาเทพนิมิต ทางคณะกรรมการได้จัดสถานที่ให้ประชาชนบูชาดอกไม้ธูปเทียน มีเจ้าหน้าที่จัดดอกไม้ ธูป เทียนให้ โดยไม่คิดค่าบริการ แล้วแต่จะบริจาคโดยตั้งตู้บริจาคไว้ใกล้ๆ บริเวณบูชาดอกไม้ ซึ่งมีทั้งหมด 3 จุดบริการ ประชาชนที่จะเข้าไปกราบไหว้องค์พระเหลาเทพนิมิตภายในอุโบสถ ต้องยืนต่อคิวแบบยาวเหยียด ส่วนภายในอุโบสถจะมีเจ้าหน้าที่คอยบริการความสะดวกในการนั่ง และกราบไหว้ ให้นั่งแถวหน้ากระดานประมาณ 5-แถว แถวละ ประมาณ 8 คน มีพระภิกษุสงฆ์พาทำพิธี แล้วปะพรมน้ำมนต์ มีการจัดลำดับให้ผู้เข้ากราบไหว้เป็นลำดับขั้นตอน การเดินขึ้น-ลง เข้า-ออก จะมีเจ้าหน้าที่คอยบอกให้

ดอกไม้ ธูป เทียน ที่ทางวัดจัดไว้ให้ประชาชนผู้เข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิตนั้น จะได้รับการบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธานำมาบริจาคโดยที่ทางวัดไม่ได้จัดซื้อจัดหามาให้บริการ ดอกไม้ ธูป เทียน นั้นเมื่อนำไปกราบไหว้พระเหลาเทพนิมิตแล้ว มีเจ้าหน้าที่คอยเก็บออกมาให้ผู้ที่ยังไม่ได้เข้าไปกราบไหว้มาบูชาต่อถ้าไม่ทำเช่นนี้แล้ว ดอกไม้ ธูปเทียนจะไม่พอกับจำนวนผู้เข้ามากราบไหว้ซึ่งมีจำนวนมาก

Mahasarakham University

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมพิธีประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตพบว่า เป็นผู้มีความเคารพ ศรัทธาต่อองค์พระเหลาเทพนิมิตอย่างจริง ๆ นอกจากประชาชนและชาวบ้านในอำเภอพนาแล้วยังมีผู้มีความศรัทธาเคารพเลื่อมใสในพระเหลาเทพนิมิตเดินทางมาร่วมพิธีกันอีกเป็นจำนวนมาก คุณป้ามาลัย อายุ 65 ปี เดินทางมาจากอำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี มาร่วมงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตได้ 3 ปีแล้ว เล่าว่า มีความศรัทธา เคารพและเลื่อมใสในองค์พระเหลาเทพนิมิตมาก เมื่อถึงวันงานมาฆบูชา จะต้องมาทำบุญที่วัดพระเหลาเทพนิมิตพร้อมกับเข้าร่วมพิธีนั่งปริวาสกรรมด้วย (มาลัย สมศรี. 2556 : สัมภาษณ์) นางวัน มาจากอำเภอเมือง จังหวัดอำนาจเจริญ เดินทางมาพร้อมกับครอบครัว เล่าว่า มีความศรัทธาต่อองค์พระเหลาเทพนิมิต พระเหลาเทพนิมิตเป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง พอถึงวันมาฆบูชาจะมาร่วมงานประเพณีนมัสการองค์พระเหลาเทพนิมิตเป็นประจำทุกปี ปีนี้เป็นปีที่ 5 แล้ว (วัน ก้อนคำ. 2556 : สัมภาษณ์)

เครื่องบูชา

เครื่องบูชาที่ใช้ในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตมี ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องไทยทาน แล้วแต่ว่าผู้มีจิตศรัทธาจะเลือกบูชา

เครื่องสังเวย

เครื่องสังเวยที่ใช้ในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตมีดังนี้

1. ประเภทผัก ผลไม้ เช่น กล้วยหอม กล้วยน้ำหว้า ข้าวโพด องุ่น สับปะรด มะละกอ แตงโม แอบเปิ้ล มะพร้าว ส้มเขียวหวาน มะขาม แก้วมังกร ส้มโอ
2. พานข้าวตอกและดอกไม้
3. พานบายศรี

ภาพประกอบ 65 เครื่องสักการะพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตได้ข้อมูลดังนี้

ในงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิตได้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์กับทางวัดที่จัดขึ้น ทำให้มีสมาธิ มีความสงบ ได้ทำบุญตักบาตร กราบไหว้ขอพรกับองค์พระเหลาให้คุ้มครองครอบครัวให้อยู่ดีมีความสุข เดินทางไปไหนก็ให้ปลอดภัย (สุนทร. 2556 : สัมภาษณ์)

เดินทางมาจากจังหวัดมุกดาหาร มางานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต เพื่อที่จะมาบูชาองค์จำลองพระเหลาเทพนิมิตไปกราบไหว้บูชา และได้ทำบุญตักบาตรร้อยแปด ได้กราบไหว้องค์พระเหลา และได้รดน้ำมนต์จากพระสงฆ์เพิ่มความเป็นสิริมงคลให้แก่ตัวเอง (ศิริศักดิ์ จันทรสาขา. 2556 : สัมภาษณ์)

3.2.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต พบว่า

1. ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์พบว่า วัดพระเหลาเทพนิมิตมีจำนวนพระสงฆ์น้อย ได้นิมนต์พระสงฆ์จากวัดใกล้เคียงมาช่วยในการจัดเตรียมวัตถุมงคลเพื่อใช้เป็นของที่ระลึกในประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต (พระอ้วน. 2556 : สัมภาษณ์)

2. ด้านสถานที่

จากการสังเกตพบว่าวัดพระเหลาเทพนิมิตมีห้องน้ำ-ห้องส้วม ศาลาเอนกประสงค์ ไว้บริการแก่ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิตไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ใช้บริการ บริเวณภายในอุโบสถซึ่งเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระเหลาเทพนิมิตไม่เพียงพอกับผู้เข้ากราบไหว้ขอพรในช่วงมีการจัดประเพณีพิธีกรรม

3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต ทางวัดได้ยืมจากวัดใกล้เคียง องค์การบริหารส่วนตำบล และสำนักงานเทศบาลตำบล (พระอ้วน. 2556 : สัมภาษณ์)

4. ด้านทุน

จากการสัมภาษณ์พบว่าประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิตได้รับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานจากภาครัฐและภาคเอกชน แต่ไม่มากนักทำให้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายในการจัดประเพณีพิธีกรรม วัดต้องนำเงินจากการบริจาคมาใช้จ่าย

5. ด้านขนบของงาน

จากการสังเกตพบว่า ประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต มีการแต่งกายที่ไม่สุภาพเข้ามาร่วม เช่น สุภาพสตรีสวมกางเกงขาสั้นเหนือเข่า ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมมีอาการเมาสุรา และเกิดการทะเลาะวิวาท

6. ด้านฤดูกาล

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิตจัดขึ้นในช่วงที่มีอากาศหนาวทำให้ผู้เข้าร่วมพิธีสวดมนต์ข้ามคืนที่เป็นคนแก่ ชรา ทนกับอากาศหนาวเย็นไม่ได้

Mahasarakham University

7. ด้านวิธีการขั้นตอน

จากการสังเกตพบว่าประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต เริ่มพิธีในตอนเวลา 18.30 นาฬิกาไปจนถึงภาคกลางคืน รวมทั้งการทำพิธีเปิดงานและพิธีกรรมสังเวยทำให้ประชาชนผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมไม่มีความสะดวกในการเดินทางเข้าร่วมกิจกรรม

8. ด้านผลของการจัดงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่า การจัดงานประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเหลาเทพนิมิต มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมากทำให้สถานที่ภายในอุโบสถคับแคบลง บริเวณสวดมนต์ข้ามคืนไม่เพียงพอ ดอกไม้ ธูปเทียน ไม่เพียงพอกับผู้มีจิตศรัทธา

การจัดงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต จัดขึ้นในวันขึ้น 15 เดือน 3 ตรงกับวันมาฆบูชาของทุกปี จัดงานเป็นเวลา 3 วัน สถานที่จัดคือวัดพระเหลา ช่วงจัดงานจะมีประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และต่างพื้นที่ รวมถึงชาวต่างประเทศเข้าร่วมงาน จึงมีผู้คนเป็นจำนวนมาก ทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วม ที่ทางวัดมีไว้บริการไม่เพียงพอ ในงานประเพณีมีการแสดงของหมอลำซิ่ง หมอลำกลอน ทางวัดไม่มีข้อห้ามในการแต่งกายเข้าวัด มีการแต่งกายที่ไม่เหมาะสม เช่น สวมกางเกงกระโปรงสั้น เข้าบริเวณวัด

3.3.3 ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระเหลาเทพนิมิต

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเหลาเทพนิมิตทำให้พบว่าให้ความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

1. โชคลาภ

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระเหลาเทพนิมิตไม่ดลบันดาลให้โชคลาภแก่ผู้มากราบไหว้ขอพร

2. แคล้วคลาดปลอดภัย

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระเหลาเทพนิมิตดลบันดาลให้แคล้วคลาดปลอดภัยในเรื่องอุบัติเหตุ คนไหนที่มีเหรียญ ผ้ายันต์ องค์จำลองพระเหลาเทพนิมิตไว้ในรถยนต์ หรือมีไว้ติดตัวจะทำให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุได้

3. ความอุดมสมบูรณ์

จากการสัมภาษณ์พบว่าชาวตำบลพนามีอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน ปลูกพืช ผักผลไม้ ได้ผลผลิตดีทุกปี ฝนฟ้าไม่ตกแต่ไม่ทำให้ชาวตำบลพนาขาดแคลนน้ำ เนื่องจากใกล้ๆ วัดพระเหลาเทพนิมิตมีหนองน้ำขนาดใหญ่ไว้หล่อเลี้ยงชาวตำบลพนา ชาวตำบลพนาเชื่อว่าพระเหลาเทพนิมิตได้ดลบันดาลให้มีความอุดมสมบูรณ์

4. บุตรธิดา

อุบลวรรณ คำโมงเป็นชาวบ้านอาศัยอยู่ในอำเภอพนา เล่าว่าแต่งงานได้ 3 ปีแล้ว ไม่มีลูกจึงได้นำดอกไม้ ธูป และเทียน อย่างละ 5 คู่ มาตั้งจิตอธิษฐานกับพระเหลาเทพนิมิตให้ดลบันดาลให้มีลูก จะเป็นหญิงหรือชายก็ได้ หลังจากนั้นไม่นานได้ตั้งท้อง แล้วคลอดลูกเป็นชาย จึงได้พาลูกชายมากราบพระเหลาเทพนิมิตพร้อมกับพวงมาลัย 9 พวง (อุบลวรรณ คำโจม. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 66 ชาวบ้านมาขอพรกับพระเหลาเทพนิมิต

5. โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระเหลาเทพนิมิตไม่ดลบันดาลด้านให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ

6. ของหาย

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระเหลาเทพนิมิตไม่ดลบันดาลด้านของหายแล้วได้กลับคืน

7. คู่ครอง

พระเหลาเทพนิมิตดลบันดาลให้สามี ภรรยา ที่มีอันพลัดพรากจากกันได้กลับมาอยู่ร่วมกัน ดังการสัมภาษณ์พบว่า มากราบไหว้ตั้งจิตอธิษฐานให้สามีที่ไปมีภรรยาใหม่ให้กลับคืนมาหาเหมือนเดิม ได้ตั้งจิตอธิษฐานกับพระเหลาเทพนิมิตว่าถ้าสามีกลับคืนมาจะบูชาพระเหลาเทพนิมิตด้วยพวงมาลัย 9 พวง

8. ตำแหน่งหน้าที่การงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ลูกชายทำงานเป็นข้าราชการทหารประจำอยู่ที่จังหวัดชลบุรี ทำเรื่องย้ายไม่ได้สักครั้ง จึงมาตั้งจิตอธิษฐาน ให้พระเหลาเทพนิมิตดลบันดาลให้ลูกชายได้ย้ายมาทำงานที่จังหวัดใกล้บ้าน ได้บอกกล่าวกับพระเหลาเทพนิมิตว่า ถ้าลูกชายได้ย้ายกลับมาประจำอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี จะนำพวงมาลัยมาบูชาต่อพระเหลาเทพนิมิต จำนวน 9 พวง และหลังจากนั้นประมาณ 2 เดือนลูกชายก็ได้ย้ายมาประจำที่จังหวัดอุบลราชธานี (สมใจ องอาจ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 67 ชาวบ้านถวายพวงมาลัยแด่พระเหลาเทพนิมิต

มากราบไหว้ขอให้พระเหลาเทพนิมิตช่วยให้สอบบรรจุครูได้ ได้เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน จำนวน 5 คู่ นำมาจัดใส่พาน แล้วกล่าวคำบูชาพระเหลาเทพนิมิต พร้อมกับตั้งจิตอธิษฐานให้พระเหลาเทพนิมิต ช่วยให้สอบเป็นข้าราชการครูได้ การมาขอให้พระเหลาเทพนิมิตช่วยเหลือไม่มีพิธีขั้นตอนอะไร เพียงแต่นำดอกไม้ ธูป เทียน 5 คู่ มาก็เพียงพอแล้ว ส่วนสิ่งที่จะตอบแทนนั้นก็แล้วแต่ว่าจะให้สิ่งไหนตอบแทน ส่วนมากถวายพวงมาลัย 9 พวง หรือจัดทำผ้าป่ามาถวายที่วัด หรือจะบริจาคเป็นทรัพย์สิน เงินทอง ก็ได้ (มุกดา ผือโย. 2556 : สัมภาษณ์)

9. ด้านอื่น ๆ

คุณยายดวง ทองพุ่ม และคุณยายสง่า วงษ์ศรีเคน เล่าว่าในสมัยก่อนที่คุณยายยังเป็นสาว ในคืนวันพระ 7-8 ค่ำ หรือ 14-15 ค่ำ ในเวลาดึก หลังเที่ยงคืนไปแล้วช่วงที่เงียบสงบจะปรากฏลูกแก้วสีเขียวสุกใส ลอยออกจากอุโบสถที่พระเหลาเทพนิมิตประดิษฐานอยู่ แสงของลูกแก้วจะส่องสว่างไปทั่วบริเวณอุโบสถและใกล้เคียง ปัจจุบันนี้ไม่ค่อยปรากฏให้เห็นเหมือนแต่ก่อน ปีหนึ่งก็จะเกิดประมาณ 1-2 ครั้งเท่านั้นเอง (ดวง ทองพุ่ม. 2556 : สัมภาษณ์ ; สง่า วงษ์ศรีเคน. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 68 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์ยายดวง ทองพุ่ม

ภาพประกอบ 69 ผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยสัมภาษณ์ยายสง่า วงษ์ศรีเคน (คนที่ 3 จากซ้าย)

Mahasarakham University

ในส่วนของเวลาทั่วไปที่ไม่ใช่งานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต ผู้มีความศรัทธาจะมาบนบานขอพรกราบไหว้ ให้ได้สิ่งที่สมความปรารถนาได้ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึง 18.00 นาฬิกา กราบไหว้ขอพรกับองค์พระเหลาเทพนิมิตเพื่อให้ช่วยเหลือตนและครอบครัวให้ประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา โดยการนำดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 5 คู่ จัดใส่ขันหรือพาน ยกขึ้นเหนือศีรษะ กล่าวคำบูชาพระเหลาเทพนิมิต พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระเหลาเทพนิมิตให้สิ่งที่ปรารถนาแล้วนำขันหรือพานนั้นแตะกับตัวองค์พระเหลาเทพนิมิต แล้วนำกลับมาวางไว้บริเวณด้านหน้าขององค์พระเหลาเทพนิมิต

4. พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ

4.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย

4.1.1 ประเพณี พิธีกรรม การจัดงานบั้งไฟบูชาพระเจ้าใหญ่ลือชัยเป็นงานประเพณีที่ชาวอำเภอลืออำนาจ จัดเป็นประจำทุกปี การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยมีองค์ประกอบดังนี้

1. บุคคล

บุคคลที่เข้ามาช่วยในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย จะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในตำบลคำพระ และชาวบ้านในตำบลใกล้เคียง มีพระสงฆ์ และคณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน นายกเทศมนตรีตำบลอำนาจ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอำนาจเจริญ หน่วยงานราชการในพื้นที่อำเภอลืออำนาจ โรงเรียนในพื้นที่อำเภอลืออำนาจ เป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน การประกอบพิธีกรรมมีพระสงฆ์ และพราหมณ์ เป็นผู้ทำพิธีกรรม

2. สถานที่

การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยในบริเวณวัดอำนาจ บ้านอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

3. เครื่องมือเครื่องใช้

เครื่องมือเครื่องใช้ในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย ได้แก่ โต๊ะสำหรับวางสิ่งของ เก้าอี้ เต้นท์ สายสิญจน์ โต๊ะหมู่บูชา ดอกไม้ ธูปเทียน กระถางธูป เชิงเทียน แจกัน ขันน้ำมนต์ ภาชนะใส่สิ่งของ ผ้าขาวสำหรับปูโต๊ะ ร่ม (สัปทน)

4. ทุน

ทางวัดใช้งบประมาณจัดงานการสนับสนุนส่งเสริมจากเทศบาลตำบลอำนาจ รับบริจาคจากชาวบ้าน ครูบา อาจารย์และลูกหลานที่ไปทำงานต่างถิ่นจัดทำผ้าป่าสามัคคีร่วมสมทบทุนจากการจัดกิจกรรมพิธีพุทธาภิเษก มนัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย และจากการบูชาเทียน

5. ขนบของงาน

ในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย มีการห้ามดื่มและจำหน่ายแอลกอฮอล์ เล่นการพนัน ห้ามใส่สายเดี่ยวเข้าบริเวณวัด

6. ฤดูกาลจัดงาน

การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยจัดขึ้นในเดือน 6 ของทุกปี ปี พ.ศ. 2556 จัดขึ้น 3 วัน คือ วันที่ 31 พฤษภาคม ถึงวันที่ 2 มิถุนายน

Mahasarakham University

7. วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน

ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย จัดขึ้นในวันที่ 31 พฤษภาคม ถึงวันที่ 2 มิถุนายน 2556 มีวิธีการขั้นตอนในการจัดงานดังนี้

วันที่ 31 พฤษภาคม 2556

เวลา 07.00 น. ถวายภัตตาหารเช้าพระภิกษุ สามเณร

เวลา 09.00 น. พิธีเปิดงาน

นายพยุง คารวะ ข้าราชการบำนาญ กล่าวรายงานวัตถุประสงค์การจัดงาน

นายเรืองฤทธิ์ ชำนาญศิลป์ นายอำเภอลืออำนาจ รับรายงานและกล่าวเปิดงาน

ภาพประกอบ 70 นายเรืองฤทธิ์ ชำนาญศิลป์ นายอำเภอลืออำนาจ ทำพิธีเปิดป้ายงานนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย

พิธีมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนในพื้นที่อำเภอลืออำนาจ จำนวน 55 ทุน ทุนละ 500 บาท

เวลา 14.00 น. ประธาน แขกผู้มีเกียรติ ผู้ร่วมงานร่วมพิธีบวงสรวงถวายเครื่องสักการะพระเจ้าใหญ่ลือชัยเป็นการตอบแทนบุญคุณบูรพคณาจารย์ เทพเทวาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ทั้งปวง เป็นการร้องขอให้ช่วยเหลือในสิ่งที่ปรารถนา เพื่อให้ได้มาในสิ่งที่สมประสงค์และสำเร็จด้วยดี

เครื่องบูชาสักการะประกอบด้วย

บายศรีที่ใช้ประกอบพิธีบวงสรวงมี บัตรพระเกตุ บายศรีปากชาม บายศรีเทพ บายศรีพรหม บายศรีหลัก บายศรีตอ บายศรีบัลลังก์

ชุดขนมของหวานที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมบวงสรวงคือ เม็ดขนุน ทองหยิบทองหยอด ฝอยทอง ขนมสาลี่ ขนมถ้วยฟูบัวลอย มะพร้าวแก้ว ข้าวเหนียวแก้ว ขนมกง

Mahasarakham University

ขนมจันอับ ขนมทองเอก ลูกตาลเชื่อม ขนมเปียกปูน ฟักทองแกงบวด เผือก-มันต้ม ถั่วต่าง ๆ ถั่วงาขาว-ดำถั่ว ขนมชั้น มะตูมเชื่อม ขนมต้มแดง-ขาว มันเทศแกงบวด

ชุดผัก ผลไม้และอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในพิธีกรรมบวงสรวง คือ ส้มเขียวหวาน องุ่น แคนตาลูป แอปเปิ้ล แก้วมังกร กล้วย อ้อย มะพร้าวอ่อน น้ำบริสุทธิ์ นมสด ฟัก แฟง แตงกวา/แตงไทย หัวไชเท้า ฟักทอง เนย

ภาพประกอบ 71 เครื่องสักการะบวงสรวงพระเจ้าใหญ่ลือชัย

ขั้นตอนการทำพิธีบวงสรวง

1. จ้าภาพจุดเทียนพิธีกรรม 2 เล่ม จุดธูป 9 ดอก
2. เจ้าภาพมอบขันครู ต่อเจ้าพิธี
3. เจ้าพิธี จุดธูป 16 ดอก เพื่อขอพรบารมีคุณครูบาอาจารย์ และเทพเบื้องบน
4. เจ้าภาพจุดธูป ปักที่จานอาหารคาวหวาน เครื่องบวงสรวงทีละดอก ที่เหลือนำไปปักที่กลางแจ้ง
5. เจ้าพิธีกล่าวชุมนุมเทวดา
6. เจ้าพิธีกล่าวนำ ถวายเครื่องบวงสรวง
7. เจ้าพิธี เริ่มพิธีบวงสรวง
8. เจ้าพิธีกล่าวลา อาหารเครื่องบวงสรวง ให้เจ้าภาพตักอาหารทุกจาน ใส่กระทงนำไปเซ่นพลีวิญญาณต่าง ๆ ณ ทางสามแพร่ง
9. ประชาชนทั่วไปเข้านมัสการ ปิดทององค์พระเจ้าใหญ่ลือชัย

Mahasarakham University

ขั้นตอนพิธีพุทธาภิเษก

1. พุทธศาสนิกชนที่จะเข้าร่วมพิธี ทั้งชายและหญิง นุ่งขาว ห่มขาว มีดอกไม้ 1 คู่ เทียน จานรองเทียน และอุปกรณ์ส่วนตัวอื่น ๆ ที่จำเป็น เช่น ผ้ารองนั่ง ขวดน้ำ เครื่องดื่มแก้ง่วง เป็นต้น

ภาพประกอบ 72 พุทธศาสนิกชน ทั้งชายและหญิง นุ่งขาว ห่มขาว เข้าร่วมพิธีพุทธาภิเษก

2. เวลา 16.00 น.ลงทะเบียนบวชชีพราหมณ์ แจ้งชื่อ นามสกุล อายุ ที่อยู่ พร้อมกับบริจาคเงินตามกำลังศรัทธารับประทานอาหารที่โรงครัวกลางร่วมกัน และดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

เวลา 19.00 น.พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ เจริญพระพุทธมนต์ “ธรรมจักรกัปปวัตนสูตร” ไหว้พระสวดมนต์ รับศีล 8

เวลา 21.00 น. จุดเทียนชัย-เทียนมงคลแปดทิศ ผู้เข้าร่วมพิธีจุดเทียนของตนเอง ให้เทียนเปล่งแสงสว่างจนกว่าจะดับเทียนชัย จะใช้เทียนกี่เล่มตามประมาณการดำเนินการพิธีมหาพุทธาภิเษก ตลอดคืนสวดโดยพระนั่งปรก สลับกับพุทธศาสนิกชนสวดบูชาพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ และพระสังฆคุณ จำนวน 108 รอบ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 73 ผู้เข้าร่วมพิธีจุดเทียนชัย และดับเทียนชัย

เวลา 21.09 น. พิธีสวดพุทธาภิเษก-นั่งปรก ชุดที่ 1
เวลา 01.00 น. พิธีสวดพุทธาภิเษก-นั่งปรก ชุดที่ 2-3
เวลา 02.00 น. จัดพิธีสะเดาะเคราะห์ทำผ้าป่าสมทบทุนสร้างอุโบสถวัดอำนาจ

เวลา 05.00 น.พิธีดับเทียนชัย ทำวัตรสวดมนต์พุทธศาสนิกชนรับศีล 5

วันที่ 1-2 มิถุนายน 2556

มีการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

1. ส่วนวัดที่จัดการดำเนินการ ได้แก่ จัดเตรียมดอกไม้ 1 กำ เทียน 2 เล่ม ธูป 3 ดอก แผ่นทอง 1 แผ่น ดอกไม้ ธูปเทียนทองได้จัดไว้ประมาณ 5,000 ชุด และตู้รับบริจาค จัดไว้บริเวณหน้าอุโบสถ และเต็นท์กองอำนวยการ จัดให้มีพระภิกษุสำหรับการพรมน้ำมนต์ให้ผู้เข้าไปกราบพระเจ้าใหญ่ลือชัยตลอด 3 วัน

2. ผู้เข้านมัสการ ปิดทอง ขอพร รับดอกไม้ธูปเทียนทองคนละ 1 ชุด เงินบริจาคหย่อนในตู้รับบริจาคตามแต่ศรัทธา แล้วถือดอกไม้ ธูปเทียนทองเข้าในอุโบสถ จุดเทียน ธูป กราบ 3 ครั้ง สวดมนต์ อธิษฐานสิ่งที่ปรารถนา ปิดทอง นั่งลงกราบ 3 ครั้ง รับน้ำพระพุทธมนตร์ เสร็จพิธี

Mahasarakham University

4.2.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย พบว่า

1) ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์พบว่า วัดอำนาจไม่มีพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ทำพิธีกรรมนำเครื่องสังเวยพระเจ้าใหญ่ลือชัย ต้องนิมนต์พระสงฆ์จากวัดอื่น พระสงฆ์ไม่เพียงพอในการให้ศีล พร และรับเครื่องบูชาจากประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม (พระมหาสุรสินธุ์. 2556 : สัมภาษณ์)

2) ด้านสถานที่

จากการสังเกตพบว่าบริเวณภายในวัดอำนาจมีบริเวณสถานที่เป็นสัดส่วนจึงไม่มีปัญหาในการจัดประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย

3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่าวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ที่ใช้ในประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยมีเพียงพอกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงไม่พบปัญหา

4) ด้านทุน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยได้รับงบประมาณส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน แต่ยังไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรม

5) ด้านขนบงาน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยมีการจัดลำดับขั้นตอนในประเพณีพิธีกรรม มีการกฎกติกาในการแต่งกาย การเข้าร่วมงานแต่ก็ยังมีประชาชนที่ไม่ปฏิบัติตามขนบของงานเช่น เมาสุรา และการแต่งกายไม่สุภาพเข้าร่วมงาน

6) ด้านฤดูกาล

จากการสัมภาษณ์พบว่าประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยจัดขึ้นในช่วงที่มีอากาศร้อน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมบางส่วนไม่สะดวกในการเดินทางและเข้าร่วมกิจกรรม

7) ด้านวิธีการขั้นตอน

จากการสังเกตพบว่า วิธีการขั้นตอนในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยเป็นลำดับขั้นตอนดี จึงไม่มีปัญหา

8) ด้านผลของงาน

จากการสังเกตพบว่า มีผู้มีจิตศรัทธาเข้าร่วมงานกันเป็นจำนวนมากเนื่องจากพระเจ้าใหญ่ลือชัยเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนทั้งในพื้นที่และต่างพื้นที่ ทำให้ห้องน้ำ –ห้องส้วม สถานที่จอดรถ ดอกไม้ธูปเทียน ไม่พอสำหรับผู้เข้าร่วมงาน

4.2.3 ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่ลือชัย ทำให้พบว่าให้ความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

Mahasarakham University

1) โชคลาภ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ที่มาขอให้พระเจ้าใหญ่ลือชัยให้มีโชคลาภเช่นให้ถูกหวย ถูกล๊อตเตอรี่ ส่วนมากจะมาตั้งจิตอธิษฐานกับพระเจ้าใหญ่ลือชัยเอง ทางวัดหรือพระสงฆ์จะไม่ค่อยรู้ในเรื่องนี้ รู้ก็ต่อเมื่อผู้นั้นมาขออนุญาตนำหมอลำซิ่งมาลำถวายกับทางวัด ผู้ที่มาขอให้ได้โชคลาภจะตอบแทนพระเจ้าใหญ่ลือชัยด้วยหมอลำซิ่งเป็นส่วนมาก (พระมหาสุรสินธุ์ ประสานโน. 2556 : สัมภาษณ์)

2) แคล้วคลาดปลอดภัย

จากการสัมภาษณ์พบว่า หากผู้ใดจะเดินทางไปไหนมาไหนด้วยรถยนต์โดยสารหรือรถส่วนตัว มาอธิษฐานขอให้พระเจ้าใหญ่ลือชัยช่วยคุ้มครองให้เดินทางปลอดภัยจากอุบัติเหตุ

3) ความอุดมสมบูรณ์

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่ลือชัย ไม่ดลบันดาลด้านความอุดมสมบูรณ์

4) บุตรธิดา

พระครูสิริสีลวัตร เจ้าอาวาสวัดอำนาจเจริญ เล่าด้วยว่า เหตุการณ์เหนือธรรมชาติที่เกิดขึ้นหลายครั้งหลายคราว โดยเฉพาะเรื่องคนไม่มีลูกเกิดขึ้นประมาณปี 2542 ตอนนั้นน้องสาวนายชัยยศ จะนี เป็นครูสอน ร.ร.อำนาจ แต่งงานแล้วไม่มีลูกจึงมาขอลูกกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย อาตมาก็ได้นำกล่าว ขอพรให้ ไม่นานก็ตั้งครรภ์และคลอดออกมาเป็น เด็กชาย อีกคนก็คือลูกแม่ทองดี ศรีสันต์ ซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากวัดมาโดยตลอด แต่งงานแล้วไม่มีบุตรจึงขอพรจากพระเจ้าใหญ่ลือชัยไม่นานก็ตั้งครรภ์และคลอดเป็นผู้ชาย เรื่องการขอพรแล้วสำเร็จนั้น มีคนมาขอมาก ทั้งเรื่องลูก เรื่องตำแหน่งหน้าที่การงาน (พระครูสิริสีลวัตร. 2556 : สัมภาษณ์)

5) โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์พบว่า พระเจ้าใหญ่ลือชัยดลบันดาลด้านโรคภัยไข้เจ็บ เช่น มีพระรูปหนึ่งที่จำพรรษาอยู่ที่วัดบ่อชะเนง อาพาธมาหลายปี ท่านได้แต่งเครื่องขัน 5 มาตั้งจิตอธิษฐานต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัยให้ช่วยดลบันดาลให้หายจากอาการอาพาธ หลังจากนั้นไม่นานพระรูปนั้นก็มีอาการดีขึ้นเรื่อย ๆ และหายจากการอาพาธ เมื่อหายจากอาพาธท่านได้มาทำพิธีบูชาพระเจ้าใหญ่ลือชัยด้วยเครื่องสังเวยที่ประกอบด้วย อาหารคาว ขนมหวาน ผลไม้มงคล และหัวหมู
(ถ่ำ สาระบุตร. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 74 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ยายถ่ำ สาระบุตร ผู้ทำพิธีบ่าบนพระเจ้าใหญ่ลือชัย

6. ของหาย

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่ลือชัย ไม่ดลบันดาลด้านของหาย

8. ตำแหน่งหน้าที่การงาน

การไปกราบไหว้ให้พระเจ้าใหญ่ลือชัยดลบันดาลให้สอบได้ในตำแหน่งหน้าที่การงาน ให้แต่งขัน 5 และเขียนชื่อ ที่อยู่ ตำแหน่งที่สอบ ห้องสอบ วันที่สอบ ลงในขัน 5 แล้วให้พระสงฆ์ หรือเฒ่าจ้ำเป็นผู้ทำพิธีขอต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัยให้ หรือบางคนก็ตั้งจิตอธิษฐานขอเองโดยไม่ต้องผ่านพระสงฆ์ และเฒ่าจ้ำ (ถ่ำ สาระบุตร. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 75 การแต่งขัน 5 เพื่อทำพิธีขอสิ่งที่ปรารถนาต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัย

5. พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

5.1.1 ประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

ประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เป็นประเพณีที่ชาวจังหวัดอุบลราชธานี และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมกันสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2556 ที่ห้องประชุมวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พระครูสารกิจโกศล ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาวนาราม เป็นประธานการประชุมคณะกรรมการดำเนินงานพิธีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ประจำปี 2556 ซึ่งกำหนดจัดขึ้นในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ระหว่างวันที่ 11 – 26 เมษายน 2556 ณ วัดมหาวนาราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียง ร่วมสืบทอดพิธีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่สืบไป ให้ประชาชนร่วมทำบุญกุศล ปฏิบัติธรรมในเทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่ไทย และที่สำคัญเพื่อความวุฒิศรีสวัสดิ์ตามหลักศิลาจารึกอันฝังแน่นอยู่เบื้องหลังแท่นประดิษฐานองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง กิจกรรมสำคัญภายในงาน ประกอบด้วย พิธีอัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ พิธีสรงน้ำ ปิดทองพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เทศน์มหาชาติ ขบวนแห่พระเวสสันดร จากวัดหลวงมายังวัดมหาวนาราม พิธีทอดผ้าป่าสามัคคี และการทำบุญบำเพ็ญกุศล มีองค์ประกอบดังนี้

1) บุคคล ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงทางวัดมหาวนาราม ได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจ นายกเทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง การเตรียมบุคคลให้มีหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติ จึงได้มีการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดงาน

Mahasarakham University

ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อำนวยการจัดงาน ติดต่อประสานงาน อำนวยความสะดวก ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในงาน คณะกรรมการดำเนินงาน มีหน้าที่จัดสถานที่ในพิธีเปิดงาน สถานที่บูชาพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง จัดเตรียมอุปกรณ์ วัสดุ เพื่อประกอบในประเพณี จัดสถานที่เวทีการแสดง บริเวณที่จอดรถผู้เข้าร่วมพิธี จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร จัดสถานที่บริการการปฐมพยาบาล บริการน้ำดื่ม และอื่นๆ คณะทำงาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำเวที แสง เสียง การแสดง ติดตั้งระบบแสง เสียง บริเวณภายในวัดมหาวนาราม ประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ทางสถานีวิทยุ จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธามาร่วมงาน บันทึกภาพการจัดงานประเพณี บุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมคือพระสงฆ์ และพราหมณ์

2) สถานที่

จากการสังเกตพบว่าประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจัดในบริเวณวัดมหาวนาราม ภายในบริเวณวัดมีอุโบสถ โบสถ์ กุฏิพระสงฆ์ อาคารเรียน ห้องน้ำ-ห้องส้วม ร้าน

3) เครื่องมือเครื่องใช้

อาสนะสงฆ์ โต๊ะหมู่บูชา เก้าอี้สำหรับรับแขกผู้มีเกียรติ ชุดรับแขก ดอกไม้สด ธูปเทียน ธงชาติ ธงธรรมจักร ผ้าตกแต่งประดับ เครื่องขยายเสียง จัดตั้งแท่นพูดประดับด้วยดอกไม้ ไมโครโฟน เก้าอี้ เต้นท์ โต๊ะ เป็นต้น

4) ทุน

การจัดงานประเพณีที่สำคัญเกี่ยวกับทางศาสนา เช่น งานประเพณีสรงน้ำพระ ทางวัดมหาวนารามได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดอุบลราชธานี สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดอุบลราชธานี และชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาค

5) ขนบของงาน

ด้านประตูเข้าอุโบสถพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงวัดมหาวนารามจะมีป้ายห้ามดื่มแอลกอฮอล์ สวมกระโปรงสั้น สายเดี่ยว ในบริเวณวัด ติดตั้งไว้ให้สำหรับประชาชน นักท่องเที่ยว ผู้เข้ากราบไหว้พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงได้ปฏิบัติ

6) ฤดูกาลจัดงาน

งานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง จัดขึ้นในเดือน 5 ของทุกปี

7) วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน

งานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง จัดขึ้นในวันที่ 11 เมษายน พ.ศ. 2556 ขั้นตอนและการปฏิบัติในงานประเพณีมนัสการพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงดังข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และจากเอกสาร ได้ดังนี้

วันที่ 11 เมษายน 2556 มีกิจกรรมดังนี้

ภาคเช้า

เวลา 07.00 น ขบวนอัญเชิญน้ำสรงพระราชทานจากสนามบินจังหวัดอุบลราชธานี มายังวัดมหาวนาราม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 76 ขบวนอัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน

07.59 น.อัญเชิญเข้าสู่วัดมหาวนาราม พระอารามหลวงแห่รอบพระวิหาร 3 รอบ

08.00 น. พิธีบวงสรวงพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

ภาพประกอบ 77 เครื่องสังเวยพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

Mahasarakham University

09.00 น. คณะสงฆ์ ทายกทายิกา นุ่งขาวห่มขาวพร้อมเพรียงกันหน้าพระวิหาร

พระเดชพระคุณ พระพรหมวชิรญาณ เจ้าอาวาสวัดยานนาวา กรรมการมหาเถรสมาคม เดินทางถึงมณฑลพิธี

นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครองเป็นประธานในพิธีฝ่ายฆราวาส จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัย ไหว้พระรับศีล

09.30 นายวันชัย สุทธิวรชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ประธานกรรมการจัดงานฝ่ายฆราวาส กล่าวรายงานการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครอง ประธานในพิธีกล่าวเปิดงาน

ภาพประกอบ 78 นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครอง กล่าวเปิดงาน

พระสงฆ์สมณศักดิ์ 56 รูป เจริญชัยมงคลคาถา

พนักงานลั่นฆ้องชัย ย่ำเภรีตีระฆัง บรรเลงเพลงมหาฤกษ์

ประธานในพิธีปล่อยแพรเปิดงาน แล้วขึ้นสู่พระวิหารถวายเครื่องสักการะปิดทองพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 79 นายชวน ศิรินันท์พร อธิบดีกรมการปกครองปล่อยแพรเปิดงาน

อัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน สรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

เป็นปฐมฤกษ์

ภาพประกอบ 80 นายวันชัย สุทธิวรชัย ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี อัญเชิญน้ำสรงพระราชทาน
สรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

Mahasarakham University

พิธีฟ้อนถวายสักการะพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง
จากนั้นเป็นการทอดผ้าป่าสามัคคี-สัมโมทนียกถา โดย
พระพรหมวชิรญาณ

พระสงฆ์สมณศักดิ์ 56 รูป อนุโมทนา
พระพรหมวชิรญาณ มอบวัตถุมงคลที่ระลึกแก่ประธานในพิธี
และแขกผู้มีเกียรติ

11.00 น. ถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร
18.00 น. พิธีมหาพุทธาภิเษก ตลอดคืน

ภาพประกอบ 81 พิธีถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 82 ประชาชนนุ่งขาวห่มขาวร่วมพิธีมหาพุทธาภิเษกตลอดคืน

ผู้เข้าร่วมพิธีประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เป็นผู้มีความเคารพศรัทธาต่อองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงอย่างจริง ๆ นอกจากประชาชนและชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานีแล้วยังมีผู้มีความศรัทธาเคารพเลื่อมใสในพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เดินทางจากประเทศลาวข้ามน้ำโขงมาร่วมพิธีกันอีกเป็นจำนวนมากดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตาเวิน เดินทางมาจาก สปป.ลาว มาร่วมงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เล่าว่า มีความศรัทธา เคารพและเลื่อมใสในองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เมื่อถึงงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ซึ่งตรงกับช่วงสงกรานต์ของทุกปี จึงได้เดินทางมาร่วมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงและโอกาสเที่ยวสงกรานต์ในจังหวัดอุบลราชธานีไปด้วย (เวิน. 2556 : สัมภาษณ์) ผู้เข้าร่วมพิธีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เดินทางมาจากหลายอำเภอ หลายจังหวัด มีทั้งใกล้และไกล มีทั้งมาเป็นคณะ เป็นครอบครัว และมาคนเดียว ส่วนมากมีความศรัทธาและเลื่อมใสต่อพระเจ้าอินทร์แปลง และถือโอกาสมาเที่ยว (นิลธิรา อาจวิชัย. 2556 : สัมภาษณ์ ; มานิต ชมภูพื้น. 2556 : สัมภาษณ์ ; สมัย ทองเชื้อ. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการบอกเล่าของแม่ค้าขายนกหน้าบริเวณวัดมหาวนาราม เล่าว่าจะมีผู้มากราบไหว้พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงอยู่ตลอดทุกวัน โดยเฉพาะวันหยุด วันหยุดยาว มีทั้งเด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่า ผู้แก่ มีทั้งคนไทย และคนต่างชาติ และบอกว่าบางคนก็มากราบไหว้ขอพร บางคนก็มาแก้สิ่งที่บนบานไว้ ทางวัดมีเครื่องไทยทาน ดอกไม้ ธูป เทียน ให้บูชาตามราคาที่กำหนดไว้แล้วแต่ว่าจะใช้สิ่งไหนบูชา (กนกพร วงษ์ศรีเคน. 2556 : สัมภาษณ์)

เครื่องบูชา

เครื่องบูชาที่ใช้ในงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมี ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องไทยทาน แล้วแต่ว่าผู้มีจิตศรัทธาจะเลือกบูชา

Mahasarakham University

เครื่องสังเวย

เครื่องสังเวยที่ใช้ในพิธีบวงสรวงมีพานผลไม้ เช่น แก้วมังกร สับปะรด ฟักทอง แอ๊บเปิ้ล ส้ม มะพร้าว พานบายศรี พานดอกไม้

ในส่วนของเวลาทั่วไปที่ไม่ใช่งานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ผู้มีความศรัทธาจะมาบนบานขอพรกราบไหว้ ให้ได้สิ่งที่สมความปรารถนาได้ทุกวันไม่เว้น วันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึง 18.00 นาฬิกา กราบไหว้ขอพรกับองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงเพื่อให้ช่วยเหลือตนและครอบครัวให้ประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา โดยบูชาดอกไม้ ธูปเทียน ชุดละ 20 บาท ที่ทางวัดจัดให้ นำไปใส่ขันหรือพาน กล่าวคำบูชาพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้สิ่งที่ปรารถนาแล้ว แล้วนำกลับมาวางไว้บริเวณด้านหน้าขององค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

5.1.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านประเพณี พิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง พบว่า

1) ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่าประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง มีดารา นักร้อง มาร่วมกิจกรรมที่ทางวัดจัดขึ้นทำให้มีคนเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจำนวนมาก การบริการและให้ความสะดวกจากพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดและเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเข้าสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงไม่เพียงพอ

2) ด้านสถานที่

จากการสังเกตพบว่า วัดมหาวนารามเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เป็นวัดที่อยู่กลางเมืองจังหวัดอุบลราชธานี บริเวณวัดมีศาสนสถานหลายแห่ง มีการตกแต่งบริเวณสถานที่ให้มีความร่มรื่น จึงทำให้มีบริเวณคับแคบลง ภายในวัดมีสถานที่จอดรถคับแคบ มีอาคารห้องน้ำ-ห้องส้วม ให้บริการจำนวนน้อย

3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสัมภาษณ์พบว่าวัดมหาวนารามเป็นวัดที่อยู่ในเมือง เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจึงไม่มีปัญหา

4) ด้านทุน

วัดมหาวนาราม เป็นพระอารามหลวงได้รับงบประมาณการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ บริษัท ร้านค้า และประชาชนทั่วไปในการจัดประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง แต่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดงาน

5) ด้านขนบงาน

วัดมหาวนารามได้จัดประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงขึ้นภายในบริเวณวัด มีประชาชน ชาวบ้าน บางกลุ่มแต่งกายไม่สุภาพ ดื่มเหล้าเข้าร่วมกิจกรรม

6) ด้านฤดูกาล

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจัดขึ้นในช่วงสงกรานต์ ไม่เป็นอุปสรรคและปัญหาในการจัดประเพณีพิธีกรรม

Mahasarakham University

8) ด้านผลของการดำเนินงาน

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมีกิจกรรมหลายอย่างภายในวัด ทำให้ไม่มีความสะดวกและการให้บริการแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

5.1.3 ด้านความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง

1) โชคลาภ

เมื่อหลายปีผ่านมา การค้าขายไม่ดีทำให้เศรษฐกิจตกต่ำ ได้นำเครื่องสักการะไปกราบไหว้ขอพรกับพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงช่วยดลบันดาลให้ค้าขายได้กำไรดี ปรากฏว่าได้ผลสมความปรารถนาไปค้าขาย ณ แห่งไหน ก็ขายหมดทุกที่ ทำให้ได้กำไรสมความปรารถนา จึงได้นำผ้าไตรไปถวาย (ยุทธนา ศรีจำปา. 2556 : สัมภาษณ์)

2) แคล้วคลาดปลอดภัย

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือสงครามเอเชียบูรพา ประเทศไทยได้ตกลงให้ทหารญี่ปุ่นเข้าประเทศและให้เป็นทางผ่านเข้าไปสู่ประเทศพม่าและประเทศอินเดีย จังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นจังหวัดหนึ่งที่อยู่ปลายแดนของประเทศไทย อยู่ในภาคอีสาน ทหารญี่ปุ่นได้นำระเบิดมาทิ้งลงที่อุบลราชธานี แต่ลูกระเบิดที่ทหารญี่ปุ่นทิ้งลงมาจำนนมากมาย ปรากฏว่าส่วนหนึ่งได้ตกลงมาที่วัดมหาวนารามหลายลูกใกล้กับพระวิหารข้างหลังด้านทิศเหนือแต่ไม่มีลูกใดเกิดระเบิดเลย บางลูกได้ระเบิดอยู่ห่างพระวิหารถึง 70-80 เมตร ทางวัดได้รับความเสียหายเล็กน้อย จึงเชื่อว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงคุ้มครองให้แคล้วคลาดปลอดภัย (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : 9)

3) ความอุดมสมบูรณ์

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงไม่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในด้านฝนฟ้าอากาศ

4) บุตรธิดา

ในวันแต่งงานได้นำเครื่องสักการะไปถวายพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงและได้ตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงว่า แต่งงานแล้วถ้าได้ลูกชายเป็นคนแรกจะนำผ้าไตรจีวรไปถวาย หลังจากแต่งงานได้ 1 ปี 6 เดือน ได้ลูกชายสมความปรารถนาที่ต้องการ (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : 9)

5) โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงยังไม่ดลบันดาลให้ผู้เจ็บไข้ได้ป่วยหายจากโรคภัยไข้เจ็บ

6) ของหาย

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับของหายแล้วได้คืน พบว่ายังไม่ปรากฏว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงดลบันดาลให้ของหายได้กลับคืนมา

7) คู่ครอง

จากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการได้คู่ครอง พบว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงยังไม่ดลบันดาลด้านคู่ครอง

Mahasarakham University

8) ตำแหน่งหน้าที่การงาน

ก่อนหน้านั้นได้ไปอธิษฐานต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หลายองค์ หลายแห่ง ให้ดลบันดาลให้ประสบผลสำเร็จในการสอบเข้าทำงานเป็นข้าราชการแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ สอบอีกครั้งจึงได้นำเครื่องสักการะมาตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้ช่วยเหลือในการสอบเข้ารับราชการได้ จึงอธิษฐานว่าถ้าได้แล้วจะนำผ้าไตรจีวรมาถวาย หลังจากสอบเสร็จแล้วปรากฏว่าสอบติดเป็นข้าราชการได้ (กิตติภณ เรืองแสน. 2555 : 9)

9) ความเชื่อในเรื่องอื่น ๆ

จากการบอกเล่าของชาวบ้านชุมชนวัดมหาวนารามเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ได้เล่าว่า ในสมัยอดีตเมื่อมีความขัดแย้งกันขึ้นหรือเกิดความไม่ไว้เนื้อเชื่อใจชาวเมืองก็จะชวนกันมาสาบานต่อหน้าองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง เพราะต่างเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์หากใครไม่ทำตามที่ได้ให้คำสัตย์สาบานเอาไว้ ก็จะมีอันเป็นไปต่าง ๆ นา ๆ (สิทธิพงษ์ เอกอุ. 2556 : สัมภาษณ์)

การทำบุญกับพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงที่นิยมของชาวบ้านผู้มากราบไหว้คือการถวายดอกบัวตูม ธูป และเทียน พร้อมกับลงรักปิดทองที่ตัวองค์พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงและถวายสังฆทาน

6. พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

6.1 สภาพปัจจุบันภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

6.1.1 ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เป็นประเพณีที่ชาวบ้านในตำบลพระลาน ชาวอำเภอนาตาล และพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ร่วมกันสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีองค์ประกอบดังนี้

1) บุคคล ในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อในส่วนของทางวัดพระโต ได้มีการเชิญเจ้าหน้าที่ตำรวจ นายกเทศบาลตำบลพระลาน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชนและชาวบ้านในตำบลพระลานเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ การเตรียมบุคคลให้มีหน้าที่รับผิดชอบและปฏิบัติ มี 3 หน่วยงานคือ สำนักงานเทศบาลตำบลพระลาน วัดพระโต และชาวบ้านในตำบลพระลาน ซึ่งปีนี้วัดพระโต เป็นผู้ดำเนินการจัดงานประเพณี จึงได้มีการประชุมและแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานและมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบดังนี้

1.1) คณะกรรมการอำนวยการ มีหน้าที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดงานให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อำนวยการจัดงาน ติดต่อประสานงาน อำนวยความสะดวก ตลอดจนแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในงาน

1.2) คณะกรรมการดำเนินงาน มีหน้าที่จัดสถานที่ในพิธีเปิดงาน สถานที่บูชาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จัดเตรียมอุปกรณ์ วัสดุ เพื่อประกอบในประเพณี จัดสถานที่การแสดง บริเวณที่จอดรถผู้เข้าร่วมพิธี จัดเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยและการจราจร จัดสถานที่บริการ การปฐมพยาบาล บริการน้ำดื่ม-อาหาร และอื่น ๆ

Mahasarakham University

1.3) คณะทำงาน มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำเวที แสง เสียง การแสดง ติดตั้งระบบแสง เสียง บริเวณภายในวัดพระโต ประชาสัมพันธ์การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ทางสถานีวิทยุ จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนประชาชนผู้มีจิตศรัทธา มาร่วมงาน บันทึกภาพการจัดงานประเพณี

1.4) บุคคลผู้ประกอบพิธีกรรมคือ พระสงฆ์และพราหมณ์

คณะกรรมการและคณะทำงานที่ได้รับการแต่งตั้งให้รับผิดชอบหน้าที่เพื่อให้การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อเตรียมต้อนรับประชาชนที่มีความศรัทธาต่อพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ และพุทธศาสนิกชนในพื้นที่ใกล้เคียงทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด ที่เข้ามาร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อได้สะดวกและปลอดภัย

ภาพประกอบ 83 การประชุมเตรียมความพร้อมงานประเพณีนมัสการพ่อพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

จากการสัมภาษณ์พบว่า ในอดีตนั้นเมื่อมีงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ชาวบ้านจะมาประชุมปรึกษาหารือร่วมกันกับทางวัด และคณะกรรมการหมู่บ้าน จะตั้งกรรมการเพิ่มเติมขึ้นอีก เพื่อให้งานลุล่วงไปด้วยดี ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นถึงแม้ว่าในสมัยนั้นจะไม่มีอะไรใหญ่โตเหมือนปัจจุบัน ซึ่งผิดกับปัจจุบัน มีคณะกรรมการหมู่บ้าน แต่ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการอะไรได้ เพราะทุกสิ่งในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อในปัจจุบันอยู่กับบุคคลคนเดียว (สมทรง ทองสี. 2556 : สัมภาษณ์) ชาวบ้านเล่าว่า อยากให้วัดกับบ้านมีส่วนร่วมมากกว่านี้ อยากให้มีกรรมการหมู่บ้านเข้าช่วยเหลือในการจัดงานประเพณีเหมือนดังแต่ก่อน เพื่อร่วมแสดงความคิดเห็นของวัดและบ้านร่วมกัน มีความสามัคคีกัน ร่วมกันสอดส่องดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อลดปัญหาต่างๆ ได้

Mahasarakham University

2) สถานที่

งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จัดในบริเวณวัดพระโต บ้านนาแซงตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ในช่วงเทศกาล วันสำคัญทางศาสนา และวันงานประเพณีนมัสการพระเจ้าองค์ตื้อ มีประชาชนมาจากทั่วสารทิศ ทำให้จุดกราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จุดแลกคูปอง ดอกไม้ ธูป เทียน แออัดไม่เพียงพอกับจำนวนผู้มาร่วมพิธี

3) เครื่องมือเครื่องใช้

เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ คือ อาสนะสงฆ์ โต๊ะหมู่บูชา เก้าอี้ ชุดรับแขก ดอกไม้สด ธูปเทียน ธงชาติ ธงธรรมจักร ผ้าตกแต่งประดับ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน เป็นต้น

ภาพประกอบ 84 เจ้าหน้าที่ตกแต่งสถานที่บริเวณงานนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต

4) ทุน

การจัดงานประเพณีเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ทางวัดพระโตได้งบประมาณส่งเสริมในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จากผู้มีจิตศรัทธา และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลพระลาน

5) ขนบของงาน

วัดพระโตได้มีป้ายติดประกาศห้ามนำเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เข้ามาภายในบริเวณวัด ห้ามสวมรองเท้าเข้าบริเวณศาลาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เพื่อให้ผู้เข้ามากราบไหว้ ประชาชนและนักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติ

Mahasarakham University

6) ฤดูกาลจัดงาน

งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของ ทุกปี

7) วิธีการขั้นตอนในการจัดงาน

ในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ จัดขึ้นระหว่างวันที่ 18-24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556

วันที่ 18 กุมภาพันธ์ มีพิธีเปิดงาน มีกิจกรรมดังนี้

ช่วงเช้า มีการตักบาตรพระสงฆ์ บริเวณภายในศาลาวัดพระโต

ตอนกลางวัน

1. ประชาชน ชาวบ้าน พุทธศาสนิกชน เข้ากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

2. พอถึงเวลา 19.00 นาฬิกา ประชาชน ชาวบ้านนุ่งขาวห่มเข้าวัดเพื่อร่วมพิธีร่วมพิธีเปิดงานนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

พระพรหมสิทธิ เจ้าคณะภาค 10 เป็นประธานประกอบพิธีเปิดงานประจำปีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

เจ้าอาวาสวัดพระโตประธานฝ่ายสงฆ์ จุดธูป เทียน บูชาพระรัตนตรัยหน้าองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

หลังจากนั้นนายอำเภอพระลานกล่าวถึงความสำคัญของงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

และพระพรหมสิทธิ เจ้าคณะภาค 10 เปิดผ้าแพรประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อตามลำดับ

หลังจากนั้นชาวบ้านร่วมกับพระสงฆ์นั่งปริวาสกรรม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 85 พระพรหมสิทธิ เจ้าคณะภาค 10 เปิดงานประจำปีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ประชาชนผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อที่เดินทางมาถึงวัด มีประตูทางเข้า 2 ประตู คือ ประตูด้านหน้าวัด และประตูด้านข้างวัด รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ มีสถานที่จอดรถฟรี เลือกจอดได้ตามสะดวก

วันที่ 19-24 ในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีกิจกรรมคือ

1. ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด ตักบาตรตามราศี ร่วมทำกองบุญ ส่วนในตอนกลางคืนมีการฟังเทศน์ และสวดมนต์ (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 86 พิธีตักบาตรวันเกิดในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ภาพประกอบ 87 พิธีตักบาตรร้อยแปดในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

Mahasarakham University

2. ร้านให้เช่าบูชาวัตถุมงคลซึ่งมีอยู่หลายชนิด ได้แก่ พระเจ้าองค์ตื้อจำลอง พระเหรียญ พระผง ว่าน ตะกรุด ยันต์ รวมถึงจตุคามรามเทพพระเจ้าองค์ตื้อ ซึ่งมีอยู่หลายรุ่น เฉพาะจตุคามรามเทพรุ่นปลุกเสกกลางแม่น้ำโขงดูเหมือนจะได้รับความนิยมมากที่สุด พระครูพุทธวราธิคุณเล่าว่ามวลสารศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาสร้างองค์จำลองพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ได้มาจากกระเบื้องมุงวิหารพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อหลังเก่าวัตถุมงคลเกิดจากบุญบารมีของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ภาพประกอบ 88 ตู้บูชาวัตถุมงคลในวัดพระโต

3. การแสดงของหมอลำที่มีชื่อเสียง

งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ทางวัดพระโต ได้เชิญหมอลำที่มีชื่อเสียงที่อยู่ในจังหวัด และจากสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวเข้าร่วมแสดงในวันเปิดพิธีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อด้วย

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 89 การแสดงของหมอลำในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

4. การร่วมทำกองบุญ

ในการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้น ทางวัดพระโตได้ให้ประชาชน ชาวบ้าน และนักท่องเที่ยวได้ร่วมทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลด้วย

ภาพประกอบ 90 การร่วมถวายกองบุญในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

Mahasarakham University

ทางคณะกรรมการได้จัดสถานที่จำหน่ายคูปองให้ประชาชนเพื่อนำไปแลกดอกไม้ธูปเทียน มีเจ้าหน้าที่คอยจัดดอกไม้ ธูป เทียนให้ โดยไม่คิดค่าบริการ ชุดละ 20 บาท ประชาชนที่จะเข้าไปกราบไหว้องค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อภายในศาลาต้องยืนต่อคิวแบบยาวเหยียด

ภาพประกอบ 91 จุดบริการแลกคูปอง

ภาพประกอบ 92 จุดบริการแลก ดอกไม้ ธูป เทียน

Mahasarakham University

ผู้เข้าร่วมพิธีประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เป็นผู้มีความเคารพ ศรัทธาต่อองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้ออย่างจริง ๆ นอกจากประชาชนและชาวบ้านในอำเภอพระลานแล้วยังมีผู้มีความศรัทธาเคารพเลื่อมใสในพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อจากประเทศลาว ข้ามน้ำโขงมาร่วมพิธีกันอีกเป็นจำนวนมากดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แม่คำผิว เดินทางมาจากเวียงจันทน์ สปป.ลาว มาร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เล่าว่า มีความศรัทธา เคารพและเลื่อมใสในองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมาก เมื่อถึงวันงานนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ต้องเดินทางมาร่วมทำกองบุญกับวัดพระโตเกือบทุกปี (คำผิว. 2556 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 93 ผู้เข้าร่วมพิธีถวายกองบุญ

แม่สมจิต เดินทางมาจากอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พร้อมกับสามี เล่าว่ามีความศรัทธาต่อองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อจะมากราบไหว้เป็นประจำ เมื่อถึงวันประเพณีนมัสการองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อก็จะมาร่วมงานเป็นประจำทุกปี (สมจิต เชื้อดี. 2556 : สัมภาษณ์)

แม่แก้ว สายสีดา เล่าว่า ฝั่งตรงข้ามกับวัดพระโตคือบ้านปากตะพาน เมืองละคร เพ็ง แขวงสาละวัน สปป.ลาว ชาวบ้านในหมู่บ้านมีความเคารพเชื่อถือศรัทธาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมาก ถ้าใกล้จะถึงประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อชาวบ้านจะพากันเอาปลาร้า ข้าวสาร อาหารแห้งจากฝั่งลาวข้ามมาร่วมทำบุญกับทางวัด บางคนก็มากิน นอน อยู่ที่วัดพระโตเพื่อช่วยทางวัดเตรียมสถานที่วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อใช้ในงานนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (แก้ว สายสีดา. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 94 ผู้มีจิตศรัทธาเดินทางมาจาก สปป.ลาว ร่วมพิธีนมัสการและทำบุญพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ชาวบ้านให้ข้อมูลว่า คนลาวที่มางานบุญประจำปีนั้นนับถือพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อเหมือนกันหมด พอถึงวันงานคนลาวจะมาพักเต็มไปหมด ตอนนี้มายาก ๆ แต่ก็ยังมาอยู่ คนลาวบางคนเคยบนบานเจ้าปู่หอแสง หลวงพ่อพระเจ้าใหญ่ ให้มีโชคลาภจะทำต้นเงินมาถวาย (แก้ว สายสีดา. 2556 : สัมภาษณ์)

เจ้าหน้าที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองบริเวณบ้านปากแซงเล่าว่า ในช่วงงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ หรือเทศกาลงานต่าง ๆ ประชาชนทั้งสองฝั่งจะได้รับอนุญาตให้เดินทางข้ามถึงกันเพื่อทำบุญได้โดยผู้นำชุมชนจะทำหนังสือขออนุญาต โดยระบุจำนวนคนและวันเวลาที่ข้าม แต่ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขคือจำกัดสถานที่และวันเวลาหากจะไปไกลหรือนานกว่านี้ต้องได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่และผู้นำท้องถิ่น (ประครอง พรมศรี. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 95 ผู้วิจัยสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมืองบริเวณด่านตรวจคนเข้าเมือง บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

เครื่องบูชา

เครื่องบูชาที่ใช้ในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมี ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องไทยทาน แล้วแต่ว่าผู้มีจิตศรัทธาจะเลือกบูชา

เครื่องสังเวย

เครื่องสังเวยที่ใช้ในงานบวงสรวงพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมี พานผลไม้ เช่น แอบเปิ้ล ชมพู่ กล้วย แก้วมังกร สับปะรด มะละกอ พานขนมหวาน พานดอกไม้ ธูป เทียน พานบายศรี

ภาพประกอบ 96 เครื่องสักการะพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

6.1.2 สภาพปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ พบว่า

1) ด้านบุคคล

จากการสัมภาษณ์และการสังเกตพบว่าประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ มีผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อจำนวนมาก การบริการและให้ความสะดวกจากพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และเจ้าหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเข้ากราบไหว้ นมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อไม่เพียงพอ วัดพระโตไม่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา จะมีเพียงทางวัดเท่านั้นที่จัดการเอง

2) ด้านสถานที่

จากการสังเกตพบว่า วัดพระโตเป็นสถานที่ประดิษฐานของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ บริเวณวัดมีอาคารหลายแห่ง มีการตกแต่งบริเวณสถานที่ให้มีความร่มรื่น จึงทำให้มีบริเวณคับแคบลง มีอาคารห้องน้ำ-ห้องส้วม ให้บริการจำนวนน้อย ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในช่วงประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้

จากการสัมภาษณ์พบว่าวัดพระโตมี เครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อเพียงพอจึงไม่มีปัญหา

4) ด้านทุน

วัดพระโต ได้รับงบประมาณการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ บริษัท ร้านค้า และประชาชนทั่วไปในการจัดประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ แต่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่ใช้ในการจัดงาน

5) ด้านขนบงาน

วัดพระโตได้จัดประเพณีพิธีกรรมนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อขึ้นภายในบริเวณวัด มีประชาชน ชาวบ้าน บางกลุ่มแต่งกายไม่สุภาพ ดื่มเหล้าเข้าร่วมกิจกรรม

6) ด้านฤดูกาล

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงจัดขึ้นในช่วงมีอากาศหนาวเป็นอุปสรรคและปัญหาในการจัดประเพณีพิธีกรรม

8) ด้านผลของการดำเนินงาน

ประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีกิจกรรมหลายอย่างภายในวัดทำให้ไม่มีความสะดวกและการให้บริการแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่เพียงพอ

วัดพระโต เป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ การจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อในแต่ละปีแม้จะได้รับเงินบริจาค เงินทำบุญจำนวนมากแต่ก็ไม่เพียงพอสำหรับรายจ่ายของวัด วัดพระโตไม่เปิดโอกาสให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดงานประเพณีสำคัญทางศาสนา จะมีเพียงทางวัดเท่านั้นที่จัดการเอง

6.1.3 ความเชื่อเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

ในส่วนของเวลาทั่วไปที่ไม่ใช่งานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ผู้มีความศรัทธาจะมาบนบานขอพรกราบไหว้ ให้ได้สิ่งที่สมความปรารถนาได้ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 08.00 นาฬิกา ถึง 18.00 นาฬิกา กราบไหว้ขอพรกับองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อเพื่อให้ช่วยเหลือตน

Mahasarakham University

และครอบครัวให้ประสบผลสำเร็จตามที่ปรารถนา โดยบูชาดอกไม้ ธูป เทียน ชุดละ 20 บาท ที่ทางวัดจัดให้ นำไปใส่ขันหรือพาน กล่าวคำบูชาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ พร้อมทั้งตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อให้สิ่งที่ปรารถนาแล้วนำขันหรือพานนั้นแตะกับตัวองค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ แล้วนำกลับมาวางไว้บริเวณด้านหน้าขององค์พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

คำกล่าวบูชาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธตัสสะฯ (กล่าว 3 จบ)
วันทามิ ภันเต มหาพุทธรูปัง มหานทิยัง ฐิตัง สักการัง
วะจะสามะนะสา สิระสา นะมามิ สาธุ สาธุ อนุโมทนามิฯ
(ตั้งจิตอธิษฐาน)

จากการเก็บข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ พบว่าให้ความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

1. โชคลาภ

เป็นชาวบ้านอาศัยอยู่ในจังหวัดกาฬสินธุ์ มีอาชีพค้าขายได้ยินข่าวว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีความศักดิ์สิทธิ์ตั้งจิตอธิษฐานสิ่งใดแล้วได้ดังใจ จึงเดินทางมากราบไหว้ขอพรกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อให้การค้าขายดีมีกำไร จึงได้แต่งเครื่องสักการบูชาคือดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 1 คู่ ตั้งจิตอธิษฐานให้ค้าขายกำไรดี หลังจากนั้นประมาณ 2-3 เดือน การค้าขายดีขึ้นเรื่อย ๆ และได้กำไรสมความตั้งใจ มาครั้งนี้จึงได้นำเงินมาบริจาคให้กับทางวัด (จิตต์ สมศรี. 2556 : สัมภาษณ์)

วันหนึ่งที่วัดพระโต มีชาวบ้าน 3 คน เดินทางมาที่วัดพร้อมกับแบกหามปูนเข้ามา 3 ถุง มาขออนุญาตกับเจ้าอาวาสจะนำปูนมาปิดทับรอยแตกร้าวด้านหลังพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เจ้าอาวาสถามว่าทำไมถึงรู้ว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีรอยร้าว ชาวบ้านบอกว่าเมื่อ 7-10 วัน ได้มีโอกาสมากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ คืนหนึ่งพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อได้ไปเข้าฝันให้ให้เอาปูนไปปิดรอยร้ายที่ด้านหลังให้ด้วย พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อได้บอกให้ไปซื้อเลขหวยและก็ถูกใต้ดิน ได้เงินมา 5,000 บาท จึงได้ซื้อปูนมาถวาย (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

คนที่เข้ามาขอให้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อดลบันดาลให้มากที่สุดคือขอหวย ชาวบ้านปากแซงบอกว่า คนในบ้านปากแซงขอโชคลาภกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อนั้นจะไม่ค่อยได้ พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อจะให้คนกับชาวบ้านอื่น ยิ่งอยู่ไกล ๆ ยิ่งได้โชคลาภ (สังวาล ลอยบุญ. 2556 : สัมภาษณ์)

2. แคล้วคลาดปลอดภัย

ชาวบ้านปากแซงและชาวบ้านปากตะพานมีความเชื่อเรื่องพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ ดังมีเรื่องเล่าว่า สมัยสงครามอินโดจีน ทหารฝรั่งเศสยิงปืนเข้ามายังฝั่งไทยบริเวณวัดปากแซงปรากฏว่า ระเบิดที่ยิงเข้ามาไม่ระเบิด และเรือรบฝรั่งเศสที่จอดอยู่ท่าวัดปากแซง ก็สตาร์ทไม่ติด ชาวบ้านเชื่อกันว่าเป็นเพราะอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (สังวาล ลอยบุญ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

จากการสัมภาษณ์พบว่า ชาวบ้านในบ้านปากแซงเป็นลูก หลาน พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อทุกคน ลูก หลานคนไหนที่ถึงเวลาเกณฑ์ทหารแล้วไม่อยากทหาร จะนำดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 1 คู่ มาตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อช่วยดลบันดาลให้ไม่ได้เป็นทหาร ถ้าไม่ได้เป็นทหารจะบวชให้กับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้ออย่างน้อย 7 วัน (พระมหาอี๊ด. 2556 : สัมภาษณ์)

3. ความอุดมสมบูรณ์

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อไม่ดลบันดาลในเรื่องความอุดมสมบูรณ์

4. บุตรธิดา

จากการสัมภาษณ์พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโต พบว่า มีชาวญี่ปุ่น 2 สามี ภรรยา ได้เดินทางมาที่วัดพระโต แต่งเครื่องสักการะพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ตั้งจิตอธิษฐานขอให้ได้บุตร ธิดา สมความปรารถนา หลังจากนั้นประมาณ 3 ปี สามีภรรยาญี่ปุ่น พร้อมกับลูกสาว วัย 2 ขวบ ได้เดินทางมาที่วัดพระโต พร้อมกับนำเงินมาบริจาคให้กับทางวัด (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

จากการสัมภาษณ์สองสามีภรรยาคู่หนึ่งที่วัดพระโตพบว่า แต่งงานด้วยกันมา 10 ปี แล้วไม่มีลูก วันหนึ่งมีโอกาสได้มากราบพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ก็เลยแต่งเครื่องสักการะคือดอกไม้ ธูป เทียน อย่างละ 1 คู่ ตั้งจิตอธิษฐานให้ได้ลูก แล้วจะกลับมาทำบุญบริจาคเงินให้กับทางวัด หลังจากนั้นประมาณปีเศษ ก็ได้ลูกสาวสมความตั้งใจ

5. โรคภัยไข้เจ็บ

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อไม่ดลบันดาลให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ

6. ของหาย

พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโตได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่ามีคุณยายท่านหนึ่งเป็นคนไทย ได้เดินทางไปดูแลหลานชายที่ประเทศเยอรมัน วันหนึ่งได้พาหลานชายไปเที่ยวสวนสนุก อยู่ๆ ก็เกิดพลัดหลงกับหลานชาย ตามหาตัวก็ไม่เจอเป็นเวลาถึง 3-4 ชั่วโมง จึงตัดสินใจก้มลงกราบแผ่นดินตั้งจิตอธิษฐานให้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อดลบันดาลให้เจอหลานชาย แล้วได้ขึ้นไปนั่งชิงช้าสวรรค์ จึงมองลงมาเห็นหลานชาย จากนั้นทุก ๆ 1-2 ปี คุณยายพร้อมกับครอบครัวจะมานำเงินมาทำบุญบริจาคให้กับทางวัดเป็นประจำ (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

7. คู่ครอง

จากการสัมภาษณ์พบว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อไม่ดลบันดาลในเรื่องคู่ครอง

8. ตำแหน่งหน้าที่การงาน

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีความศักดิ์สิทธิ์ ใครมาขอพรได้หมด พวกนักการเมืองหาเสียงก็มาบนบานศาลกล่าว ให้ได้เป็น ส.ส. เป็นนายกฯ เป็น สจ. เป็น อบต. ช่วงหาเสียงนักการเมืองก็พาหัวคะแนนมาสาบานต่อพระเจ้าองค์ตื้อ ไม่ให้คิดคดทรยศ ถ้าใครไม่ซื่อสัตย์ก็สาปแช่งให้มีอันเป็นไป พวก กกต. ก็พาชาวบ้านหัวคะแนนมาสาบานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่ ห้ามไม่ให้มีการขายสิทธิ์ขายเสียง นอกจากนี้ชาวลาวข้ามฝั่งมาไทยเพื่อจะไปทำงานกรุงเทพฯ ก็มาบนบานขอให้ได้งานบางคนก็ขอให้ผ่านด่านตำรวจได้สะดวก ไม่ต้องถูกจับ (แก้ว สายสีดา. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 97 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ชาวบ้านที่ศาลาริมแม่น้ำโขงหน้าด่านตรวจคนเข้าเมือง
บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

สรุป สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสานสรุปได้ดังตาราง

Mahasarakham University

ตาราง 2 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
1. พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม	สรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม	1. ด้านบุคคล มีพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด 2. ด้านสถานที่จัดงานคือวัดโอกาส 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ มี โต๊ะ เก้าอี้ โอ่งน้ำ-ขันน้ำสำหรับสรงน้ำ หม้อน้ำมนต์ เทียนง่า เทียนคู่ รางฮด เสลี่ยง ฉัตร ร่มทอง ธง ดอกไม้ ธูป เทียน 4. ด้านเงินทุน วัดใช้ทุนเอง 5. ด้านขนบของงาน 6. ด้านฤดูกาล จัดทุกวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ในการจัดงาน จัดงาน 2 วัน 8. ด้านผลการจัดงาน มีประชาชนเข้าร่วมจำนวนมาก	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ มีบริเวณคับแคบ 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงาน ไม่มี 6. ด้านฤดูกาล ฝนตกตอนมีประเพณีพิธีกรรม 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน ไม่มีปัญหา	-เชื่อว่าให้โชคลาภ ให้ความปลอดภัย ให้ความอุดมสมบูรณ์ ให้บุตร ธิดา ให้ตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตาราง 2 (ต่อ)

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
2. พระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม	สรงน้ำพระบาง	1. ด้านบุคคล พระสงฆ์ พราหมณ์ ประชาชน 2. ด้านสถานที่ คือ วัดไตรภูมิ 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ เสื่อ ด้าย สายสิญจน์ ดอกไม้ ธูป เทียน รถแห่ เครื่องสังเวย 4. ด้านทุน หน่วยงานราชการ ประชาชน วัด ร่วมกัน 5. ด้านขนบงาน กำหนดกฎ กติกา 6. ด้านฤดูกาล จัดขึ้นในวันที่ 13 เดือน เมษายน ของทุกปี 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ในการจัดงาน จัดงานใน 1 วัน มีกิจกรรมตักบาตรพระสงฆ์ แห่พระบางรอบเมือง สรงน้ำพระบาง สวดบูชานพเคราะห์ สวดมนต์สิบสองตำนาน ปฏิบัติธรรมสมาธิ 8. ด้านผลการจัดงาน มีประชาชนเข้าร่วมจำนวนมาก	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ มีบริเวณคับแคบ 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงาน มีการแต่งกายไม่สุภาพผู้เข้าร่วมงานเมาสุรา 6. ด้านฤดูกาล ฝนตกตอนมีประเพณีพิธีกรรม 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน ไม่มีปัญหา	เชื่อว่าพระบางให้โชคลาภ แคล้วคลาดปลอดภัย ความอุดมสมบูรณ์ บุตรธิดา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้ได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตาราง 2 (ต่อ)

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
3. พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัด อำนาจเจริญ	นมัสการพระเหลาเทพนิมิต	1. ด้านบุคคล มีพระสงฆ์ พราหมณ์ ชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ ร่วมกิจกรรม 2. ด้านสถานที่ คือวัดพระเหลาเทพนิมิต ซึ่งมีบริเวณกว้างขวาง 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ โต๊ะ เก้าอี้ เต้นท์ ดอกไม้ ธูป เทียน เครื่องสังเวย ด้ายสายสิญจน์ บาตร หม้อน้ำมนต์ 4. ด้านทุน ภาครัฐ วัด และชุมชน 5. ด้านขนบงาน มีกฎกติกา 6. ด้านฤดูกาลงาน จัดขึ้นในวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี 7. ด้านวิธีการขั้นตอน จัดงาน 3 วัน มีการตักบาตรพระสงฆ์ ถวายเครื่องบูชา กราบไหว้พระเหลาฯ สวดมนต์ข้ามคืน นั่งปริวาสกรรม 8. ด้านผลการจัดงาน มีผู้เข้าร่วมพิธีเป็นจำนวนมาก	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดมีจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงาน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา ที่ตั้งไว้ 6. ด้านฤดูกาล มีอากาศหนาวเย็น 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน ดอกไม้ ธูป เทียน และสถานที่สวดมนต์ข้ามคืน ไม่เพียงพอกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม	เชื่อว่าพระเหลาเทพนิมิตให้แคล้วคลาดปลอดภัย ความอุดมสมบูรณ์ บุตร ธิดา คู่ครอง ตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตาราง 2 (ต่อ)

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
4. พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัด อำนาจเจริญ	นมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย	1. ด้านบุคคล มีพระสงฆ์ ประชาชน 2. ด้านสถานที่ คือวัดอำนาจ 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ โต๊ะสำหรับวางสิ่งของ เก้าอี้ เต้นท์ สายสิญจน์ โต๊ะหมู่บูชา ดอกไม้ ธูปเทียน กระถางธูป เชิงเทียน แจกัน ขันน้ำมนต์ ภาชนะใส่สิ่งของ ผ้าขาวสำหรับปูโต๊ะ ร่ม (สัปทน) 4. ด้านทุน ภาครัฐ ชุมชน และวัด 5. ด้านขนบงาน มีกฎกติกา 6. ด้านฤดูกาล จัดในเดือน 6 ของทุกปี 7 .ด้านวิธีการขั้นตอนในการจัดงาน มีกิจกรรมตักบาตร ถวายเครื่องสักการะ ปิดทอง-กราบไหว้พระเจ้าใหญ่ลือชัย สวดพุทธาภิเษก พิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีดับเทียนชัย สวดมนต์ข้ามคืน 8. ด้านผลการจัดงาน มีประชาชนเข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดมีจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ มีบริเวณคับแคบในช่วงจัดกิจกรรมทางศาสนา 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงานผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา ที่ตั้งไว้ 6. ด้านฤดูกาล มีอากาศร้อน มีพายุ 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน สถานที่ ลานจอดรถ ห้องน้ำ-ห้องส้วม มีจำนวนไม่เพียงพอ	เชื่อว่าพระเจ้าใหญ่ลือชัย ให้โชคลาภ แคล้วคลาด ปลอดภัย บุตรธิดา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้ตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตาราง 2 (ต่อ)

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
5. พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี	สรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง	1. ด้านบุคคล พระสงฆ์ พราหมณ์ ประชาชน 2. ด้านสถานที่ วัดมหาวนาราม 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ อาสนะสงฆ์ โต๊ะหมู่บูชา เก้าอี้ ชุดรับแขก ดอกไม้สด ธูปเทียน ธงชาติ ธงธรรมจักร ผ้าตกแต่งประดับ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน เก้าอี้ เต้นท์ โต๊ะ 4. ด้านทุน หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน วัด 5. ด้านขนบงาน มีกฎกติกา 6. ด้านฤดูกาล เดือน 5 ของทุกปี 7. ด้านวิธีการขั้นตอนในการจัดงาน พิธีบวงสรวง สรงน้ำพระ พิธีมหาพุทธาภิเษกและสวดมนต์ทั้งคืน 8. ด้านผลของการจัดงาน มีจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดมีจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ มีบริเวณคับแคบในช่วงจัดกิจกรรมทางศาสนา 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงาน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา ที่ตั้งไว้ 6. ด้านฤดูกาล มีอากาศร้อน มีพายุ 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน สถานที่ ลานจอดรถ ห้องน้ำ-ห้องส้วม มีจำนวนไม่เพียงพอ	เชื่อว่าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้โชคลาภ แคล้วคลาดปลอดภัย บุตรธิดาตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตาราง 2 (ต่อ)

พระพุทธรูป	ประเพณี	สภาพปัจจุบันด้านประเพณี พิธีกรรม	สภาพปัญหาด้านประเพณี พิธีกรรม	ความเชื่อ
6. พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี	นมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ	1. ด้านบุคคล พระสงฆ์ ประชาชน 2. ด้านสถานที่ คือวัดพระโต 3. ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ อาสนะสงฆ์ โต๊ะหมู่บูชา เก้าอี้ ชุดรับแขก ดอกไม้สด ธูปเทียน ธงชาติ ธงธรรมจักร ผ้าตกแต่งประดับ เครื่องขยายเสียง ไมโครโฟน 4. ด้านทุน หน่วยงานภาครัฐ ประชาชน และวัด 5. ด้านขนบงาน มีกฎกติกา 6. ด้านฤดูกาล จัดในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ในการจัดงานตักบาตรพระสงฆ์ บวงสรวงเครื่องบูชากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ถวายกองบุญ พิธีปริวาสกรรม	1. ด้านบุคคล จำนวนพระสงฆ์ คณะกรรมการวัดมีจำนวนน้อย 2. ด้านสถานที่ มีบริเวณคับแคบในช่วงจัดกิจกรรมทางศาสนา 3. เครื่องมือเครื่องใช้ ไม่พอให้บริการ 4. ด้านทุน ได้รับงบประมาณสนับสนุนจำนวนน้อย 5. ด้านขนบงาน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่ปฏิบัติตามกฎ กติกา ที่ตั้งไว้ 6. ด้านฤดูกาล มีอากาศหนาวเย็น 7. ด้านวิธีการขั้นตอน ไม่มีปัญหา 8. ด้านผลการจัดงาน สถานที่ ลานจอดรถ ห้องน้ำ-ห้องส้วม มีจำนวนไม่เพียงพอ	เชื่อว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อให้โชคลาภ แคล้วคลาดปลอดภัย บุตรธิดา ของหายแล้วได้กลับคืน ตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

ตอนที่ 3 การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

องค์ประกอบที่สำคัญของแหล่งท่องเที่ยวมี 3 ประการ หรือ 3 As ที่ Collier and Haraway ว่าไว้มีดังนี้ (Collier and Haraway. 1997 : 8)

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions)
2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Facilities)
3. การเข้าถึง (Accessibility)

ลักษณะวิจัยเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว (2555 : เว็บไซต์) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้โดยระบุถึงองค์ประกอบที่ทำให้แหล่งท่องเที่ยวมีศักยภาพ 5 ประการคือ 3 As แหล่งเพิ่มเติมอีก 2 อย่างได้แก่

1. กิจกรรมต่างๆประกอบการท่องเที่ยว (Activity)
2. ที่พัก (Accommodation)

ในการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธ์ ในงานวิจัยครั้งนี้ได้บูรณาการวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยวใน 2 ประเด็น คือ

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) ที่จะทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะร่วมงานนั้นมีทั้งหมด 10 อย่าง คือ

1.1 พุทธศิลป์
1.2 กิจกรรมประกอบ
1.3 กิจกรรมหลัก การบ่า-บน
1.4 วัตถุมงคล
1.5 ระบบนิเวศรอบวัด
1.6 การจัดบริเวณวัด
1.7 การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป
1.8 วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร
1.9 ชุมชนมีส่วนร่วม
1.10 หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)

2. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่จะชักนำให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปร่วมงานประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้นมี 6 ด้าน

2.1 ด้านแหล่งข้อมูล
2.2 ด้านที่พัก
2.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม
2.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
2.5 ด้านจำหน่ายของที่ระลึก
2.6 ด้านสถานที่จอดรถ

Mahasarakham University

ศักยภาพในการบูรณาการงานประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่จัดขึ้นในวัดที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้ง 6 วัดนั้นมีศักยภาพในจัดการสิ่งดึงดูดใจ (Attractions) และการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งที่คล้ายกันและแตกต่างกัน ดังเสนอตามลำดับดังนี้

1. ศักยภาพในการจัดการสิ่งดึงดูดใจ เสนอดังตาราง 3

ตาราง 3 ศักยภาพในการจัดการสิ่งดึงดูดใจของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 1. ด้านพุทธศิลป์	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย พุทธศิลป์แบบลาว แกะสลักด้วยไม้ติ้วลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 39 เซนติเมตร สูง 60 เซนติเมตร อยู่ในท่านั่ง ครองจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายพระอังสายาวคลุมปกพระเพลา มีพระพักตร์ผ่องใส พระศกเป็นเม็ดกลมเรียงเป็นระเบียบ มียอดชฎาอยู่บนมวย พระกรรณยาว พระนาคราชแคบ พระขนงโค้ง ดวงพระเนตรหรี่ลงต่ำเกือบปิด พระโอษฐ์ยิ้มแย้ม สันพระนาสิกโด่ง พระหนุเป็นมุมป้าน เป็นพระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองของชาวจังหวัดนครพนม
2. กิจกรรมประกอบ	การเสี่ยงเซียมซี บูชากระเบื้อง/น้ำมัน ตักบาตรเงินเหรียญ, ยกพระติ้ว-พระเทียม ยกช้างเสี่ยงทาย
3. กิจกรรมหลัก	การบ่ายบน ให้ได้บุตรธิดา ได้โชคลาภจากการค้าขาย ให้ฝนตก ให้ได้ในสิ่งที่สมความปรารถนา
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา, พระเครื่อง, กำไล, สร้อยคอ
5. ระบบนิเวศรอบวัด	ด้านหน้าวัดมีทิวทัศน์สวยงาม อยู่ติดกับแม่น้ำโขงและตลาดอินโดจีน อยู่ใกล้กับจุดผ่านแดนข้ามไปยัง สปป.ลาว มีศาลเจ้าพ่อหมื่นที่เป็นที่เคารพของชาวจังหวัดนครพนม
6. การจัดบริเวณวัด	มีอุโบสถ วิหารพระติ้ว-พระเทียม หอระฆัง อาคารเรียน ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ-ห้องส้วม กุฏิพระ ศาลเจ้าหมื่น แยกเป็นสัดส่วน มีลานจอดรถ โต๊ะ ม้านั่งสำหรับพักผ่อน มีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่น
7. การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป	พระติ้ว-พระเทียมประดิษฐานในวิหารมีลูกกรงปิดไว้ ด้านในลูกกรงหน้าองค์พระติ้ว-พระเทียม มีพานบายศรีขนาดใหญ่และเล็ก โต๊ะหมู่บูชาประดับด้วยแจกันดอกบัว พุ่มเงิน พุ่มทอง งาช้าง 2 งา พระพุทธรูป 4 องค์ ด้านหลังมีภาพจิตรกรรมรูปเทวดาอย่างสวยงาม ด้านหน้านอกลูกกรงมีกระถางใส่ดอกไม้ ธูป เทียน ป้ายบูชาพระติ้ว-พระเทียม

Mahasarakham University

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
	มีเซียมซี พระ และช้างเสี่ยงทาย มีตักบาตรเงินเหรียญอยู่ด้านข้าง ใกล้กับประตูทางเข้าด้านซ้ายมือ ด้านขวามือประตูทางเข้ามีตู้บูชาวัตถุมงคล
8. วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร	ทำพิธีบำ บน ให้ศีลให้พรแก่ผู้เข้ากราบไหว้ เป็นผู้นำทำพิธีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม, ต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพ
9. ชุมชนมีส่วนร่วม	- งานประจำปีมีชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงช่วยทำโรงทาน จัดสถานที่สรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม สถานที่รับรองแขก ทำความสะอาดบริเวณวัด ญาติเจ้าอาวาสช่วยดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน กระเบื้อง น้ำมันตะเกียง ประชาชนทั่วไปเข้าร่วมงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม -งานตลอดปี มีญาติเจ้าอาวาสดูแลจุดบูชาดอกไม้ธูปเทียน กระเบื้อง และน้ำมันบูชา ชาวบ้านในชุมชนทำความสะอาดวัด
10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)	นางจันทิมา ได้ลูกสาวจากการขอกับพระติ้ว-พระเทียม ช่วงทำพิธีกรรมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีฝนตกลงมาทุกครั้ง
พระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม 1. ด้านพุทธศิลป์	พระบางเป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทรสูง 80 นิ้ว ประดิษฐานอยู่บนฐานรูปแปดเหลี่ยม สูง 15 นิ้ว รองรับด้วยรูปช้าง 8 เชือก องค์พระหล่อด้วยโลหะหลายชนิดที่หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน เช่น ทอง นาค เงิน ทองคำขาว และทองแดง เป็นต้น ที่รัดประคต (สายรัดเอว) มีนิลฝังอยู่ ที่พระนาภีมีเพชรขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 นิ้วฝังอยู่ (ปัจจุบันหายไป) องค์พระและฐานสร้างเป็นส่วนแยกออกจากกันได้ สามารถถอดออกได้เป็น 5 ชิ้น คือ พระรัศมี พระเศียร พระหัตถ์ซ้าย-ขวา ลำตัว และฐานแปดเหลี่ยม รอบฐานของพระบางมีจารึกด้วยอักษรลาวเก่า (ไทน้อย) พระบางห่มจีวรทั้งตัวคลุมลงถึงพระชงฆ์ ชายจีวรพาดอยู่บนพระหัตถ์ทั้ง 2 ข้าง เส้นพระศกมวยเป็นพระจุฑามาศ เม็ดพระศกค่อนข้างเล็กเรียงเป็นระเบียบ พระพักตร์เป็นรูปเหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่งโค้ง ดวงพระเนตรขาว พระเนตรเปิด หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกไม่โด่ง พระโอษฐ์อวบอิ่ม พระกรรณมีรูปคล้ายใบโพธิ์ยาวถึงกลางพระศอ พระหนุเป็นมุมป้าน เป็นพระพุทธรูปสมัยล้านช้าง

Mahasarakham University

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
2. กิจกรรมประกอบ	การเสี่ยงเซียมซี ยกช้างเสี่ยงทาย
3. กิจกรรมหลัก	การบ่าบนให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ได้ตำแหน่งหน้าที่ในงาน ได้บุตรธิดา
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา, พระเครื่อง
5.	ด้านหน้าวัดมีทิวทัศน์สวยงาม อยู่ติดกับแม่น้ำโขง ชุมชนรอบวัดเป็นชาวผู้ไท มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย
6. การ	อาคารศาสนสถาน ห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกเป็นสัดส่วน

Mahasarakham University

7. การพระพุท	ด้านข้างซ้าย ขวา ของพระบางมีพระพุทธรูปปางห้ามสมุทร 4 องค์ ด้านหน้าพระบางมีโต๊ะหมู่บูชาประดับด้วยแจกันดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง แจกันดอกไม้สด ฉัตรทอง จานดอกไม้ธูปเทียน คำบูชาพระบาง ช้างและเซียมซี เสี่ยงทาย
8. สามเณ	ทำพิธีบ่า บน ให้ศีลให้พรแก่ผู้เข้ากราบไหว้ เป็นผู้นำทำพิธีสรงน้ำ ต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพ

Mahasarakham University

9.	ทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน กระเบื้อง น้ำมันตะเกียง ทำความสะอาดบริเวณวัด จัดบริเวณสถานที่จัดงานประเพณี ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณ ในการจัดงานประเพณี
10. ศักดิ์สิท	นางชมจันทร์ ป่วยรักษาไม่หายได้มาตั้งจิตอธิษฐานต่อพระบางให้หายจากอาการเจ็บป่วย และปัจจุบันมีอาการปกติหายจากอาการเจ็บป่วย อาจารย์มาลีได้ทำพิธีต่อพระบางขอให้ผลงานทางวิชาการผ่านและผลงานผ่านตามที่ต้องการ

Mahasarakham University

พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ 1. ด้านพุทธศิลป์	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยนั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลม กล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงโก่งโค้ง พระเนตรเปิดหรี่มองลงต่ำ ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ พระโอษฐ์อวบอิ่ม ยิ้มแย้ม

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
	พระหนุป้าน สร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทอง สูง 2.70 เมตร หน้าตักกว้าง 2.85 เมตร ศิลปะลาวสกุลช่างเวียงจันทน์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะล้านนา ฝีมือช่างท้องถิ่น พระเหลาเทพนิมิต มีพุทธลักษณะงดงาม จึงมีผู้คนได้ให้ฉายาว่า พระพุทธชินราชแห่งอีสาน
2. กิจกรรมประกอบ	ประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต, ตักบาตรร้อยแปด, ตักบาตรวันเกิด, มหรสพสมโภช, ปิดทองพระเหลาเทพนิมิต, นั่งสมาธิ, สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์, การบ่าบน, การเสี่ยงเซียมซี, ยกช้างเสี่ยงทาย, ไหว้พระขอพร
3. กิจกรรมหลัก	การบ่าบน ได้ตำแหน่งหน้าที่ในงาน ได้บุตรธิดา
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา, พระเครื่อง, ผ้ายันต์, สร้อยคอ, กำไลข้อมือ, รูปภาพ

Mahasarakham University

5. ระบบนิเวศรอบวัด	รอบวัดเป็นอาคาร บ้านเรือน ร้านค้า ด้านหลังของวัดต้นไม้ร่มรื่น มีบึงน้ำขนาดใหญ่
6. การจัดบริเวณวัด	อาคารศาสนสถาน ห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกเป็นสัดส่วน, บันไดทางขึ้นอุโบสถพระเหลาเทพนิมิตมีรูปปั้นนาค 2 ตัว สิงห์ 2 ตัว และมีใบเสมา 1 ใบ หน้าซุ้มประตูด้านหน้าทางเข้าวัดมีรูปปั้นช้างอยู่ 2 ข้าง ประตูกุฏิเจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ แยกเป็นอาคาร
7. การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป	พระเหลาเทพนิมิตประดิษฐานอยู่ในอุโบสถ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าพระเหลาเทพนิมิตมีการจัดโต๊ะหมู่บูชาไว้ทั้งด้านซ้าย ขวาขององค์พระเหลาเทพนิมิต บนโต๊ะหมู่บูชามีพระพุทธรูปองค์เล็กอยู่ข้างละ 1 รูป มีแจกันดอกไม้ ฉัตรเงิน ฉัตรทองทั้ง 2 ข้าง ด้านหน้าพระเหลาเทพนิมิตมีคำกล่าวบูชาพระเหลาเทพนิมิต ช้าง พระและเซียมซีเสี่ยงทาย มีตู้รับบริจาค 2 แห่ง มีตู้บูชาวัตถุมงคล 1 ตู้
8. วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร	รับสังฆทาน ให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์ แก่ผู้เข้ากราบไหว้ เป็นผู้นำทำพิธีต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยวด้วยความสุภาพ, ดูแลและให้เช่าวัตถุมงคล
9. ชุมชนมีส่วนร่วม	ทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน, ทำความสะอาดบริเวณวัด, จัดสถานที่จัดงานประเพณี, จัดลำดับการเข้ากราบไหว้พระเหลาเทพนิมิต, รับเงินบริจาค, ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณี เข้าร่วมประเพณีและกิจกรรมของวัด

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)	ทุกวันพระมีดวงแก้วสีเขียวลอยอยู่เหนืออุโบสถพระเหลาเทพนิมิต กราบไหว้ตั้งจิตอธิษฐานขอบุตรธิดา ย้ายสถานที่ทำงาน ได้สมความปรารถนา
พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ	
1. ด้านพุทธศิลป์	พระเจ้าใหญ่ลือชัยเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย เป็นพระพุทธรูปสร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทอง ขนาดหน้าตักกว้าง 2.20 เมตร สูง 3.00 เมตร มีพุทธลักษณะแบบศิลปะล้านช้าง ฉากด้านหลังก่ออิฐฉาบปูนรูปพญานาค นั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรุ พระหัตถ์

Mahasarakham University

	ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลม เกล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงหนาโก่งโค้ง พระเนตรเปิดมองไปด้านหน้า ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ ริมพระโอษฐ์หนา เผยอริมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระพักตร์รูปไข่ ยิ้มแย้มแจ่มใส
2. กิจกรรมประกอบ	ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย, ตักบาตรร้อยแปด, ตักบาตรวันเกิด, มหรสพสมโภช, ปิดทองพระเจ้าใหญ่ลือชัย, นั่งสมาธิ, สวดมนต์ข้ามคืน, ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์, จุดเทียนชัยต่ออายุการเสี่ยงเซียมซี, ยกช้างเสี่ยงทาย, บวชชีพพราหมณ์
3. กิจกรรมหลัก	การบ่าบน ให้บุตรธิดา โชคลาภ หายจากโรคภัย ตำแหน่งหน้าที่การงาน ให้มีชื่อเสียงเลื่องลือ
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา, พระเครื่อง, ผ้ายันต์, สร้อยคอ, กำไลข้อมือ, รูปภาพพวงกุญแจ ใบโพธิ์แห้งเขียนยันต์เคลือบพลาสติก
5. ระบบนิเวศรอบวัด	ประตูทางเข้าวัดด้านทิศตะวันตกมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ในลักษณะท่ายืนเด่นตระหง่าน บริเวณรอบวัดมีต้นไม้ สระน้ำ มีอาคารบ้านเรือนรอบวัด ชุมชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย
6. การจัดบริเวณวัด	อาคารศาสนสถาน ห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกเป็นสัดส่วน มีศาลเจ้าปู่ลือชัย ลานนั่งสมาธิ สนามเด็กเล่น สนามกีฬา กุฏิพระภิกษุสงฆ์ กุฏิเจ้าอาวาส เมรุเผาศพ ศาลาอเนกประสงค์ หอระฆัง ศาลาบำเพ็ญกุศล หอสมุด โรงครัว จัดโต๊ะ ม้านั่งสำหรับพักผ่อน ปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับให้ความร่มรื่น

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
7. การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป	พระเจ้าใหญ่ลือชัยหันหน้าไปทางประตูทางเข้าอุโบสถ ด้านหน้าพระเจ้าใหญ่ลือชัยประดับด้วยดอกไม้ ด้านซ้ายขวา มีพระพุทธรูป 2 องค์ จุดกราบพระมีพานธูป เทียน มีป้ายคาถาบูชาพระเจ้าใหญ่ลือชัย มีใบเซียมซี เซียมซี และช้างเสี่ยงทาย มีพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ 2 องค์ ด้านหน้าพระพุทธรูปมีพานดอกไม้ ธูป เทียน มีตู้บริจาคหยอดเหรียญและให้พร
8. วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร	รับสังฆทาน ให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธี ต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพ, ดูแลและให้เช่าวัตถุมงคล
9. ชุมชนมีส่วนร่วม	ทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน, ทำความสะอาดบริเวณวัด, จัดสถานที่จัดงานประเพณีพิธีกรรม เข้าร่วมพิธีนมัสการพระเจ้าใหญ่

Mahasarakham University

	ลือชัย ส่งเสริมงบประมาณสนับสนุนในการจัดประเพณีพิธีกรรมสำคัญ
10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)	ประมาณปี 2542 น้องสาวนายชัยยศ จะนี เป็นครูสอน ในโรงเรียนอำนาจ แต่งงานแล้วไม่มีลูกจึงมาขอลูกกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย ไม่นานก็ตั้งครรภ์และคลอดออกมาเป็น เด็กชาย อีกคนก็คือลูกแม่ทองดี ศรีสันต์ ซึ่งเป็นโยมอุปัฏฐากวัดมาโดยตลอด แต่งงานแล้วไม่มีบุตรจึงขอพรจากพระเจ้าใหญ่ลือชัยไม่นานก็ตั้งครรภ์และคลอดเป็นผู้ชาย
พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 1. ด้านพุทธศิลป์	พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยงดงามด้วยพุทธศิลป์แบบล้านช้าง องค์พระเป็นปูนปั้นที่เรียกว่าปูนชะทายลงรักปิดทอง หน้าตักกว้าง 3 เมตร สูง 2 เมตร นั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลม เกล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงหนาโก่งโค้ง พระเนตรหรี่ลงต่ำ ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ ริมพระโอษฐ์หนาเผยอริมพระโอษฐ์เล็กน้อย พระพักตร์รูปไข่ ยิ้มแย้มแจ่มใส

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
2. กิจกรรมประกอบ	ประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง, ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด, มหรสพสมโภช, ปิดทองพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง นั่งสมาธิ, สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ การเสี่ยงเซียมซี ยกช้างเสี่ยงทาย
3. กิจกรรมหลัก	การบ่า-บน ให้ได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้บุตรธิดา
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง ผ้ายันต์ สร้อยคอ กำไลข้อมือ
5. ระบบนิเวศรอบวัด	รอบวัดมีอาคารบ้านเรือน ชุมชนเป็นชุมชนแกะเทียน
6. การจัดบริเวณวัด	มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ลานน้ำพุ ห้องน้ำ-ห้องส้วม กุฏิพระ อุโบสถ ศาลาเอนกประสงค์ จัดโต๊ะ ม้านั่งสำหรับพักผ่อน
7. การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป	พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงหันหน้าไปทางประตูทางเข้าอุโบสถ ด้านหน้าองค์พระประดับด้วยดอกไม้ มีงาช้างอยู่ด้านซ้าย ขวา ของพระอย่างละ

Mahasarakham University

	1 มีฉัตรเงิน ฉัตรทอง ข้างละ 1 มีโต๊ะหมู่บูชาประกอบด้วยพานดอกไม้
8. วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร	รับสังฆทาน ให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธี ต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพ ดูแลและให้เช่าวัตถุมงคล
9. ชุมชนมีส่วนร่วม	ทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน ทำความสะอาดบริเวณวัด จัดสถานที่จัดงานประเพณี รับเงินบริจาค ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณี เข้าร่วมประเพณีและกิจกรรมของวัด
10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)	ตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้ช่วยเหลือในการสอบเข้ารับราชการได้ จึงอธิษฐานว่าถ้าได้แล้วจะนำผ้าไตรจีวรมาถวาย หลังจากสอบเสร็จแล้วปรากฏว่าสอบติดเป็นข้าราชการได้ ตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงว่า แต่งงานแล้วถ้าได้ลูกชายเป็นคนแรกจะนำผ้าไตรจีวรไปถวาย หลังจากแต่งงานได้ 1 ปี 6 เดือน ได้ลูกชายสมความปรารถนาที่ต้องการ

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี 1. ด้านพุทธศิลป์	เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยอิฐผสมปูนขาว ขนาดหน้าตักกว้าง 2.90 เมตร สูง 4.36 เมตร ศิลปะไทยผสมลาวแบบโบราณ นั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลม เกล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงหนาโก่งโค้ง พระเนตรหรี่ลงต่ำ ดวงพระ

Mahasarakham University

	เนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ พระโอษฐ์หนากว้าง พระพักตร์รูปไข่ ยิ้มแย้มแจ่มใส
2. กิจกรรมประกอบ	ประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด ตักบาตรประจำวัน มหรสพสมโภช ปิดทองพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ นั่งสมาธิ สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ ถวายกองบุญ การเสี่ยงเซียมซี ยกช้างเสี่ยงทาย
3. กิจกรรมหลัก	การบำบน ให้ได้โชคลาภ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ให้ได้สิ่งของสูญหายกลับคืน
4. วัตถุมงคล	พระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง ผ้ายันต์ สร้อยคอ กำไลข้อมือ ตะกรุด ลูกประคำ ปลัดขิก
5. ระบบนิเวศรอบวัด	ด้านหลังอยู่ติดกับแม่น้ำโขง มีทิวทัศน์สวยงาม บรรยากาศร่มรื่น มีสถานที่จอดรถ ด้านข้างทางทิศเหนือมีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
6. การจัดบริเวณวัด	กุฏิพระภิกษุสงฆ์ อุโบสถ ศาลาอเนกประสงค์ ศาลาพักผ่อน โรงอาหาร โรงครัว หอ ห้องน้ำ-ห้องส้วม อาคารรับรอง ห้องพักรับแขก แยกเป็นสัดส่วน
7. การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป	พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อประดิษฐานอยู่ในศาลาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าพระพักตร์มีโต๊ะหมู่บูชาประกอบด้วยพานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง แจกันดอกไม้ งาช้าง นาฬิกา ป้ายคำบูชาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ พานดอกไม้ธูป เทียน ตู้บริจาค กระถางจุดธูป เทียน จัดฉากหลังองค์พระด้วยผ้าประดับ ทิศใต้และทิศเหนือ มีกิจกรรมตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรประจำเดือนเกิด ตู้บริจาค จุดบูชาวัตถุมงคล

ตาราง 3 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งดึงดูดใจ
8. วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร	รับสังฆทาน ให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธี ต้อนรับทักทาย สนทนากับญาติโยม ชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพ ดูแลและให้เช่าวัตถุมงคล
9. ชุมชนมีส่วนร่วม	ทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน ทำความสะอาดบริเวณวัด, จัดบริเวณสถานที่จัดงานประเพณีพิธีกรรม ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณเข้าร่วมพิธีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ
10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ (Case Study)	สมัยสงครามอินโดจีน ทหารฝรั่งเศสยิงปืนเข้ามายังฝั่งไทยบริเวณวัดปากแซงปรากฏว่าระเบิดที่ยิงเข้ามาก็ไม่ระเบิด และเรือรบฝรั่งเศสที่จอดอยู่ท่าวัดปากแซงสตาร์ทไม่ติด มีชาวบ้านฝันว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อให้เลขหวย แล้วซื้อตามที่ฝันเห็น

Mahasarakham University

	และถูกหวย ได้ซื้อปูนมาซ่อมแซมพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

สรุป ศักยภาพการจัดการสิ่งดึงดูดใจทั้ง 6 วัด ทั้ง 10 ด้านพบว่า พระพุทธรูปส่วนใหญ่เป็นปางมารวิชัย สร้างด้วยอิฐถือปูน พุทธศิลป์มีลักษณะเป็นแบบล้านช้าง ท่านั่งขัดสมาธิพระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลมเล็ก เกล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงหนาโก่งโค้ง พระเนตรหรี่ลงต่ำ ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ พระโอษฐ์หนากว้าง แย้มพระโอษฐ์เล็กน้อย มีพระพักตร์รูปไข่ ยิ้มแย้มแจ่มใส ประเพณีพิธีกรรมมีการสรงน้ำพระและนมัสการพระ มีกิจกรรมตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำเดือนเกิด การเสี่ยงเซียมซี ยกพระเสี่ยงทาย ยกช้างเสี่ยงทาย บูชากระเบื้อง น้ำมันตะเกียง ดอกไม้ธูปเทียน นั่งสมาธิ สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ จุดเทียนชัยต่ออายุ บวชชีพพราหมณ์มีพระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง กำไล สร้อยคอ ผ้ายันต์ ตะกรุด ให้เช่าบูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล บริเวณรอบวัดมีทิวทัศน์สวยงาม ภายในวัดมีอาคารศาสนสถาน กุฏิพระ อุโบสถ วิหาร ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ ห้องส้วม โรงอาหาร โรงครัว อาคารที่พักรับรองสำหรับพระ แยกเป็นสัดส่วน ปลูกต้นไม้ ไม้ดอกไม้ประดับ จัดโต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่งสำหรับพักผ่อน รอบพระพุทธรูปประกอบด้วยโต๊ะหมู่บูชา แจกันดอกไม้ พานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง ฉัตรเงิน ฉัตรทอง พานดอกไม้ธูปเทียน วัสดุอุปกรณ์เสี่ยงทาย ป้ายคำบูชาพระ จัดอย่างเป็นระเบียบ พระสงฆ์สามเณรรับสังฆทาน ทำพิธีบำ-บน ให้ศีล-พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธีกรรม ชุมชนมีส่วนร่วมคือทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูป-เทียน กระเบื้องมุงหลังคา น้ำมันเติมตะเกียง ทำความสะอาดวัด จัดสถานที่สำหรับจัดกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนาจากภาครัฐและเอกชน

การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสานทั้ง 10 ด้าน ดังนี้

1. ด้านพุทธศิลป์

พุทธศิลป์ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ส่วนมากสร้างด้วยอิฐถือปูน โลหะ และแกะสลักด้วยไม้ ลงรักปิดทอง เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยขัดสมาธิราบ และปางห้ามสมุทร ศิลปะแบบล้านช้าง ดังตัวอย่าง

พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เป็นพระพุทธรูปยืนปางห้ามสมุทรสูง 80 นิ้ว ประดิษฐานอยู่บนฐานรูปแปดเหลี่ยม สูง 15 นิ้ว รองรับด้วยรูปช้าง 8 เชือก องค์พระหล่อด้วยโลหะหลายชนิดที่หลอมรวมเป็นเนื้อเดียวกัน เช่น ทอง นาค เงิน ทองคำขาว และทองแดง เป็นต้น ที่รัดประคต (สายรัดเอว) มีนิลฝังอยู่ ที่พระนาภีมีเพชรขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 นิ้วฝังอยู่ (ปัจจุบันหายไป) องค์พระและฐานสร้างเป็นส่วนแยกออกจากกันได้

Mahasarakham University

สามารถถอดออกได้เป็น 5 ชิ้น คือ พระรัศมี พระเศียร พระหัตถ์ซ้าย-ขวา ลำตัว และฐานแปดเหลี่ยม รอบฐานของพระบางมีจารึกด้วยอักษรลาวเก่า (ไทน้อย) พระบางห่มจีวรทั้งตัวคลุมลงถึงพระชงฆ์ ชายจีวรพาดอยู่บนพระหัตถ์ทั้ง 2 ข้าง เส้นพระศกมวยเป็นพระจุฑามาศ เม็ดพระศกค่อนข้างเล็กเรียงเป็นระเบียบ พระพักตร์เป็นรูปเหลี่ยม พระนลาฏกว้าง พระขนงโก่งโค้ง ดวงพระเนตรขาว พระเนตรเปิด หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกไม่โด่ง พระโอษฐ์อวบอิ่ม พระกรรณมีรูปคล้ายใบโพธิ์ยาวถึงกลางพระศอ พระหนุเป็นมุมป้าน เป็นพระพุทธรูปสมัยล้านช้าง

ภาพประกอบ 98 ลักษณะพุทธศิลป์พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย สร้างด้วยอิฐถือปูน ลงรักปิดทอง สูง 2.70 เมตร หน้าตักกว้าง 2.85 เมตร ศิลปะลาวสกุลช่างเวียงจันทน์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะล้านนา ฝีมือช่างท้องถิ่น ท่านั่งขัดสมาธิ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายขึ้น ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระเกศามีพระศกเป็นเม็ดกลมปลายแหลม เกล้าเป็นพระโมลี มีพระกรรณยาวถึงลำคอ พระขนงโก่งโค้ง พระเนตรเปิด หรี่มองลงต่ำ ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกคล้ายรูปชมพู่ พระโอษฐ์กว้างอวบอิ่ม พระหนุป้าน พระเหลาเทพนิมิต มีพุทธลักษณะงดงาม จึงมีผู้คนได้ให้ฉายาว่า พระพุทธชินราชแห่งอีสาน

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 99 ลักษณะพุทธศิลป์พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

2. ด้านกิจกรรมประกอบ

กิจกรรมประกอบที่ทางวัดได้จัดขึ้นมีหลากหลายกิจกรรม เช่น การตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด ตักบาตรเงินเหรียญ ปิดทองพระ นั่งสมาธิ สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ ถวายกองบุญ การเสี่ยงเซียมซี ยกช้างเสี่ยงทาย จุดเทียนต่ออายุ กิจกรรมเหล่านี้จัดขึ้นในทุกโอกาส ดังตัวอย่าง

Mahasarakham University

พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม มีการเสี่ยงเซียมซี, บูชากระเบื้อง/น้ำมัน ตักบาตรเงินเหรียญ ยกพระติ้ว-พระเทียม ยกช้างเสี่ยงทาย สำหรับผู้เข้ากราบไหว้ขอพรกับพระติ้ว-พระเทียมในทุกโอกาส

ภาพประกอบ 100 จุดบริการบูชา ดอกไม้ ธูปเทียน วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี กิจกรรมที่จัดขึ้นในวัดพระโตคือ การตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรวันเกิด ตักบาตรประจำวัน ปิดทองพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ นั่งสมาธิ สวดมนต์ข้ามคืน ถวายสังฆทาน รดน้ำมนต์ ถวายกองบุญ การเสี่ยงเซียมซี ยกช้างเสี่ยงทาย

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 101 กิจกรรมกองบุญพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

3. ด้านกิจกรรมหลัก

กิจกรรมหลักที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์มีการบ่า บน ให้ได้สิ่งที่ต้องการและได้สมความปรารถนา เช่น ขอให้ได้บุตรธิดา ให้ได้โชคลาภ ให้แคล้วคลาดปลอดภัย ให้ได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน ตัวอย่างพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่ให้ได้สมความปรารถนาดังนี้

พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม มีการบ่า บน ให้ได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้บุตรธิดา ให้ฝนตกตามฤดูกาล เมื่อได้สมความปรารถนามีการนำเครื่องสักการบูชาถวายต่อพระบาง

พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ มีการบ่าบน ให้บุตรธิดา โชคลาภ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ให้มีชื่อเสียงเลื่องลือ เมื่อได้สมความปรารถนามีการนำสิ่งของไปบูชาสักการะต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัย

4. ด้านวัตถุมงคล

ทุกวัดทั้ง 6 วัดมีวัตถุมงคลให้บูชามีพระพุทธรูปบูชา พระเครื่องชนิดโลหะและชนิดผง ผ้ายันต์ ตะกรุด กำไลข้อมือ สร้อย แหวน ลูกประคำ ตะกรุด ปลัดขิก รูปถ่ายพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อให้เป็นที่เคารพบูชา ตัวอย่างวัตถุมงคลมีดังนี้

พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ วัตถุมงคลที่เป็นสัญลักษณ์ของพระเหลาเทพนิมิตมีพระพุทธรูปบูชา พระเครื่องชนิดโลหะและชนิดผง ผ้ายันต์ สร้อยคอ กำไลข้อมือ รูปพระเหลาเทพนิมิต ดังภาพประกอบ 102

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 102 วัตถุมงคลพระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี วัตถุมงคลที่เป็นสัญลักษณ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีพระพุทธรูปบูชา พระเครื่องชนิดโลหะและชนิดผง ผ้ายันต์ สร้อยคอ กำไลข้อมือ ลูกประคำ ปลัดขิก จตุคามรามเทพ ดังภาพประกอบ 103

ภาพประกอบ 103 วัตถุมงคลพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

5. ด้านระบบนิเวศรอบวัด

ระบบนิเวศรอบวัดส่วนมากมีทิวทัศน์สวยงาม อยู่ติดกับแม่น้ำ มีความร่มรื่นด้วยต้นไม้ มีตลาดจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม มีร้านจำหน่ายของที่ระลึก มีลานจอดรถ อยู่ในบริเวณรอบวัด ชุมชนรอบวัดมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสงบ ดังตัวอย่าง

วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

รอบนอกกำแพงวัดโอกาสมีอาคารบ้านเรือนที่เป็นไม้ ตึก และร้านค้า มีตลาดอินโดจีนที่มีร้านจำหน่ายอาหาร จำหน่ายสินค้าของที่ระลึกหลากหลายชนิด เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าเด็ก-ผู้ใหญ่ ของใช้ภายในครัวเรือน มีแม่น้ำโขงไหลผ่านด้านหน้าของวัดมองไปฝั่งตรงข้ามเห็นแขวงคำม่วน สปป.ลาว บริเวณริมฝั่งแม่น้ำโขงมีลานจันทร์ส่องหล้าไว้ให้ได้ถ่ายภาพ มีเครื่องออกกำลังกายสำหรับประชาชนทั่วไป บรรยากาศร่มรื่น ทิวทัศน์สวยงาม และอยู่ใกล้กับจุดผ่านแดน ดังภาพประกอบ 104-105

ภาพประกอบ 104 บรรยากาศตอนเย็นริมแม่น้ำโขง หน้าวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 105 ตลาดอินโดจีน นอกกำแพงวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

รอบนอกกำแพงวัดพระโตเป็นชุมชนมีอาคารบ้านเรือนที่สร้างด้วยไม้ มีร้านอาหาร-เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายสินค้าของที่ระลึก มีวิทยาลัยการอาชีพ ประตูด้านทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำโขง มองไปฝั่งตรงข้ามเห็น สปป.ลาว ริมฝั่งแม่น้ำโขงมีทางเดินไว้ให้ได้ถ่ายภาพและชมทิวทัศน์ มีลานจอดรถ ต้นไม้ทำให้บรรยากาศร่มรื่น ทิวทัศน์สวยงาม ดังภาพประกอบ 106

ภาพประกอบ 106 ทิวทัศน์ด้านทิศตะวันออกของศาลาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

6. ด้านการจัดบริเวณวัด

การจัดบริเวณวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ส่วนมากจะจัดอย่างเป็นสัดส่วน กุฏิพระ ศาลาอเนกประสงค์ อุโบสถ วิหาร ห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกเป็นสัดส่วน มีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ และมีโต๊ะม้านั่งสำหรับพักผ่อน และสนทนากับพระ ดังตัวอย่าง

วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ภายในกำแพงวัดมีอุโบสถ วิหารพระติ้ว-พระเทียม หอระฆัง ราวระฆัง อาคารเรียน ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ-ห้องส้วม กุฏิพระ ศาลเจ้าหมื่น แยกเป็นสัดส่วน มีลานจอดรถ โต๊ะ ม้านั่งสำหรับพักผ่อน มีการปลูกต้นไม้ให้ความร่มรื่นแก่ผู้มากราบไหว้ขอพร และท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ 107

ภาพประกอบ 107 ภายในบริเวณวัดโอกาส มีโต๊ะ ม้านั่ง และบรรยากาศร่มรื่น

วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

ภายในกำแพงวัดมีอุโบสถ หอระฆัง กุฏิพระ ศาลาเอนกประสงค์ อาคารรับรองแขกชั้นผู้ใหญ่ อาคารที่พักสำหรับญาติโยม ห้องจัดอบรมสัมมนา ศาลเจ้าปู่ โรงครัว โรงอาหาร จุดบูชาวัตถุมงคล จุดรับประพรมน้ำมนต์จากเจ้าอาวาส พระสงฆ์ ศาลาพักผ่อน ห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกเป็นสัดส่วน มีต้นไม้ให้ความร่มรื่น แก่ผู้มากราบไหว้ขอพร และท่องเที่ยว ดังภาพประกอบ 108

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 108 โรงทานในวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอำนาจเจริญ

7. ด้านการจัดบริบทรอบพระพุทธรูป

การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป ส่วนมากมีการจัดโต๊ะหมู่บูชาไว้ด้านหน้าพระพักตร์ของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ประดับด้วย พุ่มเงิน พุ่มทอง ฉัตรเงิน ฉัตรทอง พานดอกไม้ ธูป เทียน พระพุทธรูปขนาดเล็ก อุปกรณ์เสี่ยงทาย ป้ายคำบูชาพระ ดังตัวอย่าง

วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ พระเจ้าใหญ่ลือชัย หันพระพักตร์ไปทางประตูทางเข้าอุโบสถ แท่นประดิษฐานประดับด้วยดอกไม้ ด้านซ้ายขวา พระหัตถ์มีพระพุทธรูป 2 องค์ จุดกราบไหว้พระเจ้าใหญ่ลือชัยมีพานธูป เทียน ห่างจากจุดกราบไหว้มีพระพุทธรูปแกะสลักด้วยไม้ 2 องค์ มีพานดอกไม้ ธูป เทียน ป้ายคาถาบูชาพระเจ้าใหญ่ลือชัย มีกล่องเซียมซี ชั้นวางใบเซียมซี และช้างเสี่ยงทาย มีตู้บริจาคหยอดเหรียญและให้พร ด้านขวามือของประตูทางเข้ามีสมุดรายชื่อผู้เข้ากราบไหว้และบริจาค ดังภาพประกอบ 109

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 109 บริบทรอบพระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ
จังหวัดอำนาจเจริญ

วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อประดิษฐานอยู่ในศาลาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก ด้านหน้าพระพักตร์มีโต๊ะหมู่บูชาประกอบด้วยพานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง แจกันดอกไม้ งาช้าง นาฬิกา ป้ายคำบูชาพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ พานดอกไม้ธูป เทียน ตู้บริจาค กระถางจุดธูป เทียน จัดฉากหลังองค์พระด้วยผ้าประดับ ทิศใต้และทิศเหนือ มีกิจกรรมตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรประจำเดือนเกิด ตู้บริจาค จุดบูชาวัตถุมงคล ดังภาพประกอบ 110

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 110 บริบทรอบพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

8. ด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร

วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณรในวัดถือปฏิบัติคล้ายกันหมดทั้ง 6 วัด คือ รับสังฆทาน ให้ศีลให้พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธีกรรม ต้อนรับทักทายสนทนากับญาติโยม ชาวบ้านประชาชน และนักท่องเที่ยว ด้วยความสุภาพอ่อนโยน และดูแลให้เช่าวัตถุมงคล ดังภาพประกอบ 111

ภาพประกอบ 111 พระสงฆ์ปะพรมน้ำมนต์ ให้ศีลและพร แก่ผู้เข้ากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

9. ด้านชุมชนมีส่วนร่วม

ชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับวัดมี 2 ลักษณะคือ ในที่มีงานประจำปี และงานตลอดปี ในงานประจำปีนั้น ชุมชนจะเข้าร่วมตามคำสั่งของวัด คณะกรรมการวัด โดยยึดคำสั่งของวัดเป็นหลัก ส่วนในงานตลอดปีนั้น ทางวัดไม่ได้มีคำสั่ง แล้วแต่ผู้มีจิตศรัทธาจะเข้าร่วม ดังตัวอย่างวัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม ได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนทั้งในรอบ บริเวณวัดและชุมชนรอบนอกโดยการทำโรงทาน จัดคณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชนและญาติเจ้าอาวาสดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน ทำความสะอาด จัดบริเวณสถานที่ภายวัดและในช่วงที่มีการจัดงานประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดประเพณีพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา และเข้าร่วมกิจกรรมทางวัด ดังภาพประกอบ 112

ภาพประกอบ 112 ชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีพิธีกรรมสำคัญทางศาสนาของวัดโอกาส

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 113 โรงพยาบาลนครพนม ร่วมทำโรงทานที่วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ชุมชนและวัดจัดทำตามคำสั่งของเจ้าอาวาสวัด ดังคำสั่งในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ดังนี้

ลำดับพิธีสรงน้ำพระติ้ว – พระเทียมประจำปี 2556
วันที่ 24 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556
ณ วัดโอกาส ถนนสุนทรวิจิตร ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

วันพฤหัสบดีที่ 23 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2556

เวลา 18.00 น. พระเถรานุเถระและทายกทายิกาวัดโอกาสพร้อมกันภายในอุโบสถ เพื่อประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์

เวลา 18.30 น. เจ้าอาวาสวัดโอกาสจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ศาสนาพิธีกรนำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยและอาราธนาศีล
- ประธานสงฆ์ให้ศีลจบแล้วศาสนพิธีกรอาราธนาพระปริตรมงคล
- ตัวแทนพระสงฆ์ในพิธีชุมนุมเทวดาและพระสงฆ์ 9 รูป เจริญพุทธมนต์
- จบแล้วถวายจตุปัจจัยและพระสงฆ์อนุโมทนา เป็นอันเสร็จพิธี

Mahasarakham University

วันศุกร์ที่ 24 เดือนพฤษภาคม 2556

เวลา 11.00 น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์สามเณรภายในวัด

เวลา 13.00 น. ประกอบพิธีสรงน้ำพระติ้ว – พระเทียม

- พระสงฆ์ – สามเณรและทายก- ทายิกา พร้อมกันภายในหอพระติ้ว-พระเทียม ทำวัตรสวดมนต์
- พราหมณาจารย์ขอขมาและป่าวอัญเชิญพระติ้ว – พระเทียมลงแห่รอบเมืองนครพนมและสรงน้ำประจำปี
- อัญเชิญพระติ้ว – พระเทียมขึ้นพาหนะที่เตรียมไว้เพื่อจัดขบวนแห่รอบเมืองตามเส้นทางที่กำหนด คือ ถนนสุนทรวิจิตรตั้งแต่หน้าวัดโอกาส ถึง สี่แยกปั้มน้ำมันเอสโซ่ แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนอภิบาลบัญชา ถนนอภิบาลบัญชาตั้งแต่แยกปั้มน้ำมันเอสโซ่ถึงสี่แยกสว่าง แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนเฟื่องนคร ถนนเฟื่องนครตั้งแต่สี่แยกร้านสว่าง แล้วเลี้ยวขวาเข้าถนนสุนทรวิจิตร ถนนสุนทรวิจิตรตั้งแต่แยกหอนาฬิกาแล้วจัดเป็นรูปขบวนเดินจนถึงหน้าวัดโอกาส แล้วแห่พระติ้ว พระเทียมรอบอุโบสถและหอพระติ้ว-พระเทียมเป็นทักษิณาวัตรครบ 3 รอบ แล้วนำขึ้นประดิษฐาน ณ แท่นสรงน้ำที่เตรียมไว้และจัดวางเครื่องสักการะ
- ประธานสงฆ์จุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่ขันสาครสำหรับสรงน้ำพระติ้ว – พระเทียม
- ประธานฝ่ายฆราวาสจุดเทียนกิ่งเทียนง่าที่เชิงเทียนหน้าเวทีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม
- แล้วสรงน้ำพระติ้ว – พระเทียมตามลำดับ คือ พระสงฆ์ – สามเณร และผู้ถือศีลแปดหรือนางเทียม
- ประธานถวายพวงมาลัยดอกกันเกราและสรงน้ำต่อจากนั้นประชาชนทั่วไปร่วมสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียมไปจนกว่าจะเสร็จพิธี

หมายเหตุ กำหนดการอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม

วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชุมชนทั้งในรอบ บริเวณวัดและชุมชนรอบนอกโดยการทำโรงทาน จัดคณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชนและญาติ เจ้าอาวาสดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูปเทียน ทำความสะอาด จัดบริเวณสถานที่ภายวัดและในช่วงที่มีการจัดงานประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญทางศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนงบประมาณในการจัดประเพณีพิธีกรรมสำคัญทางศาสนา และเข้าร่วมกิจกรรมทางวัด ดังภาพประกอบ 114

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 114 ชาวบ้านและเทศบาลตำบลพนาร่วมทำความสะอาดวิหารพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ได้ให้สิ่งที่สมความปรารถนาในด้านโชคลาภ แคล้วคลาด ปลอดภัย ความอุดมสมบูรณ์ บุตรธิดา โรคภัยไข้เจ็บ ของหาย คู่ครอง ตำแหน่งหน้าที่การงาน ดังตัวอย่างความศักดิ์สิทธิ์ดังนี้

พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม การบ่า บน ให้ได้ฝนตกตามฤดูกาล ให้ได้บุตร ธิดา ให้อยู่ดีความสุข ตัวอย่างเช่น ในงานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม ในช่วงที่ขบวนแห่พระติ้ว-พระเทียม รอบวิหารท้องฟ้ายังสว่างแจ่มใส แต่พอแห่พระติ้ว-พระเทียม รอบวิหารรอบที่ 3 ฟ้าได้ร้องคำรามและฝนเริ่มตก เมื่ออัญเชิญพระติ้ว-พระเทียม ขึ้นแท่นเพื่อสรงน้ำ ฝนก็ตกลงมาอย่างรุนแรง ดังภาพประกอบ 115

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 115 ฝนตกลงมาขณะทำพิธีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม

พระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าทุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม พระบางจะให้ผู้บ่า บน สมความปรารถนาในตำแหน่งหน้าที่การงาน สอบบรรจุเป็นข้าราชการได้ ได้บุตรธิดาสมความตั้งใจ การบ่า บน นั้นจะแต่งขัน 5 ไปตั้งจิตอธิษฐานให้พระบางดลบันดาลให้ตามที่ต้องการ และเมื่อได้ดังที่ต้องการแล้วจะถวายเครื่องสักการะที่ให้สัญญาไว้กับพระบาง ดังภาพประกอบ 116

ภาพประกอบ 116 เด็กชายขวัญ บุพศิริ บุตรนายสมศักดิ์ บุพศิริ ที่ได้จากการอธิษฐานต่อพระบาง วัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

Mahasarakham University

พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ การบ่า บน ให้ได้สิ่งที่ปรารถนาและเมื่อได้สมความปรารถนาแล้วมีการบูชาเครื่องบูชาสังเวย เครื่องสักการะต่อพระเหลาเทพนิมิตตามที่ได้บ่า บน ไว้ เช่น การขอให้ได้ย้ายสถานที่ทำงาน เมื่อได้ย้ายสถานที่ทำงานแล้วได้นำพวงมาลัย 9 พวงมาถวายพระเหลาเทพนิมิต และขอให้ได้บุตรธิดา และเมื่อได้บุตรธิดาแล้วนำมาถวายเป็นลูกพระเหลาเทพนิมิต ดังภาพประกอบ 117

ภาพประกอบ 117 การถวายพวงมาลัยต่อพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

พระเจ้าใหญ่ลือชัย ให้ในสิ่งที่ปรารถนาและเมื่อได้สมความปรารถนาแล้วมีการบูชาเครื่องบูชาสังเวย เครื่องสักการะต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัยตามที่ได้บ่าไว้ เช่น การขอให้สอบได้ในตำแหน่งหน้าที่การงาน และขอให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ การบ่า บนนั้นให้แต่งขัน 5 และตั้งจิตอธิษฐานขอกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย และเมื่อได้สมความปรารถนาแล้วถวายเครื่องสักการะหรือเครื่องสังเวย ตามที่ได้สัญญาไว้กับพระเจ้าใหญ่ลือชัยไว้ ตัวอย่างการแต่งขัน 5 และการถวายเครื่องสักการะเครื่องสังเวย ดังภาพประกอบ 118-119

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 118 การแต่งขัน 5 ในการบำ บน ให้พระเจ้าใหญ่ลือชัยให้สมความปรารถนา

ภาพประกอบ 119 การถวายเครื่องสังเวยเมื่อได้สิ่งที่สมความปรารถนาต่อพระเจ้าใหญ่ลือชัย

Mahasarakham University

พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้ในเรื่องตำแหน่งหน้าที่การงาน ได้เลื่อนยศเลื่อนตำแหน่ง ได้บุตรธิดา ดังการให้ข้อมูลของชาวบ้านว่า ได้ก่อนหน้านั้นได้ไปอธิษฐานต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์หลายองค์ หลายแห่ง ให้ดลบันดาลให้ประสบผลสำเร็จในการสอบเข้าทำงานเป็นข้าราชการแต่ไม่ประสบผลสำเร็จ สอบอีกครั้งจึงได้นำเครื่องสักการะมาตั้งจิตอธิษฐานต่อหน้าพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงให้ช่วยเหลือในการสอบเข้ารับราชการได้ จึงอธิษฐานว่าถ้าได้แล้วจะนำผ้าไตรจีวรมาถวาย หลังจากสอบเสร็จแล้วปรากฏว่าสอบติดเป็นข้าราชการได้

ภาพประกอบ 120 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีความศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องการให้ได้ขึ้นได้ตำแหน่งหน้าที่การงาน ให้บุตรธิดา ให้ได้โชคลาภจากการเสี่ยงเลข ดังการให้ข้อมูลของเจ้าอาวาสวัดพระโตที่ได้เล่าว่า วันหนึ่งที่วัดพระโต มีชาวบ้าน 3 คน เดินทางมาที่วัดพร้อมกับแบกหามปูนเข้ามา 3 ถุง มาขออนุญาตกับเจ้าอาวาสจะนำปูนมาปิดทับรอยแตกร้าวด้านหลังพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ เจ้าอาวาสถามว่าทำไมถึงรู้ว่าพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีรอยร้าว ชาวบ้านบอกว่าเมื่อ 7-10 วัน ได้มีโอกาสมากราบไหว้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ คืนหนึ่งพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อได้ไปเข้าฝันให้ให้เอาปูนไปปิดรอยร้ายที่ด้านหลังให้ด้วย พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อได้บอกให้ไปซื้อเลขหวยและก็ถูกใต้ดิน ได้เงินมา 5,000 บาท จึงได้ซื้อปูนมาถวาย (พระครูพุทธวราธิคุณ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 121 ผู้วิจัยสัมภาษณ์พระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

ด้านศักยภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

งานประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่จัดขึ้นในวัดที่ผู้วิจัยได้ศึกษาทั้ง 6 วัดนั้นมีศักยภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ทั้งที่คล้ายกันและแตกต่างกัน ดังเสนอตามลำดับดังนี้

1. พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.1 ด้านแหล่งข้อมูล

วัดโอกาส ได้มีการแจกเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระติ้ว-พระเทียม ประวัติของวัดโอกาส แก่ผู้เข้ากราบไหว้พระติ้ว-พระเทียม ในงานประเพณีไม่มีพิธีกรในการบอกลำดับขั้นตอนการจัดงาน (เฉลิมศรี มากผล. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 122 เอกสารแผ่นพับประวัติพระติ้ว-พระเทียม และวัดโอกาส

1.2 ด้านสถานที่พัก

วัดโอกาสจัดที่พักไว้สำหรับพระสงฆ์เท่านั้น ไม่มีห้องพักสำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มีความประสงค์จะพักที่วัด วัดโอกาสอยู่ในตัวเมืองจังหวัดนครพนม จึงมีโรงแรมบ้านพัก จำนวนมากไว้คอยบริการแก่ประชาชน และนักท่องเที่ยว (พระพอต. 2556 : สัมภาษณ์)

1.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

วัดโอกาสมีห้องน้ำ-ห้องส้วม 1 แห่ง ในการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนาหรืองานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม มีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วมไม่เพียงพอกับผู้ใช้บริการ ในช่วงฤดูฝน ทำให้ห้องน้ำเปียกแฉะ เลอะเทอะ (เฉลิม ศรีสุโธ. 2556 : สัมภาษณ์)

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 123 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

1.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

ที่วัดโอกาสเวลา 10-11 นาฬิกา มีชาวบ้านชุมชนวัดโอกาสและบริเวณใกล้เคียงนำอาหารคาวหวานมาบริการแก่พระสงฆ์ ผู้มากราบไหว้ขอพรกับพระติ้ว-พระเทียม รวมถึงนักท่องเที่ยวรับประทานฟรีที่บริเวณศาลาอเนกประสงค์ฟรี ส่วนบริเวณด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้างของวัดโอกาสมีร้านอาหารและเครื่องดื่มคอยให้บริการจำนวนมาก (เฉลิม ศรีสุโธ. 2556 : สัมภาษณ์)

1.5 ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

วัดโอกาสไม่มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกที่เป็นของชุมชน มีตู้ให้เช่าบูชาวัตถุมงคลจัดไว้ในวิหารพระติ้ว-พระเทียม เช่น พระบูชา เหรียญพระชนิดผง และโลหะ บริเวณประตูทางเข้าวัดโอกาสมีดอกไม้ ธูป เทียน กระเบื้องมุงหลังคา น้ำมันตะเกียง ให้แก่ประชาชน และนักท่องเที่ยวได้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล

1.6 ด้านสถานที่จอดรถ

วัดโอกาสมีพื้นที่ 3 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา มีอาคารศาสนสถาน เช่น วิหาร อุโบสถ ศาลาเอนกประสงค์ ศาลาการเปรียญ กุฏิพระสงฆ์ ห้องน้ำ-ห้องส้วม หอระฆัง ทำให้พื้นที่วัดคับแคบลง ทำให้มีสถานที่จอดรถในบริเวณวัดน้อย ประชาชน ชาวบ้าน นักท่องเที่ยวที่เข้าไปกราบไหว้ขอพรพระติ้ว-พระเทียม หรือชมความสวยงามของวัดและบริเวณใกล้เคียงวัด จอดรถได้บริเวณด้านหน้าวัด

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 124 บริเวณสถานที่อดรถหน้าวัดโอกาส

2. พระบาง วัดไตรภูมิ บ้านท่าอุเทน ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

2.1 ด้านแหล่งข้อมูล

การจัดงานประเพณีสรงน้ำพระบาง และประเพณีทั่วไปทางวัดและชุมชนได้แจกหนังสือพระบางแก่ผู้เข้าร่วมงานและนักท่องเที่ยว เนื้อหาในหนังสือประกอบด้วยประวัติพระบางและวัดไตรภูมิ การสร้างพระพุทธรูป ตำนานพระบรมสารีริกธาตุ ต้นกำเนิดประเพณีสงกรานต์ บุคคลสำคัญของวัดไตรภูมิ

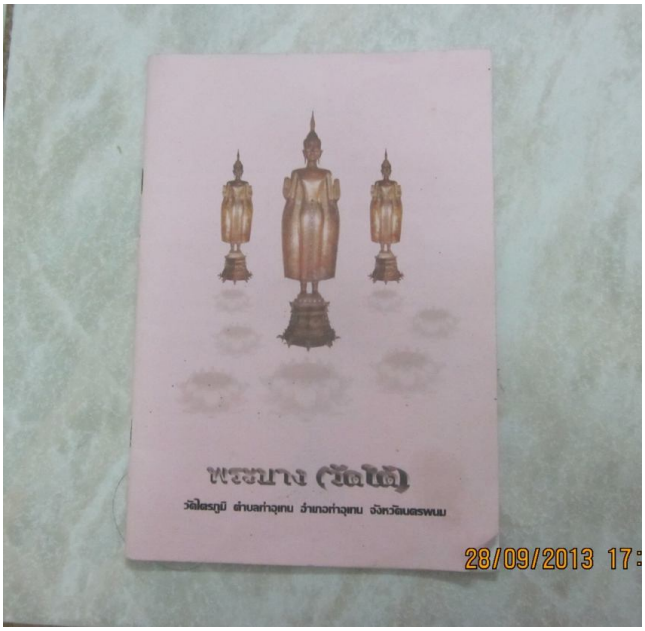

ภาพประกอบ 125 หนังสือพระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

Mahasarakham University

2.2 ด้านสถานที่พัก

พุทธศาสนิกชน ผู้มีความเคารพศรัทธาพระบาง ที่อยู่ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด ต่างประเทศ มีความต้องการที่จะพักเพื่อเข้าร่วมประเพณีสรงน้ำพระบาง ในชุมชนและในอำเภอท่าอุเทนมีโรงแรม บ้านพักโฮมเสตย์ ไว้บริการหลายสถานที่ และทางวัดบริการที่พักสำหรับพระสงฆ์

2.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

วัดไตรภูมิมีห้องน้ำ- ห้องส้วม 1 แห่ง ในการจัดกิจกรรมสำคัญทางศาสนาหรืองานประเพณีสรงน้ำพระบาง มีผู้เข้าร่วมงานจำนวนมากทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วมไม่เพียงพอกับผู้ใช้บริการ งานประเพณีสรงน้ำพระติ้ว-พระเทียม จัดในสงกรานต์ ทำให้ห้องน้ำเปียกแฉะ เลอะเทอะ

ภาพประกอบ 126 ห้องน้ำ-ห้องส้วมวัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

2.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

วัดไตรภูมิเป็นวัดที่มีบริเวณคับแคบ การจัดให้มีร้านอาหารจำหน่ายอาหาร เครื่องดื่ม ภายในวัดจึงไม่มี ได้ให้พ่อค้า แม่ค้า จำหน่ายในบริเวณด้านหน้าของวัดริมฝั่งกับแม่น้ำโขง

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 127 ร้านจำหน่ายอาหารหน้าวัดไตรภูมิ อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม

2.5 ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

วัดเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาจึงไม่เน้นในเรื่องการจำหน่ายของที่ระลึก จะมีวัตถุมงคลให้บูชาเมื่อทางวัดมีกิจกรรมประเพณีที่สำคัญทางศาสนาเท่านั้น

2.6 ด้านสถานที่จอดรถ

จากการสังเกตพบว่าในวันจัดงานประเพณีสรงน้ำบาง ในวัดบริเวณวัดไตรภูมิไม่มีที่จอดรถ เนื่องจากวัดมีบริเวณคับแคบ ผู้เข้าร่วมงานต้องการจอดรถไว้นอกบริเวณวัด

3. พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.1 ด้านแหล่งข้อมูล

งานประเพณีมัสการพระเหลาเทพนิมิตมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมงานประเพณีมัสการพระเหลาเทพนิมิต ในพิธีเปิดงานและพิธีบูชาองค์พระเหลาเทพนิมิตเริ่มในเวลา 18.30 น. เป็นต้นไป มีนายอำเภอพนาเป็นผู้กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดงานประเพณีมัสการพระเหลา ในงานมีเอกสารแผ่นพับให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการจัดงานพระเหลาเทพนิมิต และประวัติความเป็นมาของพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

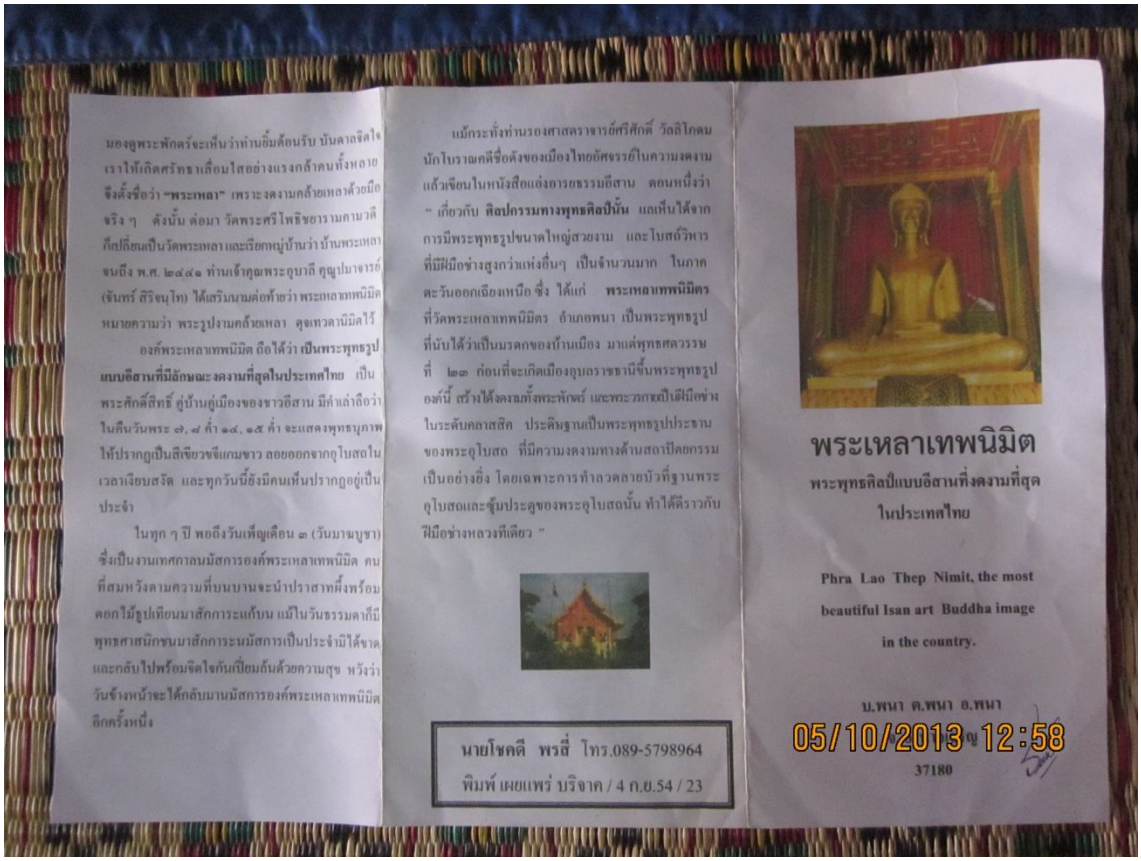

ภาพประกอบ 128 เอกสารแผ่นพับพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.2 ด้านสถานที่พัก

ในอำเภอพนามีบ้านพัก และรีสอร์ท ไว้บริการสำหรับประชาชน ชาวบ้านทั่วไปที่ต้องการพักค้างคืน ส่วนทางวัดพระเหลาเทพนิมิตมีสถานที่พักสำหรับพระสงฆ์ที่เดินทางมาร่วมงานประเพณีและกิจกรรมสำคัญๆ ร่วมกับวัด

3.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

วัดพระเหลาเทพนิมิตมีห้องน้ำ ห้องส้วม 2 แห่ง รวม 12 ห้อง ไว้บริการในการงานประเพณีนมัสการพระเหลามีผู้มีจิตศรัทธามาเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ตั้งใจมาและไม่ตั้งใจมาทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วม ไม่พอให้บริการ ห้องน้ำ-ห้องส้วม ไม่สะอาดเท่าที่ควร น้ำประปาไหลน้อยไม่สะดวกกับผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเหลาเทพนิมิต

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 129 ห้องน้ำ-ห้องส้วมวัดพระเหลาเทพนิมิต อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ

3.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

บริเวณภายในวัดไม่มีร้านอาหารจำหน่ายบริการให้ประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้ที่มากราบไหว้ขอพรกับพระเหลาเทพนิมิต ในระหว่างที่มีงานประเพณีทางวัดได้อนุญาตให้พ่อค้าแม่ค้า นำอาหารมาจำหน่ายได้ในบริเวณวัดได้ชั่วคราว

3.5 ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

วัดพระเหลาเทพนิมิตมีสถานที่ให้บูชาวัตถุมงคล คือ พระเครื่อง พระพิมพ์ พระผง พระบูชา รูปภาพพระเหลาเทพนิมิต ไม่มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกของชุมชน

3.6 ด้านสถานที่จอดรถ

วัดพระเหลาเทพนิมิตมีสถานที่มีบริเวณจอดรถที่กว้างขวาง ประชาชนนักท่องเที่ยวเลือกจอดรถได้ตามสะดวก

3.7 ด้านอื่น ๆ

จากการสังเกตพบว่าการทำพิธีสักการบูชาเครื่องสังเวย และพิธีเปิดงานประเพณีจัดทำในตอนกลางคืน มีการนำหมอลำซิ่งมาแสดงภายในบริเวณวัด ผู้มาร่วมพิธีแต่งกายไม่เหมาะสม เช่น สวมกางเกงขาสั้น เป็นต้น ดอกไม้ ธูปเทียน ไม่พอสำหรับผู้เข้าร่วมพิธี และบริเวณนั่งปริวาสกรรมสำหรับผู้เข้าร่วมพิธีคับแคบ

ส่วนปัญหาในการปฏิบัติต่อพระเหลาเทพนิมิตในโอกาสทั่วไปนั้นพบว่า ทางวัดไม่มีดอกไม้ธูปเทียนให้ผู้มีศรัทธาบูชากราบไหว้ ไม่มีพระภิกษุสงฆ์ สามเณร ทำพิธีแก่ผู้มาบนบานและให้บริการบูชาของที่ระลึก

Mahasarakham University

4. พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ

4.1 ด้านแหล่งข้อมูล

ในวัดมีแผ่นป้ายประวัติวัดอำนาจและพระเจ้าใหญ่ชัยลือ บอกความเป็นมาของวัด พระเจ้าใหญ่ลือชัย และการจัดงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยมีการติดป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนเข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย

ภาพประกอบ 130 ป้ายประวัติวัดอำนาจและพระเจ้าใหญ่ลือชัย

4.2 ด้านสถานที่พัก

วัดอำนาจมีที่พักสำหรับพระสงฆ์ที่เดินทางมาร่วมพิธีในงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัย ในอำเภอลืออำนาจมีที่พักที่ โรงแรม บริการสำหรับผู้มาร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่ลือชัยที่เดินทางมาจากต่างพื้นที่ได้พัก

4.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

วัดอำนาจมีห้องน้ำ ห้องส้วม ไว้บริการประชาชน นักท่องเที่ยวและผู้เข้ากราบไหว้ขอพรกับพระเจ้าใหญ่ลือชัย

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 131 ห้องน้ำวัดอำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

4.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

วัดอำนาจไม่มีร้านอาหารไว้บริการแก่ประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้เข้ากราบไหว้บูชาพระเจ้าใหญ่ลือชัย มีร้านอาหารจำหน่ายในชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับวัดอำนาจ ในการจัดงานประเพณีที่สำคัญทางศาสนา ทางวัดมีโรงทานไว้บริการให้กินฟรี แต่ก็มีพ่อค้า แม่ค้า มาตั้งแผงนำอาหารมาจำหน่ายเป็นการชั่วคราว

4.5 ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

วัดอำนาจมีสถานที่ให้บูชาวัตถุมงคล มีพระบูชา พระเครื่อง ยันต์ ให้ผู้เลื่อมใสและศรัทธาได้เช่าไว้เพื่อเป็นสิริมงคล

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 132 ร้านบูชาวัตถุมงคล วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ

4.6 ด้านสถานที่จอดรถ

วัดอำนาจมีสถานที่จอดรถกว้างขวางทั้งทางในบริเวณวัดและนอกบริเวณวัด ประชาชน นักท่องเที่ยว และผู้เข้าร่วมงานประเพณีจอดรถได้ตามสะดวกไม่คิดค่าบริการ

5. พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.1 ด้านแหล่งข้อมูล

เอกสารแผ่นพับของวัดมหาวนารามที่แจกฟรีสำหรับผู้เข้ากราบไหว้นมัสการพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ในเอกสารแผ่นพับได้บอกถึงประวัติวัดมหาวนาราม ประวัติการสร้างพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ในการจัดงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมีป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนเข้าร่วมงาน

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 133 เอกสารแผ่นพับวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.2 ด้านสถานที่พัก

วัดมหาวนารามตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี มีโรงแรม สถานที่พักไว้บริการสำหรับผู้เข้าร่วมงานที่ต้องการพักค้างคืน มีสถานที่พักสำหรับพระสงฆ์ สำหรับประชาชนทั่วไป นักท่องเที่ยว มีศาลารับรองให้พักผ่อนได้

5.3 ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

ในวัดมหาวนารามมีห้องน้ำ-ห้องส้วม ไว้บริการ บริเวณประตูทางเข้ามีตู้บริจาคสำหรับผู้มีจิตศรัทธา ในช่วงที่มีงานกิจกรรมสำคัญทางศาสนา และพิธีสำคัญสำหรับพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง จะมีผู้เข้าร่วมงานประเพณีพิธีกรรมจำนวนมากทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วมไม่พอกับจำนวนผู้ใช้บริการ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 134 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

5.4 ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

ในวัดมหาวนารามมีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่มไว้บริการด้านข้างของวัด และวันที่มีกิจกรรมทางศาสนาที่สำคัญและงานประเพณีสรงน้ำพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง มีพ่อค้า แม่ค้า มาตั้งแผงจำหน่ายอาหารแบบชั่วคราวจำนวนมาก อาหารส่วนมากที่จำหน่ายไม่ค่อยเน้นในเรื่องความสะอาด และคุณภาพและประโยชน์ของอาหาร

5.5 ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

ทางวัดมหาวนารามมีจุดบูชาวัตถุมงคล เครื่องไทยทานชุดเครื่องใช้ และชุดยาสำหรับสงฆ์ ไว้บริการผู้มีจิตศรัทธาเช่าบูชา มีร้านจำหน่ายของที่ระลึกที่เป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดเช่น เสื้อ หมวก พวงกุญแจ เป็นต้น

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 135 วัตถุมงคลวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ภาพประกอบ 136 เครื่องไทยทานวัดมหาวนาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

Mahasarakham University

6. พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

6.1 ด้านแหล่งข้อมูล

วัดพระโต บ้านปากแซง แจกเอกสารประวัติพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อแก่ผู้มากราบไหว้ขอพรและผู้เข้าร่วมงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

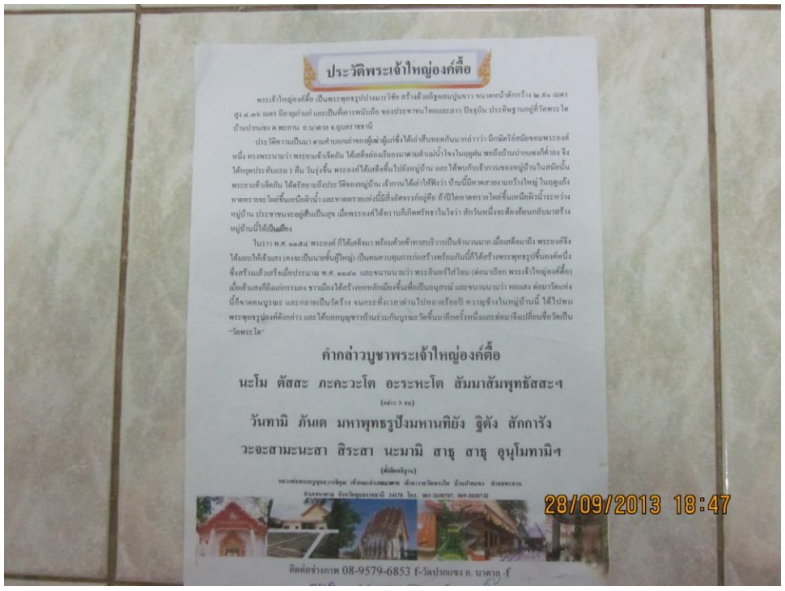

ภาพประกอบ 137 เอกสารแผ่นพับประวัติพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

6.2 สถานที่พัก

วัดพระโต เป็นวัดที่อยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอนาตาล มีพื้นที่ติดกับแม่น้ำโขงฝั่งตรงข้ามเป็นเมืองปากตะพาน เมืองคอนพะเพ็ง สปป.ลาว ไม่มีสถานที่พักที่เป็นโรงแรม บ้านพัก หรือรีสอร์ทให้แก่ผู้ที่ต้องการพักค้างคืน ทางวัดมีอาคารศาลารับรองแขก และห้องพักไว้สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะพักค้างคืนโดยไม่คิดค่าบริการแล้วแต่จะบริจาคให้

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 138 ห้องพักสำหรับผู้ที่ต้องการพักในวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

6.3 ห้องน้ำ-ห้องส้วม

วัดพระโต บ้านปากแซง มีห้องน้ำ-ห้องส้วม ที่สะอาด มีอ่างล้างหน้า ล้างมือ ห้องน้ำ-ห้องส้วมสำหรับคนชราและพิการ ไว้ใช้บริการเปิดตลอดเวลา ในระหว่างที่มีกิจกรรมสำคัญทางศาสนางานประเพณีเกี่ยวกับพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วม ไม่พอกับจำนวนผู้ใช้บริการ ทำให้ห้องน้ำ-ห้องส้วมสกปรก

ภาพประกอบ 139 ห้องน้ำ-ห้องส้วม วัดพระโต สำหรับประชาชน และนักท่องเที่ยว

Mahasarakham University

6.4 ร้านจำหน่ายอาหาร

ทางวัดจะจัดแบ่งพื้นที่ให้พ่อค้า แม่ค้า ประชาชนเช่าพื้นที่ในการจำหน่ายอาหาร สามารถทำรายได้ให้แก่ทางวัดแต่ละปีเป็นเงินหลายล้านบ้าน ผู้ประสงค์จะนำอาหารมาจำหน่ายต้องติดต่อเช่าพื้นที่กับเจ้าอาวาสองค์เดียว และเจ้าอาวาสจะเป็นผู้กำหนดราคาและบริเวณที่จะขายสินค้า ส่วนในเวลาที่มีงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ทางวัดจะจัดสถานที่ให้พ่อค้า แม่ค้า จำหน่ายสินค้าให้โดยคิดค่าเช่าเป็นรายวัน นอกจากนี้ทางวัดได้จัดให้โรงครัวเพื่อให้บริการแก่ผู้มากราบไหว้ทุกวัน

ภาพประกอบ 140 ร้านจำหน่ายอาหารนอกบริเวณวัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี

6.5 ร้านจำหน่ายของที่ระลึก

วัดพระโต มีการให้เช่าบูชาวัตถุมงคลซึ่งมีอยู่หลายชนิด คือ พระบูชา พระเหรียญ พระผง ตะกรุด ยันต์ รวมถึงจตุคามรามเทพ อยู่ภายในบริเวณวัด ส่วนร้านจำหน่ายของที่ระลึกของพ่อค้า แม่ค้า จะอยู่ภายนอกบริเวณวัด

6.6 สถานที่จอดรถ

วัดพระโต มีสถานที่จอดรถกว้างขวางอยู่ด้านนอกบริเวณวัดผู้เข้ามาร่วมงานประเพณีเลือกจอดรถได้ตามสะดวก แม้ว่าทางวัดจะมีสถานที่จอดรถกว้างขวาง แต่ก็ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ใช้บริการในช่วงที่มีงานประเพณีนมัสการพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ

Mahasarakham University

ภาพประกอบ 141 สถานที่จอดรถวัดพระโต สำหรับประชาชนและนักท่องเที่ยว

6.7 ด้านอื่น ๆ

ในวันสำคัญทางศาสนาหรืองานประเพณีที่สำคัญ ซึ่งมักมีประชาชนจากทั่วสารทิศ ผู้มีจิตศรัทธาพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงมาร่วมพิธีเป็นจำนวนมากทำให้อุโบสถที่ประดิษฐานพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลงไม่พอรองรับกับจำนวนผู้เข้ากราบไหว้ เกิดความแออัดในการเข้าไปกราบไหว้

สรุป ศักยภาพในการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกสรุปได้ดังตาราง 4

ตาราง 4 ศักยภาพในการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งอำนวยความสะดวก
พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม 1. ด้านแหล่งข้อมูล	มีการแจกเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระติ้ว-พระเทียม ประวัติของวัดโอกาส มีเฟสบุควัดโอกาส
2. ด้านสถานที่พัก	มีที่พักสำหรับพระสงฆ์
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	ด้านทิศตะวันออก ประตูทางเข้าวัดด้านหลัง มีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	ด้านทิศตะวันออก และประตูทางเข้าวัดด้านหลังมีร้านจำหน่ายของที่ระลึกในวัดมีวัตถุมงคลให้บูชา
6. ด้านสถานที่จอดรถ	มีลานจอดรถ

Mahasarakham University

ตาราง 4 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งอำนวยความสะดวก
พระบาง วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัด นครพนม	
1. ด้านแหล่งข้อมูล	มีหนังสือพระบางแจก
2. ด้านสถานที่พัก	มีที่พักสำหรับพระสงฆ์
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	ด้านทิศตะวันออก และด้านหน้าวัดมีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	ด้านทิศตะวันออก และด้านหน้าวัด มีร้านจำหน่ายของที่ระลึก
6. ด้านสถานที่จอดรถ	ไม่มีลานจอดรถ
พระเหลาเทพนิมิต วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ	
1. ด้านแหล่งข้อมูล	แจกเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติของวัดและพระเหลาเทพนิมิต ป้ายประชาสัมพันธ์
2. ด้านสถานที่พัก	วัดมีที่พักสำหรับพระสงฆ์ ในอำเภอมีบ้านพัก รีสอร์ท
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	ด้านทิศตะวันออกของวัดมีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	มีวัตถุมงคลให้บูชา
6. ด้านสถานที่จอดรถ	มีลานจอดรถกว้างขวาง
พระเจ้าใหญ่ลือชัย วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ	
1. ด้านแหล่งข้อมูล	มีป้ายบอกประวัติของวัดและประวัติพระเจ้าใหญ่ลือชัย มีแผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์ มีเฟสบุค
2. ด้านสถานที่พัก	วัดมีที่พักสำหรับพระสงฆ์ ในอำเภอมีบ้านพัก รีสอร์ท
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง มีอ่างล้างมือ กระจก ผ้าเช็ดมือ มีดอกไม้ประดับบริเวณทางเข้า ปูพื้นด้วยกระเบื้อง มีห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ และคนพิการ

Mahasarakham University

ตาราง 4 (ต่อ)

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์/ด้าน	สิ่งอำนวยความสะดวก
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	ไม่มีร้านจำหน่ายอาหาร
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	มีวัตถุมงคลให้บูชาและสถานที่จำหน่ายของที่ระลึก
6. ด้านสถานที่จอดรถ	มีลานจอดรถกว้างขวาง
พระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	
1. ด้านแหล่งข้อมูล	แจกเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติของวัด และพระเจ้าใหญ่อินทร์แปลง มีป้ายประชาสัมพันธ์
2. ด้านสถานที่พัก	วัดมีที่พักสำหรับพระสงฆ์ บริเวณใกล้วัดมีโรงแรม ที่พัก รีสอร์ท มีศาลาสำหรับนั่งพักผ่อน
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง มีอ่างล้างมือ กระถางดอกไม้ประดับ
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	มีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	มีวัตถุมงคลและของที่ระลึกให้บูชา
6. ด้านสถานที่จอดรถ	มีลานจอดรถ
พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี	
1. ด้านแหล่งข้อมูล	แจกเอกสารแผ่นพับเกี่ยวกับประวัติของวัดและพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ มีป้ายประชาสัมพันธ์
2. ด้านสถานที่พัก	วัดมีที่พักสำหรับพระสงฆ์และประชาชน มีศาลานั่งพักผ่อน
3. ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม	มีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง มีอ่างล้างหน้า-ล้างมือ ผ้าเช็ดมือ, มีรองเท้าเปลี่ยนเข้าห้องน้ำ-ห้องส้วม มีห้องน้ำ-ห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ
4. ด้านร้านจำหน่ายอาหาร	มีร้านจำหน่ายอาหารอยู่ด้านทิศเหนือของวัด, มีโรงทาน
5. ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก	มีวัตถุมงคลและของที่ระลึกให้บูชา
6. ด้านสถานที่จอดรถ	มีลานจอดรถ

Mahasarakham University

สรุปศักยภาพการบูรณาการด้านสิ่งดึงดูดใจและสิ่งอำนวยความสะดวกได้ดังนี้

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจพบว่า พระพุทธรูปเป็นพระปางมารวิชัยและปางห้ามสมุทร ประเพณีพิธีกรรมมีการสรงน้ำพระและนมัสการพระ กิจกรรมประกอบในประเพณีพิธีกรรมมีขบวนแห่ มหรสพสมโภช ตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำเดือนเกิด กิจกรรมหลักมีการเสี่ยงทายเสี่ยงโชค บูชากระเบื้อง น้ำมันตะเกียง ดอกไม้ธูปเทียน มีวัตถุมงคลให้บูชาเช่น พระพุทธรูปบูชา พระเครื่อง กำไล สร้อยคอ ผ้ายันต์ ตะกรุด ระบบนิเวศบริเวณรอบวัดมีทิวทัศน์สวยงาม การจัดบริเวณภายในวัดมีความร่มรื่น สงบ อาคารสถานที่แยกเป็นสัดส่วน การจัดบริบทรอบพระพุทธรูปประกอบด้วยโต๊ะหมู่บูชา แจกันดอกไม้ พานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง ฉัตรเงิน ฉัตรทอง พานดอกไม้ธูปเทียน วัสดุอุปกรณ์เสี่ยงทาย ป้ายคำบูชาพระ จัดอย่างเป็นระเบียบ วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณรคือให้รับสังฆทาน ทำพิธีบ่า-บน ให้ศีล-พร รดน้ำมนต์ เป็นผู้นำทำพิธีกรรม ชุมชนมีส่วนร่วมคือทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูป-เทียน กระเบื้องมุงหลังคา น้ำมันเติมตะเกียง หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์มีความเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ให้

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ด้านแหล่งข้อมูลมีการแจกเอกสารแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด พระพุทธรูป และชุมชน ด้านสถานที่พัก มีที่พักสำหรับพระสงฆ์ มีศาลา โต๊ะ เก้าอี้ นั่งพักผ่อนบริเวณใกล้เคียงมีโรงแรม ที่พัก รีสอร์ท สำหรับประชาชนทั่วไป มีการจัดห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง มีอ่างล้างหน้า-ล้างมือ ผ้าเช็ดมือ มีรองเท้าเปลี่ยนเข้าห้องน้ำ-ห้องส้วม มีห้องน้ำ-ห้องส้วมสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ อาคารสถานที่อย่างเป็นสัดส่วน มีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายของที่ระลึกวัตถุมงคล มีบริเวณจอดรถกว้างขวาง

Mahasarakham University

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน
3. เพื่อศึกษาการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

สรุปผล

การวิจัย เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสานพบว่า

วัดในภาคอีสานเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ คาดว่าสร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2376 ส่วนมากมีพระภิกษุ พระครู เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด สร้างเพื่อเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง สร้างเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีและเป็นที่เคารพบูชา การเรียกชื่อวัดในครั้งแรกนิยมเรียกตามชื่อหมู่บ้าน ตามชื่อพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่หรือตามชื่อผู้สร้างวัด ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อตามโอกาสและสถานการณ์

ชุมชนในภาคอีสานส่วนมากเป็นชุมชนที่อพยพ และติดตามญาติมาจากที่อื่นเพื่อหาที่อยู่อาศัยและแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของชุมชนเป็นที่ราบ อยู่ใกล้กับแม่น้ำลำธาร มีความอุดมสมบูรณ์ การสร้างชุมชนนั้นคาดว่าสร้างมาก่อนหรือพร้อมกับการสร้างวัด

Mahasarakham University

ซึ่งไม่ปรากฏแน่นอน ผู้ก่อตั้งชุมชนนั้นส่วนมากเป็นพระภิกษุ พระครู พรานป่า หรือผู้นำชุมชน และมักตั้งชื่อตามลักษณะภูมิศาสตร์

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานสร้างขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2350 ส่วนมากพระพุทธรูปเป็นศิลปะแบบล้านช้าง สร้างด้วยอิฐถือปูนและแกะสลักด้วยไม้ลงรักปิดทอง ผู้ริเริ่มและสร้างพระพุทธรูปขึ้นคือพระภิกษุ พระครู สร้างขึ้นพร้อมหรือหลังการก่อตั้งวัดและชุมชน สร้างเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพื่อระลึกถึงและเพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นที่เคารพบูชากราบไหว้ของคนในชุมชน

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

ปัจจุบันภูมิปัญญาในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานพบว่า การจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมคือ

ด้านบุคคล บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ พราหมณ์ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมงาน กำหนดวันเวลาในการจัดงานและเป็นผู้นำทางพิธีกรรม รวมถึงการรับสังฆทาน รดน้ำมนต์ ให้ศีลให้พร ส่วนชาวบ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบเรื่องวัตถุมงคล จัดและทำความสะอาดสถานที่ทำโรงทาน และอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม

ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อประกอบในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในประเพณีประจำปีและประเพณีตลอดกาล ที่มีความหมายต่อความเชื่อ ความศรัทธา เคารพนับถือ และบูชาต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ เครื่องสักการะ เครื่องสังเวย หม้อน้ำมนต์ ขันน้ำมนต์ บาตรพระ ด้ายสายสิญจน์ เทียนง่า เทียนคู่ ดอกไม้ ธูป เทียน โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะเก้าอี้ เต้นท์

ด้านวิธีการขั้นตอนในการจัดงาน การเตรียมงานประเพณีพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น ชุมชนและวัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อกำหนดสถานที่ วัน เวลาในการจัดงานประเพณีพิธีกรรม แต่งตั้งคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน เตรียมวัตถุมงคลเครื่องไทยทาน และตกแต่งบริเวณอาคารสถานที่ เมื่อถึงวันจัดงานมีการบวงสรวงถวายเครื่องสักการะ และเครื่องสังเวยแก่พระพุทธรูป อัญเชิญพระพุทธรูปแห่รอบชุมชน โดยมีขบวนของนางรำ พุทธมามกะ ทายกทายิกา ชาวบ้านประชาชนร่วมขบวนแห่ มีการให้พุทธศาสนิกชนผู้มีความศรัทธานับถือปิดทององค์พระและสรงน้ำพระพุทธรูป

ปัญหาในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานพบว่า

ด้านบุคคล พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน มีน้อยไม่เพียงพอกับการดูแลและดำเนินกิจกรรมประเพณีพิธีกรรม ด้านสถานที่มีบริเวณคับแคบ ด้านทุนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ด้านเครื่องมือเครื่องใช้มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนในภาคอีสานมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ให้โชคลาภ ความปลอดภัย หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้ความอุดมสมบูรณ์ บุตรธิดา ความอุดมสมบูรณ์ และตำแหน่งหน้าที่การงาน

Mahasarakham University

3. การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน พบว่า

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจพบว่า

ด้านพุทธศิลป์ พระพุทธรูปมีลักษณะเป็นปางมารวิชัยนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระพักตร์กลม พระขนงโก่งโค้ง สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกรูปชมพู่ พระโอษฐ์หนากว้าง ริมพระโอษฐ์อวบอิ่มยิ้มแย้ม ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม พระเนตรเปิดหรี่มองลงต่ำ พระกรรณยาวถึงพระศอ เม็ดพระศกกลมปลายแหลม พุทธศิลป์มีศิลปะเป็นแบบล้านช้าง

ด้านกิจกรรมประกอบ วัดและชุมชนมีการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำและนมัสการพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในงานมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มหรสพสมโภชตลอดงาน มีการตักบาตรพระสงฆ์ ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรประจำเดือนเกิด การเสี่ยงทายเสี่ยงโชค บูชาวัตถุมงคล พระพุทธบูชา พระเครื่อง กำไล สร้อยคอ ผ้ายันต์ ตะกรุด กระเบื้องน้ำมันตะเกียง ดอกไม้ธูปเทียน และการบริจาคเงิน เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธา พุทธศาสนิกชน ชาวบ้านประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นได้รับความสนใจและร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาในประเพณีพิธีกรรม

บริเวณรอบวัด ส่วนมากวัดจะอยู่ติดกับแม่น้ำ ลำธาร ทำให้มีทิวทัศน์ที่เป็นธรรมชาติสวยงาม มีร้านจำหน่ายอาหาร สินค้าของที่ระลึกไว้บริการและจำหน่ายแก่ผู้เข้ามาร่วมประเพณีพิธีกรรมที่วัดจัดขึ้น และชุมชนรอบวัดมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ส่วนบริเวณภายในวัดมีการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับสวยงาม ทำให้มีบรรยากาศร่มรื่น การสร้างอาคารสถานที่อย่างเป็นสัดส่วน เช่น กุฏิพระสงฆ์ อุโบสถ วิหาร ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ-ห้องส้วม โรงครัว โรงอาหาร มีการจัดโต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่งศาลาพักผ่อน การจัดบริเวณรอบพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้นได้มีจัดเพื่อความสะดวกสำหรับผู้เข้าทำพิธีกรรมและกราบไหว้ ซึ่งมีการจัดโต๊ะหมู่บูชา แจกันดอกไม้ พานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง ฉัตรเงิน ฉัตรทอง พานดอกไม้ธูปเทียน วัสดุอุปกรณ์เสี่ยงทาย ป้ายคำบูชาพระ และจุดกราบไหว้พระ โดยมีการจัดอย่างเป็นระเบียบ

ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น ชุมชน ชาวบ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน บริษัท ห้างร้าน เข้าร่วมปรึกษาหารือกับวัด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดประเพณีพิธีกรรม มีการทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูป-เทียน วัตถุมงคล จัด ตกแต่งและทำความสะอาดบริเวณสถานที่ให้มีความสวยงาม สะดวกและพร้อมสำหรับการจัดงาน ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ จัดลำดับวิธีการขั้นตอนในการจัดงานและเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม

หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีความศรัทธานับถือ พุทธศาสนิกชน ชาวบ้านประชาชนทั่วไปเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้กราบไหว้ ตั้งจิตอธิษฐาน สักการะ ขอพรกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แล้วมักจะมีการบ่า-บน เพื่อจะได้ในสิ่งที่ปรารถนาและต้องการเช่น มีความเชื่อว่าพระพุทธรูปให้โชคลาภ ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้ความอุดมสมบูรณ์ ให้ได้บุตรธิดา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้สิ่งของที่หายไปได้กลับคืนมา ให้ได้มีคู่ครองและให้ตำแหน่งหน้าที่การงาน และเมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็มีการบนต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น โดยการถวายเครื่องสักการะ เครื่องสังเวย หรือเครื่องบูชา แล้วแต่ผู้บ่าที่ได้ให้ไว้กับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

Mahasarakham University

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า

ด้านแหล่งข้อมูล พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปได้รับข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ชุมชน และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นมาของการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากการแจกเอกสารแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือหนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์ของวัด

ด้านสถานที่พัก ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม และสถานที่จอดรถ 1) ด้านสถานที่พัก พระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปที่เข้าไปร่วมประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ทั้งประเพณีประจำปี และประเพณีตลอดเวลา ทางวัดมีที่พักค้างคืนสำหรับพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปที่มีความประสงค์จะพักค้างคืนที่วัด ทางวัดมีศาลาเอนกประสงค์ให้พักผ่อนนอนหลับได้ และบริเวณใกล้เคียงมีโรงแรม ที่พัก รีสอร์ท สำหรับพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านประชาชนทั่วไปที่ไม่ต้องการพักค้างคืนที่วัด 2) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม ในการจัดงานประเพณีประจำปี งานประเพณีตลอดเวลาทางวัดมีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง และสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการไว้บริการ มีอ่างล้างหน้า-ล้างมือ กระจก ผ้าเช็ดมือ รองเท้าเปลี่ยนเข้าห้องน้ำ-ห้องส้วม ห้องน้ำ-ห้องส้วมสะอาด 3) สถานที่จอดรถ ในบริเวณวัดหรือสถานที่จัดงานประเพณีพิธีกรรมมีสถานที่จอดรถผู้เข้าร่วมพิธีกรรมจอดรถได้ตามสะดวกไม่คิดค่าบริการ ส่วนผู้ไม่ประสงค์จะจอดรถในบริเวณวัดสามารถจอดได้รอบบริเวณวัดได้ตามสะดวก

ร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม และร้านจำหน่ายของที่ระลึกและบูชาวัตถุมงคล ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ต้องการที่จะรับประทานอาหาร-เครื่องดื่ม ซื้อของที่ระลึกและบูชาวัตถุมงคล หาซื้อได้บริเวณรอบวัดในบริเวณวัดและบริเวณใกล้เคียงได้

อภิปรายผล

การวิจัย เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลตามความมุ่งหมายของการวิจัยดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน

วัดในภาคอีสานเป็นวัดที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่ คาดว่าสร้างขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 1180-พ.ศ. 2376 ส่วนมากมีพระภิกษุ พระครู เป็นผู้ริเริ่มสร้างวัด สร้างเพื่อเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมือง สร้างเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนพิธีและเป็นที่เคารพบูชา การเรียกชื่อวัดในครั้งแรกนิยมเรียกตามชื่อหมู่บ้าน ตามชื่อพระพุทธรูปที่ประดิษฐานอยู่หรือตามชื่อผู้สร้างวัด ต่อมามีการเปลี่ยนชื่อตามโอกาสและสถานการณ์สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552 : 253-256) ที่ได้วิจัยท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างวัดของจังหวัดนครราชสีมามีการสร้างในสมัยอยุธยา พ.ศ. 1893–ปัจจุบัน วัดที่เก่าแก่มากได้แก่วัดพระนารายณ์และวัดบึง การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมามีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา

Mahasarakham University

ซึ่งสอดคล้องกับ Malinowski (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 113 ; อ้างอิงมาจาก Malinowski. 1995 : 194) ได้เสนอความคิดในทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่โดยมีความเห็นร่วมกันว่าสังคมต้องมีโครงสร้างที่ดีเพื่อการปฏิบัติงานอย่างมีเอกภาพ องค์ประกอบในโครงสร้างต้องเอื้ออำนวยระหว่างกันตามวิถีที่ควรจะเป็นเพื่อรักษาดุลยภาพของระบบส่วนรวม ดังนั้นขนบธรรมเนียมประเพณีและสถาบันต่าง ๆ ควรมีหน้าที่สนับสนุนระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง ประการที่สำคัญคือ ระบบสังคมและวัฒนธรรม ควรมีหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมสามารถปรับตัว จนเข้ากับสภาพแวดล้อมได้ ควรทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมให้เข้ามาร่วมกันทำงาน ทำกิจกรรมทางสังคมอย่างมีเสถียรภาพ

ชุมชนในภาคอีสานส่วนมากเป็นชุมชนที่อพยพ และติดตามญาติมาจากที่อื่นเพื่อหาที่อยู่อาศัยและแหล่งทำมาหากินที่อุดมสมบูรณ์ ลักษณะของชุมชนเป็นที่ราบ อยู่ใกล้กับแม่น้ำลำธาร มีความอุดมสมบูรณ์ การสร้างชุมชนนั้นคาดว่าสร้างมาก่อนหรือพร้อมกับการสร้างวัดซึ่งไม่ปรากฏแน่นอน ผู้ก่อตั้งชุมชนนั้นส่วนมากเป็นพระภิกษุ พระครู พรานป่า หรือผู้นำชุมชน และมักตั้งชื่อตามลักษณะภูมิศาสตร์สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนมพร สารสิทธิยศ (2552 : 214-218) ที่ได้วิจัยเรื่อง ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่าหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร เป็นหมู่บ้านของชาวผู้ไทยที่ถูกกวาดต้อน อพยพ และติดตามญาติพี่น้องมา ส่วนมากมาจากเมืองในแถบลุ่มแม่น้ำโขง ทิศใต้แห่งสิบสองจุไทย เช่น เมืองวัง เมืองเซโปน เมืองพิณ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เพื่อมาก่อตั้งรากฐานทำมาหากินในประเทศไทย และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วีระพล ภูวนนท์ (2545 : 68-73) ที่ได้วิจัยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอซุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตชาวบ้านหนองเขียดอพยพมาจากบ้านขี้เหล็กใหญ่ จังหวัดชัยภูมิ มาอยู่บ้านโคกกลาง อยู่ไม่นานเห็นว่าไม่เหมาะสมจึงย้ายไปอยู่ที่บ้านโนนขอนกลาง (ปัจจุบันเรียกว่าบ้านเก่า) เห็นว่าไม่เหมาะสมจึงย้ายไปที่บ้านจอมศรี ต่อมาหมู่บ้านได้ถูกไฟไหม้ นายบุญมี ขุนพรม จึงได้มาตั้งหมู่บ้านใหม่เมื่อ พ.ศ. 2460 ตั้งชื่อว่าบ้านหนองเขียด (หรือบ้านลำโจด) ที่ชื่อบ้านหนองเขียดเพราะมีหนองน้ำอยู่ เวลาฝนตกมีน้ำขังและมีเขียดอีโม้จำนวนหลายแสนตัว ส่งเสียงร้องสนั่นหวั่นไหวในฤดูฝนของทุกปี จึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านหนองเขียด จนถึงปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ Malinowski (1995 : 110) ได้นำเสนอแนวคิดหลักของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ว่า วัฒนธรรมสนองความต้องการความจำเป็นของปัจเจกบุคคล วัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการความจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ 1) ความจำเป็นต้องการพื้นฐาน (Basic Biological and Psychological Needs) เป็นความต้องการเบื้องต้นของมนุษย์ ได้แก่ ความจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่ เช่น ต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค การพักผ่อน การเจริญเติบโต การสืบพันธุ์ เป็นต้น 2) ความจำเป็นต้องการด้านสังคม (Instrumental Needs) จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคมเพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานและทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร การป้องกันภัย การผลิตสินค้า การบริการ และการควบคุมทางสังคม 3) ความต้องการทางด้านจิตใจ (Symbolic Needs) คือความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ความต้องการสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ

Mahasarakham University

และเวทมนต์คาถา โดยทั่วไปเวทมนต์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจเพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำค่อนข้างยากลำบากและมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนต์คาถาช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้นส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครองและให้ค่านิยมทางสังคม

พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานสร้างขึ้นประมาณ ปี พ.ศ. 1180 - พ.ศ. 2350 ส่วนมากพระพุทธรูปเป็นศิลปะแบบล้านช้าง สร้างด้วยอิฐถือปูนและแกะสลักด้วยไม้ลงรักปิดทอง ผู้ริเริ่มและสร้างพระพุทธรูปขึ้นคือพระภิกษุ พระครู สร้างขึ้นพร้อมหรือหลังการก่อตั้งวัดและชุมชน สร้างเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้าเพื่อระลึกถึงและเพื่อเป็นพุทธบูชา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และเป็นที่เคารพบูชากราบไหว้ของคนในชุมชน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระศิโรดม วชิรวราภรณ์ (2553 : 122-128) ที่ได้วิจัยพระพุทธไสยาสน์กับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคกลางผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของพระพุทธไสยาสน์ในเขตภาคกลางส่วนใหญ่ไม่ปรากฏชัดเจนว่าถูกสร้างขึ้นในสมัยใด ทราบแต่เพียงว่าเป็นการสืบทอดพุทธศาสนาจากความเชื่อและความศรัทธาของชาวไทยพุทธ เป็นการสร้างเพื่อเป็นสิ่งที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้าและเพื่อเป็นพุทธบูชา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ บุษบา กิติจันทโรภาส (2539 : 203-205) ที่ได้วิจัยคติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคามนิยมสร้างในปางมารวิชัย และปางพิจารณาชราธรรม จุดประสงค์ในการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นพุทธบูชาและการไถ่บาป ปรารถนาความยั่งยืนและความสุขในชีวิต

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

ปัจจุบันภูมิปัญญาในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานพบว่า การจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีองค์ประกอบที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมคือ

ด้านบุคคล บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดงานประเพณีพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ พราหมณ์ ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดเตรียมงาน กำหนดวันเวลาในการจัดงานและเป็นผู้นำทางพิธีกรรม รวมถึงการรับสังฆทาน รดน้ำมนต์ ให้ศีลให้พร ส่วนชาวบ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน มีหน้าที่ดูแลและรับผิดชอบเรื่องวัตถุมงคล จัดและทำความสะอาดสถานที่ ทำโรงทานและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุพจน์ ทองเนื้อขาว (2538 : 31) ได้ศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระธาตุขามแก่นมี 3 แบบ คือ พิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมส่วนบุคคล และพิธีกรรมส่วนรวม มีบุคคลเป็นผู้นำในการประกอบพิธีกรรมคือ พระสงฆ์ พราหมณ์ มัคทายก ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม ข้าเฝ้าพระธาตุ ลูกเผิ้ง ลูกเทียน ศรัทธาชาวบ้าน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมแพ ศรีปัญญา (2543 : 105-111) ที่ได้วิจัยประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุพระอานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่าองค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุอานนท์ แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือองค์ประกอบด้านบุคคล บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรมในงานนมัสการพระธาตุอานนท์ เจ้าพิธีผู้ทำหน้าที่ในการเป็นผู้นำส่วนมากจะเป็นฝ่ายพระสงฆ์ และเจ้าหน้าที่ของราชการ ผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ชาวบ้านที่มีความเชื่อและเคารพนับถือพระธาตุพระอานนท์

Mahasarakham University

ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ เพื่อประกอบในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในประเพณีประจำปีและประเพณีตลอดกาล ที่มีความหมายต่อความเชื่อ ความศรัทธา เคารพนับถือ และบูชาต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ คือ เครื่องสักการะ เครื่องสังเวย หม้อน้ำมนต์ ขันน้ำมนต์ บาตรพระ ด้ายสายสิญจน์ เทียนง่า เทียนคู่ ดอกไม้ ธูป เทียน โต๊ะหมู่บูชา โต๊ะเก้าอี้ เต้นท์ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ ถาวร ดำเนตร (2545 : 122-126) ได้วิจัยคติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเขียว อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของพิธีกรรมเกี่ยวกับการนับถือเจ้าจอมปากช่องภูเวียง มี 2 พิธีกรรมคือ พิธีกรรมส่วนบุคคล ได้แก่ การบอกกล่าว การบนบานหรือบำ และพิธีกรรมของชุมชน เป็นการบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าจอมปากช่องภูเวียง วัตถุสิ่งของที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมคือ ดอกไม้ ธูปเทียน ขันห้า ขันแปด พวงมาลัย บายศรี หมากพลู แป้งน้ำอบ น้ำหอม ข้าว ดอกไม้ รูปปั้นช้างม้า ต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง มีดดาบ น้ำมนต์ น้ำดื่ม เหล้า ผลไม้ อาหารคาว หัวหมู ไก่ ข้าวเหนียว อาหารหวาน ดอกไม้ไฟ ประทัด บั้งไฟ และการแสดงฟ้อนรำ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชุมแพ ศรีปัญญา (2543 : 105-111) ที่ได้วิจัยประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุพระอานนท์อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุอานนท์ด้านวัตถุสิ่งของเครื่องใช้ในพิธีได้แก่ ขันบูชาบายศรี ต้นผึ้ง ผ้า ผงพระธาตุ ข้าวขาว ข้าวเหลือง หมากพลู ดอกไม้สีขาว ธูป เทียน บั้งไฟ ซึ่งสอดคล้องกับ สุเทพ สุนทรเภสัช (2540 : 200) ที่ได้สรุปไว้ในทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ว่า การกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคม เนื่องจากสัญลักษณ์ โดยเฉพาะภาษาเป็นสื่อการติดต่อที่สำคัญที่สุดที่ทำให้มนุษย์มีความผูกพันและสัมพันธ์กันจนสร้างเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคม ทำให้สังคมมีการจัดระเบียบขึ้นในชุมชน

ด้านวิธีการขั้นตอนในการจัดงาน การเตรียมงานประเพณีพิธีกรรมต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น ชุมชนและวัดประชุมปรึกษาหารือร่วมกันเพื่อกำหนดสถานที่ วัน เวลา ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรม แต่งตั้งคณะกรรมการ เจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน เตรียมวัตถุมงคล เครื่องไทยทาน และตกแต่งบริเวณอาคารสถานที่ เมื่อถึงวันจัดงานมีการบวงสรวง ถวายเครื่องสักการะ และเครื่องสังเวยแก่พระพุทธรูป อัญเชิญพระพุทธรูปแห่รอบชุมชน โดยมีขบวนของนางรำ พุทธมามกะ ทายกทายิกา ชาวบ้านประชาชนร่วมขบวนแห่ มีการให้พุทธศาสนิกชน ผู้มีความศรัทธานับถือปิดทององค์พระและสรงน้ำพระพุทธรูป ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ชุมแพ ศรีปัญญา (2543 : 105-111) ที่ได้วิจัยประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุพระอานนท์อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุอานนท์มีขั้นตอนของพิธีกรรม ได้แก่ ขั้นวางแผน และขั้นดำเนินการ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฐวัฒน์ สัปปพันธ์ (2553 : 98-104) ได้วิจัยการบูรณาการเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า มีการวางแผนการทำงานระหว่างหน่วยงานในเรื่องระเบียบกฎหมาย ที่ใช้เอื้อต่อการปฏิบัติงาน มีขั้นตอนการปฏิบัติงาน จัดทำปฏิทินกำหนดผังและระยะเวลาในการปฏิบัติงานภายในองค์กร มีการประสานแผน มีการใช้หลักจารีตประเพณีดั้งเดิมที่คล้าย ๆ กัน การนำเสนอที่หลากหลายในด้านการท่องเที่ยว ใช้การสื่อสารระบบสองทางและนำเทคโนโลยีใหม่มาใช้ในการประสานความร่วมมือ มีคำสั่งมอบหมายงานและใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัว ความถนัดที่จะทำการประสานงานระหว่างหน่วยงาน

Mahasarakham University

ปัญหาในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานพบว่า พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด คณะกรรมการชุมชน มีน้อยไม่เพียงพอกับการดูแลและดำเนินกิจกรรมประเพณีพิธีกรรม ด้านสถานที่มีบริเวณคับแคบ ด้านทุนไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น ด้านเครื่องมือเครื่องใช้มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์ (2545 : 100-109) ได้ศึกษาแนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้า ตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาพบว่า ที่พักและร้านอาหารไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาล รวมทั้งไม่มีสินค้าที่ระลึกที่เป็นเอกลักษณ์ของวนอุทยานภูชี้ฟ้า อีกทั้งขาดเจ้าหน้าที่ดูแลนักท่องเที่ยว น้ำใช้ ห้องน้ำ และจำนวนถังขยะสาธารณะไม่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ขาดความตระหนักในเรื่องสิ่งแวดล้อมและขาดมนุษยสัมพันธ์กับนักท่องเที่ยวด้วยกันเอง ในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว พบปัญหาและอุปกรณ์เกี่ยวกับข้อจำกัดของงบประมาณ บุคลากรไม่เพียงพอในช่วงฤดูกาล ด้านพื้นที่ไม่สามารถจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว

ความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ชุมชนในภาคอีสานมีความเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ให้โชคลาภ ความปลอดภัย หายจากโรคภัยไข้เจ็บ แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้ความอุดมสมบูรณ์ บุตรธิดา ความอุดมสมบูรณ์ ตำแหน่งหน้าที่การงาน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระครูสุตวิสุทธิคุณ พัด (2552 : 238-339) ได้วิจัยรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมวัดโสธรวรารามวรวิหารในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา จากความเชื่อพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับหลวงพ่อพระพุทธโสธร ผลการวิจัยพบว่า ความเชื่อและพิธีกรรมที่มีต่อวัดโสธรวรารามวรวิหารและหลวงพ่อพระพุทธโสธรที่มีคนมากราบนมัสการหลวงพ่อพระพุทธโสธรเป็นจำนวนมากอันเนื่องมาจาก “ความเชื่อ” ที่มีต่อหลวงพ่อ กล่าวคือ ประชาชนมีความเชื่อในเรื่องความแคล้วคลาด ความปลอดภัย ที่หลวงพ่อจะช่วยปัดเป่า หรือบรรเทาเบาบางในสิ่งที่เป็นปัญหาเป็นความทุกข์ ให้ลดลง หรือหมดไป และเชื่อว่าหลวงพ่อจะช่วยให้สมปรารถนา มีความสุขใจสมหวังในสิ่งที่หวัง ตั้งใจ หรือตั้งจิตอธิษฐานขอพรจากท่าน และในด้าน “พิธีกรรม” นั้น ประชาชนที่มาที่วัดโสธรวรารามเพื่อสะเดาะเคราะห์ แก้บน บูชาพระเครื่อง กราบไหว้ขอพร และบริจาค ซึ่งทั้งความเชื่อและพิธีกรรมมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน ประชาชน จึงมาที่วัดโสธรวรารามไม่ขาดสาย มีการจับจ่ายใช้สอย ซื้อของกินของใช้และของฝากสารพัด เมื่อเข้าไปกราบนมัสการหลวงพ่อพระพุทธโสธรก็จะมีการทำบุญด้วยการบริจาคเงินใส่ตู้ถวายสังฆทาน ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เช่าพระบูชาสะเดาะเคราะห์ ใส่บาตรประจำวันเกิดบูชาด้วยดอกไม้ ธูปเทียนทอง เติมน้ำมันตะเกียง ส่งผลให้บรรดาประชาชนที่อยู่รอบวัดมีงานทำมีรายได้ ดังนั้นความเชื่อและพิธีกรรมที่ประชาชนมีต่อหลวงพ่อพุทธโสธรจึงส่งผลต่อเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมอย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2544 : 78-79) ที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ว่าการจัดระเบียบของสังคมว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมของกลุ่มต่าง ๆ เกิดจากผลของการที่บุคคลแปลหรือกำหนดความหมายของการกระทำต่อกัน การมีปฏิกิริยาโต้ตอบมิได้มีโดยตรงต่อการกระทำของบุคคล แต่เพราะปฏิกิริยาต่อความหมายของการกระทำต่อกันหรือแสดงออก เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์ การตีความและการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำต่าง ๆ การแสดงออกในลักษณะกระทำต่อกันหรือปฏิกิริยาต่อกัน ต้องอยู่ในรูปของกระบวนการที่บุคคลทั้งหลายเข้าใจในเหตุการณ์ สามารถประเมินเหตุการณ์ให้ความหมายและตัดสินใจที่จะมีการกระทำโต้ตอบ แนวความคิดของ Blumer จึงเป็นการอธิบายที่เน้นถึงการตีความเพื่อให้รู้ความหมายที่แท้จริง

Mahasarakham University

3. การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน พบว่า

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจพบว่า

ด้านพุทธศิลป์ พระพุทธรูปมีลักษณะเป็นปางมารวิชัยนั่งขัดสมาธิราบ พระหัตถ์ขวาวางคว่ำทับพระอูรู พระหัตถ์ซ้ายวางบนหน้าพระชงฆ์หงายฝ่าพระหัตถ์ ห่มจีวรพาดเฉียงด้านซ้ายของพระอังสา พระพักตร์กลม พระขนงโก่งโค้ง สันพระนาสิกโด่ง พระนาสิกรูปชมพู่ พระโอษฐ์หนากว้าง ริมพระโอษฐ์อวบอิ่มยิ้มแย้ม ดวงพระเนตรดำ หลังพระเนตรอวบอูม พระเนตรเปิดหรี่มองลงต่ำ พระกรรณยาวถึงพระศอ เม็ดพระศกกลมปลายแหลม พุทธศิลป์มีศิลปะเป็นแบบล้านช้าง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอธิการ สุขศรี (2550 : 313-315) ที่ได้วิจัยการศึกษาพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า พระพุทธรูปสำริดแบบล้านช้างมีพุทธลักษณะพระรัศมีเป็นเปลวเป็นกลีบบัวล้อมรอบพระรัศมี พระศกเป็นวงก้นหอยขนาดเล็กแหลมแบบหนามขนุน มีไรพระศก พระขนงโก่งยกขอบสูง พระขนงห่างกัน พระนาสิกโด่งปลายพระนาสิกงุ้มเล็กน้อย พระกรรณม้วน พระศอเป็นปล้อง พระอังสาเล็ก พระอุระค่อนข้างใหญ่ พระถันโปนมีหลายชั้น สังฆาฏิทำเป็นแถบค่อนข้างใหญ่ ปลายสังฆาฏิตัดตรง นิ้วพระหัตถ์ยาวเท่ากัน พระบาทแบนราบประทับขัดสมาธิราบ สอดคล้องกับ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545 : 168) กล่าวว่านักทฤษฎีสัญลักษณ์ทางสังคมสร้างทฤษฎีขึ้นมาว่า ตัวมนุษย์ (อัตตา) นั้นเป็นสัญลักษณ์มีความหมายได้หลายอย่างในสายตาของผู้อื่น มนุษย์จึงพัฒนาตัวตนขึ้นมาจากความรู้สึกหรือสายตาของผู้อื่น ทำตัวให้ดีงามตามสายตาหรือมาตรฐานของสังคมแน่นอนจะเป็นตัวตนจากสายตาของผู้อื่นได้ต้องอาศัยจิต (Mind) ช่วยคิด จิตจะรู้จักคิดได้ก็ต้องอาศัยสื่อคือสัญลักษณ์ๆ สำคัญในที่นี้คือ ภาษา จึงกล่าวได้ว่า ภาษาทำให้เกิดจิต จิตทำให้เกิดตัวตนแล้วตัวตน (อาศัยสัญลักษณ์อีก) ก็สร้างสังคมขึ้น สังคมจะอยู่หรือจะไปก็แล้วแต่มนุษย์เหล่านี้เองทฤษฎีนี้จึงให้ความสำคัญแก่มนุษย์มาก

ด้านกิจกรรมประกอบ วัดและชุมชนมีการจัดงานประเพณีพิธีกรรมสรงน้ำและนมัสการพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ในงานมีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่น มหรสพสมโภชตลอดงาน มีการตักบาตรพระสงฆ์ ตักบาตรร้อยแปด ตักบาตรประจำวันเกิด ตักบาตรประจำเดือนเกิด การเสี่ยงทายเสี่ยงโชค บูชาวัตถุมงคล พระพุทธบูชา พระเครื่อง กำไล สร้อยคอ ผ้ายันต์ ตะกรุด กระเบื้องน้ำมันตะเกียง ดอกไม้ธูปเทียน และการบริจาคเงิน เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธา พุทธศาสนิกชน ชาวบ้านประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำบุญเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นได้รับความสนใจและร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาในประเพณีพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จันทิมา ดุลย์เภรี (2548 : 92-95) ที่ได้ศึกษาประเพณีแห่ผ้าขึ้นพระธาตุของวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น ได้รับความสนใจและร่วมมือจากพุทธศาสนิกชนที่มีจิตศรัทธาในประเพณีและการร่วมพิธีแห่ผ้าขึ้นพระธาตุที่ยิ่งใหญ่และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์ประเพณีต่อไป ทั้งยังช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์อันดีงามในระหว่างสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติทำให้มีความรักความผูกพันความเสียสละ ความสามัคคี เป็นไปตามที่ Steward (นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. 2540 : 93 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ได้กล่าวว่าไว้ในทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมว่าวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จะแพร่กระจายไปยังแหล่งอื่น ๆ ได้ต้องยึดหลักว่า วัฒนธรรมคือ ความคิดและพฤติกรรม (ผลของความคิด) ที่ติดตัวบุคคล บุคคลไปถึงที่ใดวัฒนธรรมก็จะไปถึงที่นั่น ดังนั้น

Mahasarakham University

การแพร่กระจายของวัฒนธรรมจะขึ้นอยู่กับปัจจัย 1) หลักภูมิศาสตร์ ต้องไม่มีอุปสรรคทางภูมิศาสตร์ขวางกั้น เช่น ไม่มี ภูเขา ทะเลกว้าง ทะเลทราย แหล่งหิมะ ป่าทึบ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคคือการเดินทางของคนที่มีวัฒนธรรมติดตัว 2) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ การที่ผู้คนต้องเดินทางติดต่อไปมาหาสู่กันส่วนมากเนื่องมาจากปัญหาทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้อการไปติดต่อค้าขาย หรือแสวงหาโอกาสที่ดีกว่าทางเศรษฐกิจ บ้างก็ต้องการไปเที่ยวแต่ดูสิ่งแปลกใหม่ แต่ก็ต้องมีเงินทองจึงจะไปเที่ยวยังถิ่นอื่นได้คนที่มีเศรษฐกิจจึงมีโอกาสนำวัฒนธรรมติดตัวไปสังสรรค์กับวัฒนธรรมอื่นได้ 3) ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การจงใจไปแลกเปลี่ยนวิธีการ พฤติกรรมใหม่และความรู้ เป็นต้น การไปศึกษายังถิ่นอื่นจึงเป็นการไปแพร่กระจายวัฒนธรรมโดยตรง การรู้จักรักใคร่และแต่งงานกับคนต่างวัฒนธรรม การไปร่วมปฏิบัติตามพิธีกรรมทางศาสนาและการอพยพโยกย้ายถิ่นเพราะเกิดภัยทางสังคม เช่น เกิดสงคราม และความขัดแย้ง การประสพภัยธรรมชาติ เช่น ข้าวยากหมากแพง แห้งแล้ง และการยึดครองโดยผู้รุกราน เหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทั้งสิ้น และ 4) การคมนาคมขนส่งที่ดี เป็นปัจจัยเอื้อการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเช่น ถนนดี พาหนะสำหรับการโดยสารและการเดินทางในระยะทางไม่ไกลเกินไปนักล้วนแล้วแต่เป็นอัตราเร่งการแพร่กระจายที่ดี

บริเวณรอบวัด ส่วนมากวัดจะอยู่ติดกับแม่น้ำ ลำธาร ทำให้มีทิวทัศน์ที่เป็นธรรมชาติสวยงาม มีร้านจำหน่ายอาหาร สินค้าของที่ระลึกไว้บริการและจำหน่ายแก่ผู้เข้ามาร่วมประเพณีพิธีกรรมที่วัดจัดขึ้น และชุมชนรอบวัดมีวิถีชีวิตเรียบง่าย ส่วนบริเวณภายในวัดมีการปลูกไม้ยืนต้น ไม้ดอกไม้ประดับสวยงาม ทำให้มีบรรยากาศร่มรื่น การสร้างอาคารสถานที่อย่างเป็นสัดส่วน เช่น กุฏิพระสงฆ์ อุโบสถ วิหาร ศาลาเอนกประสงค์ ห้องน้ำ-ห้องส้วม โรงครัว โรงอาหาร มีการจัดโต๊ะ เก้าอี้ ม้านั่งศาลาพักผ่อน การจัดบริเวณรอบพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้นได้มีจัดเพื่อความสะดวกสำหรับผู้เข้าทำพิธีกรรมและกราบไหว้ ซึ่งมีการจัดโต๊ะหมู่บูชา แจกันดอกไม้ พานพุ่มเงิน พานพุ่มทอง ฉัตรเงิน ฉัตรทอง พานดอกไม้ธูปเทียน วัสดุอุปกรณ์เสี่ยงทาย ป้ายคำบูชาพระ และจุดกราบไหว้พระ โดยมีการจัดอย่างเป็นระเบียบ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของวาลิกา แสนคำ (2545 : 70-76) ที่ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ชุมชนมีความหลากหลายด้านกลุ่มชาติพันธุ์ความหลากหลายด้านวัฒนธรรม มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น มีความสวยงามตามธรรมชาติอันเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา (2552 : 253-256) ได้วิจัยท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมา ด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า การสร้างวัดทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมามีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นที่สักการะเคารพบูชา มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ เมื่อเวลาผ่านไปมีผู้สนใจมาศึกษาหาความรู้ และเยี่ยมชมวัดทางพระพุทธศาสนามากขึ้น การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในวัดของจังหวัดนครราชสีมาแบ่งออกได้ 4 ด้าน คือ ด้านศิลปกรรมโบราณสถานโบราณวัตถุและจิตรกรรม ด้านกิจกรรมทางศาสนา ด้านสิ่งแวดล้อมทั้งธรรมชาติและสิ่งปลูกสร้าง และด้านการจัดสำนักวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งสอดคล้องกับ Steward (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. 2544 : 100-102 ; อ้างอิงมาจาก Steward. 1963) ที่กล่าวไว้ในทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ว่า วัฒนธรรม เป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรกับสภาพแวดล้อมและมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัว เข้ากับสภาพแวดล้อม

Mahasarakham University

ถึงแม้ว่าวัฒนธรรมจะถูกกำหนดโดยสภาพแวดล้อม ไม่ควรแยกแยะสภาพแวดล้อมออกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรม นิเวศวิทยาวัฒนธรรมตามทัศนะของ Steward (1955) เป็นความพยายามศึกษาวิเคราะห์ถึง 1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต ซึ่งเป็นตัวกำหนด สำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ 3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อพฤติกรรม

ชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น ชุมชน ชาวบ้าน คณะกรรมการวัด คณะกรรมการหมู่บ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน บริษัท ห้างร้าน เข้าร่วมปรึกษาหารือกับวัด มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดประเพณีพิธีกรรม มีการทำโรงทาน ดูแลจุดบูชาดอกไม้-ธูป-เทียน วัตถุมงคล จัด ตกแต่งและทำความสะอาดบริเวณสถานที่ให้มีความสวยงาม สะดวกและพร้อมสำหรับการจัดงาน ส่งเสริมและสนับสนุนในเรื่องงบประมาณ จัดลำดับวิธีการขั้นตอนในการจัดงานและเข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พจนา ชัชวาล (2549 : 104-108) ที่ได้วิจัยการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยกลุ่มราชการ และการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน กลุ่มราชการกำหนดนโยบายและแผนงานการท่องเที่ยว ให้การสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์บอกเส้นทางการท่องเที่ยว จัดนิทรรศการแสดงผลงานผลิตภัณฑ์ของชุมชน และให้ความรู้ในการวางแผน การจัดสรรงบประมาณ การพัฒนาความพร้อมของพื้นที่ การทำนุบำรุงรักษาและการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ส่วนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน พบว่า ได้มีขั้นตอนในการจัดการการท่องเที่ยวไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นการเตรียมการ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น แนะนำแหล่งท่องเที่ยว อาสาสมัครนำเที่ยว ขั้นดำเนินการ มีการทำความสะอาดจัด ปรับ ตกแต่ง บำรุง รักษาแหล่งท่องเที่ยว และขั้นสรุปผลการดำเนินงาน มีการประชุมร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและชุมชน เพื่อวางแนวทางการดำเนินงานทุกเดือนและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มธุรส ปราบไพรี (2543 : 116-121) ได้ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี พบว่าศักยภาพในการพัฒนาของชุมชน ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งในการรวมกลุ่ม ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรม ระบบอุดมการณ์ของชุมชน การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อตัดสินใจร่วมกันอย่างสมัครใจและยุติธรรม ทั้งนี้จะต้องมีผู้นำชุมชนทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีความศรัทธานับถือ พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปเชื่อว่าพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในภาคอีสานมีความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อได้กราบไหว้ ตั้งจิตอธิษฐาน สักการะ ขอพรกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์แล้วมักจะมีการบำ-บน เพื่อจะได้ในสิ่งที่ปรารถนาและต้องการเช่น มีความเชื่อว่าพระพุทธรูปให้โชคลาภ ให้แคล้วคลาดปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ให้ความอุดมสมบูรณ์ ให้ได้บุตรธิดา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บ ให้สิ่งของที่หายไปได้กลับคืนมา ให้ได้มีคู่ครอง และให้ตำแหน่งหน้าที่การงาน และเมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็มีการบนต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์นั้น โดยการถวายเครื่องสักการะ เครื่องสังเวย หรือเครื่องบูชา แล้วแต่ผู้บำที่ได้ให้ไว้กับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ หลักฐานและร่องรอยของความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูป เช่น พระติ้ว-พระเทียม วัดโอกาส อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม นายปัญญา เทพรักษา ผู้ใหญ่บ้านบ้านสำราญเล่าว่า ในอดีตพระติ้ว

Mahasarakham University

ประดิษฐานอยู่ที่อุโบสถวัดบ้านสำราญ อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม คืนหนึ่งได้มีโจรได้เข้าไปลักขโมยพระติ้วออกจากอุโบสถวัดบ้านสำราญ แต่ยังไม่ทันได้นำพระติ้วออกจากบริเวณวัดก็เกิดไฟไหม้วัดและอุโบสถวอดวายหมด ทำให้ชาวบ้านในบ้านสำราญคิดว่าพระติ้วได้ถูกไฟไหม้ไปด้วยเมื่อชาวบ้านคิดว่าพระติ้วถูกไฟไหม้ไปแล้ว จึงได้พากันหาไม้มงคลมาแกะสลักเป็นพระติ้วองค์ใหม่ขึ้นมาแทนองค์เดิม มาวันหนึ่งขณะที่ชาวประมงได้หาปลาอยู่บริเวณท่าน้ำวัดบ้านสำราญ ได้เกิดน้ำหมุนวนบริเวณท่าน้ำวัดบ้านสำราญแล้วปรากฏว่ามีพระพุทธรูปลอยขึ้นมาเหนือน้ำ ชาวประมงจึงได้นำขึ้นมาจากน้ำ พระพุทธรูปองค์นั้นคือพระติ้วนั่นเอง เมื่อได้องค์พระติ้วองค์เดิมมาแล้ว พระติ้วองค์ที่สร้างมาใหม่จึงได้ชื่อว่าพระเทียม ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์อย่างยิ่ง และชาวบ้านในบริเวณนั้นเชื่อว่าเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของพระติ้วนั่นเอง และนอกจากนี้ยังมีความศักดิ์สิทธิ์ของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ วัดพระโต อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งพระครูพุทธวราธิคุณ เจ้าอาวาสวัดพระโตได้เล่าว่า มีชาวบ้านในตำบลพะลานได้มากราบไหว้ตั้งจิตอธิษฐานขอให้พระเจ้าใหญ่องค์ตื้อให้มีโชคลาภ แล้วกลับไปบ้านหลังจากนั้นอีก 2-3 วัน ได้ฝันเห็นชายแก่คนหนึ่งไปบอกว่าด้านหลังของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีรอยแตกร้าว ขอให้ไปซ่อมแซมให้ด้วย ในความฝันชาวบ้านผู้นั้นบอกว่าตัวเองเป็นคนมีฐานะยากจนไม่มีเงินไปซื้อหาปูนหรือเครื่องมือเครื่องใช้ไปซ่อมแซมได้ ชายแก่ในฝันได้เขียนตัวเลขให้กับชาวบ้านคนนั้น ชาวบ้านคนนั้นจึงเอาตัวเลขที่ชายแก่ในฝันคนนั้นเขียนให้ไปซื้อเลขหวยใต้ดิน ปรากฏว่าชาวบ้านคนนั้นถูกหวยใต้ดิน และได้นำเงินที่ถูกหวยใต้ดินนั้นไปซื้อปูนและวัสดุตกแต่งมาเพื่อซ่อมแซมบริเวณด้านหลังของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ ซึ่งก็น่าแปลกที่ว่าด้านหลังของพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อมีรอยแตกร้าวจริง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วีระพล ภูวนนท์ (2545 : 68-73) ได้วิจัยความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ชาวตำบลหนองเขียดและประชาชนในเขตใกล้เคียงได้มีความเชื่อ และความศรัทธาในองค์พระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องมากเกี่ยวกับแรงบันดาลใจให้สำเร็จ ดังความปรารถนาของผู้มาบนบานให้ประสบผลสำเร็จในเรื่องของลาภยศ การศึกษา คดีความ และความสุขในครอบครัว ด้านพิธีกรรมพบว่า พิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้องคือ พิธีอัญเชิญลงมาจากยอดพระธาตุ พิธีบวงสรวง พิธีสรงน้ำ พิธีแห่ไปตามหมู่บ้าน พิธีอัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้บนยอดพระธาตุ ตลอดจนพิธีบนบานและพิธีแก้บน เป็นไปตามที่ Tillich (สุเทพ สุนทรเภสัช. 2540 : 200-201 ; อ้างอิงมาจาก Tillich. n.d.) ที่ได้กล่าวไว้ในทฤษฎีสัญลักษณ์สัมพันธ์ไว้ว่า 1) ความศักดิ์สิทธิ์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีความหมายอยู่ในตัว เช่น น้ำ ไฟ น้ำมัน ขนมปัง เหล้าองุ่น เป็นสื่อที่มีพลังสามารถแทรกแซงเข้าไปในจิตวิญญาณของมนุษย์ มีคุณสมบัติในการนำไปสู่ความเชื่อความศรัทธาที่ไปในทางเดียวกัน 2) สัญลักษณ์สามารถสร้างความเข้าใจเรื่องความจริงอันสูงสุดทางศาสนา ไม่ว่าสัญลักษณ์นั้นจะเป็น วัตถุ บุคคล เหตุการณ์ สถานที่ พระคัมภีร์ จินตนาการและการกระทำ เป็นสิ่งที่ได้รับการศรัทธาจากประสบการณ์ของบุคคลและกลุ่มสังคม อีกทั้งยังสามารถเปิดจิตวิญญาณและขยายโลกทัศน์ของมนุษย์ในการสร้างมิติของการสร้างศรัทธาให้สูงขึ้น และ Tillich ได้กล่าวถึงลักษณะของสัญลักษณ์ว่า 1) เป็นสิ่งที่มีรูปร่าง เป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจเหนือตัวเอง เช่น การไถ่บาปของพระเจ้า เป็นประสบการณ์ทางสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความจริงอันสูงสุด 2) เป็นสิ่งที่เข้าใจได้ทั้งรูปแบบของวัตถุหรือความคิดจินตนาการ 3) เป็นสิ่งที่มีพลังอำนาจในตัวเอง เช่น เหตุการณ์ในอดีตศาสนา วิญญาณ 4) เป็นรากฐานและการสนับสนุนทางสังคม โดยมีความสัมพันธ์กับชุมชน

Mahasarakham University

ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า

ด้านแหล่งข้อมูล พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปได้รับข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวัด ชุมชน และพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ความเป็นมาของการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์จากการแจกเอกสารแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ หนังสือหนังสือพิมพ์ และเว็บไซต์ของวัด ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พนมพร สารสิทธิยศ (2552 : 214-218) ได้วิจัยเรื่อง ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) มีการประชาสัมพันธ์ โดยการจัดพิมพ์ทำคู่มือแนะนำการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และจัดทำเว็บไซต์ของหมู่บ้าน

ด้านสถานที่พัก และด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม .1) ด้านสถานที่พัก พระสงฆ์ พุทธศาสนิกชน ชาวบ้าน ประชาชนทั่วไปที่เข้าไปร่วมประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ทั้งประเพณีประจำปี และประเพณีตลอดเวลา ทางวัดมีที่พักค้างคืนสำหรับพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไปที่มีความประสงค์จะพักค้างคืนที่วัด ทางวัดมีศาลาเอนกประสงค์ให้พักผ่อนนอนหลับได้ และบริเวณใกล้เคียงมีโรงแรม ที่พัก รีสอร์ท สำหรับพุทธศาสนิกชน ชาวบ้านประชาชนทั่วไปที่ไม่ต้องการพักค้างคืนที่วัด 2) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม ในการจัดงานประเพณีประจำปี งานประเพณีตลอดเวลา ทางวัดมีห้องน้ำ-ห้องส้วม แยกชาย-หญิง และสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการไว้บริการ มีอ่างล้างหน้า-ล้างมือ กระจก ผ้าเช็ดมือ รองเท้าเปลี่ยนเข้าห้องน้ำ-ห้องส้วม ห้องน้ำ-ห้องส้วม สะอาด สอดคล้องผลการวิจัยของสมประสงค์ อ่อนแสง (2551 : 188-191) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมผลการวิจัยพบว่า วัดในจังหวัดมุกดาหารมีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก การบริการสาธารณูปโภค ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว ร้านอาหาร เครื่องดื่ม ระบบไฟฟ้าประปา โทรศัพท์ การประชาสัมพันธ์ และความพร้อมของบุคลากร ที่มีขีดความสามารถในการรองรับเพียงพอเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนของนักท่องเที่ยว

ร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม และร้านจำหน่ายของที่ระลึกวัตถุมงคล บริเวณรอบวัดและในวัดมีร้านจำหน่ายอาหาร-เครื่องดื่ม ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ไว้บริการสำหรับผู้เข้าร่วมประเพณีพิธีกรรม ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เนตรชนก นันที (2544 : 89-91) ได้ศึกษาการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้ม อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน พบว่า องค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มพบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านความสะดวกในการเข้าถึงและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก มีจุดอ่อนในเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวก คือ การให้บริการอาหารและเครื่องดื่มที่ไม่หลากหลาย และการขาดการให้บริการด้านข้อมูล ด้านแนวทางการจัดการที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้น ในเรื่องการจัดโครงสร้างองค์กรการท่องเที่ยว การจัดการด้านบุคลากร การจัดระบบการดำเนินงานและการจัดรายการนำเที่ยว ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวในชุมชน และชุมชนยังขาดทักษะในการลงมือปฏิบัติการ

Mahasarakham University

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัย

การขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่จะให้ดลบันดาลให้ประสบความสำเร็จนั้นต้องขออย่างมีสติ ต้องประกาศก่อนว่าเราคือใคร มีศีลอะไร มีความดีอะไร ด้วยความดีเหล่านั้นขอให้เป็นกำลังให้เราได้สร้างความดีต่อไป การขอพรนั้นเป็นสิ่งที่ดี ขอได้ทุกโอกาสและขอได้กับเทพหรือเทวดาทุกองค์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์อื่น ๆ ทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นพระพรหม พระพิฆเนศวร หรือแม้แต่พระพุทธรูปก็ตาม เมื่อปฏิบัติดีอยู่ในศีลด้วยความดี ตั้งใจมั่นศรัทธา ความสำเร็จก็จะเกิดขึ้น ความสำเร็จที่ทุกคนต่างปรารถนานั้นต้องรู้ว่า สิ่งที่ขอนั้นเป็นบุญ เป็นบาป ถ้าเป็นบาปก็ไม่ต้องขอ ถ้าเป็นบุญก็ต้องทำความดีให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป เวลาขอพรต้องมีความเชื่อมั่นและศรัทธา และเข้าไปกราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยความปิติยินดี จึงจะมีความสุข เมื่อมีความสุขความสำเร็จก็จะเป็นผลที่บังเกิดตามมา ในทางตรงกันข้ามถ้าคิดไม่ดี จิตตก หรือคิดจะทำบาป ก็จะมีความทุกข์ในใจแบบไม่รู้ตัว ถ้าความทุกข์เกิดความสำเร็จใด ๆ ก็จะไม่ปรากฏต้องปฏิบัติดี ทำดี อยู่ในศีลธรรม

เมื่อวัดเป็นสถานที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่จึงมีชาวบ้าน ประชาชน นักท่องเที่ยวเข้าไปตลอดเวลา วัดจึงเป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญา เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ มีการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นศูนย์รวมของชาวบ้านในการทำกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญต่าง ๆ วัดได้สร้างความตระหนักให้กับชุมชนในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีการอนุรักษ์ต้นไม้ที่อยู่ในบริเวณวัด อนุรักษ์ให้ยังคงอยู่เพื่อใช้เป็นร่มเงา ใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาโรค ใช้เป็นอาหาร ตลอดจนเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ในวัดได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังได้ปลูกต้นผลไม้และพืชผักสวนครัวเพื่อทำเป็นตัวอย่างแก่พุทธศาสนิกชนที่เข้ามาในวัด ศึกษาเรียนรู้การเรื่องแบ่งปัน และหลักเศรษฐกิจพอเพียง จัดทำเรือนเพาะชำสำหรับอนุบาลกล้าไม้ และต้นไม้ต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 หน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป และการท่องเที่ยว เช่น วัด สำนักงานพุทธศาสนา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม กรมศิลปากร สำนักงานการท่องเที่ยวและการกีฬาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์ได้

1.2 ผลจากการวิจัยสามารถนำไปใช้ในการสืบค้นประวัติความเป็นมา ประเพณีพิธีกรรม เกี่ยวกับพระพุทธรูปได้

1.3 ผลจากการวิจัยสามารถนำไปส่งเสริมการท่องเที่ยวสถานที่ที่มีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการในการจัดงานประเพณี พิธีกรรมที่สำคัญเกี่ยวกับพระพุทธรูป

2.2 ให้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธรูปกับวิถีชีวิตของชุมชน

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และถ่ายทอดเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของพระพุทธรูป

Mahasarakham University

2.4 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการจัดงานประเพณีเพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

2.5 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมระหว่างวัดกับชุมชนในการจัดประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน เพื่อส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

Mahasarakham University

บรรณานุกรม

Mahasarakham University

บรรณานุกรม

กมล รัตนวิระกุล. การตลาดวิวัฒน์อุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2550.

กรมศิลปากร. พระพุทธรูปสำคัญ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมศิลปากร, 2545.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. ประชุมคณะกรรมการสนับสนุนกำกับและติดตามการจัดทำสถิตินักท่องเที่ยวและรายได้ด้านการท่องเที่ยว ครั้งที่ 5/2553 28 กันยายน 2553. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2553.

————. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2555-2559. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2554.

————. รายงานประจำปี 2551. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2551.

กระทรวงวัฒนธรรม. พระพุทธรูปศิลปะในสมัยต่าง ๆ. 2555. <http://www.m-culture.go.th/detail_page.php?sub_id=1429> 12 ตุลาคม 2555.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กลยุทธ์และแผนปฏิบัติการด้านการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ปี พ.ศ. 2556–2559. 2556. <http://th.aectourismthai.com/images/blog/aecnews/file_20130626161724.pdf> 21 ตุลาคม 2556.

————. “แผนการตลาดการท่องเที่ยว ปี 2555,” ASTV ผู้จัดการออนไลน์. 1 กรกฎาคม 2554.

————. รายงานประจำปี 2553. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา, 2553.

กิ่งแก้ว อัตถากร. คติชนวิทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2520.

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การคิดเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ : ซัคเซส มีเดีย, 2546.

ขบวน พลตรี. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮ้าส์, 2537.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542. วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดกาฬสินธุ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.

คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. หนังสือเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องวัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดนครราชสีมา. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่, 2544.

เครือวัลย์ หุตานุวัตร และคณะ. บริโภคนิสัยของชาวชนบทอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2522.

โครงการวิถีทรรศน์. วิถีไทย : การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.

จรัส พยัคฆราชศักดิ์. การศึกษาเรื่องของท้องถิ่น. มหาสารคาม : ภาควิชาประวัติศาสตร์, 2538.

Mahasarakham University

จารุวรรณ ธรรมวัตร. คติชาวบ้าน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2530.

————. ลักษณะวรรณกรรมอีสาน. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2522.

จำนงค์ อดิวัฒนสิทธิ์. สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

จำเนียร ชุณหโสภาค. รูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของกลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553.

ฉลองศรี พิมลสมพงศ์. การวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2545.

ชลิดา รินทร์พรหม, เปรมฤดี ขลังวิเชียร และพิธาน พงศ์นุรักษ์. “การศึกษาความยั่งยืนของโฮมสเตย์ในอีสานใต้,” ใน รายงานวิจัย. 1 มิถุนายน 2549-31 พฤศจิกายน, 2550.

ชัชพล ทรงสุนทรวงศ์. สำนึกด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. 2547. <http://www.stou.ac.th/Tourism/Acheive/May/Topic2.html> 15 ตุลาคม 2555.

ชัยพล พลเยี่ยม. วิถีชีวิตของหญิงชนบทอีสานที่แต่งงานกับชาวต่างชาติ : ศึกษากรณีจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.

ชาญยุทธ หาญคำภา. การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางเลือก : เส้นทางตามรอยผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พริ้นติ้ง, 2540.

ชุมแพ ศรีปัญญา. ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุพระอานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2543

ชูศิลป์ เพียรแก้ว. บทบาทของวัดกับชาวบ้านโนนสูง อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539.

เฌอมาลย์ ราชภัณฑารักษ์. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

ตุ้ย ชุมสาย. ปฐมบทแห่งวิชาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.

ถาวร ดำเนตร. คติความเชื่อในประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าจอมปากช่องภูเขียว อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2545.

ทัดดาว บุญปัญญาโรจน์. แนวทางการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว วนอุทยานภูชี้ฟ้าตามหลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2545.

ทรงคุณ จันทจร. การวิจัยเชิงคุณภาพ. กาฬสินธุ์ : ประสานการพิมพ์, 2549.

Mahasarakham University

ทศพล จังพานิชย์กุล. สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน). กรุงเทพฯ : คอมม่า, 2552.

เทพพร มังธานี. พุทธประวัติฉบับพระพุทธรูป 80 ปาง. กรุงเทพฯ : ธรรมศาลา, ม.ป.ป.

เทิดชาย ช่วยบำรุง. บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. นนทบุรี : สถาบันพระปกเกล้า วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น, 2552.

ทิพากร พลอยสมบูรณ์. ชุมชนโบราณถิ่นเดิมโคราช : แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552

ธงชัย สันติวงษ์. พฤติกรรมผู้บริโภคทางการตลาด. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2543.

ธวัช ปุณโณทก. “ความเชื่อพื้นบ้านอันสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชาวอีสาน,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้านคติความเชื่อ. หน้า 281-282. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

นิคม มุสิกะคามะ. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติการอนุรักษ์อนุสรณ์สถานและแหล่งโบราณคดี. กรุงเทพฯ : กองโบราณคดีกรมศิลปากร, 2545.

นิตินันท์ พันทวี. การศึกษาพิธีกรรมท้องถิ่นในฐานะทุนวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษาพิธีกรรมบายศรีสู่ขวัญอีสาน. วิทยานิพนธ์ ค.ด. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมไทย : การท้าทายใหม่. เอกสารประกอบการสัมมนา ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย 1418 พฤษภาคม–มิถุนายน, 2532.

นิยพรรณ (ผลวัฒนะ) วรรณศิริ. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540.

เนตรชนก นันที. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาชุมชนวัดพระบาทห้วยต้มอำเภอลี้ จังหวัดลำพูน. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

บริษัท มรดกโลก จำกัด. รายงานโครงการการศึกษาความเหมาะสมและออกแบบรายละเอียดการให้แสงสว่างโบราณสถานในตัวเมืองเชียงใหม่. กรุงเทพฯ : เพทายการพิมพ์, 2537.

บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล และนภาพร พิมพ์วรเมธากุล. พจนานุกรมภาษาถิ่นอีสาน (เว่าอีสาน). กรุงเทพฯ : คลังนานาวิทยา, 2545.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. การจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

————. การวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2548.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

บุษบา กิติจันทโรภาส. คติความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปไม้ในเขตอำเภอเมืองมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539.

Mahasarakham University

ประสาตร์ สิทธิเลิศ. การบริหารงานและขององค์การบริหารส่วนตำบลคลองสระบัวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน : การสืบทอดวัฒนธรรมการปั้นหม้อดินเผาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. กรุงเทพฯ : ส่วนวิจัยและพัฒนาสถาบันวัฒนธรรมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542.

ปราณี วงษ์เทศ. เพศสภาวะ ใน สุวรรณภูมิ (อุษาคเนย์). กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.

แปลก สนธิรักษ์. พจนานุกรมบาลี–ไทย. พระนคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2506.

ผจงจิตต์ อริคมนันทะ. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.

พงศธร เกษสำลี. งานเทศกาลประเพณีที่น่าสนใจทางการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2537.

พจนา ชัชวาล. การจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

พจนา บุญคุ้ม. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตลาดน้ำวัดกลางคูเวียง จังหวัดนครปฐม. ปริญญานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2550.

พจนา สวนศรี. คู่มือการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546.

พนมพร สารสิทธิยศ. ผู้ไทย : แนวทางการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (โฮมสเตย์) จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

พระครูสุตวิสุทธิคุณ พัด. รูปแบบการจัดการที่เหมาะสมวัดโสธรวรารามวรวิหารในการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม วัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา จากความเชื่อพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับหลวงพ่อพระพุทธโสธร. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). การทำให้กิจกรรมของมนุษย์สอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ. 2541. <http://thailivings.wordpress.com> 15 ตุลาคม 2555.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 22. กรุงเทพฯ : ธรรมสาร, 2546.

พระมหาเกรียงไกร แก้วไชยะ. รูปแบบที่เหมาะสมของการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรม เรื่องเทพในพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเพื่อความสงบสุขของสังคมไทยในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พระยาอนุมานราชธน. การศึกษาประเพณีไทย. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, 2505.

พระศิโรดม วชิรวราภรณ์. พระพุทธไสยาสน์กับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พระอธิการสุพจน์ ศรีปัญญา. ท่องเที่ยวท่องธรรม : แนวทางการพัฒนาศักยภาพวัดจังหวัดนครราชสีมาด้านการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2552.

Mahasarakham University

พระอริยานุวัตร เขมจารี. ประเพณีโบราณอีสานบางเรื่อง เล่ม 1. มหาสารคาม : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม วิทยาลัยครูมหาสารคาม, 2529.

พวงพิกุล มัชฌิมา. บุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสากบ้านกุดรัง ตำบลกุดรัง อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2537.

พัทยา สายหู. โลกสมมุติ. กรุงเทพฯ : ศึกษิตสยาม, 2516.

พิศมัย ผลพฤกษ์ไพร. การสังคมสงเคราะห์. สงขลา : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสงขลา, 2543.

พิศมัย พวงศรีเคน. แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมหมู่บ้านแห่งการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พุทธรักษ์ พิจิตร. ศักยภาพของการท่องเที่ยวในด้านการแข่งขันและการเป็นตลาดท่องเที่ยวแห่งใหม่ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

เพลินพิศ เครือบุญ. วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนบ้านงิ้วเหนือ ตำบลบ้านสาง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

ไพฑูรย์ มีกุศล. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยต้น. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2528.

————. เอกสารคำสอนประวัติศาสตร์อารยธรรมอีสาน. มหาสารคาม : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2532.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. วัฒนธรรมการบริหาร. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2532.

ภารดี มหาขันธ์. พื้นฐานอารยธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2532.

ภูสวัสดิ์ สุขเลี้ยง. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยโป่งผาลาด อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

มติชนออนไลน์. ก.ท่องเที่ยวฯ รายงาน ครม. ตัวเลขนักท่องเที่ยว ม.ค.-ก.ค.56. 2556. <http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1379421593&grpid=03&catid=03> 20 ตุลาคม 2556.

มณี พยอมยงค์. “ความเชื่อของคนไทย,” ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ. หน้า 66-122. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

————. ธรรมมุลลกัณฑ์ไตร. เชียงใหม่ : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ วิทยาลัยครูเชียงใหม่, 2526.

มธุรส ปราบไพรี. ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว : กรณีชุมชนไทยทรงดำบ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

Mahasarakham University

มรรยาท กิจสุวรรณ. การวิเคราะห์ค่านิยมและบรรทัดฐานของสังคมไทย ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2394) : ระบบเครือญาติ การแต่งงานและครอบครัว. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

มหาวิทยาลัยนเรศวร. ชมรมอีสานและภูมิภาคอินโดจีนศึกษา. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2553.

มิศรา สามารถ. รายงานการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : แอล. ที., 2543.

มุทิตา ปิ่นสุนทร. การวางแผนเส้นทางจักรยานที่เหมาะสมเพื่อการท่องเที่ยวในเขตเกาะรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2542.

ยุทธภัณฑ์ เตชะแก้ว. พิธีกรรมและระบบความเชื่อการลำผีฟ้าในภาคอีสาน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

รัฐทิตยา หิรัณยหาด. แนวทางการพัฒนาเพื่อเพิ่มศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว : กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2524.

————. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2525.

รำไพพรรณ แก้วสุริยะ. หลักการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน. 2547. <http://www.stou.ac.th/Tourism/Achieve/April/Topic1.htm> 15 ตุลาคม 2555.

วรรณา วงษ์วานิช. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

วันสาด ศรีสุวรรณ. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนลุ่มน้ำตาปี. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

วาลิกา แสนคำ. การพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

วิทย์ พิณคันเงิน. ความเป็นมาของมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ : รุ่งโรจน์, 2515.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย. กรุงเทพฯ : โฟร์เพซ, 2545.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. ค่านิยมของข้าราชการไทยในยุคปฏิรูประบบราชการ. กรุงเทพฯ : นิติธรรม, 2547.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. จังหวัดนครพนม. 2556 ก. <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดนครพนม> 10 กันยายน 2556.

————. จังหวัดอำนาจเจริญ. 2556 ข. <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดอำนาจเจริญ> 10 กันยายน 2556.

————. จังหวัดอุบลราชธานี. 2556 ค. <http://th.wikipedia.org/wiki/จังหวัดอุบลราชธานี> 10 กันยายน 2556.

Mahasarakham University

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. ประติมานวิทยา. 2556 ง. <http://th.wikipedia.org/wiki> 10 กันยายน 2556.

วีระพล ภูวนนท์. ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปหลวงพ่อสองพี่น้อง : กรณีศึกษาบ้านหนองเขียด อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, 2545.

ศักดิ์ชัย สายสิงห์. “พระพุทธสิหิงค์คือพระพุทธรูปขัดสมาธิเพชรในศิลปะล้านนา,” วารสารศิลปวัฒนธรรม. 26(2) : 94-99 ; ธันวาคม, 2547.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. การพัฒนาศักยภาพการพึ่งตนเองในระดับหมู่บ้าน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2546.

ศิริอร บุญโร. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. ปริญญานิพนธ์ วท.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2551.

สกนธ์ ภู่งามดี. การท่องเที่ยววัดภาคกลาง : การพัฒนายุทธศาสตร์ส่งเสริมการท่องเที่ยวตามโครงการท่องเที่ยวไหว้พระ 9 วัด ขององค์การขนส่งมวลชนกรุงเทพ (ขสมก.). วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. รายงานขั้นสุดท้ายการดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อการรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2542.

สน สีมาตรัง. ความรู้เรื่องศิลปกรรมไทย. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ., ม.ป.ป.

สมประสงค์ อ่อนแสง. การศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพของวัดในจังหวัดมุกดาหารเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2551.

สมพงศ์ เกษมสิน. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : เกษมสุวรรณ, 2513.

————. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2523.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การศึกษาสังคมและวัฒนธรรม. ขอนแก่น : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2544.

สมัย อาภาภิรม. สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย 2538 : โลกสีเขียวจิตสำนึกใหม่ของมนุษยชาติ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโลกสีเขียว, 2538.

สวัสดิ์ พินิจจันทร์. วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2537.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้เบื้องต้น. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2545.

สามพร มณีไมตรีจิต. การฝึกอบรมด้านความปลอดภัย สำหรับซุปเปอร์ไวเซอร์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2533.

Mahasarakham University

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ เล่มที่ 27. กลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว) สำนักงานภาคเหนือ. สรุปพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคเหนือ. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

สำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. การประเมินมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานการพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2549.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. คู่มือค่านิยม. กรุงเทพฯ : กราฟิกอาร์ต, 2526.

สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว กรมการท่อง, ม.ป.ป.

สำนักงานสถิติจังหวัดมหาสารคาม. ข้อมูลสถิติ. 2554. <http://mahasarakham.nso.go.th/nso/home/index.jsp?province_id=69> 22 สิงหาคม 2556.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร. เที่ยวเมืองไทย ใครใครก็อยากมา. 2555. <http://service.nso.go.th/nso/nsopublish/citizen/news/news_travel.jsp> 12 พฤศจิกายน 2555.

สุกานดา ฟองย้อย. การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2546.

สุชาดา รัตนภูมิพงษ์. วัฒนธรรมชุมชนในฐานะที่เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยว : ศึกษากรณีแหล่งโบราณคดีบ้านปราสาท ตำบลธารปราสาท อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา. ปริญญานิพนธ์ สค.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2546.

สุดาพร วรพล. การสัมมนาทางวิชาการโครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย “ภูมิไทย นิยมไทย”. กรุงเทพฯ : สำนักเสริมศึกษาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.

สุทัศน์พงษ์ กุลบุตร. ประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุศรีสองรัก อำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ปริญญานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2536.

สุภัทรดิศ ดิศกุล. ประวัติศาสตร์ศิลปะประเทศใกล้เคียง อินเดีย, ลังกา, ชวา, จาม,ขอม, พม่า, ลาว. กรุงเทพฯ : มติชน, 2545.

สุนทรี โคมิน และสนิท สมัครการ. ค่านิยมและระบบค่านิยมไทย: เครื่องมือในการสำรวจ. กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2522.

สุพจน์ ทองเนื้อขาว. การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2538.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2536.

สุเมธ ตันติเวชกุล. ใต้เบื้องพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.

สุรพล เศวตเศรนี. แผนการดำเนินงานการท่องเที่ยวปี 2554. กรุงเทพฯ : กระทรวงการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2554.

Mahasarakham University

สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา ล้านช้าง กรณีศึกษาศิลปกรรมในเมืองเชียงใหม่และหลวงพระบาง. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2543.

สุรางรัตน์ ช่วยวงศ์ญาติ. ความรู้ ทัศนคติ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในท้องถิ่น : กรณีศึกษา หาดบางแสน 2 อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2547.

สุวิช สถิตวิทยานันท์. “พระพุทธรูปไม้ในจังหวัดขอนแก่น,” ใน อีสานฉบับพุทธศาสนา. หน้า 46. ขอนแก่น : ศูนย์วัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2534.

สุวีณา นิยมค้า. ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเวียงลอให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544.

เสถียร โกเศศ. ชีวิตชาวไทยสมัยก่อน. กรุงเทพฯ : บรรณาคาร, 2510.

————. ประเพณีเนื่องในการตาย. กรุงเทพฯ : สหประชาพาณิชย์, 2534.

เสรี วังส์ไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2530.

แสง จันทร์งาม. ศาสนาศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2534.

ประชาสรรณ์ แสนภักดี. การบูรณาการเพื่อการพัฒนา. 2556. <http://siam.to/prchasan> 10 กันยายน 2556.

องค์การสหประชาชาติ. แนวคิดเชิงทฤษฎีของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมกับการลดภาวะเจริญพันธุ์. กรุงเทพฯ : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

อดุลย์ วิเชียรเจริญ. “ค่านิยมของสังคมไทย,” วารสารสังคมศาสตร์. 1(1) : 188-216, 2519.

อนันต์ เกตุวงศ์. การบริหารการพัฒนา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

อธิการ สุขศรี. การศึกษาพุทธศิลป์ในจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

อาธิป เหมือนสุดใจ. การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเกาะช้าง จังหวัดตราด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540.

เอี่ยม ฉายางาม. “ความเชื่อกับศาสนา,” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย หน่วยที่ 1-7 เล่ม 1. หน้า 42-51. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

Aspinall, Alison Jean. “Communities in Change : Social Sustainability and Tourism Development,” Maters Abstracts International. 45(1) : unpaged ; February, 2007.

Mahasarakham University

Boi, Paul Owusu. "Residents' Attitudes and Perceptions Toward National Parks and Ecotourism Development in Ghana : The Case of Dome Community in the Digna National Park," Dissertation Abstract International. 42(06) : 2013 ; December, 2004.

Casellas, Antonia P. "The Barcelona Model Agents, Policies and Planning Dynamics in Tourism Development," Dissertation Abstracts International. 64(6) : 2282-A ; December, 2003.

Chan, Yuk Wah. Trade and Tourism in Lao Cai, Vietnam : A Study of Vietnamese-Chinese Interaction and Borderland Development. Hong Kong : The Chinese University of Hong Kong, 2005.

Diedrich, Amy. "Assessment of the Impacts of Tourism Development in Coastal Communities in Belize," Dissertation Abstracts International. 67(11) : unpaged ; May, 2007.

Fennell, A. David. Ecotourism an Introduction. London : Routledge, 1961.

Gingging, Flory Ann Mansor. Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China. New York : McGraw-Hill, 2003.

Hurlbert H, Diana. "Learning From Those Who Have Gone Before : Three Case Studies of Planning Strategic to Manage Tourism as Development in the Western United States," Maters Abstracts International. 41(2) : 407 ; April, 2003.

Kluckhohn, C. The American Style. New York : Elting E. Morison, 1958.

Kroeber L, Alfred. The Nature of Culture. Chicago : Chicago University Press, 1963.

Liu, Abby Yi-chun. "Human Resources Development and Planning for Tourism : Case Studies From PR China and Malaysia," Dissertation Abstracts International. 63(8) : 2934-A ; February, 2003.

Lu, Shiau-Yun. "Control Power, Tourism Development and Conservation : Planning an Island with a Traditional Culture," Dissertation Abstracts International. 67(4) : 1561-A ; October, 2006.

Malinowski, Bronislaw. Magic Science and Religion. New York : Doubleday, 1995.

Mitz, Robyn. "A Community's Perspective on Tourism Development," Maters Abstracts International. 45(3) : unpaged ; June, 2007.

Nan, Lin. In Vitro Mechanistic Studies of Cell Proliferation and Cell Death Induced by the Agrochemicals Commonly Used in the Red River Valley. Thesis Ph.D. University of Minnesota, 2001.

Mahasarakham University

Preissing, John. "Community Economic Development Strategic Planning for Rural Communities : A Case Study of Successful Programs," Dissertation Abstracts International. 67(09) : unpaged ; March, 2007.

Rokeach, M. Belief, Attitudes and Values : A Theory of Organization and Change. New York : Jossey-Bass, 1968.

Smelser, N. J. Collective Behavior. New York : Free Press, 1968.

Soper K, Anne. "Culture Heritage, Identity, and Tourism in Mauritius : Moving Beyond the Tourist Gaze," Dissertation Abstracts International. 67(05) : unpaged ; November, 2006.

Sprecher, Dawn Marie. "Village-Based Tourism : Monitoring Tourism Change on The Mekong River," Dissertation Abstracts International. 40(60) : 1442 ; December 2002.

Stem, Caroline Jeanine. "The Role of Local Development in Protected Area Management : A Comparative Case Study of Ecotourism in Costa Rica," Dissertation Abstracts International. 62(7) : 3009-B ; January, 2002.

Terry, Andrea. "Claiming Christmas for the Tourist : Living History in Dundurn Castle," Dissertation Abstracts International. 44(06) : unpaged ; December, 2006.

White, Leslie. The Science of Culture. New York : Bobs Merrill, 1969.

Williams, G. H. "Having epilepsy : The Experience and Control of Illness," Journal of Sociology of Health & Illness. 6(3) : 371-372, 1984.

Wissier, Clark. Man and Culture. New York : Macmillan, 1923.

World Tourism Organization. Guide for Local Authorities on Developing Sustainable Tourism. Madrid : Spain, 1998.

Xie, Philip Feifan. "Authenticating Cultural Tourism : Folk Villages in Hainan, China," Dissertation Abstracts International. 64(10) : 3843-A ; April, 2004.

Mahasarakham University

ภาคผนวก

Mahasarakham University

ภาคผนวก ก
เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

Mahasarakham University

แบบสำรวจเบื้องต้น
เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
(ใช้สำรวจพื้นที่ที่วิจัย)

1. วัน, เวลา, สถานที่.....
2. สภาพทั่วไป สถานที่ใกล้เคียง และชุมชนในพื้นที่พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่
   2.1 ด้านภูมิประเทศ
      วัด .....
.....
      ชุมชน.....
.....

   2.2 ด้านเศรษฐกิจ
      วัด .....
.....
      ชุมชน.....
.....

   2.3. ด้านสังคม
      วัด .....
.....
      ชุมชน.....
.....

   2.4 ด้านวัฒนธรรม
      วัด .....
.....
      ชุมชน.....
.....

ผู้สำรวจ.....(ผู้วิจัย)
ร่วมกับ.....(ผู้ช่วย)

Mahasarakham University

แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม
เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
(ใช้สังเกตกลุ่มผู้ปฏิบัติ)

1. สถานที่สังเกต.....
2. กิจกรรมที่สังเกต
    2.1 สังเกตการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์
        1) ด้านบุคคล
        2) ด้านสถานที่
        3) ด้านเครื่องมือเครื่องใช้
        4) ด้านทุน
        5) ด้านขนบงาน
        6) ด้านฤดูกาล
        7) ด้านขั้นตอนในการจัดงาน
        8) ด้านผลการจัดงาน
    2.2 สังเกตสิ่งดึงดูดใจ
        1) พุทธศิลป์
        2) กิจกรรมประกอบ
        3) กิจกรรมหลัก การบำ-บน
        4) วัตถุมงคล
        5) ระบบนิเวศรอบวัด
        6) การจัดบริเวณวัด
        7) การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป
        8) วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร
        9) ชุมชนมีส่วนร่วม
        10. หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์
    2.3 สังเกตสิ่งอำนวยความสะดวก
        1) ด้านแหล่งข้อมูล
        2) ด้านสถานที่พัก
        3) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม
        4) ด้านร้านจำหน่ายอาหาร
        5) ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก
        6) ด้านสถานที่จอดรถ
        7) ด้านอื่น ๆ

Mahasarakham University

3. อุปกรณ์ในการสังเกต

3.1 สมุดจดบันทึก

3.2 กล้องถ่ายรูป

3.3 เครื่องอัดเสียง

ผู้สังเกต .....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... ที่สังเกต

Mahasarakham University

แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม
เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
(ใช้สังเกตกลุ่มผู้ปฏิบัติ)

1. สถานที่สังเกต.....
2. กิจกรรมที่สังเกต
    2.1 สังเกตการจัดงานประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ด้าน
        1) บุคคล
        2) สถานที่
        3) เครื่องมือเครื่องใช้
        4) ทุน
        5) กฎกติกา
        6) บริบทงาน
        7) ขั้นตอนในการจัดงาน
        8) ผลการจัดงาน
    2.2 สังเกตสิ่งดึงดูดใจ
        1) พุทธศิลป์
        2) กิจกรรมประกอบ
        3) กิจกรรมหลัก การบำ-บน
        4) วัตถุมงคล
        5) ระบบนิเวศรอบวัด
        6) การจัดบริเวณวัด
        7) การจัดบริบทรอบพระพุทธรูป
        8) วัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร
        9) ชุมชนมีส่วนร่วม
        10) หลักฐานความศักดิ์สิทธิ์
    2.3 สังเกตสิ่งอำนวยความสะดวก
        1) ด้านแหล่งข้อมูล
        2 ด้านสถานที่พัก
        3) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม
        4) ด้านร้านจำหน่ายอาหาร
        5) ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก
        6) ด้านสถานที่จอดรถ
        7) ด้านอื่น ๆ

Mahasarakham University

3. อุปกรณ์ในการสังเกต

3.1 สมุดจดบันทึก

3.2 กล้องถ่ายรูป

3.3 เครื่องอัดเสียง

ผู้สังเกต .....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ..... ที่สังเกต

Mahasarakham University

แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
(ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
   ที่อยู่.....
   สถานที่ทำงาน.....
   เบอร์โทรศัพท์.....
2. อาชีพ .....
3. ศาสนา.....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน

จงบอกประวัติและความเป็นมาของชุมชน

.....
.....

จงบอกประวัติและความเป็นมาของวัด

.....
.....

จงบอกประวัติและความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

.....
.....

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

1. ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรม
   1) บุคคล .....
.....
   2) สถานที่ .....
.....
   3) เครื่องมือเครื่องใช้ .....
.....

Mahasarakham University

4) ทุน .....
.....
5) ขนบงาน .....
.....
6) ฤดูกาล .....
.....
7) ขั้นตอนในการจัดงาน .....
.....
8) ผลการจัดงาน.....
.....

2. ด้านความเชื่อที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

1) โชคลาภ .....
.....
2) แคล้วคลาดปลอดภัย.....
.....
3) ความอุดมสมบูรณ์ .....
.....
4) บุตรธิดา .....
.....
5) โรคภัยไข้เจ็บ .....
.....
6) ของหาย .....
.....
7) คู่ครอง .....
.....
8) ตำแหน่งหน้าที่การงาน .....
.....

2. สภาพปัญหา

2.1 ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรม

1) บุคคล .....
.....
2) สถานที่ .....
.....
3) เครื่องมือเครื่องใช้ .....
.....
4) ทุน .....
.....

Mahasarakham University

5) ขนบงาน .....

.....

6) ฤดูกาล .....

.....

7) วิธีขั้นตอนในการจัดงาน .....

.....

8) ผลการจัดงาน.....

.....

2.2 ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ

1) ด้านพุทธศิลป์

.....

.....

2) ด้านกิจกรรมประกอบ

.....

.....

3) ด้านกิจกรรมหลัก การบำ-บน

.....

.....

4) ด้านวัตถุมงคล

.....

.....

5) ด้านระบบนิเวศรอบวัด

.....

.....

6) ด้านการจัดบริเวณวัด

.....

.....

7) ด้านการจัดบริบทรอบพระพุทธรูป

.....

.....

8) ด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร

.....

.....

9) ด้านชุมชนมีส่วนร่วม

.....

.....

Mahasarakham University

10) ด้านหลักฐานความศักดิ์สิทธิ์

.....

.....

2.3 ศักยภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

1) ด้านแหล่งข้อมูล

.....

.....

2) ด้านสถานที่พัก

.....

.....

3) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

.....

.....

4) ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

.....

.....

5) ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

.....

.....

6) ด้านสถานที่จอดรถ

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

Mahasarakham University

แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง
เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน
(ใช้สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้และผู้ปฏิบัติ)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล.....
   ที่อยู่.....
   สถานที่ทำงาน.....
   เบอร์โทรศัพท์.....
2. อาชีพ .....
3. ศาสนา.....

ตอนที่ 2 ประวัติความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ในภาคอีสาน

จงบอกประวัติและความเป็นมาของชุมชน

.....
.....

จงบอกประวัติและความเป็นมาของวัด

.....
.....

จงบอกประวัติและความเป็นมาของพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

.....
.....

ตอนที่ 3 สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน

1. ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรม
   1) บุคคล .....
.....
   2) สถานที่ .....
.....
   3) เครื่องมือเครื่องใช้ .....
.....

Mahasarakham University

4) ทุน .....
.....
5) ขนบงาน .....
.....
6) ฤดูกาล .....
.....
7) ขั้นตอนในการจัดงาน .....
.....
8) ผลการจัดงาน.....
.....

2. ด้านความเชื่อที่มีต่อพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์

1) โชคลาภ .....
.....
2) แคล้วคลาดปลอดภัย.....
.....
3) ความอุดมสมบูรณ์ .....
.....
4) บุตรธิดา .....
.....
5) โรคภัยไข้เจ็บ .....
.....
6) ของหาย .....
.....
7) คู่ครอง .....
.....
8) ตำแหน่งหน้าที่การงาน .....
.....

2. สภาพปัญหา

2.1 ด้านประเพณี ด้านพิธีกรรม

1) บุคคล .....
.....
2) สถานที่ .....
.....
3) เครื่องมือเครื่องใช้ .....
.....
4) ทุน .....
.....

Mahasarakham University

5) ขนบงาน .....

.....

6) ฤดูกาล .....

.....

7) วิธีขั้นตอนในการจัดงาน .....

.....

8) ผลการจัดงาน.....

.....

2.2 ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ

1) ด้านพุทธศิลป์

.....

.....

2) ด้านกิจกรรมประกอบ

.....

.....

3) ด้านกิจกรรมหลัก การบำ-บน

.....

.....

4) ด้านวัตถุมงคล

.....

.....

5) ด้านระบบนิเวศรอบวัด

.....

.....

6) ด้านการจัดบริเวณวัด

.....

.....

7) ด้านการจัดบริบทรอบพระพุทธรูป

.....

.....

8) ด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร

.....

.....

9) ด้านชุมชนมีส่วนร่วม

.....

.....

Mahasarakham University

10) ด้านหลักฐานความศักดิ์สิทธิ์

.....

.....

2.3 ศักยภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

1) ด้านแหล่งข้อมูล

.....

.....

2) ด้านสถานที่พัก

.....

.....

3) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม

.....

.....

4) ด้านร้านจำหน่ายอาหาร

.....

.....

5) ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก

.....

.....

6) ด้านสถานที่จอดรถ

.....

.....

ผู้สัมภาษณ์.....

วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์.....

Mahasarakham University

แบบสนทนากลุ่ม

เรื่อง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ : การบูรณาการภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสาน

1. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
2. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
3. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
4. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
5. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
6. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
7. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
8. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
9. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
   ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
10. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
11. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
12. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
13. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
14. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....
15. ชื่อ ..... นามสกุล ..... บ้านเลขที่ ..... หมู่ที่ .....
    ตำบล ..... อำเภอ ..... จังหวัด .....

จัดการสนทนากลุ่ม วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .....
เริ่มเวลา ..... สิ้นสุดเวลา ..... สถานที่จัดการสนทนากลุ่ม .....

Mahasarakham University

หัวข้อในการสนทนา

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชน ในภาคอีสาน
    1) บุคคล
    2) สถานที่
    3) เครื่องมือเครื่องใช้
    4) ทุน
    5) ขนบงาน
    6) ฤดูกาล
    7) วิธีขั้นตอนในการจัดงาน
    8) ผลการจัดงาน
2. ศักยภาพการจัดการด้านสิ่งดึงดูดใจ
    1) ด้านพุทธศิลป์
    2) ด้านกิจกรรมประกอบ
    3) ด้านกิจกรรมหลัก การบำ-บน
    4) ด้านวัตถุมงคล
    5) ด้านระบบนิเวศรอบวัด
    6) ด้านการจัดบริเวณวัด
    7) ด้านการจัดบริบทรอบพระพุทธรูป
    8) ด้านวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์สามเณร
    9) ด้านชุมชนมีส่วนร่วม
    10) ด้านหลักฐานความศักดิ์สิทธิ์
3. ศักยภาพการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก
    1) ด้านแหล่งข้อมูล
    2) ด้านสถานที่พัก
    3) ด้านห้องน้ำ-ห้องส้วม
    4) ด้านร้านจำหน่ายอาหาร
    5) ด้านร้านจำหน่ายของที่ระลึก
    6) ด้านสถานที่จอดรถ

บันทึกรายละเอียด .....
.....
.....
.....

Mahasarakham University

สรุปการสนทนากลุ่ม .....
.....
.....
.....

ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม ชื่อ ..... นามสกุล .....

Mahasarakham University

ภาคผนวก ข
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

Mahasarakham University

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

กนกพร วงษ์ศรีเคน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2556.

แก้ว สายสีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้าน บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

คำผิว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

จันทร์สุดา เหล่าบุตรสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

จันทิมา กล้าจริง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

จารุวรรณ ขูรูรักษ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

เฉลิม ศรีสุโธ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

ดวง ทองพุ่ม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

ถ่ำ สาระบุตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2556.

นิชยดา สีดาแฝง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

นิพล อุทธา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

นิลธิรา อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2556.

ใบ เหล่าบง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

ประครอง พรมศรี. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้าน บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

Mahasarakham University

ปลัด สมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2556.

พจน์ สายสีดา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้าน บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

พระครูธีระธรรมา ลังการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไชยคำ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2556.

พระครูพุทธวราธิคุณ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

พระครูศรีปริยัติการ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2556..

พระครูสิริสีลวัตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556.

พระปลัดบัณฑิต อคคปญโญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

พระมหาสมัย สิทธิชโย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2556.

พระมหาสุรสินธุ์ ประสานโน ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอำนาจ ตำบลลืออำนาจ อำเภอลืออำนาจ จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2556.

พระอ้วน. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

มานิต ชมภูพื้น เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2556.

มาลัย สมศรี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

มาลินี อาจวิชัย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2556.

มุกดา ผือโย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

วัน ก้อนคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

เวส บุพศิริ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไตรภูมิ ตำบลท่าอุเทน อำเภอท่าอุเทน จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2556.

Mahasarakham University

เวิน. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2556.

ศิริศักดิ์ จันทรสาขา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

สมจิต เชื้อดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่ศาลาหมู่บ้าน บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

สมใจ องอาจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

สมใจ วะมะลุน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไชยคำ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2556.

สมทรง ทองสี. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

สมศักดิ์ ทองคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

สมัย ทองเชื้อ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 31 มกราคม พ.ศ. 2556.

สังวาล ลอยบุญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระโต บ้านปากแซง ตำบลพระลาน อำเภอนาตาล จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

สิทธิพงษ์ เอกอุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดมหาวนาราม ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2556.

สุนทร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

อารีย์ สิตะเสน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไชยคำ ตำบลคำพระ อำเภอหัวตะพาน จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 31 สิงหาคม พ.ศ. 2556.

อุบลวรรณ คำโจม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดพระเหลาเทพนิมิต ตำบลพนา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2556.

อุไร โสดาจันทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ชนากานต์ วิเศษภัย เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดโอกาส ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 24 พฤษภาคม พ.ศ. 2556.

Mahasarakham University

ประวัติย่อของผู้วิจัย

Mahasarakham University

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ นางชนากานต์ วิเศษภัย
วันเกิด วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2503
สถานที่เกิด อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 6/2 ถนนกุดยางสามัคคี ตำบลกาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 46000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ครู อันดับ คศ.3
สถานที่ทำงานปัจจุบัน โรงเรียนดอนยานางศึกษา อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ 46120

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2514 มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเสลภูมิพิทยาคม อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

พ.ศ. 2521 ประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.ชั้นสูง) วิทยาลัยครูบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

พ.ศ. 2534 ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) สาขาวิชาสุขศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

พ.ศ. 2552 ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

พ.ศ. 2557 ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahasarakham University